

OBSAH

Vedecké články

HAMULÁK, J. – SÍPOS, Á.

The abuse of dependent work and false self-employment 3

KIKO, M.

Recidíva pohľadom kriminológie a trestného práva včera,
dnes a zajtra 24

KURILOVSKÁ, L. – KRÁSNA, P.

Ochrana mäkkých cieľov 49

LYSINA, P.

Kolízne normy v digitálnom veku: Výzvy pre slovenské
medzinárodné právo súkromné 69

LYSINA, P. – SLAŠŤAN, M. – MEZEIOVÁ, L. – KRKOŠKOVÁ, E.

Brexit a jeho dopad na slovenské medzinárodné právo súkromné:
stav v oblasti medzinárodnej právomoci, uznávania a výkonu
rozhodnutí 5 rokov po Brexite (1. časť) 95

VRABKO, M. – SAVČYN, M.

Právna úprava trvalo udržateľného rozvoja orgánmi
verejnej správy na Slovensku a na Ukrajine 118

ZSEMLYOVÁ, S.

Ako sa mení prístup k trestnej politike na Slovensku a v Česku? .. 140

Odborné články

MINÁRIK, M. – MIKLÓSSYOVÁ, L.

Výzvy trestného práva v digitálnom veku: neoprávnený prístup
do počítačového systému a kyberšikana 168

PLAZA, J.

Starý problém, nové výzvy: diskriminácia na základe veku 182

ŠIMKOVIČ, M.

Ochrana demokratických hodnôt v kontexte judikatúry
Súdneho dvora Európskej únie 205

THE ABUSE OF DEPENDENT WORK AND FALSE SELF-EMPLOYMENT

prof. JUDr. Juraj Hamulák, PhD.

Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
Department of Labor Law and Social Security Law
juraj.hamulak@flaw.uniba.sk

JUDr. Ádám Sípó, BSc (Hons)

Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
Department of Labor Law and Social Security Law
adam.sipos@flaw.uniba.sk

Abstract

Illegal employment represents a serious multidimensional issue with significant legal, economic, and social consequences. It undermines the integrity of the labour market, weakens employee social protection, and results in substantial losses in public revenue. The aim of this paper is to analyse the legal framework of illegal employment in the Slovak Republic, identify its most common forms, assess its impact on employers and employees, and evaluate the effectiveness of current control and sanction mechanisms. Special attention is paid to false self-employment (the so called Švarc system”), failure to register employees with the Social Insurance Agency, and employment of third-country nationals without a work permit. The research is based on a comparative legal analysis complemented by the interpretation of relevant legislation, judicial decisions, and secondary European legal sources. The applied methodology includes descriptive, comparative, and analytical methods, as well as a case-based approach. The paper compares Slovak regulations with approaches in the Czech Republic, Germany, Austria, and Poland, highlighting good practices and transferable elements for domestic improvement. To assess the effectiveness of the Slovak Republic’s current legal and institutional framework in combating illegal employment and to propose legal tools that could contribute to its more efficient suppression in practice.

Existing legal instruments and enforcement mechanisms regarding illegal employment are insufficiently applied in Slovakia, enabling employers to circumvent the law without facing adequate consequences. In conclusion, the paper offers recommendations aimed at strengthening prevention, legal awareness, and transparency in business relations to improve the fight against illegal employment.

Keywords: illegal employment, false self-employment, labour law, dependent work, legal liability, control mechanisms

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.01>

Introduction

Illegal employment represents a grave socio-economic problem, exerting a detrimental effect on the national economy, the labour market and the rights of workers. Despite the implementation of legislative measures designed to address this form of the illegal economy, there remains a prevalence of illegal employment practices among both corporate entities and individual actors. The primary motivation for employers engaging in such practices is the avoidance of health and social insurance contributions for their employees. Employers thus attempt to circumvent this levy obligation while concurrently minimising labour costs. However, the onus of these costs ultimately falls upon the employees. Unlike employment relationships, which are governed by labour law, the relationship between an employer and a self-employed person (sole trader) remains outside the protective framework of standard labour law regulations. Consequently, self-employed individuals are not entitled to protections such as liability limitations for damages or occupational health and safety guarantees, which employers are otherwise obligated to provide for employees. Similarly, an employer can terminate a commercial contract with a sole trader without prior notice, whereas employment relationships are subject to legal safeguards. Furthermore, from an external perspective, employers appear to have fewer employees (or none at all) than the actual number of individuals performing dependent work for them. This phenomenon, therefore, provides a rationale for employers' adoption of

the so called "*Švarc system*"¹ in circumstances where it is legally feasible to do so.² Illegal employment poses a severe legal, social, and economic challenge, leading to violations of labour law, loss of tax and social security contributions, and the erosion of workers' rights. This issue is subject to regulation at both national and European levels, with recent years witnessing a tightening of enforcement mechanisms and sanctions. The key research questions explored in this study are as follows:

- How does the legal system of the Slovak Republic define illegal employment?
- What perspectives on this issue can be observed in other jurisdictions?
- What legal consequences arise from the employment of individuals without a formal employment relationship?
- What measures could contribute to the more effective suppression of illegal employment?

The main objective of this academic article is to analyse the legal framework of illegal employment in the Slovak republic, its societal impact, and its consequences for both employers and workers. Specifically, the article focuses on:

- Defining the concept of illegal employment.
- The legal framework governing illegal employment in Slovakia.
- Identifying and detecting illegal employment practices through inspections and control mechanisms.
- Consequences for employers and employees, including liability and sanctions.
- Potential strategies for combating illegal employment.

The phenomenon of illegal employment is often associated with a number of detrimental effects, including, but not limited to, non-payment of wages, evasion of tax and levy obligations, and a lack of

¹ The so-called *Švarc system* refers to a practice whereby dependent work is concealed under the guise of another type of contractual relationship, most commonly a contract for work, a mandate contract, or an agency agreement. The term originates from Czech entrepreneur Miroslav Švarc, who popularised this method of circumventing labour law regulations in the 1990s. Although *Švarc system* is not a legal term, it has become widely recognised and frequently used in professional and academic discourse. See: Výzkumný ústav bezpečnosti práce: *Švarc systém*. eBOZP: Encyklopedie BOZP. Available at: https://ebozp.vubp.cz/wiki/index.php?title=Švarc_systém [accessed 25 April 2025].

² For further details, see: HAMULÁK, J. 2017. Legal or illegal. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 139 s. ISBN 978-80-8168-688-7 a ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. 2019. Zákoník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár. Zväzok 1, čl. 1 až § 176 Zákonníka práce. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019. 1479 s.

labour protection. These issues have the potential to exert a detrimental effect not only on the workers concerned, but also on the economy of the country as a whole.

1 The legal framework for illegal employment

i. Definition of Illegal Employment

Illegal employment refers to the utilization of labour in violation of legal regulations. According to Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment, as amended³, illegal employment includes:

- The performance of dependent work without an employment contract or without registration with the Social Insurance Agency.
- The employment of individuals without the necessary work permit, particularly third-country nationals.
- The circumvention of labour law regulations through fraudulent self-employment arrangements (the so-called "*švarc system*").

On the other hand, Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment explicitly defines circumstances that shall not be considered illegal employment. Pursuant to Section 2a (2) of the Act, employment shall not be deemed illegal if a relative in the direct line, a sibling, or a spouse of a natural person who is an entrepreneur, or of a partner in a limited liability company (with no more than two partners, provided they are relatives in the direct line, siblings, or spouses), performs work for such person or entity, provided that the relative, sibling or spouse is covered by pension insurance, is a recipient of an old-age pension under special legislation, or is a pupil or student under the age of 26.

ii. The Domestic and European Legal Framework of Illegal Employment

In the Slovak Republic, the regulation of illegal employment is primarily established through a set of legal provisions that define the conditions for lawful work, the obligations of employers, and the consequences of non-compliance. The key legislative instruments governing this area include **Act No. 311/2001 Coll., the Labour Code**,

³ Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment (Zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní v znení neskorších predpisov).

as amended⁴ (hereinafter referred to as "*Labour Code*"), which serves as the cornerstone of labour law by outlining the fundamental rights and duties of employers and employees. Additionally, **Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment**, as amended⁵ (hereinafter referred to as "Act No. 82/2005"), specifically addresses the issue of illegal employment, setting out the legal parameters for detecting and sanctioning such practices. Furthermore, **Act No. 5/2004 Coll. on Employment Services**, as amended⁶ (hereinafter referred to as "Act No. 5/2004"), regulates the broader framework of employment services, including conditions for legal hiring and measures aimed at preventing unlawful labour practices. Together, these legislative acts establish a comprehensive legal framework designed to ensure compliance with employment regulations and to protect both workers and the integrity of the labour market. At the European Union level, the regulation of illegal employment is primarily governed by a series of legislative instruments aimed at ensuring compliance with labour standards and protecting workers' rights. A key measure in this regard is **Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009**⁷, which establishes minimum standards for sanctions and enforcement mechanisms applicable to employers who engage in the unlawful employment of third-country nationals residing irregularly within the EU. Additionally, **Directive (EU) 2018/957 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018**, which amends **Directive 96/71/EC on the posting of workers in the framework of the provision of services**,⁸ introduces specific provisions governing the conditions under which workers may be temporarily assigned to another Member State. These directives reflect the EU's broader efforts to harmonize labour regulations across its Member States, mitigate unfair competition, and strengthen the legal

⁴ Act No. 311/2001 Coll., the Labour Code (Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov).

⁵ Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment (Zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní v znení neskorších predpisov).

⁶ Act No. 5/2004 Coll. on Employment Services (Zákon č. 5/2004 o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov)

⁷ Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals.

⁸ Directive (EU) 2018/957 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 amending Directive 96/71/EC concerning the posting of workers in the framework of the provision of services – regulates the conditions of posting of workers within the EU.

safeguards afforded to workers operating in transnational employment contexts.⁹

iii. Forms and Circumstances of Illegal Employment

Illegal employment can manifest in several forms, each presenting significant legal and socio-economic consequences. One of the most prevalent forms is the **employment of individuals without a written employment contract**, which severely limits the employee's legal protection. In such cases, the employer avoids the obligation to contribute to social insurance, depriving the employee of the entitlement to essential social benefits, including pension and sickness benefits. Another common form is the **practice of false self-employment**, often referred to as the "*Švarc system*," in which the employer forces the employee to work as a sole proprietor despite the work meeting the criteria of dependent employment. In this arrangement, the employee is compelled to follow the employer's instructions, use the employer's equipment, and work within the employer's premises, thus blurring the line between independent and dependent labour. Additionally, illegal employment frequently involves the **exploitation of foreign nationals**, particularly those from third countries (non-EU nationals) who lack the necessary work permits. Employers engaging in this practice circumvent legal regulations, often offering lower wages than those allowed under lawful employment. Lastly, another form of illegal employment occurs when an employer, despite entering into an employment contract, **fails to register the employee with the relevant social insurance institutions**. This failure prevents the employee from accessing vital social security benefits, further undermining their legal and financial security. Each of these practices represents a significant violation of labour laws and exposes workers to severe socio-economic risks.¹⁰

⁹ BARANCOVÁ, H. a kol.: *Zákonník práce. Komentár*. 3. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022., 1624 s. ISBN 978-80-8232-024-7.

¹⁰ RAK, P. a HAMULÁK, J.: *Zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní*, Komentár. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2024. 128 s. ISBN 978-80-7676-994-6

2 Practices in selected countries

2.1 The Czech Republic

In the Czech Republic, the determining factor for assessing whether a particular form of work constitutes an unlawful method of employment is its actual economic substance. The Czech Labour Code clearly establishes that if an individual performs personal labour for an employer, under the employer's instructions, on behalf of the employer, for compensation, during working hours or at another agreed-upon time, at the employer's workplace or another agreed location, and at the employer's expense and responsibility, this constitutes dependent work. Such work may only be carried out within an employment relationship as stipulated by the Labour Code. Czech law does, however, allow for the possibility that certain tasks can be performed by a sole proprietor under a contract for work. In such cases, the sole proprietor assumes full responsibility for the payment of required contributions, including taxes.¹¹

2.2 Germany

In the Federal Republic of Germany, the Social Code defines dependent work as non-independent gainful activity primarily carried out within an employment relationship. The characteristics that define dependent work include adherence to the employer's instructions and integration into the employer's organizational structure, as well as the obligation to report and the existence of supervision. When individuals perform dependent work outside of an employment relationship and outwardly present themselves as self-employed, authorities consider them as individuals engaged in dependent work. The law guarantees them protection against dismissal, paid leave, and other employee benefits, similar to those afforded to other employees. The "*Švarc System*" is closely linked to non-compliance with tax regulations or social security provisions. Typically, it embodies the characteristics of

¹¹ See also: Slovak Business Agency. Current Conditions of Forced Self-Employment in Slovakia. Bratislava: Slovak Business Agency, 2022. Available at: <https://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2022/04/Aktu%C3%A1lne-podmienky-n%C3%BAten%C3%BDch-%C5%BEivnost%C3%AD-na-Slovensku.pdf> [accessed 25 March 2025]; Supreme Court of the Slovak Republic, judgment of 28 November 2024, Case No. 4CdoPr/2/2024.

so-called “illegal employment” under the provisions of the law combating illegal employment (*Schwarzarbeitsbekämpfungsgesetz*).¹²

2.3 Austria

In the Republic of Austria, the legislation, due to its sophistication, recognizes, in addition to the employment contract (personal dependence on the employer, provision of labour without guaranteeing specific work outcomes, integration into the employer's organization, etc.) and the contract for work (independent performance of specific tasks with own production means, without integration into the business organization, with an obligation to deliver a specific work result, etc.), a so-called “*free employment contract*,” which is a hybrid form of the aforementioned contracts. Unlike the employment contract, the employee is not personally dependent, but only economically dependent. However, the assessment of the economic content of the contracts is crucial, rather than their designation. Therefore, the tax office may reclassify a contract for work or a free employment contract into a proper employment contract. In such a case, the employer is required to pay all outstanding social security contributions, and additional wage-related costs (such as employer's contributions, employer's supplements, severance contributions) may be imposed. If the contractor under a contract for work or the employee has not filed an income tax return, the employer is also liable for ensuring the proper payment of income tax from dependent work.¹³

2.4 Poland

In the Republic of Poland, the Polish legal framework stipulates that replacing an employment contract with another legal relationship in the case of performing dependent work is inadmissible. If an employee performs work of a specific type at a designated place and within a specified working time set by the employer, and the employer commits to paying remuneration for the work performed, this will constitute an employment relationship regardless of the contract's formal designation.¹⁴

¹² *ibid.*

¹³ *ibid.*

¹⁴ *ibid.*

2.5 An overview of the European union

According to the European Parliament and Council Decision EU 2016/344 of 9 March 2016, establishing a European platform to enhance cooperation in addressing undeclared work, it is evident that the abuse of self-employment status, as defined by national law – whether at the domestic or cross-border level – is a form of falsely reported work, often linked to undeclared work. The phenomenon of false self-employment arises when an individual is formally self-employed while meeting the criteria that are indicative of an employment relationship, with the intention of evading specific legal or tax obligations. The consequences of undeclared work for workers are grave, as they are compelled to accept precarious and occasionally hazardous working conditions, significantly diminished wages, substantial violations of labour rights, and a considerable reduction in protection under labour and social protection legislation. This results in a denial of adequate social benefits, pension rights, and access to healthcare, as well as opportunities for skills development and lifelong learning. The repercussions of undeclared work vary across diverse social groups, notably women, migrants, and domestic workers, with certain undeclared workers encountering heightened vulnerability.¹⁵

3 The monitoring and control of illegal employment

i. Authorities Responsible for Oversight

The control of illegal employment is a responsibility shared by several state institutions, which work together to identify and penalize illegal labour practices. The primary supervisory body in this area is the **Labour Inspectorate**, which conducts both scheduled and unannounced inspections in businesses to ensure compliance with labour laws. Additionally, the **Labour, Social Affairs and Family Office** focuses on overseeing the employment of foreign nationals, ensuring that employers adhere to work permit conditions. The **Financial Administration of the Slovak Republic** is responsible for verifying that employers fulfil their tax obligations and make the appropriate social contributions on behalf of their employees. Meanwhile, the **Police force of the Slovak Republic** monitors the legality of the stay and employment status of foreign workers, while the

¹⁵ *ibid.*

Social Insurance Agency is tasked with tracking contributions to pension and sickness insurance. This comprehensive network of institutions plays a crucial role in detecting and addressing instances of illegal employment, ensuring that workers' rights are protected and that employers are held accountable for their obligations.¹⁶

ii. *Control methods and consequences*

The control of illegal employment is carried out through several methods aimed at detecting and addressing non-compliance with labour laws. Inspections are primarily conducted in the workplace, where authorities directly verify whether employees have formalized employment contracts. Additionally, the social insurance register is used to compare the number of reported employees with the actual workforce present in a given enterprise, ensuring that all workers are accounted for in the required social security frameworks. Furthermore, electronic control mechanisms are increasingly employed, leveraging data analysis techniques to uncover instances of illegal employment by identifying discrepancies in employment patterns or reporting.¹⁷ In cases when illegal employment is detected, the consequences for employers can be severe. Supervisory bodies have the authority to impose fines as a deterrent and corrective measure. In cases where criminal activities are suspected, such as falsification of records or the employment of undocumented workers, the relevant authorities are notified to pursue legal action. Moreover, employers found to be in violation of labour laws may have their names published on a list of violators, commonly known as a "*blacklist*," which can have significant reputational and operational consequences.¹⁸

¹⁶ HAMULÁK, J.: *Legal or illegal*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 139 s. ISBN 978-80-8168-688-7.

¹⁷ NOVÁKOVÁ, M., HAMULÁK, J., KRIŽAN, V., FREEL, L., ČAPÍKOVÁ, S., PAVLÍKOVÁ, B., MINČIČ, V., GREGUŠ, J., RAK, P.: *Pracovné právo (I)*, – 1. vyd. – Bratislava (Slovensko) : Wolters Kluwer, 2024. – 235 s. [tlačená forma] [online]. – (Učebnica). – ISBN 978-80-571-0676-0. – ISBN 978-80-7160-713-7. – ISBN (elektronické) 978-80-571-0677-7.

¹⁸ See also: National Labour Inspectorate. *Informative Report on the Detection and Suppression of Illegal Work and Illegal Employment for the Year 2023*. Bratislava: National Labour Inspectorate, 2024. Available at: <https://www.ip.gov.sk/wp-content/uploads/2024/04/Sprava-za-rok-2023.pdf> [accessed 25 March 2025].

4 Liability and sanctions for illegal work and illegal employment

Illegal employment carries serious legal consequences not only for employers but also for employees (workers) and other entities that may be involved in such practices. Legal liability can be categorized as follows:

i. Administrative liability

Pursuant to Section 7 of the Act No. 82/2005, labour inspection authorities are vested with the power to impose financial penalties on entities engaged in unlawful employment practices. The statutory framework establishes a minimum fine of €2,000 for illegal employment, while the maximum sanction may reach €100,000 for natural persons and €200,000 for legal entities. In instances of repeated infractions or the employment of a substantial number of illegal workers, the applicable penalties may be further increased to reflect the severity of the violation. Beyond financial sanctions, employers found guilty of illegal employment may also face significant administrative repercussions, including a prohibition on participating in public procurement processes and restrictions on accessing subsidies or financial contributions from both national and European union funds. Such prohibitions remain in effect for a period of five years, thereby reinforcing compliance with labour regulations and deterring unlawful employment practices.

ii. Criminal liability

In instances of systematic or large-scale illegal employment, employers may face criminal prosecution under the Criminal Code (Act No. 300/2005 Coll.). Section 251 of the Act stipulates a range of sanctions proportionate to the severity of the offense. For the basic form of illegal employment, the law prescribes a penalty of up to two years of imprisonment. However, if the offense involves elements of exploitation or results in other serious consequences, the sanction may be increased to a term of up to five years. In cases where a significant number of individuals have been unlawfully employed or where the offense was carried out as part of an organized activity, the prescribed penalty may extend to seven years of imprisonment. These criminal sanctions reflect the Slovak legislator's intent to address illegal employment as a grave violation of labour and social protection

standards, particularly in cases where such practices entail systematic abuse or exploitation. By imposing stringent penalties, the legal framework seeks to uphold the integrity of the labour market, deter unlawful employment practices, and reinforce the protection of workers' rights.

iii. Civil and Labor Law Liability

Employees who have engaged in illegal work are entitled to assert their rights under Section 82a of the Labour Code. Notwithstanding the informal nature of their employment, they have the legal right to claim remuneration for the work performed, ensuring that the absence of a formal contract does not deprive them of earned wages. Additionally, such workers may seek the recognition of an employment relationship, thereby asserting all associated entitlements, including paid leave, sickness benefits, and severance pay. This legal framework aims to protect workers from the adverse consequences of undeclared employment by granting them access to fundamental labour rights, irrespective of their employment status at the time of work performance.¹⁹

5 Subsidiary Liability of the Service Recipient

Pursuant to Section 7b of the Act No. 82/2005, a service recipient bears liability for the illegal employment practices of its subcontractor if it knew or ought to have known that individuals were employed illegally in the course of service provision. This provision establishes liability for illegal employment, thereby extending sanction mechanisms not only to employers but also to service recipients who engage with entities that violate the prohibition on illegal work. The introduction of Section 7b aims to enhance the effectiveness of measures combating illegal work and illegal employment within commercial relationships, particularly in the context of cross-border service provision. The legislature thus responds to situations where illegal work is carried out through supplier-recipient relationships, circumventing direct employment relationships and, consequently, evading labour law obligations. Section 7b establishes the joint liability of service recipients for breaches of the prohibition on illegal

¹⁹ BARANCOVÁ, H., OLŠOVSKÁ, A., HAMULÁK, J., DOLOBÁČ, M.: *Slovenské pracovné právo*. Bratislava : Sprint 2, 2019. 664 s. ISBN 978-80-89710-48-5.

employment, holding them accountable if they accept services or work performed by illegally employed workers. This provision extends the scope of responsibility beyond direct employers, thereby strengthening mechanisms for combating unlawful labour practices within contractual relationships. The legal framework specifies several key conditions under which a service recipient may be subject to sanctions. First, the service recipient must be either a legal entity or a natural person engaged in business activities. Second, the service provider must have employed workers illegally. Third, liability arises if the service recipient knew or ought to have known about the violation of employment regulations. Finally, the law applies where the service in question has been provided for more than five days within a twelve-month period, which is particularly relevant in cases of contract chaining or long-term subcontracting arrangements. If these conditions are met, the service recipient may face sanctions for accepting work performed by individuals who have been unlawfully employed. To mitigate the risk of undue penalties against service recipients, the law includes a safeguard mechanism under Section 7b(6), which allows recipients to verify the employment status of workers engaged by their service providers. Specifically, service providers are obliged to provide, upon request, documentation confirming the legal employment of their workers. This enables service recipients to ensure compliance with labour regulations and avoid potential liability. If the recipient exercises due diligence by conducting a thorough verification of the provider's employment practices, they may be exempted from responsibility, thereby balancing enforcement measures with the principles of fairness and legal certainty. Sections 7b(2) and 7b(3) establish the transfer of liability for fines and additional payments to the service recipient under specific circumstances. This occurs when the original employer has engaged in illegal employment and the imposed fine cannot be recovered from them. Furthermore, liability is contingent upon the existence of a contractual relationship between the original employer and the service recipient. In such cases, responsibility may also extend to intermediaries involved in the supply of labour or services. Failure to comply with the obligations set forth in this provision may result in the imposition of financial sanctions, which serve as a deterrent against the deliberate use of service providers that engage in illegal employment. The applicable fines range from €2,000 to €200,000 for business entities. Additionally, where two or more individuals have been unlawfully employed, the minimum fine is set at €5,000.

Importantly, fines may be imposed within two years from the date the inspection report has been formally reviewed. These sanctioning measures are designed to reinforce compliance by discouraging service recipients from knowingly benefiting from subcontractors that violate labour regulations, thereby strengthening enforcement mechanisms within labour and contractual relationships.²⁰

i. Impact on Employers

Section 7b introduces significant legal implications for employers, particularly those who engage in illegal employment practices. By establishing increased risks of detection and penalties, this provision not only affects the employers directly involved in illegal employment but also extends its impact to their business partners, who may face sanctions if found complicit in such activities. Consequently, companies that rely on external contractors are now required to exercise heightened diligence when selecting partners. It is imperative for these companies to implement robust oversight mechanisms to ensure compliance with the law. To mitigate the risks associated with illegal employment, employers are advised to adopt a series of preventive measures. These measures include requesting documentation from service providers to verify the legality of employee employment, incorporating contractual clauses that explicitly address the legality of employment practices, and conducting regular audits of suppliers to ensure ongoing compliance with labour laws. These proactive steps are essential to safeguarding against potential legal liabilities and ensuring the integrity of business operations within the framework of legal and ethical standards. In this regard, we refer to the conclusions of the Prešov Regional Court from January 27, 2022, which, in its decision under file no. 1S/7/2020,²¹ stated: *"If the recipient accepts a service or work from an illegally employed worker, they violate the prohibition on accepting services or work performed by illegally employed individuals, for which a fine will be imposed. The purpose of the legal regulation, with the amendment of Act No. 82/2005 Coll., was to ensure a more effective fight against illegal work and illegal employment in the context of commercial legal relationships, particularly in cross-border service provision, cross-border labour supply, and the abuse of the*

²⁰ RAK, P. a HAMULÁK, J.: 2024. *Zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní*, Komentár. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2024. 128 s. ISBN 978-80-7676-994-6.

²¹ Judgment of the Regional Court in Prešov of 27 January 2022, Case No. 1S/7/2020 (*Rozsudok Krajského súdu Prešov z 27. januára 2022, sp. zn. č. 1S/7/2020*).

posting of workers. The prohibition on accepting a service or work from a service provider who illegally employs a natural person applies to cross-border service provision for a period exceeding five days, i.e., services that last for more than five days during a regular year, including cases of contract chaining and multiple employees performing the service at different times over a 12-month period from the first service provision. It is assumed that the service recipient knew, or should have known, about the violation of the prohibition on illegal employment or illegal work and should not have accepted the service or work performed by illegally employed workers from the service provider. To this end, § 7b (6) of Act No. 82/2005 Coll. regulates, as a protective instrument for the service recipient, the obligation of the provider. The service provider is required to promptly provide the legal entity or the natural person engaged in business, to whom they provide labour or services, with necessary documents and personal data of the individuals through whom the labour or service is provided, needed for the recipient to verify whether the service provider is violating the prohibition on illegal employment. The service recipient thus has the legal option to request from the service provider the documents and personal data of the individuals through whom the service is provided, or labour is supplied, which are necessary to verify whether the provider is violating the prohibition on illegal employment. Based on such documents, the recipient may determine whether the workers are illegally employed before accepting the service or work, and, on this basis, may choose not to accept the service or work. If the recipient accepts a service or work from an illegally employed worker, they will be in violation of the prohibition on accepting services or work performed by illegally employed individuals and will be fined. The concept of objective liability for the service recipient regarding accepted services or work means that the recipient, who accepts a service or work from an illegally employed worker of their supplier, will be fully responsible for the violation of regulations and the obligation to pay a fine, as though they were illegally employing workers themselves. The relevant labour inspectorate will not examine whether the recipient knew about the illegal employment by their supplier. The law assumes that the recipient should have known, as they have the tool to request all necessary information from their supplier for this purpose. Therefore, the legal framework for liability for illegal employment in the context of cross-border service provision allows for the imposition and enforcement of two fines: one from the supplier for

*violating the prohibition on illegal employment, and another from the recipient for accepting work or services provided by an individual who was illegally employed by the supplier. Based on the above, the question may arise whether such a procedure is contrary to the principle of ne bis in idem. This consideration must be resolutely rejected, as each perpetrator has violated a different legal obligation. The provider violated the prohibition on illegal employment, while the recipient violated the prohibition on accepting services from a provider employing individuals illegally."*²² In contrast to provisions concerning the transfer of responsibility for paying fines or additional charges (according to Section 7b, paragraphs 2 and 3 of the Act No. 82/2005), the establishment of such responsibility does not require the service recipient's knowledge of the service provider's violation of the prohibition on illegal employment. The law does not provide any exonerating reasons in this case either. It is our view that, although the legislator's intent was to primarily apply this type of responsibility to cross-border service and labour supply, the use of the term "domestic supply of labour" clearly indicates that the prohibition and subsequent responsibility also apply to any domestic supply of labour to a legal entity or natural person – entrepreneur. Therefore, this provision covers a very broad range of commercial legal relationships. Section 7b of the abovementioned act extends responsibility for illegal employment to service recipients, thereby increasing pressure for transparency in business relationships. Service recipients may be sanctioned if they accept services from providers who employ workers illegally. As a preventive measure, they are legally entitled to verify the legality of the workers, which allows them to avoid sanctions. This underscores the necessity for entrepreneurs to exercise utmost care in selecting business partners and to implement thorough oversight mechanisms in order to avoid sanctions and reputational damage. Judicial practice consistently affirms that service recipients may be subject to sanctions if they fail to adequately verify their suppliers, thereby enabling the execution of illegal work. Central to this legal framework are **several key findings** derived from case law. Firstly, **responsibility** for illegal employment **is not automatically attributed to the service recipient**; it is imperative to establish that the recipient either knew or should have known about the illegal employment practices. Secondly, judicial practice underscores the critical **importance of due diligence**,

²² RAK, P. a HAMUĽÁK, J.: *Zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní*, Komentár. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2024. 128 s. ISBN 978-80-7676-994-6.

emphasizing that companies have a proactive obligation to verify the legality of employment practices within their supply chains. This duty of care extends to ensuring that their suppliers are compliant with labour laws. Moreover, it is crucial to note that practices such as **contract chaining and the outsourcing of responsibility do not exempt the primary service recipient** from their obligation to assess the legality of their subcontractors' employment practices. Finally, court rulings consistently reinforce that companies intentionally circumventing labour law regulations must bear the legal consequences of their actions.

ii. Impacts on Practical Application

Business entities are facing new challenges as a result of the regulation of illegal employment. One of the primary practical implications is the obligation to thoroughly verify suppliers, requiring companies to maintain clear and accurate documentation regarding the employment status of their workers. Additionally, there are increased compliance costs, as firms must establish and implement internal mechanisms to monitor the legality of employment practices within their supply chains. Moreover, heightened legal risks emerge, with companies being exposed to significant sanctions in the event that they fail to demonstrate due diligence in ensuring that their suppliers comply with employment regulations. In response to these risks, large enterprises are already taking proactive measures, such as incorporating specific contractual clauses that allow for the termination of agreements should illegal employment practices be discovered within their subcontractor networks. This approach not only serves as a safeguard against potential legal repercussions but also aligns with the growing emphasis on corporate social responsibility and compliance.

Conclusions

Illegal employment has significant societal consequences, primarily manifested in the loss of tax and contribution revenues, which results in substantial financial shortfalls for the state. This issue also disrupts fair business practices, as businesses that adhere to legal employment standards are placed at a disadvantage relative to those exploiting illegal labour. Additionally, illegal employment leads to the deterioration of working conditions, with illegally employed workers often deprived of essential social security benefits and exposed to heightened risks of

exploitation. The consequences of illegal employment can be systematically categorized as follows:

a) Consequences for Employees: Employees working under illegal conditions face significant uncertainty and a lack of protection, as they are not entitled to essential social benefits, including sickness benefits, pensions, or unemployment insurance. This absence of legal safeguards leaves them highly vulnerable to economic instability. Additionally, illegally employed workers are at an increased risk of exploitation, as they are often subjected to poor working conditions, such as excessive working hours, lower wages, and a general absence of job security. These factors exacerbate their overall vulnerability and undermine their ability to maintain stable employment. Furthermore, the absence of formal employment contracts means that employers can dismiss workers at any time, without legal justification or any form of protection, which further erodes job security and diminishes the stability of their working conditions.

b) Consequences for Employers: Employers found in violation of labour regulations face significant consequences, including substantial fines, as labour inspectorates are empowered to impose penalties of up to €200,000. Such financial sanctions can severely impact the financial stability of businesses involved in illegal employment practices. Additionally, companies implicated in these activities suffer considerable reputational damage, which can erode trust among customers, business partners, and investors. The adverse media coverage surrounding such violations further exacerbates this issue, leading to long-term harm to the company's public image. In some cases, employers may also face criminal liability for engaging in or facilitating illegal employment practices. This exposes them to legal repercussions that extend beyond financial penalties, potentially resulting in more severe consequences for both the business and its management.

c) Consequences for the State and the Economy: The state experiences considerable losses in tax and social security revenues due to illegal employment, as this form of labour evades the formal taxation system. This deprives the government of essential funds necessary to support public services and welfare programs, ultimately affecting the broader socio-economic system. Furthermore, the prevalence of illegal employment contributes to the expansion of the grey economy, where businesses circumvent labour regulations, fostering an environment that undermines legal and regulatory frameworks. This, in turn, distorts fair

competition and encourages further non-compliance. Additionally, workers who are excluded from legal employment benefits often have no choice but to rely on state social assistance programs. This reliance increases the financial burden on the public welfare system, further straining limited government resources.²³

To address the growing issue of illegal employment, it is essential to intensify inspections by labour authorities, who should conduct regular audits of businesses suspected of engaging in illegal hiring practices. Moreover, the implementation of stricter sanctions, particularly through higher fines for repeat offenders, is necessary to deter non-compliant employers. Additionally, enhancing awareness and education campaigns aimed at informing employees about their rights and available avenues for legal recourse is crucial in empowering the workforce to protect itself from exploitation. Illegal employment is a serious issue with negative consequences for employees, employers, and the state. Despite existing legislation, there are frequent violations of regulations, with the most common practices being employment without a work contract, the so-called "grey system," and the employment of foreign nationals without proper permits. The solution lies in better labour market monitoring, stricter sanctions, and improved worker awareness. Only through effective enforcement of laws and increased awareness can this phenomenon be minimized and the rights of workers protected.

References

1. BARANCOVÁ, H. – OLŠOVSKÁ, A. – HAMULÁK, J. – DOLOBÁČ, M. 2019. Slovenské pracovné právo. Bratislava : Sprint 2, 2019. 664 s. ISBN 978-80-89710-48-5.
2. BARANCOVÁ, H. a kol. 2022. Zákonník práce. Komentár. 3. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022., 1624 s. ISBN 978-80-8232-024-7.

²³ MAJER, I., JANČUROVÁ, L. KUKOLÍK, M., MASLÁKOVÁ, M., MOCHŇACKÁ, J., MOŠONOVÁ, M.: Situačná analýza nelegálnej práce na Slovensku. Formy nelegálnej práce, ich výskyt a návrh opatrení pre ich potlačenie, KOZ 2021, Available at: https://www.fsr.gov.sk/wp-content/uploads/2022/09/KOZ_Situačna_analyza_nelegalnej_prace_na_Slovensku_Formy_nelegalnej_prace_ich_vyskyt_a_navrh_opatni_pre_ich_potlacanie.pdf?csrt=12564257476927919477 [accessed 25.03.2025]; MOCHŇACKÁ, J., TIMKOVÁ, K., BIROŠOVÁ, M., GUBALA, P., MAJEROVÁ, E., TRCKA, J. 2020, Legálna práca, legálne zamestnávanie, Národný inšpektorát práce, Košice 2020, 39 s., ISBN: 1339-133X-057; Informatívna správa o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2023. Available at: <https://www.ip.gov.sk/wp-content/uploads/2024/04/Sprava-za-rok-2023.pdf> [accessed 25.03.2025]

3. HAMULÁK, J. 2017. Legal or illegal. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 139 s. ISBN 978-80-8168-688-7.
4. ŠVEC, M. – TOMAN, J. a kol. 2019. Zákonník práce. Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Komentár. Zväzok 1, čl. 1 až § 176 Zákonníka práce. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. 1479 s.
5. RAK, P. – HAMULÁK, J. 2024. Zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní, 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2024. 128 s. ISBN 978-80-7676-994-6.
6. NOVÁKOVÁ, M., HAMULÁK, J., KRIŽAN, V., FREEL, L., CAPIKOVÁ, S., PAVLÍKOVÁ, B. MINČIČ, V., GREGUŠ, J., RAK, P.: Pracovné právo (1), – 1. vyd. – Bratislava (Slovensko) : Wolters Kluwer, 2024. – 235 s. [tlačená forma] [online]. – (Učebnica). – ISBN 978-80-571-0676-0. – ISBN 978-80-7160-713-7.
7. Slovak Business Agency. Current Conditions of Forced Self-Employment in Slovakia. Bratislava: Slovak Business Agency, 2022. Available at: <https://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2022/04/Aktu%C3%A1lne-podmienky-n%C3%BAten%C3%BDch-%C5%BEivnost%C3%AD-na-Slovensku.pdf> [accessed 25 March 2025]; Supreme Court of the Slovak Republic, judgment of 28 November 2024, Case No. 4CdoPr/2/2024.
8. MOCHŇACKÁ, J., TIMKOVÁ, K., BIROŠOVÁ, M., GUBALA, P., MAJEROVÁ, E., TRCKA, J. 2020, Legálna práca, legálne zamestnávanie, Národný inšpektorát práce, Košice 2020, 39 s., ISBN: 1339-133X-057; Informatívna správa o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2023. Available at: <https://www.ip.gov.sk/wp-content/uploads/2024/04/Sprava-za-rok-2023.pdf> accessed 25.03.2025]
9. MAJER, I., JANČUROVÁ, L. KUKOLÍK, M., MASLÁKOVÁ, M., MOCHŇACKÁ, J., MOŠONOVÁ, M.: Situačná analýza nelegálnej práce na Slovensku. Formy nelegálnej práce, ich výskyt a návrh opatrení pre ich potláčanie, KOZ 2021, Available at: https://www.fsr.gov.sk/wpcontent/uploads/2022/09/KOZ_Situacna_analyza_nelegalnej_prace_na_Slovensku_Formy_nelegalnej_prace_ich_vyskyt_a_navrh_opatni_pre_ich_potlacanie.pdf?csrt=12564257476927919477 [accessed 25.03.2025]
10. Informatívna správa o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2023. Available at: <https://www.ip.gov.sk/wp-content/uploads/2024/04/Sprava-za-rok-2023.pdf> [accessed 25.03.2025]
11. Ústava č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
12. Act No. 311/2001 Coll., the Labour Code (*Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov*).

13. Act No. 82/2005 Coll. on Illegal Work and Illegal Employment (*Zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov*).
14. Act No. 5/2004 Coll. on Employment Services (*Zákon č. 5/2004 Z. z. O službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov*).
15. Act No. 300/2005 Coll., the Criminal Code (*Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon*).
16. Supreme Court of the Slovak Republic, judgment of 28 November 2024, Case No. 4CdoPr/2/2024.
17. Judgment of the Regional Court in Prešov of 27 January 2022, Case No. 1S/7/2020.

RECIDÍVA POHĽADOM KRIMINOLÓGIE A TRESTNÉHO PRÁVA VČERA, DNES A ZAJTRA¹

JUDr. Maximilián Kiko, LL.M.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
maximilian.kiko@flaw.uniba.sk

Recidíva pohľadom kriminológie a trestného práva včera, dnes a zajtra

Príspevok skúma fenomén recidívy z interdisciplinárneho hľadiska – z pohľadu kriminológie a trestného práva. Recidíva, definovaná ako opätovné páchanie trestných činov osobami už odsúdenými, predstavuje vážny problém ovplyvňujúci bezpečnosť spoločnosti a efektívnosť trestnej politiky. Autor analyzuje typológiu recidívy (všeobecná, špeciálna, rovnorodá, rôznorodá) a profil typického recidivistu na základe kriminologických výskumov.

Štatistické údaje zo Slovenskej republiky za roky 2012 – 2023 ukazujú stabilne vysoký podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených (priemerne 32 %), pričom dominantné sú majetkové trestné činy a vplyv návykových látok. Autor hodnotí aktuálne opatrenia a vlastné legislatívne aj nelegislatívne opatrenie. Záverom zdôrazňuje autora potrebu pokračovania reformy trestnej politiky s dôrazom na individuálny prístup k recidivistom, prvopáchateľom, interdisciplinárnu spoluprácu sektorov a systematický kriminologický výskum. Článok poskytuje podklady pre boj proti recidíve s cieľom dosiahnuť lepšiu ochranu spoločnosti a reintegráciu páchatel'ov do života bez kriminality.

Recidivism through the lens of criminology and criminal law past, present and future

The article examines the phenomenon of recidivism from an interdisciplinary perspective, focusing on criminology and criminal

¹ Tento príspevok bol podporený grantom s názvom Excelentný grant Univerzity Komenského č. UK/3114/2024.

law. Recidivism, defined as the repeated commission of crimes by individuals who have already been convicted, represents a significant issue affecting societal security and the effectiveness of criminal policy. The author analyzes the typology of recidivism (general, special, homogeneous, heterogeneous) and profiles a typical recidivist based on criminological research. Statistical data from Slovakia for the years 2012–2023 reveal a consistently high proportion of recidivists among convicted individuals (averaging 32%), with property criminal offences and substance abuse playing dominant roles. The author evaluates current measures and proposes legislative and non-legislative solutions to address the issue. In conclusion, the article emphasizes the need for continued reform of criminal policy, focusing on an individualized approach to recidivists and first-time offenders, interdisciplinary collaboration across sectors, and systematic criminological research. The findings provide a basis for combating recidivism with the aim of achieving better societal protection and reintegration of offenders into a crime-free life.

Kľúčové slová: recidíva, prvopáchatel', návyková látka, trestná politika, sankcionovanie

Keywords: recidivism, first-time offender, addictive substance, criminal policy, sanctioning

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.02>

Úvod alebo čo je recidíva a kto je recidivista

Recidíva trestnej činnosti je jedným z najzávažnejších problémov, ktorému čelí moderná spoločnosť. Téma recidívy je dôležitá z viacerých hľadísk – kriminologického, sociálneho, ako aj právneho. Opätovné páchanie trestných činov osobami, ktoré už boli odsúdené, predstavuje závažný problém nielen pre trestnú politiku, ale aj pre spoločnosť ako celok, čo potvrdzuje aj hlavná časť nášho príspevku, kde okrem iného uvádzame verifikovateľné štatistické dáta k tejto problematike. Jej výskyt ovplyvňuje bezpečnosť a stabilitu spoločnosti už po celé stáročia a zvyšuje náklady na výkon trestov odňatia slobody a na implementáciu rôznych resocializačných opatrení.

V odbornej literatúre nájdeme mnoho definícií recidívy. My na tomto mieste poukážeme iba na niektoré z nich, ktoré považujeme za významné z hľadiska ich ďalšieho dopadu na formovanie riešenia problematiky recidívy vo svete. Zároveň odhliadnuc od iných vedných

odborov ako je napríklad medicína, ktorá chápe recidívu zjednodušene ako opätovný návrat tej istej choroby, si dovoľme sa zamerať len na tie definície, ktoré využíva právna veda a kriminológia, pričom pokiaľ by sme nahliadli do anglosaského myslenia, tak by sme mali možnosť spozorovať stotožňovanie pojmu kriminologická recidíva s pojmami ako chronický páchatel' (*chronic offender*), zločinec zo zvyku (*habitual offender*), kriminálny životný štýl (*criminal lifestyle*) alebo kriminálna kariéra (*criminal career*).²

Ako príklad kriminologickej definície recidívy môžeme uviesť definíciu amerického vládneho Národného inštitútu pre spravodlivosť (NIJ), ktorá chápe recidívu ako „*návrat osoby do kriminálneho správania, často po tom, čo osoba dostane sankcie alebo podstúpi intervenciu za prechádzajúci trestný čin.*“³ Autori Zgoba a Salerno sa vo svojej štúdii zas prikláňajú k tomu, že neexistuje žiadna univerzálna definícia recidívy, avšak všetky existujúce definície recidívy zdieľajú nasledovné tri črty:

1. recidíva musí mať počiatočnú udalosť (napr. prepustenie z väzenia alebo ukončenie programovej rehabilitácie),
2. po počiatočnej udalosti musí nastať nejaké zlyhanie (napr. obmedzenie na osobnej slobode z dôvodu protiprávneho konania),
3. musí existovať obdobie recidívy alebo následné obdobie, v rámci ktorého možno ďalšie „okno“ páchatel'a považovať za recidívu.⁴

Podľa niektorých slovenských kriminológov: „*Kriminológia chápe recidívu ako opätovné spáchanie akéhokoľvek protiprávneho činu bez ohľadu na to, či bol páchatel' stíhaný, odsúdený, resp. právoplatne odsúdený, alebo inak postihnutý za predchádzajúce protispoločenské konanie.(...) Penologické chápanie recidívy vychádza zo skutočnosti, koľkokrát je páchatel' vo výkone trestu odňatia slobody.(...) Penologická recidíva sa spája s kriminologicko-štatistickým poňatím recidívy, čo je opätovné evidovanie odsúdených páchatel'ov v kriminálnej štatistike (súdnej, väzenskej). (...) Z trestnoprávneho hľadiska recidíva znamená, že páchatel' sa dopustí ďalšieho trestného činu po tom, ako ho súd právoplatne odsúdil za iný, predchádzajúci trestný čin.*“⁵

² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky. I. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2005, s. 329.

³ NATIONAL INSTITUTE OF JUSTICE. *Recidivism.* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://nij.ojp.gov/topics/corrections/recidivism>.

⁴ ZGOBA, K. M., SALERNO, L. M. A three-year recidivism analysis of state correctional releases, In: *Criminal Justice Studies*, 30:4, 2017. s. 331-332.

⁵ KLIMEK, L. a kol.. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2020. s. 135-136.

Trestnoprávna doktrína poukazuje na to, že v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákona (ďalej aj ako „Trestný zákon“) nie je nikde ustanovená legálna definícia pojmu recidíva, avšak v odborných kruhoch pôjde o jednotné chápanie javu znamenajúceho, že sa páchatel dopustí ďalšieho trestného činu po tom, ako ho súd právoplatne odsúdil za iný, predchádzajúci trestný čin.⁶ Zároveň trestnoprávna doktrína rozoznáva aj recidívu „*sui generis*“, resp. nepravú recidívu, pod ktorou chápe „*situáciu, pokiaľ páchatel spácha trestný čin v časovom rámci síce po vyhlásení odsudzujúceho rozsudku súdu prvého stupňa (resp. doručení trestného rozkazu) – teda po momente, ktorý predstavuje hranicu pre súbeh, ale ešte pred tým, ako sa takýto rozsudok stane právoplatným – nakoľko uvedené predstavuje hranicu pre recidívu.*“⁷ Aj keď nie je nikde ustanovená legálna definícia, tak trestný zákonodarca počíta s recidívou v rámci niektorých ustanovení Trestného zákona, príkladmo pôjde o:

- kvalifikačný znak jednotlivých skutkových podstat trestných činov zvyšujúci trestnú sadzbu (napr. prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. b) Trestného zákona: „*Odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený.*“ alebo obzvlášť závažný zločin úkladnej vraždy podľa § 144 ods. 3 písm. a) Trestného zákona: „*Trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a už bol za taký čin odsúdený*“),
- priťažujúcu okolnosť (§ 37 písm. m) Trestného zákona: „*Priťažujúcou okolnosťou je to, že páchatel bol už za trestný čin odsúdený; súd môže podľa povahy predchádzajúceho odsúdenia na túto okolnosť neprihliadať.*“),
- trest odňatia slobody na doživotie podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona,
- vonkajšiu diferenciáciu výkonu trestu odňatia slobody podľa § 48 Trestného zákona,
- podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody podľa § 66 Trestného zákona.

⁶ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. I. vyd.* Šamorín: Heuréka, 2013. s. 258.

⁷ BURDA, E., BELEŠ, A., ĽORKO, A., MIHÁLIK, S. *Trestná zodpovednosť. I. vyd.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. s. 211.

Z vyššie uvedených riadkov nám teda jednoznačne vyplýva, že kriminologické poňatie je širšie ako trestnoprávne, ktoré nemôže a z rôznych dôvodov ani nechce poňať všetky situácie. Do recidívy kriminológia zahŕňa akékoľvek protiprávne konanie jednotlivca (nie len trestné), ktorého sa dopustil opätovne. Kriminologické poňatie nie je samoúčelné, ale orientuje orgány činné v trestnom konaní a súdy na osobu páchatel'a, čo môže prispieť k voľbe ďalších opatrení vo forme reedukácie, eliminácie a liečby.⁸ Najužšie poňatie predstavuje penologické vnímanie recidívy, ktoré ju vníma cez početnosť výkonov nepodmienečného trest odňatia slobody (ďalej aj ako „NEPO“), resp. cez štatistickú evidenciu výkonu trestu vo väzenskom systéme.

V trestnom práve a kriminológii je nevyhnutné rozoznávať viaceré druhy recidívy podľa rôznych kritérií, pričom toto rozlišovanie je dôsledkom mnohotvárnosti konaní recidivistu. Táto diferenciácia nie je samoúčelná, ale pomáha súdom pri výbere druhu trestu a iným štátnym orgánom na úseku prevencie kriminality rozoznávať jednotlivých recidivistov, čím sa vie zabezpečiť efektívnejší a najmä cielenejší boj proti recidíve.

Prvou kategóriou je všeobecná a špeciálna recidíva. Všeobecná recidíva predstavuje recidívu vzťahujúcu sa na opakovanie trestnej činnosti ako takej, pričom jej vyjadrenie v Trestnom zákone nájdeme napríklad pri priťažujúcej okolnosti ustanovenej v § 37 písm. m) Trestného zákona.

Špeciálna recidíva zas predstavuje recidívu vzťahujúcu sa na vybrané trestné činy, pričom jej vyjadrenie nájdeme napríklad pri obzvlášť závažnom zločine úkladnej vraždy podľa § 144 ods. 3 písm. a) Trestného zákona. V tomto smere sa stotožňujeme s myšlienkami kriminológa Suchého, ktorý je toho názoru, že príliš všeobecne ponímaná recidíva bez jej ďalšej diferenciácie nie je príliš ideálnym stavom, keďže trestný systém by mal materiálne ponímať recidívu, aby sa dosiahlo účinnejšieho boja proti recidíve a vyplnila medzera (ne)postihovania osobitne nebezpečných recidivistoch.⁹

Druhou kategóriou je rovnorodá a nerovnorodá recidíva. Rovnorodá recidíva zahŕňa konanie páchatel'a, kedy opätovne spácha rovnaký trestný čin systematicky zaradený do tej ktorej rovnakej hlavy ako prechádzajúci trestný čin (napr. páchatel' v roku 2021 spáchal prečin krádeže podľa § 212 ods. 1 písm. a) Trestného zákona a v roku 2022 následne páchatel' spáchal prečin podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného

⁸ ZAPLETAL, J. Kriminologie II. díl – zvláštní část. 4. vydání. Praha: PAČR, 2004, s. 28-29.

⁹ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983, s. 96.

zákona) alebo pôjde konanie páchatel'a, ktorý spácha totožný trestný čin ako predchádzajúci (napr. páchatel' v roku 2021 spáchal prečin krádeže podľa § 212 ods. 1 písm. a) Trestného zákona a v roku 2022 následne páchatel' spáchal prečin krádeže podľa § 212 ods. 1 písm. a) Trestného zákona). Niektorí kriminológovia zároveň za rovnorodú recidívu považujú aj konanie páchatel'a, ktorý spácha trestný čin pochádzajúci z inej hlavy normovanej v osobitnej časti Trestného zákona ako prechádzajúci trestný čin, avšak oba trestné činy spadajú do rovnakého druhu kriminality (napr. pôjde o ekonomickú kriminalitu, kedy páchatel' spácha v roku 2021 prečin podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona a následne páchatel' spácha v roku 2022 prečin daňového podvodu podľa § 277a ods. 1 Trestného zákona).

Rôznorodou recidívou zas rozumieme konanie páchatel'a, ktorým spácha trestný čin spadajúci do inej hlavy osobitnej časti Trestného zákona ako predchádzajúci trestný čin (napr. páchatel' v roku 2021 spáchal prečin krádeže podľa § 212 ods. 1 písm. a) Trestného zákona a v roku 2022 následne páchatel' spáchal obzvlášť závažný zločin úkladnej vraždy § 144 ods. 1 Trestného zákona). Alebo inak povedané pri rôznorodej recidíve páchatel' svojim (ne)konaním ohrozil alebo porušil iný objekt chránený Trestným zákonom ako tomu bolo pri spáchaní jeho predchádzajúceho trestného činu. V Trestnom zákone nemáme možnosť badať zohľadňovanie rovnorodej recidívy pri priťažujúcich okolnostiach na rozdiel od Trestného zákona z roku 1950,¹⁰ ktorý v § 20 písm. e) normoval, že priťažujúcou okolnosťou je najmä to, že páchatel' bol už pre trestný čin rovnakého druhu odsúdený. Jej určité zohľadňovanie v súčasnosti však možno nájsť napríklad už pri spomínanom obzvlášť závažnom zločine úkladnej vraždy alebo pri zásade trikrát a dost' pri doživotných trestoch podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona.

My uvádzame aj tretiu kategóriu, ktorou je dočasná a trvalá recidíva. Dočasnou recidívou je situácia, kedy páchatel' spáchal trestný čin po uplynutí určitej doby po prvom právoplatnom odsúdení, pričom došlo k zahladeniu odsúdenia podľa § 92 Trestného zákona a túto okolnosť neberú OČTK a súdy ako priťažujúcu pri stanovovaní druhu a výmery trestu.

Trvalou recidívou je zas situácia, kedy páchatel' spáchal trestný čin po uplynutí určitej doby po prvom právoplatnom odsúdení, pričom došlo k zahladeniu odsúdenia podľa § 92 Trestného zákona, avšak túto okolnosť berú OČTK a súdy ako priťažujúcu pri stanovovaní druhu

¹⁰ Zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon.

a výmery trestu a to i napriek tomu že v § 93 ods. 1 Trestného zákona je explicitne normované, že „*Ak bolo odsúdenie zahladené, hľadá sa na páchatela, ako keby nebol odsúdený.*“

A kto je recidivistom, resp. ako vyzerá profil recidivistu? Existuje viacero kriminologických výskumov, ktoré sa zaoberajú všeobecný profilom recidivistu, a ktoré sa do veľkej miery podobajú.¹¹ My uvedieme jeden významný kriminologický výskum, ktorý bude vychádzať z pera kanadských kriminológov Edward Zamble a Vernon L. Quinsey opísaných v diele s názvom „*The Criminal Recidivism Process*“,¹² kde výskumnú vzorku tvorilo 3 000 federálnych väzňov v kanadskom štáte Ohio, ktorí sa opätovne po roku na slobode dostali do výkonu trestu odňatia slobody. Podľa tohto výskumu profil kriminálneho recidivistu z pohľadu osobnej a kriminálnej histórie vyzerá nasledovne:

- priemerný vek recidivistu je 29,5 roka,
- najvyšší dosiahnutý stupeň vzdelania je 9. ročník základnej školy,
- rodinný príslušníci (u viac ako 51 % recidivistoch) mali kriminálnu históriu,
- 31,3 % recidivistov si nedokázalo udržať rovnakú prácu po dobu viac ako 6 mesiacov a 25,2 % recidivistov nemalo heterosexuálny vzťah dlhšie ako 6 mesiacov,
- 61,2 % recidivistov malo nejaký psychický problém,
- 80 % recidivistov malo problém s užívaním alkoholu,
- priemerný vek, kedy sa dostal recidivista prvý raz do problému s právom je 14,6 roka, pričom 82,9 % recidivistom sa prvý raz dostalo do problému s právom pred dosiahnutím 18. roku života,
- priemerný čas strávený na slobode po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody po znovu umiestnení doňho je 7,5 mesiaca, pričom 83,1 % recidivistov sa opätovne ocitne vo výkone trestu odňatia slobody skorej ako uplynie rok od ich posledného prepustenia na slobodu,
- 53,4 % recidivistov bolo pred opätovným spáchaním trestného činu prepustených zo stredného stupňa strázenia a 31,5 % z minimálneho stupňa strázenia.

¹¹ Pozri napríklad: IKSP ČR. Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice). [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.iksp.cz/kriminální-recidiva-a-recidivisté-charakteristika-projevy-možnosti-trestní-justice>.

¹² ZAMBLE E, QUINSEY VL. Recidivists: A General Profile. In: *The Criminal Recidivism Process*. Cambridge Studies in Criminology. Cambridge University Press; 1997. 33-68.

Ďalej podľa spomínaného výskumu z pohľadu životného štýlu vyzerá profil kriminálneho recidivistu nasledovne:

- 28,4 % recidivistov pochádza z nukleárnej rodiny,
- 35,1 % recidivistov je ženatých a 46,3 % je slobodných,
- 42,1 % recidivistov predstavuje pracujúce obyvateľstvo,
- primárnym zdrojom príjmu u 34,1% recidivistoch je zamestnanie, u 32,6 % recidivistoch sú to štátne dávky a u 22,3 % recidivistoch sú to protiprávne aktivity,
- najčastejšou mimopracovnou aktivitou je pasívna aktivita ako počúvanie hudby alebo „vyrazenie si von“,
- 79 % recidivistov je ustráchaných z toho, že ich život nepovedie tým smerom, aký si predstavujú.

1 Stav recidívy v Slovenskej republike pohľadom kriminologickej fenomenológie ako základ pre nastavenie trestnej politiky¹³

Fenomenológia predstavuje „v kriminológii základ pre jej uvažovanie. Na základe faktov zistených v realite spoločenského života o kriminalite hodnotí jej stav, štruktúru a dynamiku.“¹⁴ My použijeme poznatky z fenomenológie na skúmanie stavu recidívy a následné odporúčanie pre nastavenie budúcej trestnej politiky v oblasti boja proti recidíve. Na základe údajov zbieraných a poskytovaných Ministerstvom spravodlivosti SR¹⁵ o údajoch odsúdených osôb vieme rámcovo poukázať na obraz recidívy v SR za roky 2012 až 2023 (ďalej aj ako „prvé sledované obdobie“).

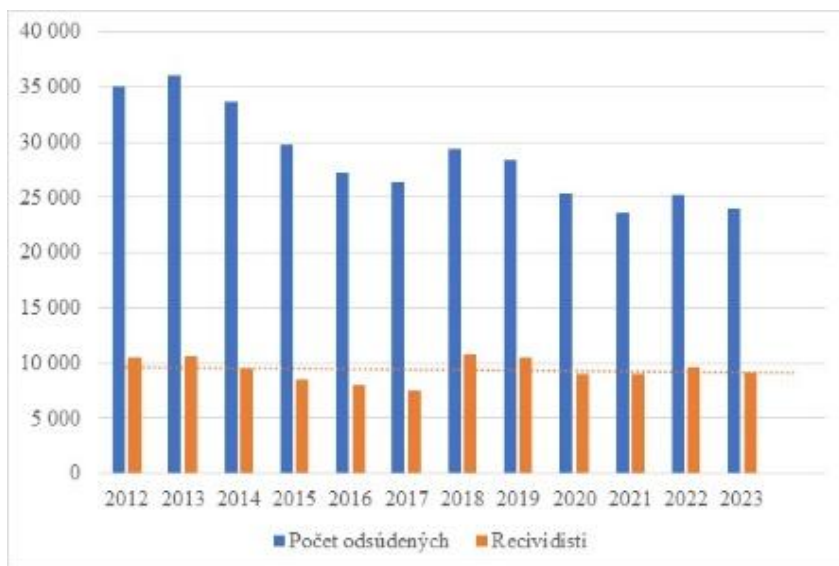
V roku 2012 predstavuje 29,8 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2013 predstavuje 29,3 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2014 predstavuje 28,1 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2015 predstavuje 28,9 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2016 predstavuje 29,4 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2017 predstavuje 28,5 % podiel recidivistov na

¹³ Táto časť práce je vlastným spracovaním údajov z MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Štatistické ročenky* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum/>.

¹⁴ DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. *Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s.76.

¹⁵ MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Štatistické ročenky* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum/>.

celkovom počte odsúdených. V roku 2018 predstavuje 36,4 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2019 predstavuje 36,9 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2020 predstavuje 35,5 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2021 predstavuje 38 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2022 predstavuje 38,23 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. V roku 2023 predstavuje 38 % podiel recidivistov na celkovom počte odsúdených. Súhrne, za sledované obdobie bolo odsúdených 344 044 osôb z toho 101 830 osôb predstavovali recidivisti, z čoho vyplýva že za celé sledované obdobie takmer až 1/3 z celkového počtu odsúdených tvorili recidivisti (32,31 %). Uvedené potvrdzuje aj priemerná recidíva za sledované obdobie vo výške 32,64 %.

Graf č. 1: Kvantitatívny stav celkovej recidívy a odsúdených osôb za roky 2012 až 2023 v SR

Suma summarum, na prvý pohľad by sa čitateľ mohol uspokojiť s kolísavým znižovaním počtu (kvantita) odsúdených a recidivistov od roku 2013, avšak v rámci percentuálneho podielu recidívy na celkovom počte odsúdených nedochádza ku konštantnému znižovaniu percentuálnej recidívy. Percentuálna recidíva v SR za posledných 11 rokov konštantne neklesá – výnimkou je rok Covidu 2020 a rok 2023, kde klesajúci rozdiel je vzhľadom na čísla zanedbateľný a predstavuje skôr stagnáciu. Takisto v rámci sledovaného obdobia po otvorení

štatistických listov by sme zistili, že hrubo zaokrúhlene, približne len 1/10 recidivistov tvoria ženy a 1/100 mladiství. Zároveň v rámci európskej komparácie väzenského indexu platí, že podľa dát reportovaných v trestných ročenkách Rady Európy za posledných 5 rokov má SR, Maďarsko a Poľsko najvyšší väzenský index spomedzi krajín EÚ. Napríklad za rok 2023 má SR väznených 183 osôb na 100 tisíc obyvateľov, zatiaľ čo priemer EÚ je vo výške 115,6 a v Holandsku alebo Fínsku ide o väzenský index vo výške 52.¹⁶

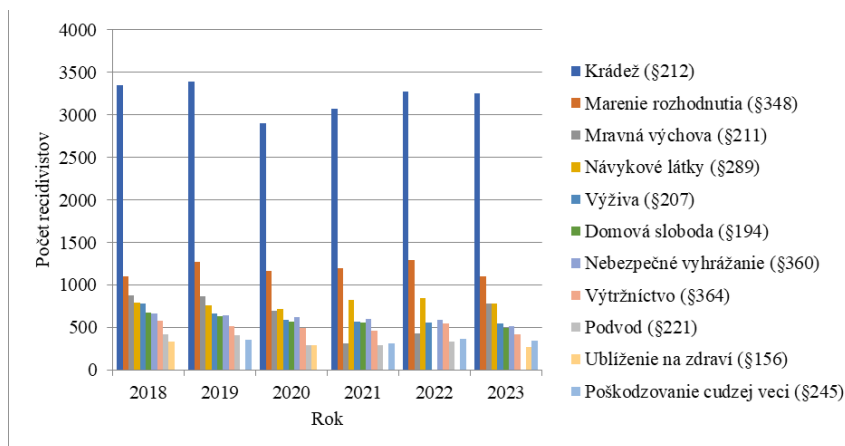
Ďalej v rámci fenomenologickej analýzy stavu recidívy v SR sa zameriame na trestné činy, kde je počet recidivistov kvantitatívne najväčší, pričom budeme uvádzať iba prvých top 10 trestných činov. Sledovaným obdobím budú roky 2018 až 2023, pričom je potrebné skonštatovať, že štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR pracujú so všeobecnou recidívou a nie špeciálnou. Inak povedané, napríklad pri trestnom čine krádeže z poskytnutých dát Ministerstva spravodlivosti SR, nie je možné zistiť, či už predtým odsúdená osoba, ktorá spáchala trestný čin krádeže bola predtým odsúdená za trestný čin krádeže alebo iný trestný čin (ďalej ako „druhé sledované obdobie“).

V rámci druhého sledovaného obdobia pri recidíve dominuje majetková a ekonomická kriminalita s nasledovnými trestnými činmi: krádež, podvod, lúpež (aj keď niektorí kriminológovia ju zaraďujú do násilnej kriminality,¹⁷ tak my ju zaraďujeme do majetkovej kriminality z dôvodu, že pohnútkou páchatel'a je zlepšiť si finančnú situáciu a cieľom je prisvojiť si cudziu vec) a úverový podvod. Ďalej dominantnými trestnými činmi sú trestné činy proti rodine a mládeži, konkrétne trestný ohrozovania mravnej výchovy mládeže a trestný čin zanedbania povinnej výživy. Na popredných priečkach sa umiestnila zostatková kriminalita, *in concreto* trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia, trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky a trestný čin výtržníctva. V rámci násilnej kriminalite sa zas objavujú pri recidivistoch trestné činy ublíženia na zdraví a nebezpečného

¹⁶ Ide o vlastné zistenia autora na základ dát z: COUNCIL OF EUROPE ANNUAL PENAL STATISTICS. *Space I*. [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>.

¹⁷ Pozri napríklad: DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 239 alebo HAJDÚKOVÁ, T., STODOLOVÁ, R. Typológia páchatel'ov násilnej trestnej činnosti v Slovenskej republike za obdobie rokov 2004 – 2014 podľa veku a vzdelania. Akadémia PZ, 2022. s. 2. [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/2022-08/002%20%20HAJD%20%20AKOV%20%20%20STODOLOV%20%20%20N%20%20A1silna%20kriminalita.pdf>

vyhrážania. Čo sa týka trestného činu porušovania domovej slobody a jeho výskytu na popredných priečkach, tak tu je potrebné zohľadniť to, že je vo väčšine prípadov súčasťou trestného činu krádeže vlámaním, keď dochádza k ich vzájomnému jednočinnému súbehu – uvedené dokresľuje obraz tzv. „krádežových“ recidivistoch, ktorý sa veľmi často vyskytujú pri vlámaní, napr. do aut alebo nehnuteľností.

Graf č. 2: TOP 10 najčastejšie páchaných trestných činov recidivistami 2018 až 2023 v SR

Suma summarum, z druhého sledované obdobia vyplýva niekoľko trendov, ktoré poukazujú na stabilné, opakujúce sa problémy v oblasti kriminality a recidívy. Dlhodobou najčastejším trestným činom, za ktorý sú recidivisti (všeobecná recidíva) opätovne odsudzovaní je krádež podľa § 212 Trestného zákona (od 2 900 až 3 400 prípadov ročne), čo naznačuje pretrvávajúci a systémový problém spojený s majetkovou kriminalitou, ktorý môže byť odrazom chudoby, nezamestnanosti, nízkej finančnej gramotnosti alebo nedostatočnej integrácie odsúdeného po výkone trestu. Druhým najčastejším trestným činom je marenie výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 Trestného zákona, pričom v rokoch 2019 až 2022 bol zaznamenaný postupný nárast, ktorý kulminoval v roku 2022 s počtom 1 297 recidivistov. Tento trend môže naznačovať vážne problémy s rešpektovaním rozhodnutí štátnych orgánov, čo môže byť odrazom dôsledku nízkej dôvery voči justičnému systému alebo rezignáciu odsúdených na spoluprácu so štátnymi orgánmi. Vysoký výskyt trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona (od 714 do 850 recidivistov ročne) môže naznačovať silné prepojenie medzi závislosťami na

návykových látkach, odsúdením a recidívou. Tento problém poukazuje na potrebu rozšírenia prístupu k liečbe závislostí a dôrazu na prevenciu a resocializačné programy. Trestné činy ako zanedbanie povinnej výživy podľa § 207 Trestného zákona, výtržníctvo § 364 Trestného zákona, nebezpečné vyhrážanie podľa § 360 Trestného zákona sa vyskytujú každoročne v stabilných počtoch. Ich prítomnosť v kvantitatívnych štatistikách recidívy môže poukazovať na významné sociálne a rodinné problémy, ktoré nie sú štátom efektívne riešené. Najmä neplatenie výživného často súvisí s neschopnosťou alebo neochotou odsúdených zabezpečiť základné povinnosti voči blízkym osobám, čo môže mať dlhodobé následky aj na ďalšie generácie.

Ďalším skúmaním, bude skúmanie prítomnosti alkoholu a drogy alebo inej toxickkej látky pri recidíve v rokoch 2018 až 2023 za účelom komplexnejšieho obrazu recidivistu v SR (ďalej aj ako „tretie sledované obdobie“). V roku 2018 zohrával vplyv alkoholu rolu pri 5 179 odsúdených osobách a z toho pri 1 132 recidivistoch (21,85 %). Ďalej vplyv drogy alebo inej toxickkej látky zohrával rolu u 433 odsúdených osobách a z toho pri 157 recidivistoch (36,25 %). V roku 2019 zohrával vplyv alkoholu rolu pri 5 519 odsúdených osobách a z toho pri 1 158 recidivistoch (20,98 %). Ďalej vplyv drogy alebo inej toxickkej látky zohrával rolu u 458 odsúdených osobách a z toho pri 164 recidivistoch (35,8 %). V roku 2020 zohrával vplyv alkoholu rolu pri 5 071 odsúdených osobách a z toho pri 1 028 recidivistoch (20,56 %). Ďalej vplyv drogy alebo inej toxickkej látky zohrával rolu u 391 odsúdených osobách a z toho pri 100 recidivistoch (25,57 %). V roku 2021 zohrával vplyv alkoholu rolu pri 5 206 odsúdených osobách a z toho pri 1 153 recidivistoch (22,14 %). Ďalej vplyv drogy alebo inej toxickkej látky zohrával rolu u 530 odsúdených osobách a z toho pri 185 recidivistoch (34,9 %). V roku 2022 zohrával vplyv alkoholu rolu pri 5 317 odsúdených osobách a z toho pri 1 135 recidivistoch (21,34 %). Ďalej vplyv drogy alebo inej toxickkej látky zohrával rolu u 712 odsúdených osobách a z toho pri 270 recidivistoch (37,92 %). V roku 2023 zohrával vplyv alkoholu rolu pri 4 550 odsúdených osobách a z toho pri 982 recidivistoch (21,58 %). Ďalej vplyv drogy alebo inej toxickkej látky zohrával rolu u 698 odsúdených osobách a z toho pri 223 recidivistoch (31,94 %).

Suma summarum, v rámci tretieho sledovaného obdobia musíme skonštatovať, že prítomnosť vplyvu alkoholu pri opätovnom spáchaní trestného činu recidivistom sa v priemere nachádzala v každom piatom prípade a prítomnosť vplyvu drogy alebo inej toxickkej látky pri

opätovnom spáchaní trestného činu recidivistom sa v priemere nachádzala v každom treťom prípade. Z uvedeného jednoznačného vyplýva, že u recidívy zohráva kľúčovú rolu aj návyková látka.

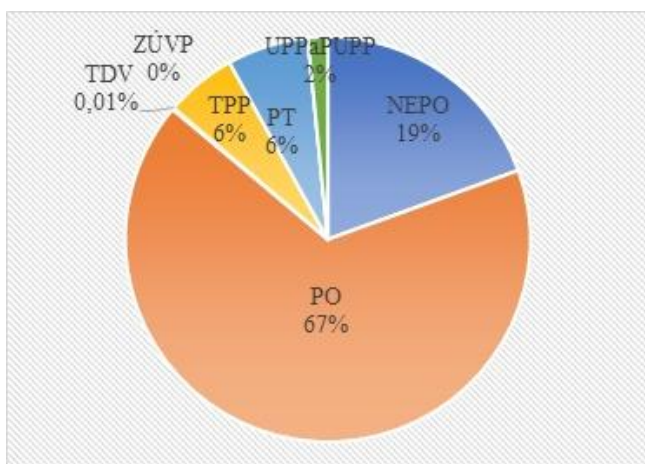
„Meradlom intervenčných aktivít štátu je aj efektívnosť jeho opatrení, najmä sankcií v podobe trestov a ochranných opatrení, pri eliminácii recidívy ako negatívneho spoločenského javu.“¹⁸ Z tohto dôvodu sme sa dovolili pozrieť na štatistiku celkového (ne)trestania akýchkoľvek páchatel'ov (t. j. aj prvopáchatelia plus recidivisti) za roky 2006 až 2023. V tomto období budeme pracovať s podmieneným trestom odňatia slobody v oboch jeho formách, resp. podobách (ďalej aj ako „PO“), nepodmieneným trestom odňatia slobody (ďalej aj ako „NEPO“), peňažným trestom (ďalej aj ako „PT“), trestom domáceho väzenia (ďalej aj ako „TDV“), trestom povinnej práce (ďalej aj ako „TPP“), trestom zákazu účasti na verejných podujatiach (ďalej aj ako „ZÚVP“) a upustením od potrestania a podmieneným upustením od potrestania (ďalej aj ako „UPPaPUPP“) (ďalej aj ako „štvrté sledované obdobie“). Keby sme sa na tieto údaje pozreli súhrnne v komparácii, tak TDV, TPP, PT, ZÚVP plus UPPaPUPP boli spoločne v rokoch 2006 až 2023 ukladané 69 427x. Keď tento údaj porovnáme s tým, že za to isté obdobie sa ukladalo 97 274 NEPO a 333 029 PO (spolu 430 303 trestov odňatia slobody), môžeme konštatovať, že za celé sledované obdobie:

- podmienený trest odňatia slobody sa aplikoval 4,79-krát viac ako trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest a (podmienené) upustenie od potrestania,
- nepodmienený trest odňatia slobody sa aplikoval 1,4-krát viac ako trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest a (podmienené) upustenie od potrestania,
- trest odňatia slobody vrátane jeho všetkých foriem sa aplikoval 6,1-krát viac ako trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest a (podmienené) upustenie od potrestania.
- najväčší percentuálny podiel (17 %) trestnoprávných sankcií bez trestu odňatia slobody na trestoch odňatiach slobody (všetky jeho formy) možno badať v rokoch 2013, 2015 a 2019 a najmenší v rokoch hneď po rekodifikácii, t. j. v rokoch 2006 (7 %), 2007 (9 %) a 2009 (10 %).

¹⁸ REMETA, R. Trestnoprávne a kriminologické aspekty recidívy. In: Turay, Mihálik (zost.) *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestného činu*. Pocta doc. JUDr. Yvette Turayovej, CSc. Bratislava: Právnická fakulta, 2023. s. 154.

Nanešťastie tiež platí, že pôjde o ešte väčšiu disproporciu medzi ukladaním trestnoprávných sankcií bez trestu odňatia slobody a trestom odňatia slobody, keďže štatistické listy Ministerstva spravodlivosti SR nerozlišuje či (ne)bol peňažný trest uložený popri treste odňatia slobody.

Suma summarum, z uvedenej komparácie štatistických údajov v štvrtom sledovanom období vyplýva, že absolútne najčastejším trestom ukladaným na Slovensku je podmienený trest odňatia slobody, potom nasleduje nepodmienených trest odňatia slobody a až následne relatívne malú časť trestov tvoria alternatívy k trestu odňatia slobody. Zároveň z vlastného zistenia autora na základe štatistických ročeniek z Ministerstva spravodlivosti SR platí, že až ak sa by sme sa pozreli na obdobie rokov 2011 – 2023, tak by sme zistili, že až cca 9 z 10 podmienených trestov odňatia slobody sú tzv. „holé podmienky“ (bez probačného dohľadu) a len 1 z 10 je podmienený trest odňatia slobody s probačným dohľadom, čo otvára otázky o účinnosti „holej podmienky“ na možnosť nápravy páchatel'a a celkovú recidívu.

Graf č. 3: Podiel trestov a (podmienené) upustenie od potrestania celkovo za roky 2006 až 2023

Posledným našim skúmaním je prístup trestania recidivistov zo strany súdov v rokoch 2018 až 2023 (ďalej aj ako „piate sledované obdobie“). V roku 2018 bol recidivistom ukladaný v rámci celého SR NEPO trest v 42,5 %. V roku 2019 bol recidivistom ukladaný v rámci celého SR NEPO trest v 42,87 %. V roku 2020 bol recidivistom ukladaný v rámci celého SR NEPO trest v 43,67 %. V roku 2021 bol

recidivistom ukladaný v rámci celého SR NEPO trest v 44,81 %. V roku 2022 bol recidivistom ukladaný v rámci celého SR NEPO trest v 43,16 %. V roku 2023 bol recidivistom ukladaný v rámci celého SR NEPO trest v 42,95 %. *Suma summarum*, v rámci piateho sledovaného obdobia sme zistili, že za posledných 6 rokov sa v priemere recidivistom ukladal trest NEPO v 43,32 % a alternatívy k NEPO boli v priemere potom uložené v 56,58 %.

V nadväznosti na uvedené, t. j. o nezavrhnutí možnosti a vhodnosti ukladania alternatívneho trestu recidivistovi poukazuje napríklad rozhodnutie Krajského súdu v Žiline: „Z odpisu registra trestov vyplýva, že obžalovaný M. M. bol v rokoch 2012 až 2014 celkom 6-krát uznaný vinným z prečinu podľa [§ 348 ods. 1 písm. d) TZ], pričom mu boli ukladané rôzne druhy trestov (peňažný trest, trest zákazu činnosti, trest odňatia slobody s podmieneným odkladom na skúšobnú dobu a nepodmienečný trest odňatia slobody). S poukazom na prejednávany skutok je zrejmé, že uložené tresty u obžalovaného M. M. nesplnili svoj výchovný účel. V prípade obžalovaného M. M. je treba zobrať do úvahy, že podľa kriminologických výskumov desistencia, teda opustenie kriminálnej dráhy sa deje postupne a označuje sa preto ako proces. Nie je totiž reálne požadovať, aby chronickí recidivisti naraz prešli z kriminálnej dráhy na dráhu usporiadaného občana. Ukladaním opakovaných krátkodobých trestov odňatia slobody nedosiahne spoločnosť stav, keď ľudia, ktorých negatívne rysy sa vytvárajú dlhú dobu, sa zrazu stanú dokonalejší ako dokonali. Základným nastavením systému, v rámci ktorého sa páchatelom protiprávneho konania ukladajú sankcie, by mala byť snaha o nápravu páchatela (teda o desistenciu páchatela), čo je v súlade s účelom trestu. Ak teda doterajšie tresty u obžalovaného A. M. vrátane nepodmienečných trestov odňatia slobody nesplnili svoj účel, snahou krajského súdu pri ukladaní sankcie obžalovanému M. M., bola snaha zvoliť takú alternatívnu sankciu, ktorá bude dostatočnou motiváciou v spojení s aktuálnymi rodinnými pomermi obžalovaného k tomu, aby začal viesť riadny život.“¹⁹

Alebo o (ne)uložení nepodmienečného trestu odňatia slobody recidivistovi správne polemizujú aj českí kolegovia: „I pokud bychom toho nicméně schopni byli, tak je otázkou, zda by bylo spravedlivé a přiměřené, pokud by se ukládaly např. několikaleté tresty za drobné krádeže pouze proto, že riziko recidivy u předmětných pachatelů je vysoké. Lze proto uzavřít, že při současném stavu poznání není na místě

¹⁹ Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo dňa 14. 8. 2017 pod sp. zn. 1To/69/2017.

podporovat časté ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody za použití argumentace, že „vězení funguje“, tedy že snižuje míru recidivy.“²⁰

Uvedené názory správne poukazujú na individuálne posudzovanie osoby recidivistu pri trestaní, z ktorých plynie, že po posúdení všetkých okolností prípadu a osoby recidivistu môže byť vhodnejšie mu uložiť alternatívny trest miesto NEPO. Voľba pre uloženie trestu iného ako je trest odňatia slobody recidivistovi prichádza ruka v ruke s úvahami o aplikácii zásad sankcionovania ustanovených v § 33a Trestného zákona, zásad trestania ustanovených v § 34 ods. 4 Trestného zákona a najmä pri úvahách naplnení o účele trestu v § 34 ods. 1 Trestného zákona. Pre dosiahnutie účelu trestu je možné zvoliť si zo širokej palety sankcií, avšak pri výbere sankcie je potrebné brať do úvahy aj princíp *ultima ratio*, ktorá v tomto smere zvyrazňuje postupnosť úvah o sankcionovaní akéhokoľvek páchatel'a vrátane recidivistu, kedy len za najkrajnejšie (najzávažnejšie) prípady je možné voliť najkrajnejšie spôsoby (najviac zasahujúce do práv a slobôd).

Inak povedané nie je správne rovnako pristupovať k páchatel'ovi recidivistovi, ktorý ukradol drevo z lesného fondu opätovne, tak ako k páchatel'ovi recidivistovi, ktorý znova ublížil na zdraví inej osobe. Dokonca ani ten páchatel' recidivista, ktorý spôsobil ublíženie na zdraví opätovne inej osobe nemusí podliehať automaticky úvahám súdom o treste NEPO, keďže druhé opätovné ublíženie na zdraví mohlo byť spôsobené excesom z nutnej obrany. Zároveň účel sankcie (ochrana spoločnosti) sa nenaplní len izoláciou osoby vo výkone trestu odňatia slobody (uvedené je len dočasné riešenie), ale prevýchovou páchatel'a, kedy po výkone akéhokoľvek trestu sa prostredníctvom resocializačných štátnych opatrení obsiahnutých najmä v programe zaobchádzania pri NEPO alebo vo vedení probácie počas trestu povinnej práce, podmienky alebo trestu domáceho väzenia navráti do spoločnosti s tým, že sa jeho motivácia opätovne páchať trestné činy eliminuje úplne alebo čo do najmenšej miery.

Súd by teda pri rozhodovaní o uložení sankcie (resp. aj ich kombinácií) mal poznať osobnú, rodinnú a kriminálnu anamnézu akéhokoľvek páchatel'a, programy a štátne opatrenia, ktoré sa spájajú s výkonom tejto ktorej sankcie. Po týchto poznatkoch by súd mal modelovať pravdepodobnostné scenáre možnosti prevýchovy páchatel'a cez tú ktorú sankciu, pričom uložiť by mu mal tú, ktorá je najpravdepodobnejšia pre

²⁰ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (zost.) *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 30.

jeho prevýchovu. V prípade rovnosti pravdepodobnosti splnenia účelu trestu dvoch a viacerých scenárov (sankcií) je potrebné sa prikloniť k tomu, ktorá najmenej zasahuje do práv a slobôd páchateľa. Samozrejme súd je viazaný pri týchto úvahách aj zákonnými limitmi a zásadami, najmä zásadou obligatórneho uloženia trestu odňatia slobody ustanovenou v § 34 ods. 6 Trestného zákona a zásadou zohľadňovania právom chránených záujmov poškodeného ustanovenou v § 33a ods. 4 Trestného zákona. Zjednodušene povedená záverom k tejto časti sankcionovania – je potrebné, aby súd pri ukladaní sankcie vykonal test proporcionality modifikovaný na sankcionovanie.

Záver alebo ako sa (ne)bojuje a môže bojovať proti recidíve v Slovenskej republike

Čo funguje v boji proti znižovaniu recidívy? Platí, že základným „nástrojom tvorby systémových opatrení trestnej politiky na národnej či nadnárodnej (makro) úrovni reagujúcim na recidívu je výskum, ktorý by mal verifikovať správnosť existujúcich riešení, resp. na základe signifikantných faktorov navrhovať nové riešenia, ktoré je nutné zaviesť do aplikačnej praxe. Akékoľvek opatrenia trestnej politiky by mali vychádzať z poznania skutočnosti založeného na analýze faktov a dôkazov (evidence based policy). (...) Do istej miery môžu mať na trestnú politiku štátu vplyv vo forme poznatkov dobrej praxe aj nastavené metodiky rôznych projektov („mikro úroveň trestnej politiky“).“²¹

Recidívu v SR sa snažili a snažia riešiť viaceré strategické dokumenty a programy. Aktuálne kľúčovými strategickými dokumentami sú Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2023 až 2027²² (ďalej aj ako „Programové vyhlásenie vlády SR“), Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028²³ a Koncepcia väznenstva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030.

²¹ LORKO, J. TALLOVÁ, B. Recidíva a jej význam pre trestnú politiku. In: *Bratislavské právnické fórum 2020* / SZAKÁCS, A., HLINKA, T. (zost.). Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2020. s. 90.

²² NRSR. *Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2023 až 2027* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=535376>.

²³ ÚRAD VLÁDY SR. *Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028* [online]. [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27958/1>.

Programové vyhlásenie vlády SR explicitne počíta vo svojom texte s recidívou na štyroch miestach, a to:

- vo východiskovej situácii, kde poukazuje na vysokú mieru recidívy v SR, čo má za následok neutešený stav väznenstva,
- v strednodobých prioritách, kedy chce vláda SR zabezpečiť, aby Trestný zákon rozlišoval medzi: (1) prvopáchateľom inej ako obzvlášť závažnej trestnej činnosti (posilniť resocializačný aspekt a uprednostniť alternatívne tresty), (2) obzvlášť nebezpečným recidivistom (posilniť aspekt ochrany spoločnosti pred páchatelom a napokon) a (3) ostatnými páchatelmi,
- v dlhodobých prioritách, kde sa vláda zaviazala na zníženie recidívy pri zachovaní ochranných funkcií trestného práva,
- komplexne v celej časti „Trestná politika štátu“ prostredníctvom rôznych opatrení dotýkajúcich sa depenalizácie, dekriminalizácie, alternatívnej a restoratívnej justície.

Časť návrhov a opatrení Programového vyhlásenia vlády SR v časti „Trestná politika štátu“ bolo pretavených do zákonnej novely č. 40/2024 Z. z., pričom najvýraznejšie zmenou bola zmena koncepcie sankcionovania, kedy sa explicitne do Trestného zákona ustanovili zásady sankcionovania vrátane zásady primeranosti (§ 33a Trestného zákona) a upravili možnosti väčšej sudcovskej individualizácie trestu.²⁴

Ďalej na mikroúrovni trestnej politiky je príkladom úspešného programu pre znižovanie recidívy je Šanca na návrat,²⁵ ktorej pokračovateľom je Šanca na návrat 2. Ide o národný projekt realizovaný v spolupráci Zboru väzenskej a justičnej stráže, Ministerstva spravodlivosti SR a Úradom práce sociálnych vecí a rodiny. Za zmienku stojí fakt, že z odsúdených, ktorí si v rámci Šance na návrat prešli výstupnými oddielmi pre resocializáciu, recidivovalo do 365 dní od prepustenia len 14,9 %.²⁶ Na druhej strane v SR zatiaľ neexistuje ucelená, celoštátna a záväzná metodika pre vedenie probácie a mediácie a takisto neexistujú konkrétne špecializované probačné a restoratívne programy.²⁷ Ďalším problémom, ktorý je potrebné riešiť je aj navýšenie

²⁴ Bližšie pozri: KIKO, M. Primeranosť trestania. In: *Košické dni trestného práva*, UPJŠ, Košice, 2024.

²⁵ ŠANCA NA NÁVRAT. *Na stiahnutie. Dokumenty* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://sancanavrat.sk/na-stiahnutie/>.

²⁶ NOVÁKOVÁ, V., LULEI, M. et al. *Výstupná analýza národného projektu Šanca na návrat*. Bratislava: Generálne riaditeľstvo ZVJS, 2022.

²⁷ Aktuálne (počas písania príspevku 31.03.2025) sa však na tvorbe špecializovaných programoch a ucelenej metodiky pracuje na Ministerstve spravodlivosti SR. Ide o vlastné

probačných a mediačných úradníkov. K riešeniu sa zaviazali vládny predstavitelia a zvýšenie možno očakávať čoskoro.²⁸ Zvládnutie uvedených dvoch problémov bude predstavovať silný štart do kvalitnejšie práce s odsúdenými, ktorý si svoje tresty vykonávajú mimo brán väzníc, čo bude ovplyvňovať aj znižovanie recidívy a väzenského indexu.

Na základe vyššie uvedených poznatkov môžeme konštatovať viacero skutočností pre boj proti recidíve v SR. Prvou skutočnosťou je potvrdenie tézy, že recidíva trestnej činnosti predstavuje vážny a dlhodobý spoločenský problém, ktorý má výrazné dôsledky nielen pre samotný trestný systém, ale aj pre bezpečnosť a stabilitu spoločnosti. Napriek rôznym štátnym opatreniam a programom na zníženie recidívy sa jej miera v priebehu posledných rokov v SR výrazne neznížila.

Druhým zistením je, že z profilu typického recidivistu vyplývajú faktory, ktoré vedú k opätovnému páchaniu trestnej činnosti: nízke vzdelanie, rodinné zázemie, trestnú minulosť rodinných príslušníkov, nezamestnanosť a problémy so závislosťami – pričom práve posledné menované bolo potvrdené aj v nami treťom sledovanom období. Tieto faktory majú výrazný vplyv na neschopnosť páchatel'ov opustiť kriminálnu dráhu (tzv. desistencia) a na tieto faktory by mal štát sústrediť svoju pozornosť za účelom efektívneho boja s recidívou.

Tretím zistením je, že aj keď existujú úspešné programy ako „*Šanca na návrat*“, stále (v čase písania článku) chýba jednotná a systematická celoštátna stratégia na riešenie recidívy v rámci probácie. Z uvedeného vyplýva, že je nevyhnutné posilniť probáciu a mediáciu, ako aj zaviesť ďalšie špecializované a restoratívne programy, ktoré by zohľadňovali individuálne potreby recidivistov.

Štvrtým zistením je, že restoratívna justícia a alternatívna justícia môže viesť úspešný boj proti recidíve, čo si vyžaduje systematický prístup, ktorý zahŕňa zlepšenie trestnej politiky, zvýšenie resocializačných opatrení a efektívnejšie zavádzanie alternatívnych trestov. V tejto súvislosti nemožno opomenúť aj dlhodobú a koordinovanú spoluprácu viacerých sektorov – trestného, sociálneho, vzdelávacieho a zdravotného. Izolovaná snaha o potrestanie páchatel'a bez podpory na ceste k jeho reintegrácii je cestou do recidívneho pekla.

zistenia autora z jeho čiastočného pôsobenia na Ministerstve spravodlivosti SR v čase písania tohto príspevku, pričom účinnosť a realizácia týchto programov by mohla nastať počas prvého polroku 2025.

²⁸ MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Tlačové vyhlásenie zo dňa 04.04.2024 počas kontrolného dňa predsedu vlády SR na ministerstve*. [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/predseda-vlady-sr-robert-fico-ocenil-kroky-rezortu-spravodlivosti/>.

Piate zistenia sú prezentované v nasledovných nelegislatívnych návrhoch. Medzi hlavné nelegislatívne návrhy, ktoré by mali byť zahrnuté do budúcej trestnej politiky dotýkajúce sa boja proti recidíve zahŕňame:

1. podpora a zavádzanie ďalších resocializačných programov – podpora existujúcich resocializačných programov v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody so zavádzaním nových resocializačných programov v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a nových probačných a mediačných programov,
2. posilnenie probácie a mediácie – zavedenie celoštátne záväznej metodiky pre probáciu a mediáciu, vrátane školení a vzdelávania probačných a mediačných úradníkov s opatrením navýšenia počtu probačných a mediačných úradníkov,
3. pokračovanie na reforme trestnej politiky – uprednostňovanie alternatívnych trestov pred NEPO pri prvopáchateľoch a menej závažných recidivistov, ktorí by mohli profitovať z resocializačných opatrení,
4. zaviesť systémové a merateľné ukazovatele dôvodov zlyhania jednotlivca pri opakovanom spáchaní trestného činu,
5. uvažovať a skúmať dekriminalizáciu (resp. zmenu znenia skutkových podstat so zameraním kriminalizácie len pri najzávažnejších prípadoch) trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 207 Trestného zákona, trestného činu ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 Trestného zákona, trestného činu krádeže podľa § 211 ods. 1 písm. e) Trestného zákona vzhľadom na vysoký počet recidivistov zistených v druhom sledovanom období za tieto trestné činy a vzhľadom na realizovanie trestno-právneho princípu *ultima ratio*,
6. rozlíšenie závažnosti druhov recidívy a rozlíšenie prvopáchateľa a recidivistu v legislatívnych a nelegislatívnych opatreniach,
7. vzhľadom na zistenia tretieho sledovaného obdobia, konkrétne pomerne vysoké percento vplyvu alkoholu a drogy alebo inej toxikkej látky na opätovné spáchanie trestného činu je potrebné, aby sa Rada vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality zaoberala týmto faktorom a prijala príslušné odporúčania pre nelegislatívne a prípadne aj legislatívne opatrenia,
8. zrealizovanie komplexného kriminologického a penologického výskumu na štátnej a akademickej úrovni po prvé v oblasti recidívy a po druhé v oblasti účinnosti „holej podmienky“ na možnosť nápravy páchatelia,

9. „Rovnako je potrebné vyhodnotenie nevyhnutnosti a účelnosti ukladania trestu odňatia slobody *popri ďalších druhoch trestov*.“²⁹ Toto však platí nie len vo vzťahu k NEPO, ale aj podmieneným trestom odňatia slobody, kedy tzv. „*holá podmienka*“ nemusí mať akýkoľvek účinok, ale práve naopak môže viesť k zľahčovaniu trestnej činnosti u páchatel'a a následnej recidíve. Z tohto dôvodu je potrebné citlivo rozlišovať, komu uložiť podmienku s probačným dohľadom a podmienku bez probačného dohľadu a komu uložiť úplne iný druh trestu. Istým vodítkom v tomto smere môže byť výskum českého kolegu Drápala: podmienený trest odňatia slobody (v jeho rôznych podobách) by mal byť ukladán prvopáchatel'om závažnej trestnej činnosti, páchatel'om menej či stredne závažnej činnosti, u ktorých existujú riziká a potreby v ich životoch, ktoré je možné riešiť a nie je potrebné ich uväzniť, páchatel'om, menej či stredne závažnej trestnej činnosti, ktorým z objektívnych dôvodov nie je možné uložiť peňažný trest, trest povinnej práce či trest domáceho väzenia, páchatel'om menej závažnej trestnej činnosti, ktorí nenapravili spôsobenú ujmu, ale môžu tak učiniť v rámci priebehu skúšobnej doby. Na druhej strane, podmienené tresty odňatia slobody by nemali byť ukladane páchatel'om málo závažnej trestnej činnosti, u ktorých nie je potreba reagovať na riziká či potreby páchatel'ov (tejto skupine by mal byť ukladán peňažný trest, prípadne v menej závažných prípadoch by bolo možné podmienené upustiť od potrestania), páchatel'om vysoko závažnej trestnej činnosti (tejto skupine by mal byť ukladán nepodmienený trest odňatia slobody).³⁰

Šieste zistenia sú prezentované v nasledovných legislatívnych návrhoch Trestného zákona, ktorý rozlišuje medzi recidivistami a prvopáchatel'om, pracuje s dočasnou, všeobecnou a druhovou recidívou. Zároveň tento legislatívny návrh vo všeobecných zásadách sankcionovania toto rozlišovanie reflektuje pri voľbe duhu a výmery sankcie. Ide o rámcový legislatívny návrh, resp. draft možnej zmeny Trestného zákona, ktorý by mal byť podrobený ešte bližšiemu kriminologickému výskumu vrátane skúmania dekriminalizácie vyššie spomínaných

²⁹ REMETA, R. Recidíva a jej vplyv na trestnú politiku štátu. In: MENCEROVÁ, I., ONDREJKOVÁ, S. (zost.) *Problematika recidívy v trestnej politike štátu*. Pocta Dr. h.c. prof. JUDr. Jaroslavovi Ivorovi, DrSc. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2022. s. 339.

³⁰ DRÁPAL, J. a kol. Podmienený trest odňatia slobody: prevládajúci, nepopsaný, nepřiměřený. Praha: Wolters Kluwer, 2024. s. 184-185.

trestných činov, avšak v prípade ich nevypustenia z Trestného zákona odporúčame uvedené zohľadňovať pri sankcionovaní v nižšom návrhu *de lege ferenda*.

DRUHÝ ODDIEL
PÁCHATEĽ, SPOLUPÁCHATEĽ, ÚČASTNÍK TRESTNÉHO ČINU,
PRVOPÁCHATEĽ A RECIDIVISTA

§ 21a

- (1) Recidivistom je osoba, ktorá opätovne spáchala akýkoľvek trestný čin a toto odsúdenie nie je zahladené.*
- (2) Prvopáchateľom je osoba, ktorá nie je recidivistom.*
- (3) Nebezpečným recidivistom je osoba, ktorá sa dopustila zločinu po tom, ako ju súd právoplatne odsúdil za predchádzajúci trestný čin a toto odsúdenie nie je zahladené.*
- (4) Obzvlášť nebezpečným recidivistom je osoba, ktorá sa dopustila ďalšieho rovnakého zločinu ako je zločin, za ktorý ho súd už predtým právoplatne odsúdil a toto odsúdenie nie je zahladené. Za rovnaký zločin sa považuje aj zločin, ktorý chráni podobný objekt ako predtým spáchaný zločin aj keď sa nenachádza v rovnakom ustanovení.*

§ 33a Všeobecné zásady ukladania sankcií

- (5) Tam, kde postačí uloženie sankcie postihujúcej páchatel'a menej citel'ne, nesmie byť páchatel'ovi uložená sankcia, ktorá ho postihuje citel'nejšie. Páchatel'ovi najmä nesmie byť uložená sankcia spojená s ujmou na osobnej slobode páchatel'a vrátane akejkoľvek podoby trestu odňatia slobody, ak možno účel sankcie dosiahnuť uložením sankcie nespojenej s ujmou na osobnej slobode páchatel'a.³¹*
- (6) Prvopáchateľovi, ktorý spáchal prečin nesmie súd uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody. Uvedené sa nevzťahuje na prečin, ktorým bola spôsobená smrť.*
- (7) Nebezpečnému recidivistovi nemusí súd uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody, ak to nepovažuje za nevyhnutné vzhľadom na povahu prechádzajúceho spáchaného trestného*

³¹ Táto právna úprava nadväzuje a dopĺňa tzv. Suskovú novelu č. 40/2024 Z. z., pričom citel'nosť je právny pojem, ktorý musí súd zisťovať cez skúmanie osobných a majetkových pomerov páchatel'a.

1. BURDA, E., BELEŠ, A., LORKO, A., MIHÁLIK, S. *Trestná zodpovednosť. 1. vyd.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022.
2. COUNCIL OF EUROPE ANNUAL PENAL STATISTICS. *Space I*. [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>.
3. DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. *Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016.
4. DRÁPAL, J. a kol. *Podminěný trest odnětí svobody: převládající, nepopsaný, nepřiměřený*. Praha: Wolters Kluwer, 2024.
5. DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (zost.) *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.
6. HAJDÚKOVÁ, T., STODOLOVÁ, R. *Typológia páchatel'ov násilnej trestnej činnosti v Slovenskej republike za obdobie rokov 2004 – 2014 podľa veku a vzdelania*. Akadémia PZ, 2022. s. 2. [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/2022-08/002%20%20HAJD%20%20AKOV%20%20%20STODOLOV%20%20%20N%20%20A1silna%20kriminalita.pdf>
7. KIKO, M. *Primeranosť trestania*. In: *Košické dni trestného práva VIII. ročník*, UPJŠ, Košice, 2024.
8. KLIMEK, L. a kol.. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020.
9. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2005.
10. LORKO, J., TALLOVÁ, B. *Recidíva a jej význam pre trestnú politiku*. In: *Bratislavské právnické fórum 2020 / SZAKÁCS, A., HLINKA, T.*

- (zost.). Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2020. s. 90.
11. MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 1. vyd.* Šamorín: Heuréka, 2013.
 12. MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. Štatistické ročenky [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum/>.
 13. MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Tlačové vyhlásenie zo dňa 04.04.2024 počas kontrolného dňa predsedu vlády SR na ministerstve.* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/predseda-vlady-sr-robert-fico-ocenil-kroky-rezortu-spravodlivosti/>.
 14. NATIONAL INSTITUTE OF JUSTICE. *Recidivism.* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://nij.ojp.gov/topics/corrections/recidivism>.
 15. NOVÁKOVÁ, V., LULEI, M. et al. *Výstupná analýza národného projektu Šanca na návrat.* Bratislava: Generálne riaditeľstvo ZVJS, 2022.
 16. NRSR. *Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2023 až 2027* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=535376>.
 17. Pozri napríklad: IKSP ČR. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice).* [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.iksp.cz/kriminalni-recidiva-a-recidiviste-charakteristika-projevy-moznosti-trestni-justice>.
 18. REMETA, R. Recidíva a jej vplyv na trestnú politiku štátu. In: MENCEROVÁ, I., ONDREJKOVÁ, S. (zost.) *Problematika recidívy v trestnej politike štátu. Pocta Dr. h.c. prof. JUDr. Jaroslavovi Ivorovi, DrSc.* Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2022.
 19. REMETA, R. Trestnoprávne a kriminologické aspekty recidívy. In: Turay, Mihálik (zost.) *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestného činu. Pocta doc. JUDr. Yvette Turayovej, CSc.* Bratislava: Právnická fakulta, 2023.
 20. Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo dňa 14. 8. 2017 pod sp. zn. 1To/69/2017.
 21. SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy.* Praha: VÚK, 1983.
 22. ŠANCA NA NÁVRAT. Na stiahnutie. Dokumenty [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://sancanavrat.sk/na-stiahnutie/>.
 23. ÚRAD VLÁDY SR. *Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028* [online].

- [online]. [cit. 2025-03-31]. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27958/1>.
24. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
 25. Zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon.
 26. ZAMBLE E, QUINSEY VL. Recidivists: A General Profile. In: *The Criminal Recidivism Process. Cambridge Studies in Criminology*. Cambridge University Press; 1997. s. 33-68.
 27. ZAPLETAL, J. Kriminologie II. díl – zvláštní část. 4. vydání. Praha: PAČR, 2004.
 28. ZGOBA, K. M., SALERNO, L. M. A three-year recidivism analysis of state correctional releases, In: *Criminal Justice Studies*, 30:4, 2017. s. 331-332.

OCHRANA MÄKKÝCH CIEĽOV¹

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra vyšetrovania
patricia.krasna@akademiapz.sk

Ochrana mäkkých cieľov

Predmetná vedecká štúdia pojednáva o definícii samotných mäkkých cieľov, ich ochrane a konkrétnych postupoch pri bezpečnostnom incidente zameranom na mäkký cieľ. Autorky sa v predloženej vedeckej štúdii snažia o interpretáciu základných východísk skúmanej problematiky za účelom následnej ďalšej vedecko-výskumnej, ale aj konkrétnej, praktickej, činnosti v rámci istoty bezpečnosti v našej krajine. Samozrejme s akceptáciou všetkých, náročných, krokov, ktoré je potrebné v systéme ochrany mäkkých cieľov realizovať. Vedecká štúdia vznikla ako výstup z projektu VEGA č. 1/0722/24 – Princípy právneho štátu v trestnom práve, v rámci ktorého sa venujeme aj práve konkrétnym princípom garantovania bezpečnosti v spoločnosti. Vedecká štúdia nahliada na, aktuálnu, zvolenú problematiku z hľadiska kriminologických aspektov a konkrétnych aplikačných prvkov. Je významnou z hľadiska prepojenia teoretických, vedeckých poznatkov vyplývajúcich z výskumu a aplikačných, konkrétnych, opatrení v praxi.

Protection of soft targets

The scientific study in question discusses the definition of soft targets themselves, their protection and specific procedures in a security

¹ Projekt VEGA č. 1/0722/24 – Princípy právneho štátu v trestnom práve.

incident focused on a soft target. In the presented scientific study, the authors try to interpret the basic starting points of the researched issue for the purpose of subsequent further scientific research, but also specific, practical, activities within the framework of ensuring security in our country. Of course, with the acceptance of all the demanding steps that need to be implemented in the system of protecting soft targets. The scientific study was created as an output from the VEGA project No. 1/0722/24 – Principles of the rule of law in criminal law, within which we also deal with specific principles of guaranteeing security in society. The scientific study looks at the current, selected issue from the point of view of criminological aspects and specific application elements. It is significant in terms of connecting theoretical, scientific knowledge resulting from research and application, specific, measures in practice.

Kľúčové slová: mäkké ciele, prevencia, bezpečnosť, analýza rizík, ochrana

Keywords: soft targets, prevention, security, risk analysis, protection

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.03>

Úvod

Téma ochrany mäkkých cieľov i z kriminologického hľadiska je v súčasnej dobe veľmi dôležitou tak, ako v oblasti bezpečnosti, tak aj v oblasti všeobecnej roviny vnímania ochrany spoločnosti. V súčasnosti sa stávame segmentmi mnohých bezpečnostných hrozieb, kedy sú ohrozené naše životy, zdravie, či majetok. Ako spoločnosť sme terčmi útokov, na ktoré nie sme pripravení. Práve táto skutočnosť nás motivuje k skúmaniu konkrétnych atribútov potenciálnych ohrození, ktoré nás môžu zasiahnuť kedykoľvek a kdekoľvek. Posledné slová, kedykoľvek a kdekoľvek sú myslené doslovne, pretože či sme v mestskej hromadnej doprave, v škole, v divadle, ráno, poobede alebo večer ohrozenie môže prísť v každom okamihu.

Kriminológovia konštatujú, že potreba kriminológie a kriminologických výskumov je stále viac uznávaná v zahraničí aj u nás. Sú presvedčení, že štát a občianska verejnosť však potrebujú pre svoju bezpečnosť maximum relevantných a spoľahlivých poznatkov o kriminalite. Ide teda o najvýznamnejšie poznatky o skutočnom stave kriminality, jej štruktúre dynamike, o individuálnych a spoločenských príčinách

kriminality, o páchatel'och a obetiach, o možnostiach kriminálnej represie a prevencie a o účinnosti opatrení aplikovaných v procese sociálnej kontroly.² Stále zaujímavé sú úvahy odborníkov o príspevku kriminológie pre spoluprácu s trestným právom a pre lepšie ovplyvnenie právnej praxe.³ Práve aj nami spracované a predložené vedecké poznatky je možné subsumovať medzi veľmi podstatné kriminologické poznatky dôležité pre aplikačnú prax a samozrejme aplikáciu efektívnej ochrany mäkkých cieľov.

Medzi základné ľudské potreby patrí pocit bezpečnosti. Pocit bezpečnosti je základnou súčasťou nášho každodenného života, ktorý ovplyvňuje naše rozhodovanie, správanie a celkové duševné a emocionálne zdravie. Tento pocit sa týka subjektívneho vnímania toho, že sme chránení pred nebezpečenstvom, že sme v prostredí, ktoré je stabilné, predvídateľné a bez hrozieb. Bezpečie však nie je len fyzické, ale aj psychologické, sociálne a emocionálne.

Pocit bezpečia je kľúčový pre naše duševné pohodu, pretože nám umožňuje sústrediť sa na iné aspekty života, ako sú vzdelávanie, kariéra, rodinné vzťahy a osobný rozvoj. Ak sa človek cíti ohrozený, môže to viesť k stresu, úzkosti, a dokonca aj k depresii. Preto je dôležité, aby sme sa cítili v bezpečí nie len vo fyzickom prostredí, ale aj vo vzťahoch, v práci a v širšej spoločnosti.

Túžba po bezpečnosti a ochrana pred negatívnymi spoločenskými javmi, akými je aj kriminalita, patria k najzákladnejším potrebám občanov.⁴

V dnešnej dobe sa pojem bezpečia rozširuje aj na ochranu súkromia, bezpečnosť online, ako aj na ochranu pred sociálnymi a politickými hrozbami. V tomto kontexte je bezpečnosť nielen výsledkom fyzickej ochrany, ale aj správne nastavených politických, sociálnych a technologických opatrení, ktoré zabezpečujú, že jednotlivci a komunity môžu žiť a pracovať bez obáv z neprimeraných rizík. Rozsiahle výskumy v neurovedách nám prinášajú dôkazy, že bezpečie je základnou podmienkou pre rozvoj človeka po fyzickej, psychologickej, sociálnej

² KOLEKTÍV AUTOROV. 2003. Kriminológia – všeobecná časť. 1. diel. Bratislava: Akadémia PZ, 2003, s. 45.

³ DIANIŠKA, G., STRÉMY, T. 2018. Význam kriminológie pre vzdelávanie právnikov. In „Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike“. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 29. a 30. mája 2018 v Piešťanoch, s. 93.

⁴ TALLO, A. 2003. Automobilová kriminalita v komunálnom porovnaní. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2003, s. 9.

a iných. Strelby a iné životy ohrozujúce situácie na školách a v iných budovách vynášajú na povrch otázku, kedy je škola bezpečná. Zamrežované okná, kamery, zvyšovanie kontroly – to sú návrhy, ktoré prichádzajú medzi prvými vtedy, keď sú všetci vystrašení a bytostne prežívajú stratu bezpečia. Vieme však definovať, čo znamená cítiť sa bezpečne?⁵

V nasledujúcom texte sa budeme zaoberať rôznymi multidisciplinárnymi aspektami, ktoré ovplyvňujú náš pocit bezpečia nie len v škole, a tiež spôsobmi, akými sa tento pocit dá posilniť a chrániť. Pretože pocit bezpečia a ochrana bezpečnosti sú nesmierne obširnou problematikou, ktorú je potrebné vnímať pohľadom širších konotácií, ale i konkrétnych prvkov ochrany. Cieľom tohto článku je preskúmať rôzne metódy a stratégie, ktoré sa používajú na ochranu týchto miest, ako aj výzvy, ktoré so sebou prináša snaha o ich zabezpečenie. Predložená vedecká štúdia je tiež zameraná na skúmanie podstaty ochrany mäkkých cieľov a je výstupom z Projektu VEGA č. 1/0722/24 – Princípy právneho štátu v trestnom práve. Pri jej spracovaní budeme využívať konkrétne vedecké metódy, prostredníctvom ktorých sa budeme snažiť dospieť k naplneniu stanovených cieľov a k zodpovedaniu nami nastolených vedeckých otázok. Týmito metódami sú najmä analýza, pozorovanie, komparácia, riadené rozhovory, indukcia a dedukcia.

1 Bezpečnosť – ako istota pre všetkých členov spoločnosti

„Čo je bezpečnosť?“ Považujeme za podstatné, pre konkrétne chápanie nami skúmanej problematiky zjednotiť si základné, primárne, pojmy, ktoré formujú celkový význam našej vedeckej práce aj v rámci predloženej štúdie. Preto sa následne budeme venovať vymedzeniu a súvisiacim charakteristikám pojmu „bezpečnosť, bezpečie“.

Bezpečie je stav mysle a tela, kedy všetky automatické procesy v tele fungujú správne, kedy dokážeme vnímať svoje emócie a zapájať svoj racionálny mozog ako potrebujeme. Vyzerá to jednoducho, ale je za tým obrovské množstvo aktuálnych fyzických, biologických, chemických procesov a zasahujú sem i naše minulé skúsenosti a zážitky. Stav bezpečia nie je len o neprítomnosti ohrozenia, je to niečo viac. Je to, keď sa cítime aktívne dobre, dokážeme sa učiť a venovať niečomu pozornosť, byť v kontakte s druhými a so sebou, so svojimi kvalitami

⁵ INKLUCENTRUM. 2025. [online]. [cit. 2025.01.12.] Dostupné online <https://apps.apple.com/us/story/id1445637997>. <https://inklucentrum.sk/wp-content/uploads/2024/08/Bulletin-tvorba-bezpecnia-v-triede.pdf>.

a silnými stránkami, tvorivosťou a zvedavosťou... keď máme chuť hrať sa, ale aj keď máme náladu len tak nič nerobiť. Bezpečie je subjektívne vnímaná kvalita a pre každého môže mať odlišnú podobu. Prežívanie bezpečia je dynamický proces, pričom miera bezpečia môže rôzne kolísť.⁶

Samotná, konkrétna, definícia bezpečnosti je priam nemožná pretože takmer každý odbor ľudskej činnosti si vytvoril svoj vlastný prístup a svoju vlastnú definíciu. Pojem bezpečnosť inak vysvetľujú sociológovia, inak ekonómovia, právnici, politológovia, ekológovia, vojaci či technici. Napriek širokému spektru publikovaných výstupov venovaných problematike bezpečnosti nebola vytvorená jediná všeobecne akceptovaná definícia bezpečnosti.⁷

Podľa toho, na ktoré aspekty pojmu bezpečnosť bol kladený dôraz, môžeme identifikovať nasledujúce prístupy k definovaniu a chápaniu bezpečnosti:

- bezpečnosť je možnosť zabrániť poškodeniu objektu,
- bezpečnosť sa často posudzuje ako vlastnosť objektu, systému, javu, či procesu chrániť svoju podstatu a základnú charakteristiku v podmienkach cieľavedomého deštruktívneho pôsobenia, či už zvonka alebo zvnútra objektu, javu či procesu,
- bezpečnosť ako systémová kategória vyjadruje vlastnosť systému, ktorý je vytvorený na princípe stálosti, samoregulácie a celostnosti, bezpečnosť má potom zaručiť fungovanie každej z uvedených vlastností systému, pretože deštrukcia a zánik ľubovoľnej vlastnosti systému zapríčini zánik celého systému,
- bezpečnosť je rozhodujúcou podmienkou, garanciou existencie človeka, spoločenstva, štátu, ktorá im umožní chrániť rozvíjať ich duchovné a materiálne bohatstvo,
- bezpečnosť v absolútnom význame sa chápe ako neprítomnosť nebezpečenstva a hrozieb pre duchovnú a materiálnu sféru života,
- limitujúcim, referenčným prvkom pre definovanie pojmu bezpečnosť je hrozba ako reálny prejav nebezpečia (insecurity),
- hrozba a úsilie o jej odvrátenie je podstatou bezpečnosti,

⁶ INKLUCENTRUM. 2025. [online]. [cit. 2025.01.12.] Dostupné online <https://apps.apple.com/us/story/id1445637997>. <https://inklucentrum.sk/wp-content/uploads/2024/08/Bulletin-tvorba-bezpecia-v-triede.pdf>.

⁷ HOFREITER, L., BREZINA, D. 2023. Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023, s. 11.

- bezpečnosť to nie je neprítomnosť nebezpečenstva, ale ochrana pred ním.⁸

Podľa Ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu je bezpečnosť stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie. Ústavný zákon o bezpečnosti štátu umožňuje v čase tzv. krízovej situácie, teda mimo času „štandardného“ ústavného režimu – teda v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, širšie obmedzenie základných práv a slobôd, vrátane skúmaného práva pokojne sa zhromažďovať.⁹

Dôležité je tiež povedať, že bezpečnosť vníma každý z nás inak a pre každého znamená bezpečnosť konkrétne situácie, pocity, pri ktorých sa on cíti bezpečne.

Tak, ako sme spomínali bezpečnosť môžeme chápať v rôznych rozmeroch:

Osobná bezpečnosť – v tomto prípade bezpečnosť označuje ochranu jednotlivca pred fyzickými hrozbami, ako sú násilné útoky, zločin alebo nehody. Chápeme ju ako zabezpečenie prostredia, kde sa cítime chránení pred nebezpečenstvom, čo nám umožňuje fungovať bez problémov a nežiť v strachu.

Sociálna bezpečnosť – v širšom zmysle ide o stabilitu a pohodu spoločnosti ako celku. Bezpečnosť v tomto kontexte znamená ochranu pred sociálnymi hrozbami, ako sú politické nestability, kriminalita, korupcia alebo vojnové konflikty. Spoločenská bezpečnosť zahŕňa aj stabilitu právneho systému, rovnosť pred zákonom a spravodlivé spoločenské inštitúcie. Sociálnu bezpečnosť môžeme chápať ako národný, európsky, sociálny systém realizovaných opatrení sociálnej politiky štátu, ktorý bude kreovať určité aj špecifické sociálne programy. Najmä také, ktoré napomôžu v bežnom živote človeka, klienta (bez ohľadu na jeho

⁸ HOFREITER, L. 2006. Securitológia. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2006, s. 35.

⁹ 2. ČENTÉŠ, J., BELEŠ, A. 2023. Právo na pokojné zhromažďovanie a možnosti jeho obmedzenia. In Právnik 3/2023. Teoretický časopis pro otázky státu a práva (The Lawyer-Scientific Review for Problems of State and Law), 2023, roč. 162, s. 265.

príslušnosť k etnickej minoritnej kultúre) zabezpečiť v prípade potreby jeho účinnú spoločenskú a sociálnu ochranu.¹⁰

Psychická a emocionálna bezpečnosť – tento aspekt bezpečnosti sa týka ochrany pred psychickými a emocionálnymi hrozbami, ako sú stres, úzkosť, násilie v rodine alebo diskriminácia. Bezpečie v tomto prípade znamená, že sa cítime emocionálne podporovaní a stabilní, máme pocit, že nás ostatní chápu, rešpektujú a berú na vedomie naše potreby.¹¹

Národná a globálna bezpečnosť – v širšom politickom a geopolitickom zmysle sa bezpečnosť chápe ako schopnosť štátu alebo medzinárodného spoločenstva chrániť sa pred hrozbami, ako sú vojenské útoky, terorizmus, šírenie zbraní hromadného ničenia alebo environmentálne katastrofy. V tomto prípade bezpečnosť znamená schopnosť zaistiť stabilitu a ochrániť hodnoty národa či globálnych spoločenstiev. Schéma národnej, resp. globálnej bezpečnosti sa v posledných desaťročiach výrazne zmenila. Nie je to len problémom vojenského pôsobenia a netýka sa to iba konkrétnych štátov. V súčasnosti existuje výrazná potreba pristupovania k bezpečnosti ako komplexnej globálnej záležitosti v kombinácii s rôznymi problémami, ako sú klimatické zmeny, prístup k energiám alebo ľudským právam, čo viac ako kedykoľvek predtým vyžaduje multilaterálne riešenia.¹²

Považujeme za dôležité zodpovedať si tiež podstatnú otázku: „*Ako bezpečnosť ovplyvňuje náš život?*“ Pocit bezpečia je základný pre naše fungovanie a rozhodovanie. Ak sa cítime bezpečne, môžeme sa viac sústrediť na osobný rast, kariéru, vzťahy a ďalšie dôležité aspekty života. Naopak, ak sa cítime ohrození, naše správanie môže byť ovplyvnené strachom, úzkosťou a obavami, čo môže viesť k stresu, neefektívnosti alebo dokonca k negatívnym zdravotným následkom.

Bezpečnosť teda nie je len pasívny stav, ale aj aktívna snaha o ochranu našich hodnôt, práv, majetku a zdravia. Zabezpečenie bezpečnosti si vyžaduje nielen individuálne úsilie, ale aj efektívne politické, právne a spoločenské opatrenia.

¹⁰ LORAN, T. 2010. Otázky sociálnej bezpečnosti exkludovaných Rómov na začiatku 21. storočia. In Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti. (Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia), 2010, s. 267.

¹¹ ČEREŠNÍK, M., LENGHART, D. 2025. PSYCHOPATOLÓGIA A PATOPSYCHOLÓGIA ZÁKLADY PRE POMÁHAJÚCE PROFESIE. 2. aktualizované vydanie, s. 124.

¹² ISAKOVA, A., VOLKOV, K., KOCHOR, M. 2024. International organizations and the construction of complex global security challenges, 2024, In Constructing Global Challenges in World Politics, s. 20.

2 Mäkké ciele

„Čo chápeme pod pojmom mäkké ciele?“ Mäkké ciele – objekty, ktoré sú často civilné a neorganizované, ako školy, obchodné centrá, nemocnice či verejné priestranstvá, sú častým terčom rôznych hrozieb. Zatiaľ čo kritická infraštruktúra, ako sú vládne budovy alebo vojenské objekty, býva bežne chránená rôznymi bezpečnostnými opatreniami, ochrana mäkkých cieľov sa často podceňuje. Tieto miesta sú však rovnako zraniteľné a ich ochrana si vyžaduje inovatívne prístupy a spoluprácu medzi vládnymi, verejnými a súkromnými sektormi tak, aby boli tieto miesta, objekty, chránené.

Mäkké ciele sú miesta s vysokou koncentráciou osôb a minimálnym stupňom zabezpečenia proti násilným útokom, alebo prostredie, ktoré je ľahko dostupné, priťahuje množstvo ľudí a je ľahkým cieľom útoku pomocou dostupných zbraní a pomerne jednoduchou taktikou. Sú to napr. školy, cirkevné objekty, nemocnice, kultúrne centrá/podujatia, športové centrá/podujatia, nočné kluby, divadlá, opery, kiná, kaviarne a reštaurácie, objekty verejnej dopravy, ale aj hromadné dopravné priestriedky.¹³

Konštatujeme, že identifikácia mäkkých cieľov je i napriek rôznym definíciám relatívne náročná vzhľadom na absenciu medzinárodne platnej definície, v dôsledku čoho dochádza k zamieňaniu pojmov tzv. „crowded places“ alebo „places of mass gathering“, ktoré síce vykazujú znaky mäkkého cieľa, avšak, nie je s nimi spájaný bezpečnostný význam. Ten vzniká ako následok sekuritizácie vyhrážky útoku.¹⁴ Máme za to, že síce neexistuje žiadna ustálená definícia mäkkých cieľov za posledných pár rokov, na základe výskumov a sledovania konkrétnych útokov na mäkké ciele, odborníci dospeli k jednotlivým charakteristickým črtám, ktoré mäkké ciele vo veľkej miere charakterizujú a identifikujú.

Je dôležité podotknúť, že o vymedzení mäkkých cieľov hovoríme v spojitosti s teroristickými alebo násilnými útokmi, voči ktorým nie sú jednotlivé objekty dostatočne chránené. Neznamená to teda, že nie sú dobre chránené voči iným hrozbám (napr. majetková trestná činnosť) a často disponujú rôznymi kvalitnými prvkami ochrany ako sú (napr.

¹³ DVOŘÁK, Z., ŠIMONOVÁ, J., VELAS, A. 2024. Minimálny štandard pre audit bezpečnosti a ochrany vysokej školy, s. 4.

¹⁴ KUBALOVÁ, K. 2022. Analýza útokov na mäkké ciele a ich ochrana. [online]. [cit. 2025.02.12.] Dostupné online <https://trilobit.fai.utb.cz/Data/Articles/PDF/9cca8038-429d-4360-81f6-d74d8a9348a2.pdf>.

kamerový systém, poplachové zabezpečovacie a tiesňové systémy (napr. v obchodných centrách).¹⁵

Z uvádzaného konštatujeme, že mäkké ciele sú verejné alebo súkromné priestory, ktoré sú relatívne zraniteľné voči teroristickým a násilným útokom. Tieto miesta si útočníci často vyberajú z dôvodu ich otvorenej povahy a charakteru hromadného zhromažďovania, ako aj ich reprezentačnej alebo symbolickej hodnoty a pravdepodobnosti veľkého počtu obetí.¹⁶

Na komparáciu, resp. zrejmejšiu predstavu o mäkkých cieľoch následne zodpovieme otázku: „*Čo sú to tvrdé ciele*“. Tvrdé ciele sú chránené resp. strážené objekty, ktoré majú zavedené opatrenia znižujúce riziká útoku, majú realizované technické, organizačné a režimové opatrenia, prípadne fyzickú ochranu. Niektoré nie sú verejnosti prístupné, resp. majú nastavený režim vstupu (vojenské zariadenia, vládne budovy, objekty diplomatických misií, jadrové elektrárne a pod.). Ozbrojený útočník je ozbrojený páchateľ, ktorý koná s úmyslom usmrtiť alebo zraniť čo najväčší počet osôb; páchateľ orientovaný na hromadné ciele zložené z osôb bez rozdielu rasy, povolania, veku a prípadne iných špecifik; páchateľ útoku so zbraňou, pričom zbraňou rozumieme akýkoľvek predmet, ktorý môže urobiť útok voči telu dôraznejším (napr. strelná zbraň, bodná zbraň, sečná zbraň, alebo dopravný prostriedok). Prevencia útoku na mäkké ciele predstavuje dlhodobú a cieľavedomú činnosť vedúcu ku zníženiu rizika útoku na mäkký cieľ. Zahŕňa predvídanie rizikových faktorov a spôsoby znižovania rizík útokov prostredníctvom pripravenosti dotknutých osôb, vlády a spoločnosti.

3 Ochrana mäkkých cieľov

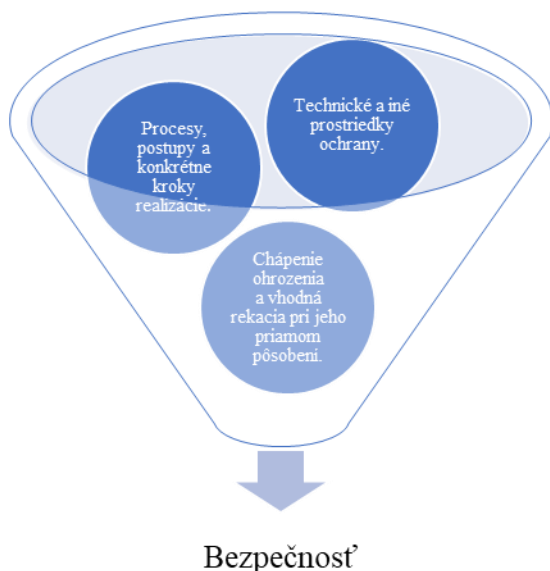
Základné prvky ochrany mäkkých cieľov

Najpodstatnejšia je z nášho pohľadu, ktorý vyplýva z vedeckých a praktických skúseností, vzájomná interakcia osôb, subjektov, technológií a procesov, ktorá umožňuje nastaviť vhodnú úroveň bezpečnosti. Tak, ako sme už aj vyššie uviedli práve potrebné prepojenie bezpečnostných zložiek, legislatívy a vnímania spoločnosti ohrození je

¹⁵ KUBÍKOVÁ, Z. 2017. Niektoré problémy ochrany mäkkých cieľov. [online]. [cit. 2025.02.12.] Dostupné online https://www.researchgate.net/publication/330738296_NIEKTORE_PROBLEMY_OCHRANY_MAKKYCH_CIELOV.

¹⁶ KARATRANTOS, T., KEREMIDOU, E. 2023. Protecting Soft Targets from Terrorist Attacks. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://www.eliamap.gr/wp-content/uploads/2023/07/Policy-paper-142.pdf>.

klúčové pre nastavenia prevencie a následne i ochrany mäkkých cieľov. Najčastejším cieľom útoku sú ľudia, ktorí sú zároveň najslabším článkom celého bezpečnostného systému. K nastaveniu adekvátnej úrovne ochrany mäkkých cieľov slúžia procesy – činnosti, ktoré je potrebné vynaložiť na to, aby ľudia boli schopní používať implementované technológie a s nimi spojené služby.

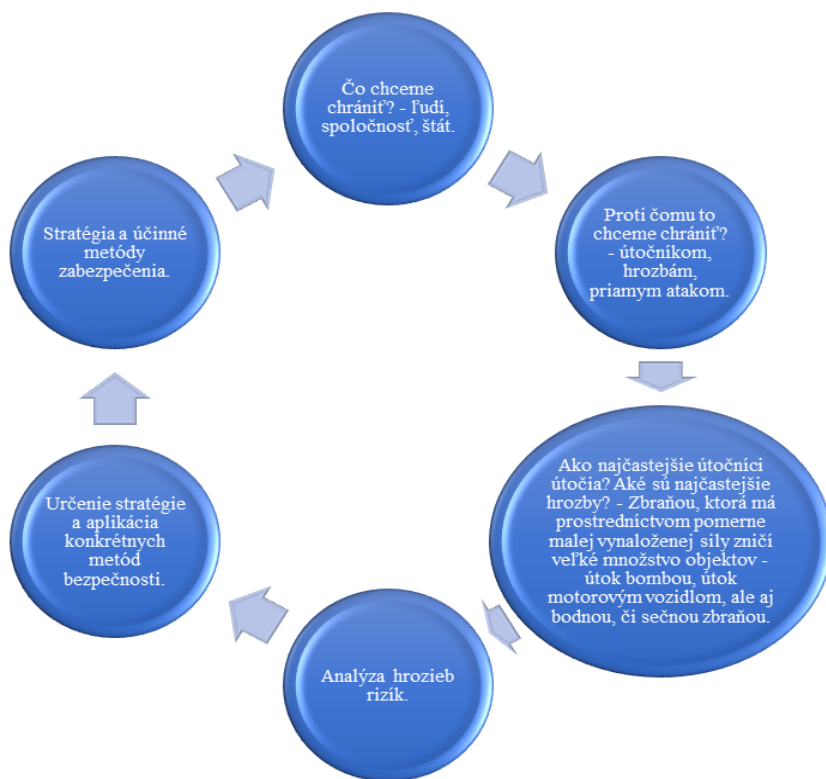
Zdroj obrázka: vlastné spracovanie aj na základe. [online]. [cit. 2025.02.10.]
Dostupné online <https://www.qcom.cz/systemy-rizeni/ochrana-mekkyh-cilu/>

Tézy, princípy bezpečnosti a analýza rizík

Podstatnou skutočnosťou je si uvedomiť, že na to, aby bol nastavený efektívny a účinný systém ochrany mäkkých cieľov je potrebné poznať jeho konkrétne prvky, princípy a tiež identifikovať jeho objekty. Pre nastavenie funkčného bezpečnostného systému je potrebné ujasniť si oblasti chránených záujmov a definovať možné zdroje nebezpečenstva, či hrozby voči chráneným záujmom. Na základe danej identifikácie je možné následne konkretizovať hroziace špecifické, resp. individuálne útoky. Špecifikované hrozby je primárne podstatné podrobiť analýze rizík, ktorá určí prioritnú oblasť bezpečnostného systému a následné bezpečnostné opatrenia a stratégie. Práve analýza rizík je proces, systém, prostredníctvom ktorého sa identifikujú bezpečnostné riziká, ktoré je potrebné kontrolovať alebo akceptovať. V kontexte bezpečnosti

analýza rizík zahŕňa analýzu hodnôt aktív, hrozieb, zraniteľností a určenie potenciálnych rizík.¹⁷

Na to, aby bolo možné vykonať kvalitnú analýzu rizík je potrebné, aby sme disponovali radom kvalitných informácií (vstupných údajov), ktoré nám napomôžu ku konkrétnym výsledkom. Po sumarizácii získaných údajov je potrebné si vymedziť konkrétne otázky, ciele, ktoré chceme dosiahnuť a následne regulovať činnosť potrebným, cieleným, smerom. Tento postup je systematicky najvhodnejší a najefektívnejší na to, aby boli dosiahnuté konkrétne pozitívne ciele.

Zdroj obrázka: vlastné spracovanie aj na základe. [online]. [cit. 2025.02.10.] Dostupné online <https://www.qcom.cz/systemy-rizeni/ochrana-mekkych-cilu/>

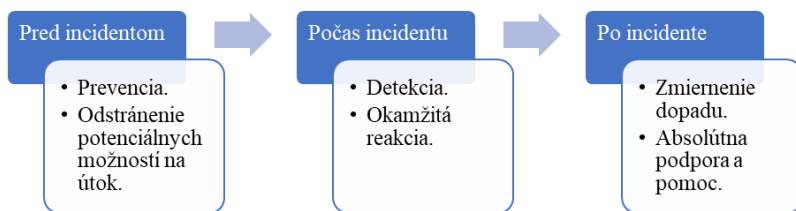
¹⁷ KARATRANTOS, T., KEREMIDOU, E. 2023. Protecting Soft Targets from Terrorist Attacks. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://www.eliamap.gr/wp-content/uploads/2023/07/Policy-paper-142.pdf>.

Tiež na nastavenie funkčného bezpečnostného systému mákchého cieľa je potrebné:

- Objasniť chránený záujem. V tejto fáze je potrebné definovať čo nechceme stratiť, čo nás môže poškodiť. Ide predovšetkým o zdravie a život ľudí (násilné útoky), majetok, informácie, spoločenské hodnoty.
- Definovať možné zdroje nebezpečenstva (ohrozenia) chráneného záujmu.
- Je potrebné identifikovať špecifické skupiny alebo kategórie osôb s potenciálnou motiváciou zaútočiť. Na zváženie potenciálnych zdrojov ohrozenia sa používa analýza predchádzajúcich podobných útokov a vždy je potrebné zohľadniť špecifiká konkrétneho objektu, akcie a zvyčajne špecifické hrozby (napr. prítomnosť VIP, rizikový dátum, pyrotechnika, médiá, záujem, odolnosť budov, účinnosť súčasných opatrení a pod.).
- Základom kvalitného „soft-target“ bezpečnostného systému je čo najpresnejšie definovanie zdrojov ohrozenia. Bezpečnostný systém musí byť výsledkom dôkladnej analýzy záujmov a potenciálnych hrozieb.¹⁸

Časový sled pôsobenia hrozby a konkrétne opatrenia

Pri hodnotení možných rizík a hrozieb je potrebné pracovať v troch časových fázach.¹⁹

Zdroj obrázka: vlastné spracovanie aj na základe. [online]. [cit. 2025.02.10.] Dostupné online <https://www.qcom.cz/systemy-rizeni/ochrana-mekkych-cilu/>

¹⁸ LEITNER, B., LUSKOVÁ, M. 2020. Assessing Security of Soft Targets Using Complex Systems Analysis Methods. In: Soft Target Protection. NATO Science for Peace and Security Series C: Environmental Security. Springer, Dordrecht. Retrieved 14.02.2020 from https://doi.org/10.1007/978-94-024-1755-5_19.

¹⁹ MINISTERSTVO VNITRA ČESKEJ REPUBLIKY. 2016. ZÁKLADY OCHRANY MĚKKÝCH CÍLŮ METODIKA. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://cse.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aaizzrwg3bmqm&q=m%C3%A4kk%C3%A9&ok.x=0&ok.y=0>.

Následne sa v stručnosti vyjadríme k druhej fáze a to za účelom konkrétnej potrebnej okamžitej reakcie počas útoku, incidentu. Rozhodli sme sa tak preto, lebo v súvislosti s touto fázou odborníci z Českej republiky reflektujú na bezpodmienečnú potrebu vzniku koordinačných tímov, ktoré vedú zareagovať efektívne počas doby, keď k samotnému incidentu dôjde.

Termín „Golden Hour“ (zlatá hodina) bol prvýkrát použitý lekárom z Marylandskej nemocnice R. Adamsem Cowleym. Na základe pozorovania zranených z II. svetovej vojny lekár Cowley zistil, že čím skôr je zraneným pacientom poskytnutá profesionálna pomoc v nemocnici, obzvlášť keď je pomoc poskytnutá do 60 min. od zranenia, výrazne sa tým zvyšuje šanca na vyliečenie.²⁰ Presne rovnaké pravidlo „Golden Hour“ platí aj pre konkrétne inštitúcie, resp. mäkké ciele, keď dôjde k incidentu.²¹

V nadväznosti na dané by sme chceli nadviazať konkrétnym postupom „USB“,²² ktorý je potrebné aplikovať pri ozbrojenom útoku. Dané informácie sú čerpané z metodiky, ktorú spracovali viaceré subjekty na základe praktických skúseností, konkrétne Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Odbor poriadkovej polície Prezídia Policajného zboru, Útvar osobitného určenia Prezídia Policajného zboru a Odbor výcviku Prezídia Policajného zboru. Táto metodika bola spracovaná aj veľmi vhodným, didaktickým, video, v ktorom je celý vhodný proces počas útoku zosnímaný.

²⁰ JEMS. 2008. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://www.jems.com/news/2008/08/golden-hour.html>.

²¹ DAVID, G. 2019. METODIKA KOORDINACE MĚKKÉHO CÍLE PRO FÁZI PO BEZPEČNOSTNÍM INCIDENTU aneb jak se vyrovnat s nastalou situací. [online]. [cit. 2025.02.22.] Dostupné online <https://mv.gov.cz/chh/clanek/terorismus-web-dokumenty-dokumenty.aspx>.

²² AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, ODBOR PORIADKOVEJ POLÍCIE PREZÍDIA POLICAJNÉHO ZBORU, ÚTVAR OSOBITNÉHO URČENIA PREZÍDIA POLICAJNÉHO ZBORU, ODBOR VÝCVIKU PREZÍDIA POLICAJNÉHO ZBORU. 2024. Metodika Ozbrojený útočník (verejnosť). Ako sa správať pri ozbrojenom útoku. Uteč – Skry sa – Bojuj. [online]. [cit. 2025.02.21.] Dostupné online [file:///C:/Users/Patr%C3%ADcia/Downloads/Metodika_Ozbrojeny_utočník_Verejnost%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Patr%C3%ADcia/Downloads/Metodika_Ozbrojeny_utočník_Verejnost%20(2).pdf).

Zdroj obrázka: vlastné spracovanie

Ak je to možné, UTEČTE!

- V prípade, že je k dispozícii bezpečná úniková cesta (pripravte si únikovú cestu a plán úniku), myslite na zásadu rozptýlenia davu (útek vo veľkej skupine môže byť rizikový).
- Pri voľbe únikovej cesty myslite na Vaše bezpečie. Utekajte tak, aby Vás útočník nevidel a myslite vždy na možnosť zmeny plánu. Vytvorte si ďalšie možnosti úteku.
- Zbavte sa všetkého, čo na Vás zbytočne upozorňuje a čo Vám bráni v rýchlom pohybe z miesta udalosti.
- Vezmite si telefón, ostatné veci nechajte na mieste!
- Keď to bude bezpečné, stíšte telefón/prepnite telefón do tichého režimu.
- Pomôžte v úteku ostatným len v prípade, že neohrozíte seba, svoj život a ostatných.
- Ak utekáte so skupinou, upokojte ju, ved'te ju a organizujte útek.
- Varujte ostatných – ak je to bezpečné.
- Utekajte najďalej od miesta útoku – nesmerujte však na miesta zhromaždenia evakuovaných osôb, ktoré je štandardne určené na evakuáciu.
- Volajte linku tiesňového volania 158/112 (SMS na 112), keď ste na bezpečnom mieste.
- Informujte, kde sa nachádzate, popíšte situáciu.
- Zostaňte neustále pozorný, ostražitý, vyhodnocujte pravidelne situáciu.
- Ak sa zmení situácia a nemožno utiecť, UKRYTE SA.
- Riad'te sa pokynmi polície.
- Počas úteku držte svoje ruky viditeľné pre Políciu.
- Nepokúšajte sa premiestňovať na iné miesto a poskytovať prvú pomoc, ak tým ohrozujete svoj život.

Zdroj obrázka: vlastné spracovanie

Ak nemôžete utiecť, SKRYTE SA!

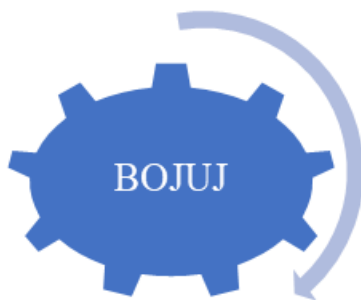
- Úkrytom je miesto, ktoré je mimo dohľadu ozbrojeného útočníka, ktoré poskytuje ochranu pred útokom ale nikdy nie taký, ktorý bráni ďalšiemu úteku a stáva sa nám pascou.
- Zamknite dvere. Kľúč ponechajte v zámke.
- Ak nemožno zamknúť dvere, zaistite dvere iným spôsobom napríklad opaskom, demontáciou kľučky, barikádou inými predmetmi.
- Zabarikádujte sa! (nábytok, tlačiareň, chladnička,...).
- Odstúpte od dverí! Ostaňte na bezpečnom mieste. Ukryte sa za veľké predmety.
- Zachovajte pokoj! Hlbokými nádychmi a výdychmi sa upokojte, sústreďte sa na prítomný okamih a obzrite si miestnosť, v ktorej sa nachádzajte (pre možnosť ďalšieho úniku). Ak ste so skupinou, ukludnite/utíšite skupinu.
- Vypnite zdroje hluku, stíšte mobilný telefón/prepnite telefón do tichého režimu. a iné komunikačné zariadenia. Zatieňte miestnosť.
- Zostaňte ticho (nekomunikujte medzi sebou)! S nikým nekomunikujte cez dvere!
- Nereagujte na podnety za dverami!
- Volajte linku tiesňového volania 158/112 (SMS na 112) (ak to situácia umožňuje). Popíšte situáciu. Ak nemožno hovoriť, zostaňte v kontakte na mobilnom telefóne. Počúvajte pokyny operátora.
- Poskytnite prvú pomoc zraneným osobám v prípade, ak tým neohrozíte seba.
- Počkajte na mieste na príchod polície. Neutekajte z bezpečného miesta.

Ktoré informácie sú dôležité – pre políciu v čase oznámenia:

- Kde sa nachádza ozbrojený útočník.
- Počet útočníkov.
- Zbrane, ktoré útočník má pri sebe a používa.
- Opis útočníkov.
- Počet a stav obetí/zranených.

Čo robiť, keď príde polícia?

- Zachovajte pokoj a postupujte podľa pokynov polície.
- Zdvihnite ruky a držte ich neustále viditeľné pre Políciu a Vašu bezpečnosť.
- Odložte všetky predmety ktoré máte v rukách.
- Vyhnite sa akýmkoľvek rýchlym neuváženým pohybom – smerom k policajtom.
- Nedotýkajte sa policajtov, nevešajte sa na nich, neskáčte na nich.
- Vyhnite sa chaotickej gestikulácií, krik, nevysvetľujte policajtom, čo ste zažili a videli.
- Pri evakuácii políciou sa nezastavujte, počúvajte pokyny polície, nepýtajte sa na smer evakuácie, iba plynule prechádzajte smerom príchodu policajtov.

Zdroj obrázka: vlastné spracovanie

V prípade Vášho bezprostredného ohrozenia života, **BOJUI**TE!

- Použite všetko, čo máte vo Vašom okolí a čo môže byť použité ako zbraň (palica, opasok, kľúče, kanvica, nôž, hasiaci prístroj, vešiak,...).
- Buďte agresívny, konajte a bojujte! Útočte na citlivé miesta!
- Ak ste viacerí na mieste, využite svoju skupinovú silu. Šance na prežitie sa zvyšujú.
- Nezabudnite: V JEDNOTE JE SILA!

- BOJ JE POSLEDNÁ VOĽBA, AŽ V TOM NAJKRAJNEJŠOM PRÍPADE A AK JE VÁŠ ŽIVOT V BEZPROSTREDNOM OHROZENÍ!

Tieto odporúčania boli vyhodnotené ako najefektívnejšie pre konkrétnu činnosť, ktorú je potrebné aplikovať pri aktívnom útoku.

Záver a podnety do budúcnosti

K bezpečiu musíme pristupovať aktívne, nedeje sa samo. Tým, že život prináša mnoho náročných situácií, potrebujeme cvičiť našu vlastnú schopnosť udržiavať a nastoľovať stav bezpečia. Útoky na mäkké ciele sa za posledných niekoľko rokov znásobili a je podstatne dôležité zaviesť systémové opatrenia, ktoré budú pôsobiť preventívne, ale zároveň budú účinné v prípade zaznamenania priameho útoku. Je nesmierne dôležité, aby od najvyššej inštancie – Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorá je jedným z garantov ochrany a bezpečnosti dochádzalo k aktívnemu riešeniu konkrétnych, definovaných, prvkov. Je veľmi pozitívne, že jednou z priorít rezortu vnútra je aj ochrana mäkkých cieľov. Aktívnymi riešeniami daného problému sa zaoberá aj Medzirezortná pracovná skupina pre ochranu mäkkých cieľov, ktorá je zriadená pri Rade vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality a jej predsedníčkou je samotná autorka – I. štátna tajomníčka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Jej členovia sú z Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, zo Združenia náčelníkov mestských a obecných polícií, zástupcov samosprávy, Policajného zboru, zástupcov neziskového sektora a odborníkov na bezpečnostné technológie a krízové riadenie. Skutočnosťou, že mäkké ciele sú špecifické ľahkým prístupom a zraniteľnosťou s vysokou koncentráciou ľudí na jednom mieste, s relatívne nízkym stupňom ochrany, malým rizikom neúspechu útoku a nízkymi nákladmi spojenými s útokom sa zriadenie pracovnej skupiny pre ochranu mäkkých cieľov realizuje z dôvodu aktuálnej situácie a spoločenských hrozieb pre ochranu života a zdravia obyvateľov Slovenskej republiky vo verejných priestoroch a objektoch.

Avšak dodávame, že mäkkých cieľov je veľké množstvo, čo limituje možnosti ich ochrany iba zo strany verejných inštitúcií, štátu. Je bezpodmienečné, aby sa ich zabezpečení podieľali aj samotní

vlastníci/prevádzkovatelia mäkkých cieľov.²³ Tak ako vyplýva aj z nami prezentovaných faktov mäkkých cieľov je obrovský počet. Toto výrazne obmedzuje praktické možnosti zabezpečenia ich bezpečnosti len zo strany štátnej/verejnej správy a zvyšuje potrebu implementácie bezpečnostných opatrení aj zo strany konkrétnych subjektov (napr. lepšia znalosť prostredia, kontakt s okolitými subjektmi, prítomnosť personálu na mieste a pod.) preto je podstatná, už nami spomínaná, spolupráca viacerých subjektov pre čo najefektívnejšie preventívne a v prípade potreby aj aktívne pôsobenie proti útočníkovi.

Predložená štúdia reflektuje na priamu potrebu zabezpečenia ochrany mäkkých cieľov v rozmedzí vedeckých otázok, ktoré prinášajú základné atribúty tejto skúmanej problematiky. Vedecká štúdia sa opiera o konkrétne vedecké fakty a zistenia, ale tiež v neposlednom rade o praktické skúsenosti autoriek, kedy I. štátna tajomníčka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, pani prof. Kurilovská, PhD., sa danej téme nevenuje iba na vedeckej a výskumnej úrovni, ale aj na úrovni priamej aplikácie v praxi. V rámci pôsobnosti je odborníčkou, ktorá sa venuje tejto náročnej problematike na národnej, ale aj medzinárodnej úrovni.

V našej vedeckej činnosti, ale aj v aplikácii konkrétnych opatrení v praxi budeme i naďalej pokračovať za účelom prispenia k zabezpečeniu čo najefektívnejšej ochrany a bezpečnosti i mäkkých cieľov v našej spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Bezpecnost. Praha. eu. 2025. [online]. [cit. 2025.02.28.] Dostupné online <https://bezpecnost.praha.eu/clanky/terorismus>.
2. ČENTĚŠ, J., BELEŠ, A. 2023. Právo na pokojné zhromažďovanie a možnosti jeho obmedzenia. In *Právník* 3/2023. Teoretický časopis pro otázky státu a práva (The Lawyer-Scientific Review for Problems of State and Law), 2023, roč. 162, s. 257-280. ISSN 0231-6625.
3. ČEREŠNÍK, M., LENGHART, D. 2025. PSYCHOPATOLÓGIA A PATOPSYCHOLÓGIA ZÁKLADY PRE POMÁHAJÚCE PROFESIE. 2. aktualizované vydanie, 141 s. ISBN 978-80-8275-018-1.
4. DAVID, G. 2019. METODIKA KOORDINACE MĚKKÉHO CÍLE PRO FÁZI PO BEZPEČNOSTNÍM INCIDENTU aneb jak se vyrovnat s nastalou situací. [online]. [cit. 2025.02.22.] Dostupné online

²³ Bezpecnost. Praha. eu. 2025. [online]. [cit. 2025.02.28.] Dostupné online <https://bezpecnost.praha.eu/clanky/terorismus>.

- <https://mv.gov.cz/chh/clanek/terorismus-web-dokumenty-dokumenty.aspx>.
5. DIANIŠKA, G., STRÉMY, T. 2018. Význam kriminológie pre vzdelávanie právnika. In „Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike“. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 29. a 30. mája 2018 v Piešťanoch, s. 86 – 102. ISBN 978-80-8054-794-3.
6. DVOŘÁK, Z., ŠIMONOVÁ, J., VELAS, A. 2024. Minimálny štandard pre audit bezpečnosti a ochrany vysokej školy, 23 s.
7. HOFREITER, L. 2006. Securitológia. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2006, s. 35. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2.
8. HOFREITER, L., BREZINA, D. 2023. Bezpečnosť, bezpečnostná politika a bezpečnostný systém. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023, s. 11. 186 s. ISBN: 978-80-8040-657-8.
9. INKLUCENTRUM. 2025. [online]. [cit. 2025.01.12.] Dostupné online <https://apps.apple.com/us/story/id1445637997>. <https://inklucentrum.sk/wp-content/uploads/2024/08/Bulletin-tvorba-bezpecnia-v-triede.pdf>.
10. ISAKOVA, A., VOLKOV, K., KOCHOR, M. 2024. International organizations and the construction of complex global security challenges, 2024, In Constructing Global Challenges in World Politics, 282 s. eBook ISBN9781003452348.
11. JEMS. 2008. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://www.jems.com/news/2008/08/golden-hour.html>.
12. KARATRANTOS, T., KEREMIDOU, E. 2023. Protecting Soft Targets from Terrorist Attacks. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2023/07/Policy-paper-142.pdf>.
13. KOLEKTÍV AUTOROV. 2003. Kriminológia – všeobecná časť. 1. diel. Bratislava: Akadémia PZ, 2003, 106 s. ISBN 80-8054-298-8.
14. KUBALOVÁ, K. 2022. Analýza útokov na mäkké ciele a ich ochrana. [online]. [cit. 2025.02.12.] Dostupné online <https://trilobit.fai.utb.cz/Data/Articles/PDF/9cca8038-429d-4360-81f6-d74d8a9348a2.pdf>.
15. KUBÍKOVÁ, Z. 2017. Niektoré problémy ochrany mäkkých cieľov. [online]. [cit. 2025.02.12.] Dostupné online https://www.researchgate.net/publication/330738296_NIEKTORE_PROBLEMY_OCHRANY_MAKKYCH_CIELOV
16. LEITNER, B., LUSKOVÁ, M. 2020. Assessing Security of Soft Targets Using Complex Systems Analysis Methods. In: Soft Target Protection. NATO Science for Peace and Security Series C:

- Environmental Security. Springer, Dordrecht. Print ISBN 978-94-024-1754-8. Retrieved 14.02.2020 from https://doi.org/10.1007/978-94-024-1755-5_19.
17. LORAN, T. 2010. Otázky sociálnej bezpečnosti exkludovaných Rómov na začiatku 21. storočia. In Sociálni, ekonomické, právni a bezpečnostní otázky súčasnosti. (Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia), 2010, 600 s. ISBN 978-80-86744-84-1.
 18. AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, ODBOR PORIADKOVEJ POLÍCIE PREZÍDIA POLICAJNÉHO ZBORU, ÚTVAR OSOBITNÉHO URČENIA PREZÍDIA POLICAJNÉHO ZBORU, ODBOR VÝCVIKU PREZÍDIA POLICAJNÉHO ZBORU. 2024. Metodika Ozbrojený útočník (verejnosť). Ako sa správať pri ozbrojenom útoku. Uteč – Skry sa – Bojuj. [online]. [cit. 2025.02.21.] Dostupné online file:///C:/Users/Patr%C3%ADcia/Downloads/Metodika_Ozbrojeny_utočník_Verejnosť%20(2).pdf.
 19. MINISTERSTVO VNITRA ČESKEJ REPUBLIKY. 2016. ZÁKLADY OCHRANY MĚKKÝCH CÍLŮ METODIKA. [online]. [cit. 2025.02.14.] Dostupné online <https://cse.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=m%C3%A4kk%C3%A9&ok.x=0&ok.y=0>.
 20. TALLO, A. 2003. Automobilová kriminalita v komunálnom porovnaní. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 151 s. ISBN 80-8054-275-9.

KOLÍZNE NORMY V DIGITÁLNOM VEKU: VÝZVY PRE SLOVENSKÉ MEDZINÁRODNÉ PRÁVO SÚKROMNÉ

doc. JUDr. Peter Lysina, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
peter.lysina@flaw.uniba.sk

Kolízne normy v digitálnom veku: Výzvy pre slovenské medzinárodné právo súkromné

Digitalizácia mení pohľad na právne vzťahy medzinárodného práva súkromného a odhaľuje limity tradičných kolíznych noriem. Medzinárodné právo súkromného čelí novým výzvam a je otázne, či zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom a nariadenia Rím I a Rím II zohľadňujú špecifiká digitálneho prostredia, kde chýba fyzická väzba a jasné subjekty. V tomto kontexte sa príspevok zameriava na identifikovanie výziev, ktorým v digitálnom veku čelí medzinárodné právo súkromné. Cieľom príspevku však nie je „len“ identifikovať problémy medzinárodného práva súkromného a jeho kolíznych noriem v digitálnom veku, ale rovnako tak aj a navrhnúť riešenia existujúcich problémov a výzev a tým prispieť ku zvýšeniu právnej istoty.

Conflict of Laws rules in the Digital Age: Challenges for Slovak Private International Law

Digitalization is transforming the perspective on legal relationships in private international law (PIL) and exposing the limitations of traditional conflict-of-law rules. PIL faces new challenges, raising the question of whether the Slovak Act No. 97/1963 Coll. on Private International and Procedural Law and the regulations Rome I and Rome II adequately address the specifics of the digital environment, where physical ties and clearly defined subjects are often absent. In this context, the paper focuses on identifying the challenges that PIL encounters in the digital age. However, the aim of the paper is not merely to identify the issues with PIL and its conflict-of-law norms in

the digital era, but also to propose solutions to these existing problems and challenges, thereby contributing to enhanced legal certainty.

Kľúčové slová: kolízne normy, medzinárodné právo súkromné, digitalizácia, digitálny domicil

Keywords: Conflict of laws rules, Private international law, Digitalization, Digital domicile

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.04>

Úvod

Digitálny vek¹ a digitalizácia zásadne mení povahu právnych vzťahov, prináša nové výzvy a pretvára tradičné právne inštitúty. V oblasti *e-commerce* umožňuje okamžité cezhraničné transakcie, no komplikuje určenie miesta uzavretia zmluvy či plnenia, čo ovplyvňuje voľbu rozhodného práva a medzinárodnú právomoc. Niet pochyb o tom, že nákup digitálneho obsahu na globálnej platforme má zásadný dopad a priam spochybňuje statické kolízne kritériá² obsiahnuté v tradičných kolíznych normách.³

Ďalším momentom, ktorý je potrebné vziať do úvahy sú digitálne služby (napr. *streamovacie* platformy, či *cloudové* úložiská), ktoré vytvárajú vzťahy, kde chýba fyzická väzba na konkrétne miesto. To vedie k pochybnostiam napr. aj pri určení právnej zodpovednosti, či ochrane spotrebiteľa. Zmluvy uzatvárané online často spĺňajú formálne

¹ Pod pomenovaním digitálny vek je na účely tohto príspevku potrebné rozumiť súčasné historické obdobie, charakterizované rozšíreným využívaním digitálnych technológií, internetu a informačných systémov, ktoré zásadne ovplyvňujú spoločnosť, ekonomiku, kultúru a právo. O jeho vzniku možno hovoriť v druhej polovici 20. storočia s rozsiahlym nástupom počítačov a internetu a jeho rozvoj pokračuje v 21. storočí s technológiami ako umelá inteligencia, blockchain, kryptomeny či cloudové služby. V právnom kontexte, prináša digitálny vek nové dynamické a špecifické vzťahy, ktoré spochybňujú tradičné právne pojmy a normy navrhnuté pre fyzický svet. Z pohľadu MPS prináša najmä atribúty ako globalizácia a cezhraničnosť a virtualita a decentralizácia a anonymita.

² Pod označením statické kolízne kritérium je na účely tohto príspevku potrebné rozumiť kolízne kritérium (hraničného určovateľa) vyžadujúceho pre svoje uplatnenie previazanosť na fixne danú skutočnosť – napr. miesto uzavretia zmluvy, miesto vzniku škody, sídlo, bydlisko, obvyklý pobyt a pod.

³ Pomenovanie tradičné kolízne normy sa na účely tohto príspevku spája s kolíznymi normami, ktoré boli navrhnuté pre úpravu právnych vzťahov pred-digitálneho veku, t. j. takých, ktoré sa neodohrávali v digitálnom prostredí. Tradičné kolízne normy preto nemohli odrážať a ani neodrážajú špecifiká digitálneho prostredia.

požiadavky inak (napr. elektronicky), čo môže komplikovať ich neskoršie plnenie alebo vymáhanie, ak nie sú dostatočne zdokumentované.

V naznačenej línii sa môžeme pristaviť aj pri *blockchain* a kryptomenách, ktoré prinášajú decentralizáciu spochybňujúcu klasické právne inštitúty ako napr. vlastníctvo, či sídlo právnickej osoby. Následné spory o digitálne aktíva poukazujú na nedostatky v existujúcich kolíznych pravidlách, pretože umiestnenie digitálnych aktív je virtuálne a anonymné.

Napokon, nemožno opomenúť ani to, že umelá inteligencia zasahuje do právnych vzťahov cez autonómne systémy, ako sú *smart contracts*, kde chýba ľudský zásah. To vyvoláva otázky napr. aj o právnej subjektivite, zodpovednosti za škodu spôsobenú umelou inteligenciou, či v neposlednom rade aj otázky o určení rozhodného práva (v prípadoch cezhraničného pôsobenia).

Vo všeobecnosti tak možno povedať, že digitalizácia síce urýchľuje globalizáciu právnych interakcií, no zároveň odhaľuje limity tradičných prístupov k regulácii, ktoré akiste neboli navrhnuté pre špecifické, rýchlo sa meniace prostredie. Tu je osobitne potrebné zdôrazniť, že úprava autonómneho medzinárodného práva súkromného na Slovensku, ktorú predstavuje zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v platnom znení (ďalej len „ZMPS“), ktorý bol prijatý v 60. rokoch 20. storočia, teda v čase, keď digitálne technológie neexistovali. Primerane to platí aj o zodpovedajúcich nariadeniach EÚ, ktorými sú nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (ďalej len „nariadenie Rím I“) a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (ďalej len „nariadenie Rím II“). Kolízne normy v ZMPS a čiastočne aj v nariadeniach Rím I a Rím II tradične vychádzajú z predpokladu fyzických a geografických väzieb. A hoci unijné predpisy ponúkajú aj flexibilnejšie kritériá, ako obvyklý pobyt či najužšia väzba, ani tieto však stále dostatočne nezohľadňujú osobitné požiadavky digitálneho veku. Na tomto mieste možno uviesť príklady z oblasti zmluvných záväzkových vzťahov a mimozmluvných záväzkových vzťahov.

V prvom prípade, určenie rozhodného práva pri zmluvách (ak nedôjde k voľbe rozhodného práva) sa nezriedka opiera o kolízne kritériá ako miesto uzavretia zmluvy, či miesto plnenia. Kým v minulosti bolo možné tieto miesta vždy relatívne ľahko a jednoznačne identifikovať, dnes, pri online transakciách nemusí byť miesto uzavretia zmluvy vždy

jasné (napr. pri nákupe digitálneho obsahu môže byť server v zahraničí, príp. kupujúci môže používať VPN).

V druhom prípade, pri určení rozhodného práva pre mimozmluvné záväzky, kolízne normy tradične viažu rozhodné právo na miesto vzniku škody. Čo však v situácii, ak útok pochádza z jednej krajiny, server je v druhej krajine a poškodený v tretej krajine? Tento problém samozrejme nie je len problémom pre digitálne prostredie. Avšak v digitálnom priestore je obzvlášť výrazný kvôli anonymite a decentralizácii, ktoré tradičné kolízne normy nezohľadňujú.

Pre oba prípady tiež platí, že kolízne normy pre určenie rozhodného práva vyžadujú stabilné a identifikovateľné subjekty, čo nezohľadňuje anonymitu digitálnych platforiem, *blockchainové* transakcie či autonómne systémy umelej inteligencie.

Berúc do úvahy uvedené skutočnosti, je cieľom predkladaného príspevku identifikovať hlavné problémy, ktoré vznikajú pri aplikácii kolíznych noriem slovenského medzinárodného práva súkromného (ďalej len „MPS“) v digitálnom prostredí, a navrhnúť možné riešenia prispôbené slovenskému právnomu a technologickému kontextu, zohľadňujúc pri tom unijnú úpravu a prostredie. V tomto kontexte sa zameriame na nedostatky statických kolíznych kritérií, ako sú miesto uzavretia zmluvy, miesto plnenia či miesto vzniku škody, ktoré strácajú relevanciu v prostredí *e-commerce*, digitálnych služieb, *blockchain* a umelej inteligencie. V príspevku ďalej preskúmame, ako existujúca úprava zlyháva pri riešení špecifických cezhraničných a anonymných vzťahov, čo vedie k právnej neistote a ohrozeniu práv účastníkov. V rámci analýzy je dôraz kladený na súlad národnej právnej úpravy (ktorú predstavuje ZMPS) s realitou digitalizácie a na limity jej aplikácie v praxi, vrátane súdnych rozhodnutí a implementácie nariadení EÚ (nariadenie Rím I a nariadenie Rím II).

Ambíciou však nie je len identifikovať problematické oblasti. Snahou je tiež priniesť návrhy riešení, a tak prispieť k modernizácii MPS tak, aby efektívne reagovalo na výzvy 21. storočia a podporilo právnu istotu v digitálnom veku.

1 Kolízne normy v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom

1.1 Právny rámec

Z pohľadu vyššie vymedzených cieľov sú relevantnými prameňmi, na ktoré zacieliame náš výskum, najmä ZMPS (ako vnútroštátny prameň MPS) spolu s priamo uplatniteľnými nariadeniami EÚ, ktorými sú nariadenie Rím I a nariadenie Rím II.

Azda nie je potrebné osobitne pripomínať, že ZMPS predstavuje základný vnútroštátny prameň MPS, ktorý upravuje kolízne normy (samozrejme, nejde o jediný druh noriem MPS, okrem kolíznych noriem tu nachádzajú svoje miesto napr. aj procesné normy, či normy upravujúce postavenie cudzincov v oblasti ich osobných a majetkových práv).

Po vstupe Slovenskej republiky do EÚ bol právny rámec (dovtedy tvorený predovšetkým ZMPS) doplnený o dva priamo aplikovateľné právne záväzné akty sekundárneho práva EÚ – nariadenie Rím I a nariadenie Rím II. Kým nariadenie Rím I sa zameriava na určovanie rozhodného práva pre zmluvné záväzky (s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne), nariadenie Rím II prináša úpravu mimozmluvných záväzkov (s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne).⁴

Berúc do úvahy existenciu troch predpisov, upravujúcich aj navzájom sa kryjúce oblasti, je nevyhnutne na tomto mieste uviesť aj to, aký bude ich vzájomný aplikačný vzťah. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že ZMPS sa v oblasti zmluvných a mimozmluvných záväzkov, ktoré upravujú aj nariadenia Rím I a Rím II uplatní len pokiaľ problematiku neupravujú nariadenia.⁵ Pre úplnosť treba pripomenúť, že toto sa netýka všetkých oblastí upravených ZMPS, keďže naďalej je primárnym prameňom pre iné súkromnoprávne vzťahy s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne (napr. osobný stav). Pre skúmanú oblasť to však znamená, že ZMPS má v nej len subsidiárnu úlohu (uplatní sa len na otázku a oblasť, ktorá nie je upravená nariadením).⁶

⁴ Porovnaj LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. et al. Medzinárodné právo súkromné, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck. 2023. s. 180 a nasl.

⁵ Porovnaj CSACH, K., GREGOVÁ-ŠIRICOVÁ, L., JÚDOVÁ, E. Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer. 2018. s. 148 a nasl.

⁶ Porovnaj SLAŠŤAN, M. Slovak Republic. In: The impact of EU accession on the legal orders of new EU member states and (pre-) candidate countries : hopes and fears. Hague : T.M.C. Asser press, 2006. s. 437-456.

1.2 Základné kolízne kritériá

Z pohľadu predkladanej analýzy je teda potrebné upriamiť pozornosť na vyššie uvedené pramene, ktoré sú primárne zamerané na určenie rozhodného práva v súkromnoprávných vzťahoch s väzbou k viacerým právnym poriadkom a v nich obsiahnuté kolízne normy. Pri zohľadnení ich osobitostí je na mieste tvrdenie, že všetky tri pramene pri určovaní rozhodného práva uplatňujú tradičné kolízne normy, ktoré boli navrhnuté a prijaté v tzv. pred-digitálnom veku (aj keď pri komparácii ZMPS s nariadeniami možno povedať, že kým vnútroštátna úprava je rigidnejšia, únie normy sú flexibilnejšie, no stále nedostatočne prispôbené digitálnym výzvam), ktoré sú založené na statických kolíznych kritériách.⁷

Čo to znamená? Základom je vo všetkých troch prípadoch určovanie rozhodného práva podľa pevne stanovených kolíznych kritérií (spravidla ide o fyzické a geografické kritériá, ktoré mali v čase prijatia predpisu jednoznačný význam). Toto možno najlepšie demonštrovať na nasledujúcich príkladoch:

a) kritérium miesto uzavretia zmluvy – v zmysle § 10 ods. 3 ZMPS sa pri absencii voľby práva stranami uplatní právo štátu, kde bola zmluva uzavretá, čo predpokladá fyzickú prítomnosť strán na konkrétnom, jednoznačne určenom, mieste pri podpise;⁸

b) kritérium bydlisko/sídlo/obvyklý pobyt strán – nariadenie Rím I kladie dôraz na sídlo alebo obvyklý pobyt zmluvných strán, čo vyžaduje stabilnú a opäť jednoznačne určiteľnú, polohu subjektov;⁹

c) kritérium miesto plnenia – v súlade s § 10 ZMPS sa pri určitých zmluvách uplatní právo miesta, kde má byť záväzok splnený (nariadenie Rím I stanovuje konkrétne pravidlá pre určenie rozhodného práva, pričom „najvyššia väzba“ slúži ako doplnkové kritérium, ak zmluva vykazuje zjavne silnejšiu väzbu na iný právny poriadok);¹⁰

⁷ Porovnaj SYMEONIDES, S. C. *Private International Law at the End of the 20th Century: Progress or Regress?* (2nd ed.). The Hague: Kluwer Law International. 1999. s. 325.

⁸ Porovnaj LEVRINC, M. Rozhodné právo pre zmluvné záväzkové vzťahy v prípade absencie voľby práva podľa nariadenia Rím I. In *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitas Matthiae Belii Neosolii*. Roč. 18. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2014. s. 100-107.

⁹ ASSENSIO, P. *Conflict of Laws and the Internet*. 2nd edition. Elgar information law and practice. 2024. s. 196 a nasl. resp. porovnaj s BASEDOW, J., et al. (Eds.), *Encyclopedia of Private International Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2017. s. 345 a nasl.

¹⁰ Porovnaj CALLIESS, G.-P., ZUMBANSEN, P. *Rough Consensus and Running Code: A Theory of Transnational Private Law* (2nd ed.). Oxford: Hart Publishing. 2010, s. 250 a nasl.

d) kritérium miesto vzniku škody/miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody – v súlade s § 15 ZMPS (primerane aj podľa nariadenia Rím II¹¹) je určujúce miesto vzniku škody alebo miesto udalosti, ktorá škodu spôsobila (iba pre ZMPS), čo opätovne vyžaduje jednoznačne určené miesto.

Z uvedených príkladov je zrejmé, že ide vskutku o statické kolízne kritériá (hraničné určovatele) založené na predpoklade jasne definovateľných a stabilných väzieb, čo malo svoje opodstatnenie verifikované ustálenou praxou v pred-digitálnej ére. V digitálnom kontexte takto koncipované kritériá zväčša strácajú opodstatnenie, pretože miesto uzavretia zmluvy, sídlo strán či miesto plnenia môžu byť virtuálne, anonymné alebo nejednoznačné, čo odhaľuje ich nedostatočnosť pre moderné právne vzťahy.

1.3 Limity kolíznych kritérií

Berúc do úvahy vyššie uvedené skutočnosti, možno na tomto mieste skonštatovať, že identifikované (no rovnako aj ďalšie obdobné) statické kolízne kritériá obsiahnuté v tradičných kolíznych normách MPS vykazujú limity pre svoje uplatnenie, ktoré vyplývajú z ich statickej povahy, nezodpovedajúcej dynamike online prostredia. Niet pochýb o tom, že kolízne kritériá ako napr. miesto uzavretia zmluvy, či miesto vzniku škody, hoci funkčné v pred-digitálnej ére, strácajú relevanciu v situáciách, kde je miesto nejasné, virtuálne alebo irelevantné.¹²

Opäť je vhodné poukázať na príklady.

a) Pre uplatnenie kolízneho kritéria „miesto uzavretia zmluvy“ je nevyhnutné, aby nastal akt – podpis (alebo iné rovnocenné označenie) dokumentu na konkrétnom mieste. Avšak, v online prostredí, pri uzatváraní zmlúv cez *e-commerce* platformy, emailom alebo kliknutím na „súhlasím“, je identifikácia takéhoto miesta mimoriadne obtiažna, nezriedka dokonca neurčiteľná – server môže byť v jednej krajine, kupujúci v druhej a predávajúci v tretej, pričom použitie VPN či *cloudu* túto nejednoznačnosť ešte zvyšuje.

b) Pre uplatnenie kolízneho kritéria „miesto vzniku škody“ je opätovne nevyhnutné, aby udalosť nastala na konkrétnom mieste. Toto je však pri mimozmluvných záväzkoch, ako sú napr. kyberútoky

¹¹ Porovnaj STONE, P. *EU Private International Law* (4th ed.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2018. s. 305 a nasl.

¹² Porovnaj MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní* (2. vydání). Praha: Leges. 2021. s. 140 a nasl.

problematické, pretože útok môže pochádzať z anonymného zdroja a poškodenie sa prejaví na viacerých miestach súčasne.

Pre všetky uvedené (rovnako aj ďalšie obdobné) kolízne kritériá platí, že ich statická povaha vedie k právnej neistote, pretože neposkytuje jednoznačné odpovede na otázku rozhodného práva v online kontexte. Preto kolízne normy, ktoré možno spojiť s prívlastkom „tradičné“ a ktoré boli navrhnuté pre hmotné a lokálne ohraničené vzťahy, nedokážu flexibilne reagovať na decentralizáciu a anonymitu digitálneho sveta, čo odhaľuje potrebu ich aktualizácie.

2 Výzvy digitálneho veku pre kolízne normy

Ako už bolo uvedené, digitálny vek prináša zásadné výzvy pre kolízne normy MPS, ktoré možno označiť prívlastkom „tradičné“, keďže tieto boli prijaté s cieľom regulácie súkromnoprávných vzťahov s väzbou k viacerým právnym poriadkom typických pre pred-digitálnu éru. Inak povedané, tradičné kolízne normy, ktoré pre svoje uplatnenie vyžadujú súkromnoprávne vzťahy, ktoré možno spojiť s konkrétnym miestom. Naopak, atribúty typické pre digitálnu éru, ako dynamika, abstrakcia, či globalizácia digitálneho prostredia spôsobujú pre takto formulované kolízne normy problémy a odhaľujú ich slabé stránky a nedostatky.¹³

V nadväznosti na to sa otvára otázka prehodnotenia týchto tradičných kolíznych noriem a v nich obsiahnutých statických kolíznych kritérií. Vzhľadom na uvedené je na tomto mieste prinášaný pohľad na vybrané výzvy, pri ktorých je uplatnenie tradičných kolíznych noriem viac než problematické.

2.1 *E-commerce* a určenie miesta plnenia

Prvou z takýchto výziev pre MPS, ktorým bude v rámci analýzy venovaná osobitná pozornosť je elektronický obchod. Elektronický obchod (*e-commerce*) predstavuje významnú výzvu pre tradičné kolízne normy MPS, najmä pokiaľ ide o využitie statického kolízneho kritéria ako „miesto plnenia“.¹⁴ Pre pripomenutie, ide o kolízne kritérium, ktoré

¹³ Pozri aj BASEDOW, J. The Law of Open Societies: Private Ordering and Public Regulation in the Conflict of Laws. Leiden: Brill Nijhoff. 2015. s. 190.

¹⁴ ASSENSIO, P. Conflict of Laws and the Internet. 2nd edition. Elgar information law and practice. 2024. s. 196.

využíva, v prípade absencie voľby rozhodného práva, ZMPS, ako aj nariadenie Rím I. Niet pochyb o tom, že toto kolízne kritérium a jeho uplatnenie je založené na predpoklade fyzického odovzdania tovaru, resp. poskytnutia služby na konkrétnom mieste. Je tiež zrejmé, že kým dnes sa uvedené týka len časti tovarov a služieb, odovzdanie tovaru, či poskytnutie služby bolo v pred-digitálnej ére jednoznačné.¹⁵

Avšak, dnes, v elektronickom obchode táto logika často zlyháva. Osobitne, pokiaľ ide o dodávky digitálneho obsahu, akými sú softvér, hudba, filmy či predplatné na *streamovacie* služby. V týchto a podobných prípadoch miesto plnenia stráca fyzickú podobu (presúva sa do abstraktnej roviny). Dôvodom je skutočnosť, že produkt je doručený okamžite cez internet na zariadenie kupujúceho, bez ohľadu na jeho polohu. Nariadenie Rím I tu síce ponúka flexibilitu cez pojem „najužšia väzba“ (čl. 4), no ani tu nie je jednoznačné, ako určiť túto väzbu pri vyššie uvedených transakciách.¹⁶ O to viac, že dynamika *e-commerce* a rýchle uzatváranie zmlúv kliknutím, automatizované procesy, či globálne dodávateľské reťazce ešte viac komplikujú uplatnenie statického kritéria.

Výsledkom je právna neistota, ktorá môže viesť k nejednotným rozhodnutiam súdov a oslabeniu ochrany spotrebiteľov či predávajúcich v digitálnom priestore. Príkladom môže byť nasledujúca situácia: Nemecký spotrebiteľ kúpi e-knihu od predávajúceho z USA cez platformu so serverom v Írsku. Pri subsumácii pod nariadenie Rím I by miesto plnenia mohlo byť určené podľa obvyklého pobytu predávajúceho (USA), no toto kritérium nemusí byť v digitálnom kontexte vždy prakticky relevantné.

2.2 Cezhraničné digitálne zmluvy

Ďalšou z identifikovaných výziev pre MPS a tradičné kolízne normy sú cezhraničné digitálne zmluvy. Osobitne problematicky v súvislosti s nimi vyznieva identifikácia miesta uzavretia zmluvy, ktoré ako esenciálne pre určenie rozhodného práva v prípade absencie voľby práva vníma ZMPS ako aj nariadenie Rím I (napr. v podobe „najužšej väzby“). Pre cezhraničné digitálne zmluvy je príznačné, že sú uzavierané online prostredníctvom webových platforiem, emailov, aplikácií či

¹⁵ CORDERO-MOSS. G. *International Commercial Contracts: Applicable Sources and Enforceability*. Cambridge: Cambridge University Press. 2014. s. 180 a nasl.

¹⁶ Pozri aj MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. (Eds.). *European Commentaries on Private International Law: Rome I Regulation*. Cologne: Otto Schmidt Verlag. 2021. s. 220 a nasl.

smart contracts, pričom ignorujú tradičné geografické hranice. V dôsledku uvedeného je určovanie rozhodného práva, ktorým sa budú spravovať cezhraničné digitálne zmluvy problematické, keďže uplatnenie statických kolíznych kritérií je obtiažne.

Problémy s uplatnením tradičných kolíznych noriem plynú predovšetkým z toho, že v digitálnom prostredí je „miesto uzavretia zmluvy“ často neidentifikovateľné. Napríklad ak slovenský podnikateľ uzavrie zmluvu o digitálnej službe s dodávateľom z Ázie cez platformu so serverom v Európe, miesto skutočného uzavretia zmluvy zostáva nejasná. Ako alternatíva sa ponúka miesto kliknutia na tlačidlo „súhlasím“, umiestnenie servera alebo sídlo niektorej zo zmluvných strán. Ešte komplikovanejšou sa situácia stáva v prípadoch použitia technológií ako VPN, proxy servery či *cloudové* služby, ktoré umožňuje zmluvným stranám maskovať svoju skutočnú polohu.

V prípade cezhraničných digitálnych zmlúv však problémy nespôsobuje len identifikácia miesta uzavretia zmluvy. Minimálne rovnako problematicky môže vyznievať aj identifikácia sídla (alternatívne bydliska, či obvyklého pobytu a pod.) zmluvných strán, čo má taktiež za následok pochybnosti pri uplatnení tradičných kolíznych noriem založených na tomto kritériu. Je tomu tak najmä preto, že mnohé digitálne subjekty operujú globálne, bez fyzickej prítomnosti v krajine, kde ponúkajú služby, resp. využívajú anonymné registrácie. Napr. predávajúci na *e-commerce* platforme nemusí uviesť svoj obvyklý pobyt, čo má zásadný vplyv na určenie rozhodného práva podľa obvyklého pobytu (vyžaduje nariadenie Rím I). Pri *smart contracts* na *blockchain* je identifikácia ľudskej strany (napr. tvorcu alebo používateľa) často komplikovaná kvôli automatizácii a anonymite, čo tradičné kolízne normy sťažuje.

Tieto a ďalšie podobné nejasnosti môžu následne viesť k právnej neistote. Zmluvné strany si nemôžu byť isté, ktoré právo bude spravovať (bude rozhodným právom) ich súkromnoprávny vzťah s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne. Následne to môže priniesť zvýšené riziko nekonzistentných výkladov zo strany súdov. Výsledkom je oslabená vymáhateľnosť zmlúv a ochrana práv účastníkov, čo zdôrazňuje potrebu nových prístupov k určeniu rozhodného práva v digitálnom kontexte.

2.3 Kryptomeny a *blockchain*

Dalšou z výziev MPS späťou s digitálnym vekom sú kryptomeny a technológia *blockchain*. Ako kryptomeny, tak aj *blockchain* predstavujú doslova unikátne výzvy pre MPS, ktoré vyplývajú z ich decentralizovanej a anonymnej povahy.¹⁷ Práve toto je dôvodom, že tradičné kolízne normy založené na statických kritériách, ako je miesto uzavretia zmluvy“, „miesto plnenia“, či „miesto vzniku škody“ pri pokuse uplatniť ich na súkromnoprávne vzťahy s väzbou na viacero právnych poriadkov súčasne, ak sú spojené s digitálnymi aktívami zlyhávajú.¹⁸

Niet pochyb o tom, že pri transakciách s kryptomenami, ako je nákup, predaj alebo prevod tokenov, nie je možné jednoznačne určiť geografickú väzbu. *Blockchain* funguje ako distribuovaná databáza bez centrálného sídla – transakcia je zaznamenaná globálne a nezávisí od fyzického sídla, bydliska, či obvyklého pobytu strán.¹⁹ Napr., ak slovenský používateľ kúpi *Bitcoin* od predávajúceho s anonymnou peňaženkou, anonymita predávajúceho sťažuje určenie „miesta uzavretia zmluvy“, čo komplikuje, no úplne nevylučuje určenie rozhodného práva pomocou iných kritérií, ako obvyklý pobyt kupujúceho. „Miesto plnenia“ je rovnako relativizované, pretože prevod kryptomien prebieha vo virtuálnom priestore.²⁰

Spory súvisiace s kryptomenami, ako „krádež digitálnych aktív hackerom“ alebo „zlyhanie *smart contract*“, ešte viac komplikujú situáciu. Tradičné kolízne normy pre mimozmluvné záväzky (Rím II, § 15 ZMPS) viažu právo, ktorým sa bude spravovať náhrada škody na miesto jej vzniku (resp. ZMPS na miesto, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody), no pri kybernetických útokoch je pôvodca často neznámy a škoda sa prejavuje na rôznych miestach súčasne (napr. peňaženka v *cloud*e). Anonymita strán, bežná pri

¹⁷ BONOMI, A., LEHMAN, M., LALANI, S. (Eds.) *Blockchain and Private International Law*. Leiden: Brill Nijhoff. 2023, s. 80.

¹⁸ *Blockchain and Digital Assets: Legal and Regulatory Challenges*. Dostupné na: <https://www.weforum.org/whitepapers/blockchain-and-digital-assets-legal-and-regulatory-challenges/> cit. 20.3.2025.

¹⁹ BONOMI, A., LEHMAN, M., LALANI, S. (Eds.) *Blockchain and Private International Law*. Leiden: Brill Nijhoff. 2023, s. 81 a nasl.

²⁰ Porovnaj RÜHL, G. *Conflict of Laws in the Digital Environment*. In J. Basedow et al. (Eds.), *Encyclopedia of Private International Law* (Vol. 2, pp. 345–360). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2020. s. 355.

blockchainových transakciách, navyše znemožňuje identifikovať sídlo, bydlisko, či obvyklý pobyt účastníkov.²¹

Uvedené poukazuje na problémy, ktoré sa spájajú s prípadným pokusom tradičných kolíznych noriem adekvátne regulovať súkromnoprávne vzťahy s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne vznikajúce v *blockchainovom* ekosystéme. Výsledná právna neistota ohrozuje vymáhateľnosť práv a zvyšuje riziko pre účastníkov, čím podčiarkuje potrebu špecifických pravidiel pre digitálne aktíva v MPS.

2.4 Umelá inteligencia

Umelá inteligencia predstavuje pre tradičné kolízne normy MPS komplexné výzvy, ktoré vyplývajú z jej autonómneho fungovania, cezhraničného nasadenia a nejasnej právnej subjektivity. Aj preto tradičné kolízne normy a v ich rámci statické kritériá, ako napr. miesto uzavretia zmluvy, miesto plnenia, či miesto vzniku škody nie sú prispôsobené na riešenie právnych vzťahov, kde umelá inteligencia vystupuje ako aktívny činiteľ.

Jedným z kľúčových problémov sú autonómne systémy, ako *smart contracts* poháňané umelou inteligenciou, ktoré uzatvárajú zmluvy bez ľudského zásahu. Napr., ak umelá inteligencia na *blockchaine* automaticky kúpi digitálne aktívum pre slovenského používateľa od zahraničného subjektu, nie je jasné, kde a kým bola zmluva uzavretá. Bola uzavretá algoritmom, jeho tvorcom alebo používateľom? Tradičné kolízne normy predpokladajú ľudskú vôľu a fyzickú väzbu, čo tu absentuje. Miesto plnenia pri takýchto transakciách je rovnako nejednoznačné.²²

Ďalšou, nemenej dôležitou, výzvou je zodpovednosť za škodu spôsobenú umelou inteligenciou. Ak napr. *chatbot* nasadený zahraničnou spoločnosťou poskytne slovenskému klientovi chybnú radu vedúcu k finančnej strate, určenie rozhodného práva podľa miesta vzniku škody (nariadenie Rím II) je problematické. Navyše, otázka, či umelá inteligencia môže byť subjektom zodpovednosti, zostáva nevyriešená, čo komplikuje kolíznu analýzu.²³

²¹ BOGDAN, M. Private International Law in the Digital Era. The Hague: Kluwer Law International. 2019, s. 78 a nasl.

²² Artificial Intelligence and Civil Liability. Dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634427/EPRS_STU\(2019\)634427_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634427/EPRS_STU(2019)634427_EN.pdf) cit. 20.3.2025.

²³ ASSENSIO, P. Conflict of Laws and the Internet. 2nd edition. Elgar information law and practice. 2024.s. 199.A.

Cezhraničné nasadenie umelej inteligencie (napr. globálne platformy s algoritmami) ešte viac stiera väzby na konkrétny právny poriadok. Tradičné kolízne normy nedokážu reflektovať decentralizovanú povahu umelej inteligencie ani jej schopnosť konať nezávisle, čo vedie k právnej neistote a oslabuje ochranu účastníkov v digitálnych vzťahoch riadených umelou inteligenciou.

3 Slovenská perspektíva

3.1 Existuje slovenská judikatúra zásadného významu?

Hneď na úvod je potrebné povedať, že judikatúra slovenských súdov v sporoch s digitálnym prvkom je zatiaľ značne obmedzená a nevyvíjala sa do podoby systematického prístupu k riešeniu kolíznych situácií, v ktorých je prítomná väzba k viacerým právnym poriadkom súčasne v digitálnom prostredí. Dostupné rozhodnutia sa väčšinou sústreďujú na tradičné právne vzťahy, pričom digitálne aspekty sú skôr okrajovou témou, než hlavným predmetom analýzy.

V oblasti *e-commerce* existujú ojedinelé prípady, kde súdy aplikovali nariadenie Rím I na online zmluvy. Napr. pri sporoch plynúcich z kúpnych zmlúv uzavretých cez internet (najmä tovar doručený poštou) súdy určovali rozhodné právo podľa sídla predávajúceho (čl. 4 Rím I) alebo miesta plnenia, ak bolo jednoznačne určené doručením, či poskytnutím služby²⁴. Avšak v prípadoch čisto digitálneho plnenia (napr. nákup softvéru či digitálneho obsahu) precedenčné rozhodnutia, ktoré by riešili nejasnosti okolo „miesta plnenia“ chýbajú. Na základe dostupnej judikatúry sa zdá, že slovenské súdy zatiaľ nevytvorili ustálenú prax týkajúcu sa problémov ako maskovanie lokality cez VPN či umiestnenie serverov.

V oblasti mimozmluvných záväzkov sú rozhodnutia ešte vzácnejšie.²⁵ Spory súvisiace s kybernetickými útokmi, únikmi dát alebo škodami spôsobenými online podvodmi, ktoré by vyžadovali rozhodovanie o rozhodnom práve sa takmer nevyskytujú. Ak súdy riešili podobné prípady, zamerali sa skôr na trestnoprávne aspekty než na civilné určenie rozhodného práva, čo ponecháva otázku „miesta vzniku škody“ v digitálnom priestore nezodpovedanú.

²⁴ Napr. Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Cdo 151/2018.

²⁵ Napr. Uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 123/2019.

Absencia špecifických rozsudkov v týchto oblastiach naznačuje, že digitálne spory zatiaľ neboli predmetom významnej súdnej analýzy na Slovensku. To však nemusí nutne odrážať nedostatok záujmu, ale skôr obmedzený výskyt takýchto sporov pred súdmi. Napríklad neexistujú známe rozhodnutia o sporoch z transakcií s kryptomenami či o zodpovednosti autonómnych systémov umelej inteligencie, hoci takéto technológie už na Slovensku prenikajú do praxe.

Z uvedeného je možné odvodiť záver o tom, že:

a) slovenské súdy ešte nemali dostatok príležitostí (alebo podnetov) rozvíjať judikatúru v digitálnom MPS;

b) chýba proaktívny výklad existujúcich kolíznych noriem v kontexte nových technológií.

Absencia precedensov tak zvyšuje právnu neistotu a zdôrazňuje potrebu budovania súdnej praxe, ktorá by poskytla jasné usmernenia pre digitálne spory.

3.2 Ako slovenské orgány pristupujú k uplatňovaniu nariadení Rím I a Rím II?

Pri skúmaní slovenskej perspektívy nemožno obísť ani prístup slovenských orgánov k uplatňovaniu nariadení Rím I a Rím II v digitálnom kontexte. Hneď úvodom je potrebné zdôrazniť, že Slovenská republika, ako členský štát Európskej únie, je povinná priamo aplikovať ako nariadenie Rím I pri určovaní rozhodného práva pre zmluvné záväzkové vzťahy s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne, tak aj nariadenie Rím II pre mimozmluvné záväzkové vzťahy s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne. Výnimkou v tomto smere nie sú ani zmluvné a mimozmluvné záväzky v digitálnom kontexte.²⁶ Ako to teda vyzerá?

Aplikácia nariadenia Rím I v digitálnom kontexte

Nariadenie Rím I v prvom rade umožňuje stranám zvoliť si rozhodné právo (čl. 3 nariadenia Rím I). Pri absencii voľby sa právo určuje podľa „najužšej väzby“ (čl. 4 nariadenia Rím I), ktorá môže byť daná

²⁶ Bližšie pozri LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. et al. Medzinárodné právo súkromné, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck. 2023.s. 456 a nasl.

napr. obvyklým pobytom predávajúceho (pri predaji tovaru), prípadne obvyklým pobytom dlžníka (pri službách).²⁷

Uvedené kritériá sa v podmienkach Slovenskej republiky uplatňujú aj pri online zmluvách, ako sú napr. nákupy na *e-commerce* platformách. Ako už bolo uvedené vyššie, napr. v uznesení Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Cdo 151/2018, zo dňa 20.11.2019, súd aplikoval české právo na online službu poskytnutú z Česka, hoci klient bol na Slovensku. Pri digitálnych produktoch (softvér, *streamovanie*) však „miesto plnenia“ či „obvyklý pobyt“ strácajú význam, ak predávajúci operuje cez globálnu platformu s nejasným sídlom alebo servermi v tretej krajine. Slovenské súdy zatiaľ nevyvinuli špecifický výklad pre takéto situácie a mechanicky aplikujú nariadenie Rím I bez hlbšej analýzy digitálnych špecifik.

Aplikácia nariadenia Rím II v digitálnom kontexte

Nariadenie Rím II k určení rozhodného práva pre mimozmluvné záväzky s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne pristupuje spravidla skrz miesto, kde škoda vznikla (čl. 4 nariadenia Rím II). Opäť, ako bolo naznačené vyššie, slovenské súdy tento princíp uplatňujú aj v digitálnych sporoch. Príkladom môže byť uznesenie Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 123/2019, zo dňa 25. 6. 2019, kde škoda z úniku dát bola posudzovaná podľa slovenského práva (miesto vzniku škody). Tu treba dodať, že toto kritérium nemusí byť využiteľné vždy, keďže napr. pri kybernetických útokoch či *blockchainových* podvodoch miesto vzniku škody nemusí byť vždy jednoznačné, keďže útok môže pochádzať z neznámeho zdroja, server byť v zahraničí a poškodený na Slovensku. Na základe dostupných údajov sa zdá, že slovenská prax zatiaľ nevyužíva flexibilitu nariadenia Rím II (napr. spoločný pobyt, čl. 4 ods. 2, či najužšiu väzbu, čl. 4 ods. 3) na riešenie anonymity strán.

Berúc do úvahy uvedené skutočnosti, možno na tomto mieste k prístupu slovenských orgánov skonštatovať, že:

a) Nariadenia Rím I a Rím II pre svoje uplatnenie spravidla predpokladajú identifikovateľné fyzické väzby (obvyklý pobyt, miesto plnenia, miesto vzniku škody), ktoré v digitálnom priestore (*e-commerce*, *blockchain*, umelá inteligencia) často chýbajú alebo sú virtuálne. Slovenské orgány sa v tomto spoliehajú na tradičný výklad bez inovatívneho prispôbenia.

²⁷ Porovnaj STONE, P. *EU Private International Law* (4th ed.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018, s. 236.

b) V slovenskom priestore chýbajú rozhodnutia precedentnej povahy pre špecifické digitálne scenáre (napr. *smart contracts*, kryptomeny), čo vedie k nekonzistentnosti a právnej neistote.

c) Hoci nariadenia Rím I a Rím II ponúkajú aj iné, dalo by sa povedať „tvorivé“ možnosti pre určenie rozhodného práva (napr. s využitím priestoru daného kritériom najužšej väzby, či skrz výnimky upravené nariadením Rím II), Slovensko ich zatiaľ nevyužíva na prekonanie digitálnych výziev, čo naznačuje pasívny prístup.

Pri zohľadnení uvedeného možno skonštatovať, že slovenské orgány síce formálne spĺňajú požiadavky plynúce z členstva v EÚ, to znamená uplatňujú nariadenia Rím I a Rím II, no v digitálnom kontexte zostáva ich využitie povrchné a neadresuje špecifiká moderných technológií. Medzery v praxi a judikatúre zdôrazňujú potrebu proaktívnejšieho výkladu a prípadne národných usmernení, aby sa zabezpečila právna istota v digitálnom veku.

Pre úplnosť je vhodné poukázať aj na ZMPS, ktorý však bol prijatý ešte v pred-digitálnej ére. Vzhľadom na členstvo Slovenskej republiky v EÚ a existujúce pravidlá pre uplatnenie práva EÚ slúži ZMPS len ako subsidiárny predpis tam, kde nariadenia Rím I, či Rím II nepokrývajú všetky právne vzťahy. Jeho tradičné kolízne normy, založené na fyzických väzbách (miesto uzavretia zmluvy, miesto plnenia, ...), sú nepostačujúce pre digitálne vzťahy charakterizované decentralizáciou a anonymitou.

4 Perspektíva vybraných krajín

Digitalizácia a jej vplyv na kolízne normy medzinárodného práva súkromného nie sú výzvou iba pre Slovensko, ale pre celú Európsku úniu i svet. Pre poskytnutie čo najširšej perspektívy na tomto mieste považujeme za vhodné priniesť pohľad aj na to, ako obdobným výzvam a problémom čelia právne poriadky vybraných krajín. Pozornosť zameriame na Nemecko, ako aj na susedné krajiny Slovenska – Českú republiku, Maďarsko a Poľsko. Upriamime sa na aplikáciu kolíznych noriem v oblasti *e-commerce*, digitálnych služieb, *blockchain*, kryptomien a umelej inteligencie.

4.1 Nemecko

Nemecko patrí medzi lídrov digitalizácie v EÚ, čo potvrdzuje jeho vysoké umiestnenie v Indexe digitálnej ekonomiky a spoločnosti (ďalej len „DESI“), najmä v oblasti konektivity a podnikovej digitalizácie.²⁸ Tento technologický pokrok sa odráža aj v proaktívnom prístupe k právnej úprave digitálneho prostredia. Nemecké súdy aplikujú nariadenie Rím I v súlade s jeho flexibilitou, najmä cez kritérium „najužšej väzby“ (čl. 4 nariadenia Rím I). Napríklad pri sporoch týkajúcich sa *e-commerce* platforiem, ako je Amazon, sa miesto plnenia určuje podľa sídla predávajúceho alebo miesta prístupu spotrebiteľa k digitálnemu obsahu, čím sa čiastočne prekonáva osobitný povaha transakcií.²⁹

V oblasti *blockchain* a kryptomien Nemecko prijalo zákon o elektronických cenných papieroch³⁰ (eWpG, 2021), ktorý uznáva digitálne aktíva a uľahčuje ich právnu klasifikáciu. To zjednodušuje určenie rozhodného práva pri sporoch, hoci anonymita *blockchainových* transakcií zostáva výzvou. Pri umelej inteligencii Nemecko podporuje výskum právnej zodpovednosti, no kolízne normy zatiaľ explicitne neprispôbilo autonómnym systémom.

4.2 Česká republika

Česká republika je v digitalizácii o niečo ďalej ako Slovensko, najmä v digitálnych verejných službách³¹, no jej právny systém čelí podobným problémom pri aplikácii tradičných kolíznych noriem. V *e-commerce* sa české súdy zameriavajú na ochranu spotrebiteľa, pričom pri online zmluvách aplikujú Rím I s dôrazom na obvyklý pobyt kupujúceho. Napr. rozsudok Najvyššieho súdu ČR určil rozhodné právo pri nákupe digitálneho obsahu na základe pobytu spotrebiteľa, čím obišiel nejasnú miestu plnenia.³²

²⁸ Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Germany. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-germany> cit. 21.3.2025

²⁹ Porovnaj Urteil vom 19. Dezember 2019 – I ZR 141/18 (Amazon Marketplace). Dostupné na: <https://juris.bundesgerichtshof.de/> cit. 20.3.2025.

³⁰ Gesetz über elektronische Wertpapiere (eWpG) (<https://www.gesetze-im-internet.de/ewpg/20.3.2025>).

³¹ Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Czech Republic. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-czech-republic> cit. 20.3.2025

³² Rozsudok sp. zn. 23 Cdo 1452/2018 zo dňa 20. novembra 2019. Dostupné na: <https://www.nsoud.cz/> cit. 19.3.2025.

Pri kryptomenách a *blockchaine* však Česko zaostáva. Chýba špeciálna regulácia a judikatúra je obmedzená na ojedinelé trestnoprávne prípady (napr. podvody s *Bitcoinom*). Rovnako pri umelej inteligencii absentujú precedентné rozhodnutia o zodpovednosti autonómnych systémov. Český prístup tak odhaľuje podobné nedostatky ako Slovensko: rigidita tradičných kolíznych noriem a v ich rámci statických kolíznych kritérií (miesto uzavretia zmluvy, miesto vzniku škody) a nedostatočná adaptácia na digitálne výzvy.³³

4.3 Maďarsko

Maďarsko zaostáva v digitalizácii za priemerom EÚ, najmä v digitálnych zručnostiach a integrácii technológií do podnikov³⁴. Tento technologický deficit sa prejavuje aj v právnej oblasti. Maďarské súdy aplikujú nariadenia Rím I a Rím II striktne podľa tradičných kritérií, no v digitálnom prostredí je judikatúra minimálna. Pri *e-commerce* sa spoliehajú na sídlo predávajúceho, no pri digitálnom plnení (napr. softvér) chýbajú jasné usmernenia.

V oblasti kybernetických škôd Maďarsko riešilo otázky bezpečnosti, avšak skôr v trestnoprávnom než civilnom kontexte, čo ponecháva kolízne normy nevyužité. *Blockchain* a kryptomeny zostávajú neregulované, bez významných súdnych rozhodnutí, čo zvyšuje právnu neistotu pri cezhraničných sporoch.

4.4 Poľsko

Poľsko dosahuje v digitalizácii priemerné výsledky v EÚ, s dobrým skóre v konektivite, no slabšími výkonmi v digitálnych službách.³⁵ V právnej praxi sa poľské súdy pokúšajú prispôbiť kolízne normy digitálnemu prostrediu, najmä pri mimozmluvných záväzkoch. Napríklad pri únikoch dát aplikovali nariadenie Rím II s určením miesta vzniku škody podľa pobytu obete, čím čiastočne prekonali nejednoznačnosť

³³ Porovnaj ROZEHNALOVÁ, N., KYSELOVSKÁ, T. Mezinárodní právo soukromé a procesní (3. vydanie). Praha: C. H. Beck. 2021. s. 210 a nasl.

³⁴ Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Hungary. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-hungary> cit. 20.3.2025.

³⁵ Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Poland. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-poland> cit. 21.3.2025.

kybernetických škôd.³⁶ Pri *e-commerce* sa však spoliehajú na tradičné kolízne normy a statické kolízne kritériá, ako sídlo predávajúceho, bez inovatívneho výkladu.

Súdna prax k *blockchainu* a kryptomenám v Poľsku je zatiaľ obmedzená, hoci národné regulácie, ako daňové pravidlá, naznačujú rastúci záujem o túto oblasť. Pri umelej inteligencii chýba judikatúra, no Poľsko investuje do digitalizácie súdnictva, čo uľahčuje riešenie cezhraničných sporov.

5 Úvahy *de lege ferenda*

Na prekonanie výziev, ktoré digitálny vek kladie pred tradičné kolízne normy MPS, je potrebné zaviesť opatrenia, ktoré zmodernizujú právny rámec a zabezpečia právnu istotu v online prostredí. Tradičné kolízne kritériá MPS (ako napr. miesto uzavretia zmluvy či miesto plnenia), zlyhávajú v digitálnom prostredí kvôli jeho abstrakcii a dynamike. Zavádzanie flexibilnejších kritérií by mohlo tieto nedostatky prekonať a prispôbiť právny rámec moderným technológiám. V tejto súvislosti sa ako možné javia nasledovné kroky:

Zvýšenie dôrazu na vôľu strán v digitálnom prostredí

Tento krok by si vyžadoval úpravu existujúcich právnych predpisov vo dvoch rovinách.

a) Tou prvou je zavedenie predpokladu existencie väzby k viacerým právnym poriadkom v každom prípade späť s digitálnym prostredím. Následne, v digitálnom prostredí by došlo k dôslednému rešpektovaniu princípu autonómie strán (skrz čl. 3 nariadenia Rím I, obdobná úprava je aj v § 9 ZMPS), ktorý by bol podporený napr. aj ustáleným prístupom justičných orgánov pri posudzovaní sporných situácií.

V praxi by to znamenalo, že voľba práva by mohla byť vyjadrená buď explicitne (v podmienkach služby)³⁷ alebo by išlo o implicitnú voľbu práva (napr. kód *smart contractu* ako prejav vôle). Následne, v súlade s existujúcimi právnymi predpismi, by takto vyjadrená, či implicitne odvodená voľba práva mala prednosť pred inými objektívnymi kritériami. Kým prvý prípad je pomerne jednoznačný (ak strany

³⁶ Sąd Najwyższy. Rozsudek zo dnia 15. júna 2021 – sp. zn. II CSK 123/20. Dostupné na: <https://www.sn.pl/> cit. 21.3.2025.

³⁷ Porovnaj BURDOVÁ, K. Voľba práva v nariadení Rím I. In. Právna a ekonomická dimenzia slobody jednotlivca v súčasnom európskom a medzinárodnom práve. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013. s. 120-129.

v online zmluve o digitálnej službe zvolia slovenské právo, súd je povinný to rešpektovať), druhý návrh (implicitnej voľby práva) si samozrejme vyžaduje dôslednosť a konzistentnosť v prístupe justičných orgánov (napr. aj v tom, že budú dôsledne skúmať existenciu implicitnej voľby práva).

b) Druhou rovinou je stanovenie jasných pravidiel na ochranu slabšej strany (spotrebiteľa), resp. ich dôsledné dodržiavanie, aby sa predišlo zneužitiu voľby práva.

Zavedenie „digitálneho domicilu“

Zohľadňujúc osobitosti právnych vzťahov vznikajúcich v digitálnom prostredí sa ako možné riešenie vyššie uvedených výziev javí zavedenie nového kolízneho kritéria. Týmto kritériom, ktoré by rešpektovalo všetky osobitosti by mohol byť digitálny domicil. Digitálny domicil by predstavoval nové kolízne kritérium, ktoré by bolo možné vymedziť alternatívne, buď ako miesto registrácie online identity (napr. doména, IP adresa platformy), hlavné miesto digitálnej aktivity strany (napr. prevádzka servera) alebo miesto prístupu k digitálnemu obsahu (napr. obvyklý pobyt kupujúceho pri sťahovaní). Z hľadiska jeho začlenenia by optimálne bolo jeho inkorporovanie do § 10 ZMPS, resp. čl. 4 nariadenia Rím I.

Digitálny domicil by mohol poskytnúť alternatívnu väzbu v situáciách, kde fyzická lokalita nie je určiteľná, hoci jeho definícia a aplikácia si vyžadujú ďalšie spresnenie (aj skrz mechanizmy na overenie spoľahlivosti údajov, napr. proti maskovaniu polohy cez VPN). Na druhej strane, tento koncept prináša aj svoje úskalia, keďže vyžaduje jasné vymedzenie digitálneho domicilu a nepochybne aj jeho medzinárodnú akceptáciu.

V praxi by jeho uplatnenie mohlo vyzerat' aj takto: Pri *e-commerce* transakcii slovenský spotrebiteľ kúpil softvér od predávajúceho s neznámym sídlom. Práve tu by bolo možné využiť digitálny domicil, ktorým by bolo napr. Slovensko ako miesta prístupu k digitálnemu obsahu.

Zavedenie flexibilných pravidiel pre špecifické plnenie

V tomto prípade je návrh zameraný na to, aby eliminoval problémy, resp. priam nemožnosť identifikácie „miesta plnenia“ v prípade zmlúv v digitálnom prostredí, pri ktorých nedochádza k fyzickému odovzdaniu tovaru. To znamená zmlúv, pri ktorých tradičné kritérium miesta plnenia zlyháva. Uvedené by sa týkalo napr. streamovania (kde je miesto plnenia v tomto prípade?). V takomto prípade by sa ako

akceptovateľné javilo prepojenie miesta plnenia s miestom prístupu nadobúdateľa k digitálnemu obsahu. Keďže ani toto nemusí byť celkom jednoznačné, bude vhodné spojiť miesto s osobou nadobúdateľa – napr. obvyklý pobyt nadobúdateľa v rozhodujúcom okamihu.

To znamená, že miestom plnenia by v prípade digitálneho plnenia (nadobúdanie softvéru, či streamovanie) mohlo byť miesto prístupu nadobúdateľa k digitálnemu plneniu. Za miesto prístupu nadobúdateľa k digitálnemu plneniu by bolo považované miesto obvyklého pobytu nadobúdateľa v čase, v ktorom napr. nadobudol softvér. Toto kritérium by však bolo potrebné doplniť o mechanizmy overenia, aby sa predišlo nejasnostiam spôsobeným technológiami ako VPN.

Riešenie anonymných a decentralizovaných subjektov

V prípade digitálneho prostredia nezriedka dochádza k situáciám, v ktorých právny vzťah vzniká medzi neidentifikovateľnými stranami (blockchain, kryptomeny). V takýchto prípadoch je použitie tradičných kolíznych noriem mimoriadne problematické, priam až nemožné, keďže tradičné väzby tu absentujú kvôli anonymite digitálnych technológií. Preto bude nevyhnutné kolízne kritérium, ktoré spojí právny vzťah, resp. spor z neho plynúci s konkrétnym miestom a v nadväznosti naň s konkrétnym právnym poriadkom. Po zvážení všetkých okolností sa ako najvhodnejšie kritérium javí miesto súdu, pred ktorým by bol vedený spor plynúci z vyššie uvedeného právneho vzťahu. Pravdepodobne ide o jediné identifikovateľné miesto v rámci sporu a tým aj o najvhodnejšie kritérium. Vzhľadom na to možno na tomto mieste skonštatovať, že v prípade sporov anonymných a decentralizovaných subjektov by nemožnosť uplatnenia tradičných kolíznych noriem bolo možné riešiť skrz doplnkové kolízne kritérium *lex fori* – t. j. právo súdu, pred ktorý je spor vedený. Tento prístup by však vyžadoval mechanizmy na zabránenie zneužitia (napr. *forum shopping*) a jasné pravidlá pre určenie príslušnosti súdu.

Doplnenie kolízneho kritéria pre kybernetické škody

Miesto vzniku škody, ktoré v súvislosti s mimozmluvnými záväzkami a určovaním rozhodného práva ponúka nariadenie Rím II a rovnako aj ZMPS (hoc v tomto prípade je doplnené o flexibilnejšie alternatívne kritérium miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody), môže byť nezriedka len problematicky uplatniteľné pri škody vznikajúcej v digitálnom prostredí (najmä v súvislosti s kybernetickými útokmi). Preto sa ako vhodné javí jeho doplnenie

o alternatívne, resp. subsidiárne kritérium, ktoré by preklenulo nedostatky existujúceho statického kolízneho kritéria.³⁸

Takýmto by mohlo byť napr. miesto registrácie obete. Toto kritérium by sa uplatnilo ako subsidiárne kritérium, v prípadoch, keď miesto vzniku škody nie je možné bez pochybností identifikovať. Opodstatnenosť práve tohto kritéria je daná skutočnosťou, že sa spája s poškodeným subjektom, ktorý sa domáha náhrady škody, pri ktorom nebude existovať pochybnosť o jeho spojení s konkrétnym miestom (na rozdiel od ostatných prvkov právneho vzťahu. Tento návrh má potenciál zvýšiť právnu istotu, hoci jeho aplikácia si vyžaduje spresnenie, napr. vymedzenie „registrácie“ a zohľadnenie viacerých väzieb.

Záver

Žijeme v dobe, keď digitalizácia neodvratne transformuje spôsob, akým komunikujeme, obchodujeme, uzatvárame zmluvy či riešime spory. Tieto zmeny však prinášajú aj zásadné výzvy pre tradičné právne inštitúty, pričom ani MPS a jeho inštitúty nie sú výnimkou. MPS, majúce ťažisko v ZMPS, spolu s nariadeniami Rím I (pre zmluvné záväzky) a Rím II (pre mimozmluvné záväzky) bolo vytvorené v čase, keď dnešné digitálne technológie boli len utópiou. Dnes však stojíme pred otázkou: sú kolízne normy zakotvené v týchto predpisoch schopné reagovať na dynamiku a špecifiká digitálneho veku?

Tradičné kolízne normy stoja na statických kritériách, ako napr. miesto uzavretia zmluvy, miesto plnenia, sídlo, bydlisko, či obvyklý pobyt strán, miesto vzniku škody. Tieto kolízne kritériá predpokladajú fyzickú prítomnosť, jasne definovateľné geografické väzby a stabilné subjekty. V pred-digitálnej ére mali svoje opodstatnenie, keďže zmluva sa podpisovala na konkrétnom mieste, tovar sa fyzicky odovzdával, škoda vznikala v určenom priestore. Dnes však digitalizácia tieto predpoklady spochybňuje. Elektronický obchod, *blockchain*, kryptomeny a umelá inteligencia odhaľujú limity tradičných prístupov a nútia nás prehodnotiť, ako určujeme rozhodné právo v špecifickom, cezhraničnom a často anonymnom prostredí.

Pristavme sa najprv pri *e-commerce*. Online nakupovanie nám umožňuje uzavrieť zmluvu s predajcom na druhom konci sveta jedným

³⁸ Porovnaj KUNER, C., BYGRAVE, L. A., DOCKSEY, C. (Eds.). The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary. Oxford: Oxford University Press. 2020. s. 450 a nasl.

kliknutím. Pri fyzickom tovare vieme určiť miesto plnenia – doručenie na adresu. Ale čo digitálny obsah? Softvér, filmy, predplatné na streamovacie služby. Tieto produkty sú doručené okamžite cez internet, bez fyzickej podoby. Miesto plnenia sa stáva abstraktným pojmom. Napríklad, ak slovenský spotrebiteľ kúpi e-knihu od amerického predávajúceho cez platformu so serverom v Írsku, kde je miesto plnenia? Slovensko, USA, Írsko? Tradičné normy na túto otázku neodpovedajú jednoznačne, čo vedie k právnej neistote a oslabuje ochranu účastníkov.

Pokračujme cezhraničnými digitálnymi zmluvami. Zmluvy uzatvorené online cez web, email či *smart contracts* ignorujú geografické hranice. Miesto uzavretia zmluvy, kľúčové kritérium, je v digitálnom priestore často neidentifikovateľné. Slovenský podnikateľ uzavrie zmluvu s ázijským dodávateľom cez európsku platformu – kde presne zmluva vznikla? Je to miesto kliknutia na „súhlasím“, umiestnenie servera, sídlo jednej zo strán? Technológie ako VPN či cloudové služby túto nejasnosť ešte zväčšujú. Navyše, ak subjekty operujú globálne bez fyzickej prítomnosti alebo anonymne, kritériá ako sídlo či obvyklý pobyt strácajú význam. Výsledkom je riziko nekonzistentných súdnych rozhodnutí a oslabená vymáhateľnosť práv.

Ďalšou výzvou sú kryptomeny a *blockchain*. Tieto technológie priťahujú decentralizáciu a anonymitu, ktoré tradičné kolízne normy vôbec nezohľadňujú. Pri nákupe *Bitcoinu* od anonymnej peňaženky nie je možné určiť miesto uzavretia zmluvy ani plnenia, keďže transakcia prebieha vo virtuálnom priestore, globálne a bez centrálného sídla.³⁹ Spory, ako krádež digitálnych aktív či zlyhanie *smart contractu*, ešte viac komplikujú situáciu. Miesto vzniku škody, na ktoré sa spolieha nariadenie Rím II, je pri kyberútoku nejasné, keďže útočník môže byť v jednej krajine, server v druhej, poškodený v tretej. Anonymita strán znemožňuje identifikovať subjekty, čím sa tradičné kolízne kritériá stávajú nepoužiteľnými.

Napokon, umelá inteligencia posúva hranice ešte ďalej. Autonómne systémy, ako *smart contracts* poháňané umelou inteligenciou, uzatvárajú zmluvy bez ľudského zásahu. Ak algoritmus kúpi digitálne aktívum pre slovenského používateľa od zahraničného subjektu, kto a kde zmluvu uzavrel? Algoritmus, jeho tvorca, používateľ? Miesto plnenia je nejednoznačné, subjektivita umelej inteligencie nejasná. Ak *chatbot* spôsobí škodu (napr. chybnou radou vedúcou k finančnej strate), určenie miesta vzniku škody a zodpovednosti je problematické.

³⁹ BONOMI, A., LEHMAN, M., LALANI, S. (Eds.) *Blockchain and Private International Law*. Leiden: Brill Nijhoff. 2023, s. 81 a nasl.

Cezhraničné nasadenie umelej inteligencie, napríklad na globálnych platformách, stiera väzby na konkrétny právny poriadok, čím tradičné kolízne normy zlyhávajú.⁴⁰

Predložená analýza MPS ukazuje, že na tieto výzvy nie sme pripravení. Judikatúra v digitálnych sporoch je obmedzená. Pri *e-commerce* súdy aplikujú nariadenie Rím I s dôrazom na obvyklý pobyt predávajúceho či miesto doručenia, no pri digitálnom plnení chýbajú precedensy. Spory o kryptomeny, *blockchain* či umelú inteligenciu sa na súdoch takmer nevyskytujú. Slovenské orgány mechanicky uplatňujú nariadenia Rím I a Rím II s dôrazom na obvyklý pobyt, miesto vzniku škody, no bez inovatívneho prispôsobenia digitálnym špecifikám. Chýba proaktívny výklad a využitie flexibility noriem, ako je „najúžšia väzba“. ZMPS, prijatý v 60. rokoch, je v digitálnom kontexte ešte menej použiteľný a slúži len subsidiárne. Výsledkom je právna neistota, ktorá ohrozuje účastníkov online vzťahov.

Ako teda ďalej? Navrhujeme modernizáciu MPS, ktorá prinesie flexibilitu a istotu. Po prvé, je nevyhnutné zvýšiť dôraz na vôľu strán. Autómia strán, zakotvená v nariadení Rím I a ZMPS, by mala byť v digitálnom prostredí kľúčová, a to či už ako explicitná voľba práva v podmienkach služby alebo implicitná cez *smart contract*. Zároveň však musíme chrániť slabšiu stranu, aby sa predišlo zneužitiu kolíznej úpravy. Po druhé, zavedme digitálny domicil ako nové kolízne kritérium. Po tretie, pre špecifické plnenie, ako *streaming*, definujeme miesto plnenia ako obvyklý pobyt nadobúdateľa v čase prístupu k obsahu. Po štvrté, pri anonymných subjektoch, ako pri *blockchain*, použijeme *lex fori*, kde spor prebieha ako jediné identifikovateľné kritérium. Napokon, pre kybernetické škody doplníme miesto vzniku škody o miesto registrácie obete ako subsidiárnu väzbu, ak je pôvod útoku neznámy.

Tradičné kolízne normy, založené na statických kritériách, nezodpovedajú digitálnemu veku. MPS musí reagovať na realitu *e-commerce*, *blockchainu* a umelej inteligencie. Potrebujeme inovatívne prístupy, ktoré skombinujú flexibilitu s právnou istotou, rešpektujúc vnútroštátny aj unijný rámec. Modernizácia nie je len možnosťou, ale nevyhnutnosťou, ak chceme chrániť práva účastníkov právnych vzťahov a podporiť spravodlivé právne prostredie v 21. storočí.

⁴⁰ Pozri 9. POESEN.M. Private International Law and Artificial Intelligence: An EU Perspective. In. European Review of Private Law. Volume 31, Issue 2/3 (2023) pp. 365 – 386.

Zoznam použitej literatúry

1. ASSENSIO, P. Conflict of Laws and the Internet. 2nd edition. Elgar information law and practice. 2024. ISBN: 978-1-03531-512-3.
2. BASEDOW, J. The Law of Open Societies: Private Ordering and Public Regulation in the Conflict of Laws. Leiden: Brill Nijhoff. 2015. ISBN 978-90-04-29679-4.
3. BASEDOW, J., et al. (Eds.), Encyclopedia of Private International Law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2017. ISBN 978-1-78254-722-8.
4. BONOMI, A., LEHMAN, M., LALANI, S. (Eds.) Blockchain and Private International Law. Leiden: Brill Nijhoff. (2023). ISBN 978-90-04-51485-0.
5. BURDOVÁ, K. Voľba práva v nariadení Rím 1. In. Právna a ekonomická dimenzia slobody jednotlivca v súčasnom európskom a medzinárodnom práve. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7160-352-8.
6. CALLIESS, G.-P., ZUMBANSEN, P. Rough Consensus and Running Code: A Theory of Transnational Private Law . Oxford: Hart Publishing. 2010. ISBN 978-1-8411-3974-6.
7. CORDERO-MOSS, G. International Commercial Contracts: Applicable Sources and Enforceability. Cambridge: Cambridge University Press. 2014. ISBN 978-1-139-24881-5.
8. CSACH, K., GREGOVÁ-ŠIRICOVÁ, Ľ., JÚDOVÁ, E. Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer. 2018. ISBN 978-80-8168-782-2.
9. KUNER, C., BYGRAVE, L. A., DOCKSEY, C. (Eds.). The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary. Oxford: Oxford University Press. 2020. ISBN 978-0-19-882649-1.
10. LEVRINC, M. Rozhodné právo pre zmluvné záväzkové vzťahy v prípade absencie voľby práva podľa nariadenia Rím I. In Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitas Matthiae Belii Neosolii. Roč. 18. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0685-6.
11. LYSINA, P., HAŤAPKA, M., BURDOVÁ, K. et al. Medzinárodné právo súkromné, 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck. 2023. ISBN 978-8-082-32031-5.
12. MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. (Eds.). European Commentaries on Private International Law: Rome I Regulation. Cologne: Otto Schmidt Verlag. 2021. ISBN 978-3-504-08006-8.
13. MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. Mezinárodní právo soukromé a procesní (2. vydání). Praha: Leges. 2021. ISBN 978-80-7502-519-7.

14. POESEN.M. Private International Law and Artificial Intelligence: An EU Perspective. In. *European Review of Private Law*. Volume 31, Issue 2/3 (2023) pp. 365 – 386. ISSN: 0928-9801.
15. STONE, P. *EU Private International Law* (4th ed.). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.2018. ISBN 978-1-78471-265-5.
16. SYMEONIDES, S. C. *Private International Law at the End of the 20th Century: Progress or Regress?* The Hague: Kluwer Law International. 1999. ISBN 978-90-411-1234-7.
17. SLAŠŤAN, M. Slovak Republic. In: *The impact of EU accession on the legal orders of new EU member states and (pre-) candidate countries: hopes and fears*. Hague : T.M.C. Asser press, 2006. ISBN 978-90-6704-217-8.
18. *Artificial Intelligence and Civil Liability*. Dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634427/EPRS_STU\(2019\)634427_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634427/EPRS_STU(2019)634427_EN.pdf) cit. 20.3.2025
19. *Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Czech Republic*. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-czech-republic> cit. 20.3.2025
20. *Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Germany*. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-germany> cit. 21.3.2025
21. *Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Hungary*. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-hungary> cit. 20.3.2025
22. *Digital Economy and Society Index (DESI) 2023 – Poland*. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-poland> cit. 21.3.2025
23. *Blockchain and Digital Assets: Legal and Regulatory Challenges*. Dostupné na: <https://www.weforum.org/whitepapers/blockchain-and-digital-assets-legal-and-regulatory-challenges/> cit. 20.3.2025

**BREXIT A JEHO DOPAD NA SLOVENSKÉ
MEDZINÁRODNÉ PRÁVO SÚKROMNÉ:
STAV V OBLASTI MEDZINÁRODNEJ PRÁVOMOCI,
UZNÁVANIA A VÝKONU ROZHODNUTÍ 5 ROKOV
PO BREXITE (1. ČASŤ)**

doc. JUDr. Peter Lysina, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
peter.lysina@flaw.uniba.sk

prof. JUDr. PhDr. Miroslav Slašťan, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
miroslav.slastan@flaw.uniba.sk

Mgr. Lea Mezeiová, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
lea.mezeiova@flaw.uniba.sk

Mgr. Ema Krkošková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov
ema.krkoskova@flaw.uniba.sk

**Brexit a jeho dopad na slovenské medzinárodné právo súkromné:
stav v oblasti medzinárodnej právomoci, uznávania a výkonu
rozhodnutí 5 rokov po Brexite (1. časť)**

Brexit zásadne ovplyvnil právne vzťahy medzinárodného práva súkromného medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom a odhalil obmedzenia predtým harmonizovaného právneho rámca EÚ. Medzinárodné právo súkromné čelí novým výzvam, pričom je otáznne, či existujúca právna úprava dostatočne reflektuje realitu pobrexitového prostredia, kde absentuje jednotná právna úprava a priama aplikovateľnosť práva EÚ. V tomto kontexte sa príspevok zameriava na analýzu dopadov Brexitu na medzinárodné právo súkromné s odstupom 5 rokov, so zameraním na určovanie právomoci súdov a uznávanie a výkon rozsudkov. Cieľom príspevku však nie je iba identifikovať pretrvávajúce problémy spojené s fragmentáciou právneho rámca a stratou harmonizácie po Brexite, ale aj navrhnúť riešenia týchto výziev, vrátane využitia multilaterálnych dohovorov a bilaterálnej spolupráce, čím prispieť k posilneniu právnej istoty v novej realite vzťahov so Spojeným kráľovstvom. Príspevok je publikovaný v dvoch dieloch.

**Brexit and Its Impact on Slovak Private International Law: The
State of Jurisdiction, Recognition, and Enforcement of Judgments
5 Years After Brexit (1st part)**

Brexit has fundamentally influenced the legal relationships of private international law between Slovakia and the United Kingdom, exposing the limitations of the previously harmonized legal framework of the European Union. Private international law now faces new challenges, raising the question of whether the existing legal framework sufficiently reflects the reality of the post-Brexit environment, where a unified legal system and the direct applicability of EU law are absent. In this context, the paper focuses on analyzing the impacts of Brexit on private international law five years later, with particular emphasis on the determination of court jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments. However, the aim of the paper is not only to identify the persistent issues related to the fragmentation of the legal framework and the loss of harmonization following Brexit but also to propose solutions to these challenges, including the utilization of multilateral conventions and bilateral cooperation, thereby contributing to the strengthening of legal certainty in the new reality of relations with the United Kingdom. The paper is published in two parts.

Kľúčové slová: Európska únia, Brexit, Dohoda o Brexite, TCA, členský štát, nečlenský štát, Súdny dvor, medzinárodné právo súkromné, uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí, medzinárodná právomoc, nariadenie Brusel Ia, nariadenie Brusel Iia, nariadenie o vyživovacej povinnosti, nariadenie o insolvenčnom konaní

Keywords: European Union, Brexit, Brexit Agreement, TCA, member state, non-member state, Court of Justice, private international law, recognition and enforcement of foreign judgments, international jurisdiction, Brussels Ia Regulation, Brussels IIa Regulation, Maintenance Regulation, Insolvency Regulation

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.05>

Úvod

Brexit, formálne označovaný ako odchod Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie, predstavuje jednu z najvýznamnejších zmien v európskom právnom, politickom a ekonomickom prostredí za posledné desaťročia. Proces vystúpenia, ktorý sa začal referendum 23. júna 2016, vyústil do prijatia zákona¹, ktorým bola vtedajšia premiérka Spojeného kráľovstva poverená oznámiť úmysel vystúpiť z EÚ podľa čl. 50 ods. 2 ZEÚ², a následne oficiálneho odchodu Spojeného kráľovstva z EÚ dňa 31. januára 2020, a to na základe Dohody o Brexite³, pričom prechodné obdobie podľa tejto dohody skončilo 31. decembra 2020. Tento historický moment ukončil takmer päťdesiatročnú integráciu Spojeného kráľovstva do štruktúr EÚ a pri niesol zásadné právne dôsledky, ktoré presahujú hranice samotného Spojeného kráľovstva a dotýkajú sa všetkých členských štátov EÚ vrátane Slovenskej republiky.

V súvislosti s vystúpením Spojeného kráľovstva z EÚ sa otvorilo množstvo zaujímavých právnych otázok v súvislosti s uplatňovaním jednotlivých prameňov práva a tiež uznávania správnych či súdnych rozhodnutí vydaných na základe týchto prameňov po dátume vystúpenia a následne po dátume skončenia prechodného obdobia. Zaujímavou

¹ V Spojenom kráľovstve pod označením: „European Union (Notification of Withdrawal) Act 2017“, zo 16.03.2017.

² Stalo sa tak dňa 29.03.2017, viac k procesu vystúpenia, riziku „tvrdého Brexitu“ (No-Deal Brexitu): Slašťan, M.: Uplatňovanie medzinárodných zmlúv Spojeného kráľovstva a členských štátov Európskej únie po Brexite. In: KYSELOVSKÁ, T., SEHNÁLEK, D., ROZEHNALOVÁ, N. (eds.) *In varietate concordia: soubor vědeckých statí k počtě prof. Vladimíra Týče*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 528 s. Spisy Masarykovy univerzity, Edice Scientia: řada teoretická, 651, str. 326 a nasl.

³ Dohoda o vystúpení Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie a Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu. Úradný vestník EÚ L 29/7, 31. január 2020. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:12019W/TXT> cit. 21.3.2025.

je aj otázka spojných s uplatňovaním medzinárodných zmlúv, ktoré Spojené kráľovstvo uzatvorilo s členskými štátmi pred vstupom do EÚ, alebo ktoré Spojené kráľovstvo uzatvorilo počas členstva v EÚ s tretími štátmi alebo medzinárodnými organizáciami.

Nakoniec oblasť medzinárodného práva súkromného, ktorá reguluje právne vzťahy s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne, sa ukázala ako jedna z najviac postihnutých, pretože harmonizovaný systém EÚ v tejto oblasti, na ktorý sa Slovenská republika spoliehala, stratil vo vzťahu k Spojenému kráľovstvu svoju priamu aplikovateľnosť.

Pred Brexitom bolo Slovenská republika ako plnoprávny člen EÚ pevne začlenená do jednotného právneho rámca, ktorý zabezpečoval predvídateľnosť, efektivitu a reciprocitu v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach (tzn. najmä medzinárodnej právomoci súdov, určovania rozhodného práva, uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí). Tento rámec, založený na nariadeniach EÚ, ako napríklad nariadenie EÚ č. 1215/2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach⁴ (ďalej len „nariadenie Brusel Ia“), či nariadenie ES č. 864/2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky⁵ (ďalej len „nariadenie Rím II“) vytváral stabilné prostredie pre právne vzťahy medzi subjektami s afiliáciou ku Slovenskej republike a ku Spojenému kráľovstvu.

Po Brexite sa však Spojené kráľovstvo stalo tretou krajinou z pohľadu práva EÚ (tj. aj z pohľadu osôb s obvyklým pobytom v niektorom z členských štátov EÚ alebo aj z pohľadu sudcu všeobecného súdu Slovenskej republiky), čím sa táto harmonizácia narušila a objavili sa nové výzvy pre právnu prax. Pre Slovensko, krajinu s relatívne malou, no otvorenou ekonomikou a značným počtom občanov žijúcich alebo podnikajúcich v Spojenom kráľovstve, má táto zmena priamy dopad na obchodné, rodinné, dedičské či iné právne vzťahy s cudzím prvkom, spojeným s týmto nečlenským štátom.

Vo svetle uvedeného je hlavným cieľom tohto príspevku analyzovať, ako Brexit ovplyvnil slovenské medzinárodné právo súkromné, s osobitným zameraním na kľúčové oblasti: medzinárodnú právomoc súdov, uznávanie súdnych rozhodnutí a ich výkon v praxi. Tieto aspekty sú kritické pre zachovanie právnej istoty a ochranu práv slovenských subjektov, a to či už ide o fyzické osoby alebo právnické osoby v situáciách, kde sa stretáva právny poriadok Slovenskej republiky s právnymi poriadkami platnými vnútri Spojeného kráľovstva. Brexit

⁴ Ú. v. EÚ L 351/1, čl. 4, s. 8.

⁵ Ú. v. EÚ L 199/40, čl. 5, s. 15.

priniesol prechod od jednotného systému EÚ k fragmentovanému právnomu režimu, ktorý kombinuje medzinárodné zmluvy, vnútroštátne právo Slovenskej republiky a Spojeného kráľovstva, čo so sebou nesie riziko právnej neistoty, predĺženia súdnych konaní a zvýšenia nákladov pre účastníkov súdnych konaní. Tieto zmeny mali a neustále majú potenciál ovplyvniť nielen bilaterálne vzťahy medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom, ale aj postavenie Slovenska v širšom kontexte európskej justičnej spolupráce.

V širšom kontexte tento príspevok reflektuje aj otázku, do akej miery je možné nahradiť stratenú harmonizáciu EÚ alternatívnymi mechanizmami, ako sú multilaterálne dohovory Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného alebo potenciálne bilaterálne dohody medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom. Brexit tak nie je len právnou udalosťou, ale aj výzvou pre Slovensko, aby prehodnotilo svoje prístupy k medzinárodnému právu súkromnému a prispôbilo ich novej realite vzťahov s tretou krajinou, ktorá bola kedysi integrálnou súčasťou európskeho právneho priestoru. Tento vývoj podčiarkuje potrebu flexibility a proaktívneho prístupu zo strany zákonodarcov, súdov aj právnych profesionálov na Slovensku, aby sa minimalizovali riziká a zachovala efektivita cezhraničnej justičnej spolupráce v pobrexítvej ére.

1 Právny rámec pred Brexitom

Pred vystúpením Spojeného kráľovstva z EÚ, teda pred 31. januárom 2020, boli právne vzťahy vznikajúce v skúmanej oblasti (so spojitou so Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom) pokryté celým radom právne záväzných aktov sekundárneho práva EÚ, ktoré zaisťovali koordinovaný prístup aj k otázkam medzinárodnej právomoci, uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí v rámci členských štátov. Tento rámec bol postavený na princípe vzájomnej dôvery medzi súdnymi systémami členských krajín a na snahe o uľahčenie cezhraničného vymáhania práv a povinností. Vzájomná dôvera členských krajín voči svojim súdom a právnym systémom predstavuje základný pilier politiky EÚ v oblasti spravodlivosti. Princíp vzájomnej dôvery potvrdil svoju judikatúrou aj Súdny dvor Európskej únie (ďalej aj ako

„SDEÚ“), ktorý vo svojich rozsudkoch⁶ uvádza, že zjednodušenie a zrýchlenie súdnej spolupráce prispieva k dosiahnutiu cieľa vytýčeného Úniou a to stať sa zónou slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, založenou na vysokom stupni dôvery, ktorá má existovať medzi členskými štátmi.⁷ Pred Brexitom bolo Slovensko ako členský štát EÚ plne integrované do tohto systému, ktorý výrazne harmonizoval pravidlá medzinárodného práva súkromného v oblasti občianskych a obchodných vecí. Integráciu Spojeného kráľovstva bolo možné označiť ako čiastočnú, čo bolo dané Protokolom (č. 21) o postavení Spojeného kráľovstva a Írska s ohľadom na priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti⁸ a z neho plynúcou možnosťou *opt-out* a *opt-in* k jednotlivým právne záväzným aktom z oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach⁹. Samozrejme možnosť *opt-out* a *opt-in* sa neobmedzovala len na túto oblasť, ale bola daná aj na ďalšie oblasti, ako napríklad justičnú spoluprácu v trestných veciach.

1.1 Medzinárodná právomoc

Ako už bolo naznačené, pred Brexitom, teda pred 31. januárom 2020, bola medzinárodná právomoc súdov v cezhraničných sporoch vznikajúcich medzi subjektami s afiliáciou k Slovensku a Spojenému kráľovstvu upravená predovšetkým právnym rámcom EÚ, ktorý zaisťoval harmonizovaný a predvídateľný systém určovania medzinárodnej právomoci. Tento systém bol založený na princípe vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi a snahe minimalizovať konflikty právomocí, čím sa podporovala právna istota a efektívnosť súdnych konaní. Slovensko ako členský štát EÚ bolo plne integrované do tohto rámca, ktorý sa opiera o kľúčové nariadenia, predovšetkým nariadenie Brusel Ia¹⁰

⁶ Rozsudok SDEÚ z 10. augusta 2017, Tupikas, C-270/17 PPU, EU:C:2017:628, bod 49; Rozsudok SDEÚ z 5. apríla 2016, Aranyosi a Căldăraru, C-404/15 a C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, bod 76.

⁷ Princíp vzájomnej dôvery platí tak v civilnej, ako aj v trestnej oblasti (justičnej spolupráce v trestných veciach s právnym základom v čl. 82 ZFEÚ), pozri napr. rozsudok SDEÚ z 26. februára 2013, Melloni, C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107, body 37 a 63.

⁸ Európska únia. Protokol č. 21 o postavení Spojeného kráľovstva a Írska vo vzťahu k priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. In: Úradný vestník Európskej únie, C 326, 26. 10. 2012, s. 295–298.

⁹ MANKOWSKI, P., MAGNUS, U.: *European Commentaries on Private International Law ECPII. Volume I Brussels Ibis Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2022, s. 18.

¹⁰ V bode 34 preambuly nariadenia Brusel Ia je zakotvená potreba zaručiť kontinuitu medzi ním a Bruselským dohovorom, ako aj nariadením Brusel I, pričom rovnaká potreba kontinuity sa týka aj výkladu Bruselského dohovoru SDEÚ, ako aj nariadení, ktoré ho nahradili.

(a jeho predchodcu¹¹) a nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 (ďalej len nariadenie „Brusel IIa“)¹² (a jeho predchodcu), pričom tieto nariadenia zaväzovali aj Spojené kráľovstvo ako člena EÚ. V súvislosti s medzinárodnou právomocou však nemožno opomenúť ani ďalšie právne záväzné akty sekundárneho práva z oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach, ktoré rovnako upravovali aj problematiku medzinárodnej právomoci a ktoré bolo možné uplatniť v prípadoch spätých so Slovenskom a Spojeným kráľovstvom súčasne. Medzi takéto nariadenia možno zaradiť predovšetkým nariadenie Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti (ďalej len „nariadenie o vyživovacej povinnosti“), ako aj nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/848 z 20. mája 2015 o insolvenčnom konaní (ďalej len „nariadenie o insolvenčnom konaní“) (a jeho predchodca – nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. mája 2000 o konkurznom konaní). Samozrejme, dalo by sa namietat, že do justičnej spolupráce v civilných veciach by sa dali zaradiť aj iné, ďalšie právne záväzné akty sekundárneho práva EÚ. Avšak, tým na tomto mieste nebudeme venovať bližšiu pozornosť, keďže buď neupravujú problematiku medzinárodnej právomoci, alebo nezaväzovali Slovenskú republiku a Spojené kráľovstvo súčasne, alebo jednoducho nadobudli účinnosť až po Brexite.

Nariadenie Brusel Ia

Nariadenie Brusel Ia, s účinnosťou od 10. januára 2015 nahradilo svojho predchodcu – nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (ďalej len „nariadenie Brusel I“, ktoré podľa Správy o uplatňovaní nariadenia Brusel I¹³ (ďalej len „správa“), predstavovalo základ európskej justičnej spolupráce v občianskych

¹¹ Nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú. v. ES L 12, 16.1.2001, s. 1 – 23.

¹² Nariadenie Rady (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 o právomoci a uznávaní a výkone rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností a o medzinárodných únosoch detí (ďalej len „nariadenie Brusel IIb“) sa začalo uplatňovať až od 1. augusta 2022, t. j. po Brexite, preto zmienka o ňom v tejto časti absentuje.

¹³ Správa Komisie Európskemu parlamentu, rade a Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru o uplatňovaní nariadenia Rady (ES) č. 44/2001 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, KOM/2009/0174 v konečnom znení.

a obchodných veciach. Primárnym účelom oboch zmienených nariadení je harmonizácia pravidiel určovania medzinárodnej právomoci v členských štátoch EÚ a zefektívnenie procesov uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach, čím sa podporuje právna istota a justičná spolupráca v rámci jednotného európskeho priestoru. Obe nariadenia sú založené na zásade vzájomnej dôvery v právny systém a súdne inštitúcie každého členského štátu, na zákonnosti a správnosti súdneho procesu a vydaných rozhodnutí v druhom členskom štáte. Vzájomná dôvera predstavuje očakávanie, že každý členský štát je ochotný prísne dodržiavať ustanovenia nariadenia.¹⁴

Z hľadiska obsahovej štruktúry nariadenie Brusel Ia stanovuje jednotné kritériá pre určenie právomoci súdov. Základným princípom je, že žalovaný má byť súdený v mieste svojho bydliska alebo sídla (*actor sequitur forum rei*, teda že žalobca sleduje miesto súdu žalovaného a nie zo zásady *forum actoris*, ktorá by uprednostňovala miesto súdu žalobcu¹⁵), čím sa zabezpečuje predvídateľnosť a ochrana práv žalovaného. Tento princíp je však doplnený o špecifické výnimky, tzv. osobitné právomoci, ktoré umožňujú žalobcovi podať žalobu na inom súde, napr. v mieste plnenia zmluvy, či v mieste kde došlo alebo mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok z mimozmluvnej zodpovednosti alebo v prípade sporov so spotrebiteľmi či zamestnancami, kde sa kladie dôraz na ochranu slabšej strany. Okrem toho nariadenie rieši aj situácie súbežných konaní a súvisiacich sporov, aby sa predišlo súbežným konaniam a z toho prameniaticim možným nezlučiteľným rozhodnutiam.

Nariadenie Brusel Ia sa vzťahuje výlučne na občianske a obchodné veci, pričom jeho pôsobnosť je vymedzená tak, aby nezahŕňala rodinné právo, dedičské konania, konkurzné veci ani niektoré ďalšie špecifické oblasti, ktoré upravujú iné predpisy EÚ. Význam nariadenia spočíva v jeho prínose k zjednoteniu právneho prostredia, posilneniu dôvery v cezhraničné obchodné vzťahy a zabezpečeniu efektívnej ochrany práv jednotlivcov a podnikov v rámci EÚ. V praxi tak predstavuje nástroj, ktorý nielen uľahčuje súdnu spoluprácu, ale aj podčiarkuje integritu členských štátov v oblasti justície.¹⁶

¹⁴ Rozsudok z 9. decembra 2003, C-116/02, Gasser, ECLI:EU:C:2003:657, bod 72, Rozsudok SDEÚ z 27. apríla 2004, C-159/02, Turner, ECLI:EU:C:2004:228, bod 24.

¹⁵ Rozsudok z 13. júla 2000, C-412/98, Group Josi, ECLI:EU:C:2000:399, bod 35.

¹⁶ Porovnaj LYSINA, P., HAŤAPKA, M. BURDOVÁ, K. a kol.: *Medzinárodné právo súkromné*. 3. vydanie. Bratislava. C. H. Beck, 2023, s. 224, prípadne MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. *Mezinárodní právo soukromé a procesní* (2. vydání). Praha: Leges. 2021.

Nariadenie Brusel Ia, resp. jeho predchodca nariadenie Brusel I, boli pred Brexitom plne uplatniteľné na právne vzťahy vznikajúce medzi subjektami s väzbou k Slovenskej republike a Spojenému kráľovstvu, pretože obe krajiny boli členskými štátmi EÚ. V slovensko-britskej relácii to napr. znamenalo, že slovenský podnikateľ mohol žalovať britskú spoločnosť na britských súdoch, ak mala sídlo v Spojenom kráľovstve, no britský subjekt mohol byť rovnako žalovaný aj na slovenských súdoch, ak sa na Slovensku nachádzalo miesto plnenia zmluvy a naopak.

Význam nariadenia Brusel Ia (ako aj nariadenia Brusel I) pre posudzovanie medzinárodnej právomoci v období pred Brexitom bol mimoriadny a nariadenia boli uplatňované koordinovane ako slovenskými, tak aj britskými súdmi. Význam uplatnenia nariadenia pred Brexitom spočíval v jeho prínose k efektívnej justičnej spolupráci medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom. Eliminovalo sa riziko súbežných konaní a zabezpečila sa predvídateľnosť právnych vzťahov, čo bolo obzvlášť dôležité v obchodných transakciách.

Nariadenie Brusel IIa

Nariadenie Brusel IIa, bolo kľúčovým právnym predpisom Európskej únie v oblasti medzinárodného rodinného práva až do jeho nahradenia od 1. augusta 2022 a jeho uplatňovanie sa spájalo práve s predbrexitovým obdobím. Zameriavalo sa na zosúladenie pravidiel pre určenie medzinárodnej právomoci a na zjednodušenie uznávania a vykonávania rozsudkov v manželských otázkach, ako sú rozvod či zrušenie manželstva a v súvisiacich záležitostiach rodičovských práv, napríklad starostlivosť o deti alebo právo na styk. Platilo pre všetky členské štáty EÚ (to znamená aj pre Slovenskú republiku a Spojené kráľovstvo) okrem Dánska a jeho cieľom bolo posilniť právnu istotu a spoluprácu medzi súdmi.

Medzinárodnú právomoc toto nariadenie spájalo s viacerými kritériami, a to v závislosti od konkrétnej oblasti úpravy. Medzi jednotlivými kritériami (vo veci rozvodu) neexistoval hierarchický vzťah, nakoľko sa jednalo o alternatívy.¹⁷ Takto určovalo, že súd v krajine, kde manželia alebo dieťa obvykle žijú, má zvyčajne právomoc rozhodovať, čím sa zabezpečovala prehľadnosť a ochrana dotknutých osôb.¹⁸ Okrem toho obsahovalo aj pravidlá pre špecifické situácie, ako je zohľadnenie

¹⁷ ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T.: *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie, 2. Vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, s. 310.

¹⁸ Porovnaj rozsudok z 2. apríla 2009, Korkein, C-523/07, ECLI:EU:C:2009:225, bod 44.

štátnej príslušnosti. Riešilo aj prípady neoprávneného premiestnenia dieťaťa do inej krajiny, kde v súlade s Haagskym dohovorom z roku 1980 podporovalo rýchly návrat dieťaťa, ak to bolo v jeho prospech. Zároveň uľahčovalo koordináciu súdov, aby sa zabránilo súbežným sporom alebo rozdielnym rozhodnutiam.¹⁹

Je potrebné zdôrazniť, že sa vzťahovalo výlučne na manželstvo a rodičovské práva, no neupravovalo výživné ani iné oblasti, ktoré spadajú pod iné predpisy EÚ. Jeho prínos spočíval v tom, že zjednodušilo riešenie rodinných sporov s cezhraničným rozmerom, chránilo práva detí a rodičov a uľahčilo justičnú súčinnosť v rámci EÚ. Pred Brexitom bolo uplatniteľné aj na vzťahy medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom – napríklad rozsudok vydaný na Slovensku mohol byť po formálnom potvrdení vykonaný v Británii, a naopak, čo zaisťovalo predvídateľnosť a efektívnosť v právnych vzťahoch.

Napokon, tak ako v prípade nariadenia Brusel Ia aj nariadenie Brusel IIa upravovalo prekážku litispendencie, ktorá bránila paralelným konaniam, čo možno vnímať ako jedno z najväčších pozitív nariadenia.

Nariadenie Brusel IIa bolo pred Brexitom plne uplatniteľné v právnych vzťahoch medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom. Stanovovalo aj pravidlá pre súdnu právomoc v manželských veciach (rozvod, právna separácia, zrušenie manželstva) a vo veciach rodičovských práv a povinností (starostlivosť o dieťa, právo na styk), a bolo kľúčové pre riešenie rodinných sporov s väzbou k viacerým právnym poriadkom súčasne v relácii medzi Slovenskom a Britániou.

V praxi to znamenalo, že ak napríklad slovenský manžel žijúci na Slovensku chcel podať žalobu na rozvod voči partnerovi žijúcemu v Spojenom kráľovstve, právomoc súdu sa určovala podľa obvyklého pobytu jedného z manželov alebo iných kritérií, ako je spoločný pobyt pred rozchodom. Podobne, ak išlo o starostlivosť o dieťa, súd v mieste obvyklého pobytu dieťaťa – či už na Slovensku, alebo v Británii – mal právomoc rozhodnúť. Napríklad, ak dieťa žilo v Londýne, britský súd mohol rozhodovať o jeho starostlivosti, aj keby jeden rodič pochádzal zo Slovenska.

Pred Brexitom tak nariadenie Brusel IIa v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo prinášalo predvídateľnosť a efektívnosť pri riešení manželských a rodičovských sporov. Zjednodušovalo justičnú spoluprácu,

¹⁹ Pozri BURDOVÁ, K. Konanie o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva s cudzím prvkom a Brexit. In: Cofola 2019 (Časť 6. Řízení ve věcech manželských a souvisejících). Brno: Masarykova univerzita, 2019. Acta Universitatis Brunensis Iuridica : Editio Scientia ; sv. č. 664., s. 7-27.

čo bolo zásadné pre rodiny s väzbami na obe krajiny. Po Brexite sa situácia zmenila, pretože Spojené kráľovstvo už nie je viazané týmto nariadením.

Nariadenie o vyživovacej povinnosti

Nariadenie o vyživovacej povinnosti bolo prijaté s cieľom vytvoriť jednotný právny rámec v EÚ (okrem Dánska) pre efektívne riešenie otázok týkajúcich sa vyživovacej povinnosti s medzinárodným prvkom. Uplatňuje sa od 18. júna 2011 a jeho hlavným zámerom je zjednodušiť vymáhanie výživného v cezhraničných prípadoch, zabezpečiť právnu istotu a posilniť justičnú spoluprácu medzi členskými štátmi. Nutné je dodať, že pri prijímaní nariadenia o vyživovacej povinnosti najskôr Spojené kráľovstvo uplatnilo možnosť opt-out²⁰, aby neskôr v súlade s článkom 4 Protokolu (č. 21) o postavení Spojeného kráľovstva a Írska s ohľadom na priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti oznámilo Komisii želanie zúčastniť sa na jeho prijatí a uplatňovaní.²¹

Nariadenie sa vzťahuje na vyživovaciu povinnosť vyplývajúcu z rodinných vzťahov, ako sú povinnosti rodičov voči deťom, manželov či bývalých manželov, prípadne iné príbuzenské väzby. Pozornosť venuje celej škále právnych vzťahov, no z pohľadu skúmanej problematiky je dôležité to, že upravuje aj pravidlá pre stanovenie medzinárodnej právomoci súdov členských štátov. Základným kritériom je obvyklý pobyt žalovaného, no ponúka aj alternatívne možnosti, napríklad súd v mieste pobytu oprávnenej osoby alebo súd, ktorý rozhoduje o rozvode či rodičovských právach, ak je to spojené s výživným. Strany konania si môžu za určitých podmienok dohodnúť súd, pokiaľ nejde o výživné pre dieťa mladšie ako 18 rokov.

Tento predpis sa nevzťahuje na iné oblasti, ako sú majetkové práva z manželstva či dedičské veci, a dopĺňa ďalšie predpisy EÚ, napríklad v predbrexitovom období aj nariadenie Brusel IIa, ktoré sa zameriavalo na manželské veci a rodičovské práva. Jeho význam spočíva v zjednodušení prístupu k výživnému pre oprávnené osoby a v podpore efektívnej spolupráce v rámci EÚ.

²⁰ Pozri nariadenie o vyživovacej povinnosti, bod 47 preambuly.

²¹ Pozri vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2015/228 zo 17. februára 2015, ktorým sa nahrádzajú prílohy I až VII nariadenia Rady (ES) č. 4/2009 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti, Ú. v. EÚ L 49, 20.2.2015, s. 1 – 57, bod 3 preambuly.

Nariadenie o vyživovacej povinnosti bolo pred Brexitom plne uplatniteľné v právnych vzťahoch medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom, čím zaisťovalo jednotný rámec pre riešenie otázok výživného s medzinárodným prvkom, čo bolo v slovensko-britskej relácii mimoriadne praktické.

V praxi to znamenalo, že ak napríklad slovenský rodič žijúci na Slovensku žiadal výživné od druhého rodiča žijúceho v Spojenom kráľovstve, mohol podať žalobu buď na slovenskom súde (ak tam mal žalobca obvyklý pobyt), alebo na britskom súde (ak tam mal obvyklý pobyt žalovaný). Právomoc súdov bola určená podľa pravidiel nariadenia, kde základným kritériom bolo miesto obvyklého pobytu žalovaného, no alternatívne mohol byť príslušný aj súd v mieste obvyklého pobytu oprávnenej osoby (napr. dieťaťa). Ak napríklad britský súd rozhodoval o rozvode slovensko-britského páru, mohol zároveň rozhodnúť aj o výživnom, čím sa predišlo duplicite konaní.

Pred Brexitom tak nariadenie v relácii Slovensko – Spojené eliminovalo riziko súbežných konaní a zabezpečilo, že oprávnené osoby, najmä deti, dostanú výživné bez zbytočných prieťahov, čím podporovalo právnu istotu a justičnú súčinnosť medzi oboma krajinami. Po Brexite sa situácia zmenila.

Nariadenie o insolvenčnom konaní

Posledným z radu skúmaných nariadení upravujúcich aj problematiku medzinárodnej právomoci, ktoré sa v predbrexitovom období uplatňovali aj v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo, je nariadenie o insolvenčnom konaní. Toto nariadenie, účinné od 26. júna 2017, vytvára právny rámec pre cezhraničné insolvenčné konania v Európskej únii (okrem Dánska). Vzťahuje sa na kolektívne konania pri platobnej neschopnosti, vrátane reštrukturalizácie, likvidácie či predúpadkových postupov, a jeho cieľom je zefektívniť riešenie úpadku dlžníkov s majetkom alebo veriteľmi vo viacerých členských štátoch.

Jedným z hlavných pilierov nariadenia je úprava medzinárodnej právomoci. Nariadenie o insolvenčnom konaní stanovuje, že hlavné insolvenčné konanie má právomoc začať súd v členskom štáte, kde má dlžník centrum hlavných záujmov (ďalej len „COMI“). COMI je definované ako miesto, kde dlžník zvyčajne riadi svoje záujmy a ktoré je pre tretie strany rozpoznateľné – u právnických osôb sa predpokladá, že je v mieste sídla (pokiaľ sa nepreukáže opak), u fyzických osôb-podnikateľov v mieste hlavného podnikania a u nepodnikateľov v mieste obvyklého pobytu. Táto právomoc je výlučná pre hlavné konanie, ktoré

má univerzálny dosah na celý majetok dlžníka v EÚ. Nariadenie kladie dôraz na presné určenie COMI, aby sa zabránilo manipulácii (tzv. forum shopping), a zaväzuje súdy overiť svoju právomoc, pričom rozhodnutie o začatí konania môže byť napadnuté, ak COMI nie je správne určené.²²

Okrem toho, nariadenie o insolvenčnom konaní povoľuje aj vedľajšie insolvenčné konania, kde právomoc má súd v členskom štáte, v ktorom má dlžník prevádzku (miesto s ľudskými zdrojmi a majetkom). Tieto konania sú obmedzené na majetok nachádzajúci sa v danom štáte a slúžia na ochranu miestnych veriteľov, no podliehajú koordinácii s hlavným konaním. Správca hlavného konania môže navrhnúť prisľub (undertaking), že rešpektuje práva veriteľov z vedľajšieho štátu, čím sa vedľajšie konanie môže zrušiť, čo znižuje fragmentáciu procesov.

Úprava medzinárodnej právomoci tak zaisťuje jasné rozdelenie kompetencií medzi súdmi, minimalizuje konflikty právomocí a podporuje efektívnosť a predvídateľnosť v cezhraničných insolvenčných konaniach, čím chráni veriteľov aj dlžníkov v rámci jednotného trhu EÚ.

Ako už bolo uvedené, nariadenie o insolvenčnom konaní bolo pred Brexitom plne uplatniteľné aj v právnych vzťahoch medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom, pretože obe krajiny boli v tom čase členskými štátmi Európskej únie. Toto nariadenie zaisťovalo jednotný rámec pre cezhraničné insolvenčné konania, vrátane určenia právomoci a bolo kľúčové pre riešenie platobnej neschopnosti dlžníkov s väzbami na Slovensko a Britániu.

V praxi sa nariadenie uplatňovalo tak, že hlavné insolvenčné konanie mohlo byť začaté v štáte, kde mal dlžník centrum hlavných záujmov (COMI). Napríklad, ak slovenská spoločnosť so sídlom na Slovensku, ale s prevádzkou v Británii, upadla do platobnej neschopnosti, slovenský súd mal právomoc otvoriť hlavné konanie, pretože COMI bolo pravdepodobne na Slovensku. Rozhodnutie o začatí konania (napr. vyhlásenie konkurzu) bolo automaticky uznané v Spojenom kráľovstve, a slovenský správca mohol spravovať majetok dlžníka aj tam. Naopak, ak britská firma s prevádzkou na Slovensku mala COMI v Británii, britský súd viedol hlavné konanie, pričom jeho rozhodnutia platili na Slovensku.

Ak dlžník mal prevádzku v druhom štáte, bolo možné otvoriť vedľajšie konanie. Napríklad, ak britská spoločnosť s COMI v Londýne

²² Viac ku COMI pozri SLAŠŤAN, M. Centrum hlavných záujmov dlžníka a právomoc súdov v cezhraničnom insolvenčnom konaní fyzických osôb. In: Voľný pohyb osôb a vnútorný trh Európskej únie. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2018, s. 107-123.

vlastnila továreň na Slovensku, slovenský súd mohol začať vedľajšie konanie obmedzené na majetok na Slovensku, čím chránil miestnych veriteľov. Správca hlavného konania z Británie však mohol navrhnúť prísľub, že rešpektuje práva slovenských veriteľov, čím sa vedľajšie konanie dalo zrušiť, aby sa proces zjednotil. Slovenské a britské súdy i správcovia boli povinní spolupracovať, napríklad pri výmene informácií o pohľadávkach či majetku.

Pre fyzické osoby to fungovalo podobne. Ak slovenský podnikateľ žijúci v Británii prestal splácať dlhy, britský súd mohol viesť hlavné konanie (ak bolo COMI v Británii), a jeho rozhodnutie o oddlení bolo uznané na Slovensku. Naopak, ak mal COMI na Slovensku, slovenský súd mal právomoc, a britské orgány rešpektovali jeho verdikt.

Pred Brexitom nariadenie v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo zaisťovalo efektívnu koordináciu. Slovenskí veritelia mohli prihlásiť pohľadávky do britského konania a naopak, pričom insolvenčné registre oboch krajín boli prepojené, čo uľahčilo prístup k informáciám. Napríklad, ak britský súd vyhlásil konkurz na firmu s majetkom na Slovensku, slovenskí veritelia boli o tom informovaní štandardným formulárom a mohli sa zapojiť. Nariadenie tak pred Brexitom prinášalo právnu istotu a predvídateľnosť v slovensko-britských insolvenčných sporoch. Umožňovalo rýchle uznávanie rozhodnutí, podporovalo ochranu podnikov a chránilo veriteľov naprieč hranicami, čím posilňovalo ekonomickú spoluprácu. Po Brexite Spojené kráľovstvo prestalo byť viazané týmto nariadením.

1.2 Uznávanie a výkon rozhodnutí

Systém uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí vydaných súdmi jednotlivých členských štátov EÚ pred Brexitom, vychádzal z koncepcie „voľného pohybu rozhodnutí“ v rámci EÚ. Voľný pohyb rozhodnutí v relácii medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom zaisťovalo viacero nariadení, ktoré boli uplatniteľné v závislosti od posudzovanej otázky. Predovšetkým išlo o všetky už skôr rozoberané nariadenia. No týmto výpočet nebol ani zďaleka vyčerpaný, pretože tento zoznam nariadení dopĺňali aj ďalšie právne záväzné akty sekundárneho práva venujúce pozornosť problematike uznania a výkonu cudzích rozhodnutí. Na tomto mieste poukážeme na nasledujúce: nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vytvára európsky exekučný titul pre nesporné nároky (ďalej len „nariadenie o EET“), nariadenie Európskeho parlamentu

a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze (ďalej len „nariadenie o EPR“) a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 z 11. júla 2007, ktorým sa ustanovuje Európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu (ďalej len „nariadenie o NHS“).

Nariadenie Brusel Ia

Normy upravujúce uznanie a výkon rozsudkov sú kľúčovou časťou nariadenia a predstavujú jeho hlavný prínos. Rozsudok vydaný súdom jedného členského štátu je automaticky uznaný v inom členskom štáte bez potreby osobitného konania.²³ Nariadenie Brusel Ia zaisťovalo v predbrexitovom období voľný pohyb rozsudkov aj medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom. Rozsudok vydaný slovenským súdom v občianskej alebo obchodnej veci – napríklad o zaplatení dlhu alebo náhrade škody – bol bez ďalšieho konania uznaný v Spojenom kráľovstve. Rovnako rozsudok britského súdu bol automaticky uznaný na Slovensku. Napríklad ak slovenský súd rozhodol, že britská spoločnosť má zaplatiť slovenskému dodávateľovi 50 000 eur, tento verdikt bol bez ďalšieho exekučným titulom aj v Spojenom kráľovstve. Uznanie mohlo byť zamietnuté len výnimočne, ak by bolo v rozpore s verejným poriadkom (napr. porušenie základných práv), ak žalovaný nebol riadne informovaný o konaní a nemohol sa brániť, alebo ak by bolo rozhodnutie nezlučiteľné s iným rozsudkom v tej istej veci.²⁴

Nariadenie Brusel Ia tiež zrušilo požiadavku na *exequatur* (formálne vyhlásenie vykonateľnosti), čím sa odstránila administratívna prekážka. Stačilo, aby strana predložila súdu v štáte výkonu originál rozsudku a osvedčenie vydané súdom pôvodu podľa štandardného formulára. Napríklad, ak slovenský podnikateľ získal rozsudok proti britskej spoločnosti, mohol s týmito dokumentmi priamo požiadať britský súd o exekúciu – napríklad zablokovanie účtov dlžníka – a rozsudok bol vykonaný ako domáce rozhodnutie. Rovnako, ak britský súd rozhodol o náhrade škody voči slovenskému subjektu, veriteľ mohol na Slovensku iniciovať exekúciu majetku dlžníka bez ďalšieho schvaľovania.²⁵

²³ Pozri čl. 36 ods. 1 nariadenia Brusel Ia.

²⁴ Plne v súlade so striktným a konečným vymedzením príslušných dôvodov podľa čl. 45 nariadenia Brusel Ia.

²⁵ Porovnaj LEVRINC, M. Exekúcie na podklade cudzích rozsudkov podľa nariadenia č. 1215/2012 (Brusels I a). In: Právny poriadok Slovenskej republiky po 25 rokoch – aktuálne výzvy. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum, 2015. s. 331-340.

V praxi to znamenalo, že pred Brexitom mohol slovenský veriteľ rýchlo vymôcť pohľadávku v Británii, ak tam dlžník mal majetok, a britský veriteľ mohol rovnako efektívne konať na Slovensku. Napríklad, ak britský súd priznal odškodnenie za porušenie zmluvy slovenskému spotrebiteľovi, ten mohol na Slovensku okamžite žiadať o výkon rozsudku. Tento systém minimalizoval byrokráciu, urýchl'oval procesy a zvyšoval dôveru v obchodné vzťahy medzi oboma krajinami.

Nariadenie Brusel IIa

Uznanie rozsudkov podľa nariadenia Brusel IIa fungovalo v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo pred Brexitom automaticky bez potreby osobitného konania.²⁶ Rozsudok vydaný slovenským súdom, napríklad o rozvode alebo určení starostlivosti o dieťa, bol v Spojenom kráľovstve automaticky uznávaný a naopak, rozhodnutie britského súdu bolo uznané na Slovensku. Napríklad, ak slovenský súd rozhodol o rozvode slovensko-britského páru a určil styk s dieťaťom, tento verdikt bol v Británii automaticky akceptovaný. Uznanie mohlo byť zamietnuté len výnimočne, a to ak bolo v rozpore s verejným poriadkom (napr. porušenie základných práv), ak žalovaný nebol riadne informovaný o konaní a nemohol sa brániť, alebo ak bolo rozhodnutie nezlučiteľné s iným rozsudkom vydaným v tej istej veci.

Výkon rozsudkov však predpokladal dodatočný krok, pretože nariadenie Brusel IIa ešte vyžadovalo vyhlásenie vykonateľnosti (*exequatur*)²⁷, na rozdiel od neskoršieho nariadenia Brusel IIb, ktoré túto požiadavku zrušilo. V praxi to znamenalo, že ak slovenský súd vydal rozsudok o starostlivosti o dieťa, strana musela v Spojenom kráľovstve požiadať tamajší súd o potvrdenie vykonateľnosti, pričom predložila osvedčenie od slovenského súdu (podľa štandardného formulára v prílohe nariadenia). Po vydaní vyhlásenia bol rozsudok vykonateľný ako domáce rozhodnutie – napríklad britské orgány mohli vynútiť právo na styk alebo odovzdanie dieťaťa. Rovnako, ak britský súd rozhodol o rozvode a určil povinnosti, na Slovensku bolo potrebné získať vyhlásenie vykonateľnosti, aby sa rozsudok dal vymôcť, napríklad exekúciou.

Osobitne pri únosoch detí nariadenie zjednodušovalo proces. Ak slovenský rodič neoprávnene premiestnil dieťa zo Spojeného kráľovstva, britský súd mohol vydať rozhodnutie o návrate, ktoré bolo po získaní vyhlásenia vykonateľnosti na Slovensku uznané a vykonané,

²⁶ Pozri čl. 21 ods. 1 nariadenia Brusel IIa.

²⁷ Pozri čl. 28 nariadenia Brusel IIa.

a naopak. Spolupráca ústredných orgánov (napr. slovenského Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže s britskými úradmi) urýchl'ovala tieto procesy.

Pred Brexitom tak uznanie a výkon rozsudkov podľa nariadenia Brusel IIa v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo zaist'ovali efektívne riešenie rodinných sporov. Uznanie bolo rýchle a automatické, hoci výkon vyžadoval formálne potvrdenie, čo predlžovalo proces oproti neskorším pravidlám. Systém podporoval právnu istotu, ochranu detí a justičnú súčinnosť, no po Brexite Spojené kráľovstvo prestalo byť viazané týmto nariadením.

Nariadenie o vyživovacej povinnosti

Uznanie rozsudkov podľa nariadenia o vyživovacej povinnosti v relácii medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom fungovalo pred Brexitom tak, že rozhodnutia o výživnom vydané na Slovensku boli v Spojenom kráľovstve automaticky uznávané bez potreby osobitného konania. Podmienkou pre tento krok bola viazanosť Haagskym protokolom z roku 2007 (Slovensko ním bolo viazané a Spojené kráľovstvo ako členský štát EÚ ho v tom čase rešpektovalo). Napríklad ak slovenský súd priznal výživné na dieťa, tento rozsudok bol v Británii uznaný bez ďalšieho schvaľovania. Rovnako rozsudky britských súdov boli uznávané na Slovensku. Uznanie mohlo byť zamietnuté len výnimočne, napríklad pri rozpore s verejným poriadkom alebo ak žalovaný nemal možnosť sa brániť.

Výkon rozsudkov bol značne zjednodušený, pretože nariadenie zrušilo požiadavku na *exequatur* pre štáty viazané Haagskym protokolom. Stačilo predložiť rozsudok a osvedčenie od súdu pôvodu, a rozsudok bol v druhom štáte vykonateľný ako domáce rozhodnutie. Napríklad ak slovenský súd rozhodol o výživnom voči rodičovi v Británii, slovenský oprávnený mohol s osvedčením priamo požiadať britské orgány o vymáhanie (napr. zážky zo mzdy), a naopak, britský oprávnený mohol konať na Slovensku.

Pred Brexitom tak nariadenie v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo zaist'ovalo rýchle uznanie a výkon rozsudkov o výživnom, podporované spolupracou ústredných orgánov (napr. slovenské Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže s britskými úradmi). Tento systém zaručoval právnu istotu a efektívnu ochranu oprávnených osôb, najmä detí, až do konca prechodného obdobia 31. decembra 2020.

Nariadenie o insolvenčnom konaní

Uznanie rozsudkov podľa nariadenia fungovalo automaticky v celej EÚ, vrátane vzťahu Slovensko – Spojené kráľovstvo. Rozhodnutie o začatí hlavného insolvenčného konania vydané slovenským súdom – napríklad vyhlásenie konkurzu na slovenskú spoločnosť s majetkom v Británii – bolo v Spojenom kráľovstve okamžite uznané bez potreby ďalšieho konania.²⁸ Rovnako rozsudok britského súdu bol uznaný na Slovensku. Napríklad, ak britský súd začal konkurz na spoločnosť so sídlom v Londýne, ktorá mala prevádzku na Slovensku, toto rozhodnutie bolo na Slovensku automaticky akceptované. Uznanie mohlo byť zamietnuté len výnimočne, ak bolo v rozpore s verejným poriadkom (napr. porušenie základných práv).²⁹

Výkon rozsudkov bol bez potreby *exequaturu* (vyhlásenia vykonateľnosti), čo bolo významným zlepšením oproti predchádzajúcemu nariadeniu. Rozhodnutie o začatí konania, ako aj súvisiace opatrenia (napr. vymenovanie správcu, zmrazenie majetku), mali okamžitý účinok v druhom štáte. Napríklad, ak slovenský súd vyhlásil konkurz na dlžníka s majetkom v Británii, slovenský správca mohol v Spojenom kráľovstve priamo spravovať tento majetok, predávať ho alebo vymáhať pohľadávky, a britské orgány boli povinné spolupracovať. Naopak, ak britský súd viedol hlavné konanie, jeho správca mohol na Slovensku konať voči tamojšiemu majetku dlžníka. Vedľajšie konania, ak boli otvorené (napr. slovenským súdom pre prevádzku v SR), boli koordinované s hlavným konaním, a ich rozsudky boli uznávané a vykonávané v rámci EÚ.

Pred Brexitom tak nariadenie o insolvenčnom konaní v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo zaistovalo rýchle a automatické uznanie rozsudkov, čím umožňovalo správcovi efektívne spravovať majetok dlžníka naprieč hranicami. Výkon bol bezproblémový a podporovaný povinnou spoluprácou súdov a správcov, ako aj prepojenými insolvenčnými registrami, čo uľahčovalo informovanosť veriteľov. Napríklad slovenskí veritelia mohli priamo prihlásiť pohľadávky do britského konania, a britskí veritelia do slovenského. Tento systém zaručoval právnu istotu, efektívnosť a ochranu veriteľov až do konca prechodného obdobia 31. decembra 2020.

²⁸ Pozri čl. 32 nariadenia o insolvenčnom konaní.

²⁹ Pozri čl. 33 nariadenia o insolvenčnom konaní. V rámci tohto znenia bola možnosť neuznania v aplikácii praxi takmer nemožná.

Nariadenie o EET

Nariadenie o EET, bolo pred Brexitom plne uplatniteľné v právnych vzťahoch medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom, pretože obe krajiny boli členskými štátmi Európskej únie. Nariadenie, účinné od 21. októbra 2005, bolo navrhnuté na zjednodušenie uznávania a výkonu rozsudkov v občianskych a obchodných veciach týkajúcich sa nesporných pohľadávok, a v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo pred Brexitom zaistovalo rýchly a efektívny proces vymáhania takýchto nárokov.

Uznanie a výkon rozsudkov podľa nariadenia o EET boli spojené do jedného mechanizmu prostredníctvom európskeho exekučného titulu. Tento titul sa vzťahoval na nesporné pohľadávky – teda také, ktoré dlžník výslovne uznal (napr. písomným súhlasom) alebo proti ktorým nevzniesol námietky v súdnom konaní. Ak slovenský súd vydal rozsudok o nespornej pohľadávke (napr. nezaplatená faktúra od slovenského dodávateľa voči britskej firme) a certifikoval ho ako európsky exekučný titul, tento rozsudok bol automaticky uznaný a vykonateľný v Spojenom kráľovstve bez potreby ďalšieho konania či *exequaturu*. Rovnako, ak britský súd vydal európsky exekučný titul proti slovenskému dlžníkovi, tento bol priamo vymožiteľný na Slovensku.

Proces fungoval tak, že súd pôvodu (napr. slovenský) overil splnenie podmienok nariadenia – najmä či boli dodržané minimálne procesné štandardy (napr. riadne doručenie žaloby dlžníkovi) – a vydal osvedčenie o európskom exekučnom titule. Veriteľ potom mohol s týmto osvedčením a rozsudkom priamo požiadať orgány v druhom štáte o výkon. Napríklad, ak slovenský súd certifikoval rozsudok o zaplatení 10 000 eur ako európsky exekučný titul, veriteľ mohol v Británii okamžite iniciovať exekúciu (napr. zablokovanie účtu dlžníka) bez ďalšieho schvaľovania. Naopak, britský európsky exekučný titul bol vykonateľný na Slovensku, napríklad zrážkou zo mzdy slovenského dlžníka.

Pred Brexitom tak nariadenie v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo eliminovalo byrokráciu spojenú s uznávaním a výkonom rozsudkov o nesporných pohľadávkach. Nebolo možné odmietnuť uznanie ani výkon na základe verejného poriadku, pokiaľ boli procesné štandardy dodržané, hoci dlžník mohol napadnúť výkon v štáte vykonania z procesných dôvodov (napr. nesprávne doručenie). Tento systém zaistoval rýchlu vymožiteľnosť práva, podporoval obchodné vzťahy a chránil veriteľov až do konca prechodného obdobia 31. decembra 2020.

Nariadenie o EPR

Nariadenie o EPR bolo pred Brexitom plne uplatniteľné v právnych vzťahoch medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom. Nariadenie, účinné od 12. decembra 2008, bolo vytvorené na zjednodušenie a urýchlenie vymáhania nesporných peňažných pohľadávok v občianskych a obchodných veciach, a v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo pred Brexitom zaistovalo efektívne uznávanie a výkon takýchto rozsudkov.

Uznanie a výkon rozsudkov podľa nariadenia o EPR boli založené na mechanizme európskeho platobného rozkazu. Tento postup umožňoval veriteľovi (napr. slovenskému podnikateľovi) podať štandardizovanú žiadosť na súde v jednom členskom štáte (napr. na Slovensku) o vydanie platobného rozkazu proti dlžníkovi v inom štáte (napr. v Británii). Ak dlžník nevzniesol námietku do 30 dní od doručenia, súd vydal európsky platobný rozkaz a certifikoval ho ako vykonateľný titul. Napríklad, ak slovenský súd vydal európsky platobný rozkaz voči britskej firme za nezaplatenú pohľadávku 20 000 eur, tento rozkaz bol automaticky uznaný a vykonateľný v Spojenom kráľovstve bez ďalšieho konania. Rovnako európsky platobný rozkaz vydaný britským súdom proti slovenskému dlžníkovi bol platný a vymožiteľný na Slovensku.

Proces výkonu bol mimoriadne zjednodušený, pretože nariadenie zrušilo požiadavku na *exequatur* (vyhlásenie vykonateľnosti). Veriteľ predložil v štáte výkonu (napr. v Británii) originál európskeho platobného rozkazu spolu s osvedčením od súdu pôvodu, a orgány ho mohli okamžite vykonať ako domáce rozhodnutie – napríklad zrážkou z účtu alebo exekúciou majetku dlžníka. Naopak, ak britský súd vydal európsky platobný rozkaz proti slovenskému dlžníkovi, veriteľ mohol na Slovensku priamo žiadať o vymáhanie dlhu. Odmietnutie uznania alebo výkonu nebolo možné na základe verejného poriadku, pokiaľ boli dodržané procesné štandardy (napr. riadne doručenie), hoci dlžník mohol napadnúť výkon v štáte vykonania z procesných dôvodov.

Pred Brexitom tak nariadenie o EPR v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo umožňovalo rýchle a automatické uznanie a výkon európskych platobných rozkazov, čím veriteľom poskytovalo efektívny nástroj na vymáhanie nesporných pohľadávok bez zbytočnej byrokracie.

Nariadenie o NHS

Nariadenie o NHS, bolo pred Brexitom plne uplatniteľné v právnych vzťahoch medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom. Nariadenie, účinné od 1. januára 2009, bolo vytvorené na zjednodušenie

a urýchlenie riešenia cezhraničných sporov v občianskych a obchodných veciach s hodnotou do 5 000 eur (pôvodne 2 000 eur, limit sa zvýšil v roku 2017³⁰), a v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo pred Brexitom zaistovalo efektívne uznávanie a výkon rozsudkov.

Uznanie a výkon rozsudkov podľa nariadenia o NHS boli založené na zjednodušenom postupe európskeho konania vo veciach s nízkou hodnotou sporu. Veriteľ (napr. slovenský spotrebiteľ alebo podnikateľ) mohol podať štandardizovanú žalobu na súde v jednom členskom štáte (napr. na Slovensku) proti dlžníkovi v inom štáte (napr. v Británii). Po písomnom konaní, ktoré minimalizovalo ústne pojednávania, súd vydal rozsudok, ktorý bol automaticky uznaný a vykonateľný v celom priestore EÚ vrátane Spojeného kráľovstva. Napríklad, ak slovenský súd rozhodol o zaplatení 3 000 eur za nedodaný tovar britským predajcom, tento rozsudok bol v Británii okamžite uznaný a vykonateľný. Rovnako rozsudok britského súdu proti slovenskému dlžníkovi bol uznaný a vykonateľný na Slovensku.

Proces výkonu bol mimoriadne jednoduchý, pretože nariadenie zrušilo požiadavku na exequatur (vyhlásenie vykonateľnosti). Veriteľ predložil v štáte výkonu (napr. v Británii) originál rozsudku spolu s osvedčením od súdu pôvodu (podľa štandardného formulára v prílohe nariadenia), a orgány ho mohli ihneď vykonať ako domáce rozhodnutie – napríklad zrážkou z účtu alebo exekúciou majetku dlžníka. Naopak, ak britský súd rozhodol o náhrade škody voči slovenskému dlžníkovi, veriteľ mohol na Slovensku priamo žiadať o vymáhanie. Odmietnutie uznania alebo výkonu nebolo možné na základe verejného poriadku, pokiaľ boli dodržané procesné štandardy, hoci dlžník mohol napadnúť výkon v štáte vykonania z procesných dôvodov, ako je nesprávne doručenie.

Pred Brexitom tak nariadenie o NHS v relácii Slovensko – Spojené kráľovstvo umožňovalo rýchle a automatické uznanie a výkon rozsudkov vo veciach s nízkou hodnotou sporu, čím poskytovalo dostupný a efektívny nástroj pre jednotlivcov a malé podniky na vymáhanie menších pohľadávok. Tento systém zvyšoval právnu istotu, podporoval cezhraničný obchod a zjednodušoval prístup k spravodlivosti až do konca prechodného obdobia 31. decembra 2020.

³⁰ Pozri nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2421 zo 16. decembra 2015, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 861/2007, ktorým sa ustanovuje európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu, a nariadenie (ES) č. 1896/2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze, Ú. v. EÚ L 341, 24.12.2015, s. 1 – 13.

1.3 Zhodnotenie predbrexitového rámca justičnej spolupráce v civilných veciach medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom v skúmanej oblasti

Pred Brexitom, teda do 31. januára 2020, bola justičná spolupráca medzi Slovenskou republikou a Spojeným kráľovstvom v oblasti medzinárodnej právomoci, uznávania a výkonu rozsudkov harmonizovaná a efektívna vďaka právnemu rámcu Európskej únie. Tento rámec, založený na princípe vzájomnej dôvery, zahŕňal kľúčové nariadenia ako Brusel Ia, Brusel IIa, nariadenie o vyživovacej povinnosti, nariadenie o insolvenčnom konaní a ďalšie, ktoré zaistovali predvídateľnosť a zjednodušenie cezhraničných sporov. Slovensko bolo plne integrované do systému EÚ, zatiaľ čo Spojené kráľovstvo disponovalo možnosťami *opt-in* a *opt-out* podľa Protokolu č. 21, no vo väčšine civilných vecí bolo viazané týmito predpismi.

V praxi to znamenalo, že slovenské a britské sudy koordinovane určovali právomoc – napríklad podľa bydliska žalovaného, pobytu dieťaťa či centra hlavných záujmov dlžníka – a ich rozsudky boli automaticky uznávané a väčšinou priamo vykonateľné bez *exequaturu* (s výnimkou Brusel IIa). Napr. rozsudok slovenského súdu o dlhu bol v Spojenom kráľovstve bez ďalšieho uznaný a ihneď vykonateľný a britské rozhodnutie o výživnom platilo na Slovensku. Spolupráca ústredných orgánov a prepojené registre ďalej uľahčovali procesy, najmä pri únosoch detí či insolvenčných konaniach.

Tento systém eliminoval súbežné konania, minimalizoval byrokraciu a podporoval právnu istotu, čo bolo zásadné pre obchodné vzťahy, rodinné spory a ochranu veriteľov. Pred Brexitom tak spolupráca medzi Slovenskom a Spojeným kráľovstvom fungovala hladko, efektívne a s vysokou mierou integrácie, čím posilňovala jednotný európsky priestor spravodlivosti až do konca prechodného obdobia 31. decembra 2020. Po Brexite sa táto harmonizácia skončila.

Zoznam literatúry

1. BURDOVÁ, K. Konanie o rozvod manželstva a úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode manželstva s cudzím prvkom a Brexit. In: Cofola 2019 (Časť 6. Řízení ve věcech manželských a souvisejících). Brno: Masarykova univerzita, 2019. Acta Universitatis Brunensis Iuridica : Editio Scientia ; sv. č. 664. ISBN 978-80-210-9397-3.

2. LYSINA, P., HAŤAPKA, M. BURDOVÁ, K. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 3. vydanie. Bratislava. C. H. Beck, 2023, ISBN 978-80-8232-031-5.
3. LEVRINC, M. Exekúcie na podklade cudzích rozsudkov podľa nariadenia č. 1215/2012 (Brussels I a). In: Právny poriadok Slovenskej republiky po 25. rokoch – aktuálne výzvy. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum, 2015. ISBN 978-80-557-1073-0.
4. MALACKA, M., RYŠAVÝ, L. Mezinárodní právo soukromé a procesní (2. vydání). Praha: Leges. 2021, ISBN 978-80-7502-519-7.
5. MANKOWSKI, P., MAGNUS, U.: European Commentaries on Private International Law ECPII. Volume I Brussels Ibis Regulation. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2022, ISBN 978-3-504-08017-4.
6. ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie, 2. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, ISBN 978-80-7598-123-3.
7. SLAŠŤAN, M. Centrum hlavných záujmov dlžníka a právomoc súdov v cezhraničnom insolvenčnom konaní fyzických osôb. In: Voľný pohyb osôb a vnútorný trh Európskej únie. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2018, ISBN 978-80-89406-24-1.
8. SLAŠŤAN, M. Uplatňovanie medzinárodných zmlúv Spojeného kráľovstva a členských štátov Európskej únie po Brexite. In: KYSELOVSKÁ, T., SEHNÁLEK, D., ROZEHNALOVÁ, N. (eds.) In. varietate concordia: soubor vědeckých statí k počtě prof. Vladimíra Týče. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 978-80-210-9332-4.
9. Prime Minister's letter to Donald Tusk triggering Article 50' (GOV.UK, 29 March 2017), list možný k nahliadnutiu: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7481c140f0b646c40610/Prime_Ministers_letter_to_European_Council_President_Donald_Tusk.pdf.

PRÁVNÁ ÚPRAVA ZABEZPEČENIA PRINCÍPU TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA ORGÁNMI VEREJNEJ SPRÁVY NA SLOVENSKU A NA UKRAJINE

prof. JUDr. Marián Vrabko, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra správneho a environmentálneho práva
marian.vrabko@flaw.uniba.sk

prof. JUDr. Michal Savčyn, Dr. Habil (CSc.)

Ukrajinská slobodná univerzita, Mníchov, Nemecko
Užhorodska narodna univerzita, Ukrajina
Katedra ústavného a správneho práva
michael.savchyn@uzhnu.edu.ua

Právna úprava trvalo udržateľného rozvoja orgánmi verejnej správy na Slovensku a na Ukrajine

Vojenské operácie počas vojenskej agresie Ruskej federácie voči Ukrajine spôsobujú značné škody na životnom prostredí. Koncepcia trvalo udržateľného rozvoja prechádza v takýchto podmienkach transformáciou. Cieľom tohto článku je poskytnúť analýzu právnej regulácie uplatňovania princípu trvalo udržateľného rozvoja ako základu činnosti verejnej správy pre ochranu životného prostredia na Slovensku a na Ukrajine a pripraviť návrhy na ich zlepšenie na Ukrajine. Na medzinárodnej úrovni je účinný mechanizmus obnovy životného prostredia Ukrajiny, ktorý má globálny dosah, spojený s mechanizmami právnej zodpovednosti za akty agresie, porušenia pravidiel a obyčajov vojny, vyšetrovania okolností ich spáchania a určenia výšky náhrady škody spôsobenej na prekonanie následkov vojny. Na vnútroštátnej úrovni ochrana životného prostredia a trvalo udržateľný rozvoj Ukrajiny počas vojny prináležia do oblasti národnej obranyschopnosti a využívania nástrojov prechodnej spravodlivosti. Ide o konkrétne vnútroštátne právne mechanizmy zabezpečenia princípu trvalo udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia

orgánmi verejnej správy na Ukrajine počas vojenskej agresie a v povojnovom období.

**Legal regulation of the encouragement of the principle
of sustainable development by the public administration entities
in Slovakia and Ukraine**

Military operations during the military aggression of the Russian Federation against Ukraine cause significant damage to the environment. Under these conditions, the concept of sustainable development is undergoing a transformation. The aim of this article is to provide an analysis of the legal regulation of application of the principle of sustainable development as a basis of public administration for the protection of the environment in Slovakia and Ukraine and to prepare the proposals on its enhancement in Ukraine. At the international level, an effective mechanism for restoring Ukraine's environment, which has a global impact, is linked to mechanisms of legal responsibility for acts of aggression, violations of the rules and customs of war, investigation of the circumstances of their commission and determination of the amount of compensation for damage caused in order to overcome the consequences of war. At the national level, environmental protection and sustainable development during the war lies in the area of national defence capability and the use of transitional justice instruments. The concrete internal legal mechanisms of the encouragement of the principle of sustainable development and protection of environment by the public administration entities in Ukraine during the military aggression and the post-war period are required.

Kľúčové slová: ľudské práva, národná obranyschopnosť, trvalo udržateľný rozvoj, životné prostredie, vojnový stav, verejná správa

Keywords: human rights, national defence capability, sustainable development, environment, martial law, public administration

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.06>

Úvod

Každý vojenský konflikt negatívne zasahuje do princípov trvalo udržateľného rozvoja verejnej správy či už na národnej alebo na nadnárodnej úrovni. Vo všeobecnosti to platí aj o vojenskej agresii Ruskej federácie proti Ukrajine. Tento konflikt je tiež jedným z faktorov výrazného zvýšenia emisií do ovzdušia a znečistenia životného prostredia

v súvislosti s používaním aj zastaraných zbraní obsahujúcich množstvo škodlivých látok. Podobne aj pomerne nerozumné kroky ruskej armády v Černobyľskej a Záporožskej jadrovej elektrárni viedli k negatívnym dôsledkom na životné prostredie. Ak si spomenieme aj na výbuch vodnej elektrárne Kachovka, ktorý mal za následok zaplavenie veľkého počtu sídiel v údolí Dnepra po prúde rieky, prekonanie týchto následkov je ešte ťažšie. Ďalším príkladom je zamínovanie Čierneho mora, a to aj napriek tomu, že Ukrajina nemá rozvinuté námorníctvo a tieto míny sú neúčinné proti námorným dronom, ktoré používa Ukrajina.

Cieľom tohto článku je poskytnúť analýzu právnej regulácie uplatňovania princípu trvalo udržateľného rozvoja ako základu činnosti verejnej správy pre ochranu životného prostredia na Slovensku a na Ukrajine a poukázať na možné zlepšenie na Ukrajine. V prvej časti príspevku budú preskúmané medzinárodné a európske právne skúsenosti s uplatňovaním princípu trvalo udržateľného rozvoja vo vzťahu k ľudským právam a verejnej správe. V ďalších častiach príspevku budú analyzované slovenské a ukrajinské skúsenosti s implementáciou princípu trvalo udržateľného rozvoja. Na záver budú zhrnuté skúsenosti a identifikované ďalšie perspektívy rozvoja koncepcie trvalo udržateľného rozvoja.

1 Princíp trvalo udržateľného rozvoja v medzinárodnom práve a práve EÚ

Formovanie koncepcie trvalo udržateľného rozvoja sa veľmi intenzívne začalo formovať na základe správy vplyvnej Brundtlandovej Komisie „Naša spoločná budúcnosť“¹ na konferencii v Riu de Janeiro v roku 1992. Deklarácia z Ria vyniesla do popredia koncepciu trvalo udržateľného rozvoja ako stelesnenie kompromisu medzi dvoma konkurenčnými hľadiskami: rozvojom (či už ekonomickým alebo sociálnym) a životným prostredím.

Podľa Viñualesa, J. udržateľný rozvoj znamená: i) rozvoj, ktorý ako nevyhnutný procesný krok „zohľadňuje“ ochranu životného prostredia (integrácia); a ii) ktorý tak robí spôsobom, ktorý je v súlade so zmluvnými záväzkami v oblasti životného prostredia prijatými danou krajinou alebo prinajmenšom so základným obsahom medzinárodného

¹ World Commission on Environmental and Development. *Our Common Future*. OUP, 1987. [online]. Dostupné na internete: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> [cit. 2024-11-15].

obyčajového práva životného prostredia platného pre všetky krajiny (t. j. princíp prevencie, ktorý integruje povinnosť náležitej starostlivosti v kontexte ochrany životného prostredia), ako je ďalej vyjadrený v procesnej forme povinnosťou spolupracovať a povinnosťou vykonať posúdenie vplyvu na životné prostredie)². Napríklad vo veci *Shrimp/Turtle* odvolací orgán Svetová obchodná organizácia (ďalej len – WTO) podľa cieľa trvalo udržateľného rozvoja výslovne uviedol, že pojmy „vyčerpanie prírodných zdrojov“ Všeobecnej dohody o clách a obchode (ďalej len – GATT) musí „vykladač zmluvy chápať vo svetle súčasných obáv spoločenstva národov o ochranu a zachovanie životného prostredia“³. Prvýkrát uznal koncepciu trvalo udržateľného rozvoja ako princípu, ktorý sa bezprostredne dotkol aj Slovenska, Medzinárodný súdny dvor (ďalej len – MSD, ICJ) vo veci *Gabčíkovo-Nagymaros* v samostatnom stanovisku, v ktorom vyjadril nesúhlas s väčšinou okolo sudcu Weeramantryho⁴. Ako zdôraznil Vinuales, trvalo udržateľný rozvoj ako princíp v normatívnom zmysle plní architektonickú funkciu a má normatívny vplyv, môže plniť výkladovú funkciu a mať vplyv na rozhodovaciu funkciu ako primárne pravidlo povinnosti vymedzujúce správanie na rozhodnutie vo veci⁵. V poradnom posudku Inter-americký súd pre ľudské práva (ďalej len – IASLP) uviedol, že „[a] v dôsledku úzkeho prepojenia medzi ochranou životného prostredia, udržateľným rozvojom a ľudskými právami“, ktoré tiež charakterizoval ako „vzájomnú závislosť a nedeliteľnosť medzi ľudskými právami a ochranou životného prostredia“, môže súd „využiť princípy práva a záväzky medzinárodného práva životného prostredia, ktoré ako súčasť medzinárodného corpus iuris rozhodujúcim spôsobom prispievajú k stanoveniu rozsahu záväzku vyplývajúceho z Amerického dohovoru [o ľudských právach] v tejto oblasti“⁶.

Na konferencii v Paríži v roku 2015 bola prijatá iniciatíva Premena nášho sveta: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj⁷, a na konferencii

² Vinuales, J. (2021). In : Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel (eds.) *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, 2nd ed., Oxford University Press, 2021, 290.

³ WTO, *United State – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products* (Appellate Body Report) [12 October 1998] WTO Doc WT/DS58/AB/R 129. [online]. Dostupné na internete: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds58_e.htm [cit. 2024-11-15].

⁴ MSD, *Gabčíkovo-Nagymaros Project* [1997] ICJ Rep 7.

⁵ Vinuales, 293.

⁶ IASLP, *State Obligations in Relation to the Environment* (Advisory Opinion) IACtHR (2017) OC-23/17 [55].

⁷ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development <https://sdgs.un.org/2030agenda>.

o zmene klímy (COP 28) v Dubaji v roku 2023 bolo schválených niekoľko programov zameraných na rozvoj princípov udržateľného rozvoja.

Európsky súd pre ľudské práva (ESLP, ECtHR) interpretuje ochranu životného prostredia cez hľadisko ochrany práv na život a súkromný a rodinný život. Súd vykladá článok 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len – DOĽP) v rámci negatívneho a pozitívneho záväzku štátu – na ochranu pred ohrozením práv na život, musí štát vytvoriť legislatívny a administratívny rámec, ktorý účinne zabráni ohrozeniu práva na život, a to aj prostredníctvom regulácie udeľovania licencií a dohľadu nad nebezpečnými a priemyselnými činnosťami a poskytovaním informácií verejnosti o takýchto činnostiach a prírodných katastrofách, ako sú záplavy a zosuvy pôdy⁸. Súd zdôrazňuje hmotnoprávne a procesné aspekty článku 8 DOĽP, ktoré vyžadujú, aby štáty posudzovali účinky na navrhované činnosti, ktoré spôsobujú environmentálne škody a porušujú ľudské práva, aby zverejňovali informácie o životnom prostredí a aby umožnili dotknutým osobám prístup k súdnym prostriedkom nápravy, najmä ak sa „domnievajú, že ich záujmom alebo pripomienkam nebola v rozhodovacom procese venovaná dostatočná pozornosť“⁹. V prípade, že ide o environmentálne nebezpečenstvo, sporný nárok podľa článku 8 môže vzniknúť len vtedy, ak predmetné nebezpečenstvo dosiahne takú úroveň závažnosti, ktorá má za následok významné narušenie schopnosti žiadateľa užívať si svoj domov, súkromný alebo rodinný život¹⁰. Posúdenie tejto minimálnej úrovne je relatívne a závisí od všetkých okolností prípadu, ako je intenzita a trvanie obťažovania a jeho fyzické alebo psychické účinky na zdravie alebo kvalitu života jednotlivca. Súdny dvor uznal zložitú úlohu štátu pri riešení infraštruktúrnych otázok, kde môžu byť potrebné opatrenia vyžadujúce si značný čas a prostriedky. Pamätajúc na svoju subsidiárnu úlohu podľa dohovoru Súd pri mnohých príležitostiach zdôraznil, že štáty by mali mať značný priestor na posúdenie v zložitej oblasti tvorby environmentálnej politiky¹¹.

Právo Európskej únie (ďalej len – EÚ) uznáva koncepciu trvalo udržateľného rozvoja v článku 3 ods. 5 Zmluvy o EÚ, článku 21 ods. 2 písm. f) Zmluvy o EÚ a článku 11 Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len – ZFEÚ), v ktorých sa uvádza, že požiadavky na ochranu životného

⁸ ESLP, *Öneriyildiz v Turkey*, 48939/99 [2004] ECHR 657.

⁹ ESLP, *Taşkin and Others v Turkey*, 46117/99 [2006] 42 EHRR 50.

¹⁰ ESLP, *López Ostra v. Spain*, 9 December 1994, Series A no. 303-C.

¹¹ ESLP, *Grimkovskaya v Ukraine*, 38182/03, 21 July 2011.

prostredia musia byť začlenené do politik Únie, čo je výzva, ktorá sa predtým nachádzala len v environmentálnej hlave zmluvy. Je celkom možné, že koncepcia ochrany životného prostredia alebo iná formulácia trvalo udržateľného rozvoja sa vyvinie do všeobecného princípu práva Únie. Takýto princíp by nepochybne vychádzal z rôznych princípov ochrany životného prostredia uvedených v článku 191 ZFEÚ, ako je princíp „znečisťovateľ platí“, princíp predbežnej opatrnosti a princíp nápravy environmentálnych škôd pri zdroji. Osobitná myšlienková revolúcia spojená s trvalo udržateľným rozvojom ďalej vyžaduje, aby sa zohľadňovali záujmy budúcich generácií a aby sa politika usilovala o dosiahnutie spravodlivej rovnováhy medzi ekonomickými, environmentálnymi a sociálnymi prioritami¹².

V EÚ okrem Komisie, Rady, Parlamentu a Súdneho dvora bola nariadením 1210/90/EHS zriadená Európska environmentálna agentúra, ktorej hlavnými úlohami sú monitorovanie, zhromažďovanie informácií, vytváranie európskej environmentálnej informačnej a monitorovacej siete, poskytovanie objektívnych informácií Únii a členským štátom a zaznamenávanie, zhromažďovanie a vyhodnocovanie údajov o stave životného prostredia. Medzi environmentálne princípy EÚ patria tieto princípy: princíp predbežnej opatrnosti, princíp prevencie, princíp nápravy environmentálnych škôd pri zdroji, princíp „znečisťovateľ platí“ a princíp obchodovanie s emisiami. Tieto princípy vychádzajú z článku 191 ods. 2 ZFEÚ, ktorý ustanovuje, že *Politika Únie... sa zakladá na princípe predbežnej opatrnosti a na princípoch, že by sa mali prijímať preventívne opatrenia, aby sa environmentálne škody prioritne odstraňovať pri zdroji a že znečisťovateľ by mal platiť*.

Princíp predbežnej opatrnosti sa uvádza najmä vo vyhlásení z konferencie OSN v Riu de Janeiro v roku 1992, kde sa predbežná opatrnosť definuje nasledovne: *V prípade hrozby vážneho alebo nezvratného poškodenia sa nedostatok úplnej vedeckej istoty nesmie použiť ako dôvod na odloženie nákladovo efektívnych opatrení na predchádzanie zhoršovaniu životného prostredia*.

Názory na presadzovanie práva EÚ v oblasti ochrany životného prostredia sa zmenili a v súčasnosti prechádzajú významnými zmenami. Z veľkej časti je to spôsobené rozhodnutím EÚ podpísať a implementovať Dohovor Európskej hospodárskej komisie a Detského fondu Organizácie spojených národov (UNICEF) o prístupe k informáciám,

¹² Horspol, M., Humphreys, M. (2014). European Union law. Oxford University Press, 2014, 135-136.

účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (Aarhuský dohovor).

Vojna je jednou zo všeobecných kategórií environmentálnych problémov, patria sem aj ďalšie problémy ako rast a rozmiestnenie obyvateľstva, znečisťujúce látky, vyčerpanie prírodných zdrojov¹³, ktoré ovplyvnili stav trvalo udržateľného rozvoja. Z hľadiska ekonómie by prístup k verejnej politike založený na nákladoch a výnosoch, ak by sa doviedol do extrému, viedol k tomu, že by sa stali inštitúcie demokratickej vlády nepoužiteľné. Analýza nákladov a výnosov lokalizuje konflikt medzi dotknutými jednotlivcami a zabráňuje jeho preniknutiu do verejnej sféry. To naznačuje, že dôvod, prečo priemysel uprednostňuje ekonomické prístupy k verejnej politike, nemusí byť nevyhnutne zrejmý, a to, že analýza nákladov a výnosov je citlivá na náklady regulácie¹⁴. Táto koncepcia sa stala základom právnej úpravy ochrany životného prostredia a filozofie hospodárskeho rozvoja. Myšlienka progresívneho hospodárskeho rozvoja, najmä prostredníctvom zvyšovania hrubého národného produktu, pritom nie je vždy zlučiteľná s racionálnym využívaním zdrojov, čo narúša zásady trvalo udržateľného rozvoja. Tento problém sa zhoršuje v čase vojny, pretože vojenské operácie samy o sebe spôsobujú veľké škody na životnom prostredí.

Konflikty o prírodné zdroje a environmentálne problémy počas vojny ešte nie sú uznané ako právny dôvod na vojnu¹⁵. V otázkach ochrany životného prostredia sa v období vojny zdôrazňujú tieto problémy: prevencia vojnových konfliktov, ochrana životného prostredia počas ozbrojeného konfliktu, opatrenia po ozbrojenom konflikte, vrátane pomoci pri obnove, prechodná spravodlivosť a zodpovednosť, príjmy a obnova prírodných zdrojov¹⁶. Avšak takéto pozitívne záväzky nie sú vždy štátmi plnené a medzinárodné a vnútroštátne právo tu zvyčajne neobsahuje preventívne opatrenia, ale odkazuje na uplatňovanie opatrení o právnej zodpovednosti. Napríklad v rozpore s uplatňovaním preventívnych opatrení na zabránenie a minimalizáciu škôd na životnom prostredí vstúpili ozbrojené sily Ruskej federácie do ochrannej zóny jadrovej elektrárne Černobyl' v prvých dňoch plnej invázie, až

¹³ In a Deluge of Problems, where are the Worst Threats? Conversation Foundation Letter (December 1983).

¹⁴ Sagoff, M. (1981). 'Economic Theory and Environmental Law'. (1981) 79 *Michigan Law Review*, 1981,79, 1417.

¹⁵ Bruch, C., Payne, C., and Sjösedt, B. (2021). Armed Conflict and the Environment., In: Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel (eds.) *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, 2nd ed. Oxford University Press, 2021, 868.

¹⁶ Ibid 865-882.

(31. marca 2022) ju oslobodili Ozbrojené sily Ukrajiny¹⁷. A raketové útoky ruských vojsk na Záporožskú jadrovú elektrárňu sa stali predmetom preskúmania Bezpečnostnou radou OSN¹⁸. Preto otázka zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja počas vojenských konfliktov a prekonanie environmentálnych dôsledkov vojny a vyvodenie právnej zodpovednosti voči zodpovedným osobám je stále aktuálna. Medzinárodnoprávne aspekty zodpovednosti za environmentálnu škodu, ktorá je dôsledkom vojenskej agresie Ruskej Federácie voči Ukrajine sú predmetom výskumu v rámci medzinárodného práva¹⁹.

Podľa stanoviska Medzinárodného súdneho dvora sa ľudské práva naďalej uplatňujú počas ozbrojeného konfliktu, hoci medzinárodné humanitárne právo ako *lex specialis* má v prípade konfliktu noriem prednosť pred ľudskými právami²⁰. Dobrá správa vecí verejných, ako prostriedok na predchádzanie násilným konfliktom, má za úlohu medzinárodným systémom certifikácie náležitej starostlivosti kontroly zabezpečiť, aby sa konkrétne prírodné zdroje ťažili legálne a neprispievali ku konfliktom alebo porušovaniu ľudských práv²¹. Ochranu životného prostredia podľa medzinárodného humanitárneho práva možno rozdeliť na priamu ochranu životného prostredia a nepriamu ochranu životného

¹⁷ How Russia seized the ChNPP: the reconstruction of events and names responsible, The Media Initiative for Human Rights (22 November, 2023). [online]. Dostupné na internete: <https://mipl.org.ua/en/how-russia-seized-the-chnpp-the-reconstruction-of-events-and-names-of-responsible/> [cit. 2024-11-15]; Kamenev, M. How Russia took over Chernobyl, openDemocracy (22 June, 2022) [online]. Dostupné na internete: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/chernobyl-russian-occupation-nuclear-radiation-effects/> [cit. 2024-11-15].

¹⁸ Security Council Debates Russian strike on Ukraine nuclear power plant, UN News (4 March, 2022) [online]. Dostupné na internete: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113302> [cit. 2024-11-15]. Na základe výsledkov svojich návštev 3. a 6. septembra 2022 misia MAAE predložila správu o škodách a potenciálnych bezpečnostných hrozbách pre Záporožskú jadrovú elektrárňu v dôsledku ruských raketových útokov (Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: Report by the Director General of IAEA (GOV/2022/52, 9 September, 2022). [online]. Dostupné na internete: <https://www.iaea.org/sites/default/files/documents/gov2022-52.pdf> [cit. 2024-11-15].)

¹⁹ Golovko, L. (2023). International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine. *Bratislava Law Review*, 7(1), 29–40. <https://doi.org/10.46282/blr.2023.7.1.354>; Golovko, L. (2024). International Legal Aspects of the Assessment of Environmental Damage Caused by Military Actions. *Bratislava Law Review*, 8(1), 99–110. <https://doi.org/10.46282/blr.2024.8.1.828>.

²⁰ ICJ, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* (Advisory Opinion) [2004] ICJ Rep 136.

²¹ Harrison, M. (2011). 'A More Formal Engagement: A Constructive Critique of Certification as a Means of Preventing Conflict and Building Peace.' In: Päivi Lujala and Siri Rustad (eds.) *High-Value Natural Resources and Post-Conflict Peacebuilding*, CRC Press, 2011, 95.

prostredia v takom rozsahu, v akom ho možno považovať za civilný objekt²². Podľa princípu predbežnej opatrnosti v medzinárodnom humanitárnom práve sa od bojujúcich strán vyžaduje, aby pred útokom prijali preventívne opatrenia na zabránenie alebo minimalizovanie nepriaznivých účinkov na civilné osoby a civilné objekty vrátane životného prostredia v čo najväčšej možnej miere na základe informácií, ktoré sú k dispozícii pri plánovaní alebo vedení útoku. Bojujúce strany majú rôzne právne bremená predbežnej opatrnosti na základe informácií, vybavenia a schopností, ktoré majú v určitom čase a na určitom mieste²³. V pravidle 44 štúdie o obyčajovom práve z roku 2005 sa od bojujúcich strán vyžaduje, aby brali „správny ohľad“ na životné prostredie tým, že prijímú preventívne opatrenia na zabránenie a minimalizáciu škôd na životnom prostredí²⁴.

2 Právna úprava princípu trvalo udržateľného rozvoja na Slovensku

Normatívny základ trvalo udržateľného rozvoja Slovenska tvorí Ústava Slovenskej republiky²⁵, ústavné zákony a ďalšie zákony. Najdôležitejšie ustanovenia, ktoré regulujú starostlivosť o životné prostredie sú najmä články 4, 20, 44, 45 Ústavy SR. Samozrejme sú aj iné.

Základ ústavnoprávnej regulácie trvalo udržateľného rozvoja predstavujú články 44 a 45. V čl. 44 ods. 1 sa uvádza, že každý má právo na priaznivé životné prostredie. V aplikačnej praxi je ponímaný obsah tohto ustanovenia ako základné ľudské právo, ktoré napomáha ochrániť jednotlivca, ako aj celú spoločnosť. V súlade s ustanovením čl. 51 ods. 1 je možné sa ho domáhať len v medziach zákona, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Potvrdil to aj Ústavný súd vo svojom rozhodnutí²⁶. Faktom však ostáva, že tohto práva sa v súčasnom období môže domáhať len fyzická osoba. Zaujímavý v tomto smere je aj článok 44 ods. 2 a 3. V článku 44 ods. 2 je ustanovená povinnosť pre každého chrániť životné prostredie, osobitne sú vyňaté kultúrne pamiatky.

²² Harrison, M. (2011). 'A More Formal Engagement: A Constructive Critique of Certification as a Means of Preventing Conflict and Building Peace.' In: Päivi Lujala and Siri Rustad (eds.) *High-Value Natural Resources and Post-Conflict Peacebuilding*, CRC Press, 2011, 95.

²³ Sandoz, Y. at al (eds.) (1987). *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977*, ICRC, 1987.

²⁴ Henckaerts, J.-M. and Doswald-Beck, L. (eds.) (2005). *Customary International Humanitarian Law*, vol. I – Riles, OUP, 2005, 147.

²⁵ Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

²⁶ Rozhodnutie ÚS spis. Zn. PL ÚS 154/05.

V čl. 44 ods. 3 je ustanovené, že nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať a poškodzovať životné prostredie. V článku 44 ods. 4 je ustanovená povinnosť štátu dbať o šetrné využívanie prírodných zdrojov. Čl. 45 Ústavy zakotvuje právo na informáciu o životnom prostredí. Tohto práva je možné domáhať sa prostredníctvom osobitných zákonov²⁷.

Toto sú len niektoré ustanovenia. Ústava má celý komplex ustanovení, ktoré riešia trvalo udržateľný rozvoj a navyše je nevyhnutné pripomenúť, že v aplikačnej praxi je nevyhnutné zohľadniť aj dokumenty Európskej únie, ktoré sa danej problematike venujú a sú uvádzané vyššie, s ohľadom na čl. 7 ods. 2 Ústavy SR, ktorý prioritizuje legislatívu Európskej únie pred národnou legislatívou.

Akýmsi výkladovým dokumentom k aplikačnej praxi ústavných ustanovení je zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. Napriek jeho nedostatkom, napr. jeho účinnosť k Ústave SR, či absentovanie procesných ustanovení obsahuje veľké množstvo právnych inštrumentov, ktoré využíva verejnoprávna aj súkromnoprávna prax pri výklade a interpretácii niektorých pojmov. Už preambula zákona nabáda konzumentov tohto normatívneho dokumentu ku konaniu v prírode tak, aby bolo v súlade s princípom trvalo udržateľného rozvoja. Ustanovenie § 1 zákona o životnom prostredí uvádza, že právo človeka pretvárať prírodu, musí byť v súlade s princípom trvalo udržateľného rozvoja. V § 6 spomínaného zákona sa uvádza, že ide o taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzenú funkciu ekosystémov. Ustanovenie § 16 upravuje princíp ekologizácie výchovy, osvetu, vzdelávania kde sa uvádza, že cieľom týchto činností je vedenie k mysleniu a konaniu, ktoré je súladné s princípom trvalo udržateľného rozvoja. Ustanovenie § 32 umožňuje štátu favorizovať niektoré subjekty prostredníctvom daní, odvodov, úverov a dotácií v prípade, že chránia životné prostredie alebo využívajú prírodné zdroje v súlade s princípom trvalo udržateľného rozvoja.

Na tento normatívny dokument všeobecnej povahy nadväzuje ďalší všeobecný predpis, ktorým je zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, kde v § 1 sa uvádza: „že pôsobnosť orgánov štátnej správy a obcí, ako aj práva fyzických osôb a právnických osôb pri ochrane

²⁷ Z. č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších prepisov a Z. č. 2011/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

prírody a krajiny majú byť ustanovené s cieľom dlhodobu zabezpečiť zachovanie prírodnej rovnováhy a ochranu rozmanitostí podmienok a foriem života, prírodných hodnôt a krás a utvárať podmienky na trvalo udržateľné využívanie prírodných zdrojov a na poskytovanie ekosystémových služieb, berúc do úvahy hospodárske, sociálne a kultúrne potreby, ako aj regionálne a miestne pomery. V zákone sa ďalej uvádza, že ochrana sa realizuje vo verejnom záujme.

Ďalej je nevyhnutné zvýrazniť najmä zákon č. 359/2007 Z. z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov, kde sa mimo iného výslovne uvádza, že štruktúru orgánov štátnej správy pri prevencii a likvidácii environmentálnych škôd tvoria:

Ministerstvo životného prostredia SR, Okresný úrad v sídle kraja, Okresný úrad, Slovenská inšpekcia životného prostredia. Túto štruktúru dopĺňajú ešte orgány územnej samosprávy, orgány vojenských obvodov a ďalšie fyzické osoby a právnické osoby, ktoré sa podieľajú na výkone verejnej správy. Samozrejme na túto všeobecnú právnu úpravu nadväzuje množstvo špecializovanej právnej úpravy.²⁸

Slovenská legislatíva rieši ochranu životného prostredia aj pre prípad vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu konkrétne v ustanovení čl. 1 a 3 ústavného zákona, kde sa odkazuje na ochranu životného prostredia²⁹. Štruktúra orgánov v čase vojny, vojnového stavu alebo výnimočného stavu je nasledovná: Vláda, Parlamentná rada, Bezpečnostná rada, Bezpečnostná rada kraja, Bezpečnostná rada okresu.

Podobne aj ochrana štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu rieši osobitný zákon³⁰. Aj tento zákon v ustanovení § 2 pís. d) odkazuje na ochranu životného prostredia pri charakteristike bezpečnostného záujmu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu. Okrem deklaratórnych ustanovení o ochrane životného prostredia v ústavnom zákone pre prípad vojny a vojnového stavu, je v zákone o krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu uvedená štruktúra orgánov verejnej moci a správy pri ochrane

²⁸ Napr. Z. č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene a doplnení zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkov v znení neskorších predpisov, Z. č. 326/2005 Z. z. o lesoch, Z. č. 124/1976 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu, Z. č. 126/2006 Z. z. o verejnom zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Z. č. 137/2010 Z. z. o ovzduší a ďalšie.

²⁹ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

³⁰ Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v čase krízových situácií mimo času vojny a vojnového stavu.

životného prostredia a to v čase krízových situácií a samozrejme aj rozsah ich právomoci a pôsobnosti. Orgánmi krízového riadenia sú: Vláda a Bezpečnostná rada, všetky orgány štátnej správy, orgány obecnej a regionálnej samosprávy, Národná banka Slovenska, Bezpečnostné rady okresov a Bezpečnostné rady krajov.

Na uvedené dokumenty normatívnej povahy nadväzuje opäť celá škála rezortných aj prierezočných predpisov, ktoré regulujú činnosti verejnej správy v krízových situáciách.

3 Administratívno-právne zabezpečenie princípu trvalo udržateľného rozvoja na Ukrajine

Problematika zabezpečenia princípu trvalo udržateľného rozvoja a ochrany prírodných zdrojov počas vojenskej agresie na Ukrajine je v súčasnom období diametrálne odlišná ako na Slovensku, ale konečné ciele sú tie isté. Konečné ciele sú predmetom výskumu agresie ukrajinských výskumníkov v rámci správneho práva³¹ a iných odborov³², aj zahraničných výskumníkov³³.

Ciele trvalo udržateľného rozvoja na Ukrajine sú implementované Prezidentským Výnosom č. 722/2019 z 30. 9. 2019³⁴, podľa ktorého ciele trvalo udržateľného rozvoja Ukrajiny na obdobie do roku 2030 sú medzníkmi pre prípravu návrhov programových dokumentov a návrhov normatívnych právnych aktov pre účely zabezpečenia ekonomického, sociálneho a environmentálneho merania trvalo udržateľného rozvoja Ukrajiny.

³¹ Kovalenko, V. (2023). Legal basis of environmental policy in the framework goals of sustainable development of Ukraine. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.57>. [cit. 2024-11-15].

³² Kapinos, H., Larionova, K. (2023). Problems of management of Ukraine's sustainable development in the conditions of war. *Modeling the development of the economic systems*, (1), 93–103. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13>. [cit. 2024-11-15]; Ivanchenko, H., Makhnachova, N. a kol. (2024). Diskusný okrúhly stôl: Trvalo udržateľný rozvoj na Ukrajine zváženie rizík a spôsob obnovy. Zborník príspevkov. Vinnytsia, 2024. [online]. Dostupné na internete: <http://www.vtei.com.ua/doc/2024/dok/t1.pdf> [cit. 2024-11-15].

³³ Da Costa J.P., Silva, A.L., Barcelò, D., et al. (2023) Threats to sustainability in face of post-pandemic scenarios and the war in Ukraine, *Science of the Total Environment*. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.164509> [cit. 2024-11-15].

³⁴ Výnos Prezidenta Ukrajiny od 30.09.2019 č. 722/2019 O cieľoch trvalo udržateľného rozvoja na Ukrajine [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [cit. 2024-11-15].

Legislatívny základ pre trvalo udržateľný rozvoj je ustanovený v článkoch 16 a 50 Ústavy Ukrajiny³⁵. Podľa týchto ustanovení štát prijíma opatrenia na predchádzanie následkom černo-byľskej havárie (čl. 16) vrátane sociálnej ochrany účastníkov likvidácie havárie a osôb, ktoré boli haváriou postihnuté. Ústava ustanovuje, že povinnosťou štátu je zabezpečiť environmentálnu bezpečnosť a zachovať ekologickú rovnováhu na území Ukrajiny, prekonať následky černo-byľskej havárie, katastrofy svetového rozsahu, a zachovať genofond ukrajinského národa. V súlade s doktrínou pozitívnych záväzkov štátu Ukrajina realizuje systém podporných opatrení pre obeť černo-byľskej katastrofy a účastníkov likvidácie jej následkov. Podľa judikatúry Ústavného súdu Ukrajiny princípy sociálneho štátu a sociálne orientovaného trhového hospodárstva zaväzujú štát, aby primerane reguloval ekonomické procesy, zaviedol a uplatňoval spravodlivé a účinné formy prerozdeľovania verejných príjmov s cieľom zabezpečiť blahobyt všetkých občanov³⁶. Toto pomerne abstraktné stanovisko ústavného súdu je ešte potrebné primerane špecifikovať v právnych predpisoch a príslušnej administratívno-právnej praxi. Čl. 50 Ústavy Ukrajiny ustanovuje, že každý má právo na bezpečné prostredie pre život a zdravie a na náhradu škody spôsobenej porušením tohto práva. Každému sa zaručuje právo na slobodný prístup k informáciám o stave životného prostredia, kvalite potravín a predmetov dennej potreby, ako aj právo na ich šírenie. Takéto informácie nemôže nikto utajovať. V týchto ustanoveniach sa uznávajú hlavné štandardy trvalo udržateľného rozvoja z hľadiska prístupu k informáciám o životnom prostredí, ktoré zahŕňajú aj právo na účasť na vládnych rozhodnutiach týkajúcich sa životného prostredia, ako aj na ochranu porušených environmentálnych práv a náhradu škody. Zostáva zistiť, či sa ústavná požiadavka zaručiť bezpečné prostredie vzťahuje len na bežné podmienky, alebo či má štát príslušné povinnosti aj v rámci mimoriadnych právnych režimov.

V nadväznosti na tieto ustanovenia ústavy sú v čl. 9 zákona o ochrane životného prostredia³⁷ definované práva, ktoré okrem iného určujú formy realizácie práva na bezpečné životné prostredie, prístup k informáciám a účasť na rozhodovaní v oblasti životného prostredia. S cieľom zabezpečiť tieto práva zákon o ochrane životného prostredia

³⁵ Ústava Ukrajiny. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [cit. 2024-11-15].

³⁶ Nález Ústavného súdu Ukrajiny 1-rp/2005, 4.1(3).

³⁷ Zákon Ukrajiny № 1264-XII o ochrane životného prostredia. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n68> [cit. 2024-11-15].

ustanovuje možnosť účasti verejných organizácií na ochrane životného prostredia (čl. 10 ods. 2 písm. c) zákona). V prípade vojenských operácií, najmä počas vojnového stavu, môžu existovať výnimky z pravidiel o dodržiavaní požiadaviek na environmentálnu bezpečnosť pri rozmiesťovaní vojenských jednotiek, vojenských cvičeniach, manévroch a pohybe vojsk a vojenskej techniky (čl. 58 ods. 3 zákona). Na tento účel sa v prezidentskom dekréte o vojnovom stave, ktorý schvaľuje parlament prijatím zákona, musia uviesť konkrétne opatrenia zamerané na zabezpečenie životného prostredia, ako aj preventívne opatrenia na minimalizáciu možných rizík pre životné prostredie. Orgány na ochranu práva majú tiež pozitívnu povinnosť vyšetrovať okolnosti trestných činov proti životnému prostrediu. Najmä Úrad Generálnej prokuratúry vyšetroje okolnosti výbuchu vodnej elektrárne Kachovka na základe porušenia pravidiel a zvyklostí vedenia vojny (čl. 438 Trestného zákonníka) a ekocídy (čl. 441 Trestného zákonníka). Naopak, Medzinárodný trestný súd vyšetroje okolnosti útoku na civilný objekt, ktorý spôsobil vážne environmentálne následky, čo sa stalo prvým vyšetrovaním vojnového trestného činu v oblasti ochrany životného prostredia na základe čl. 8 ods. 2 písm. b) bodu iv) Rímskeho štatútu³⁸. Výsledok tohto vyšetrovania bude mať zásadné dôsledky pre budúce určenie výšky odškodnenia, ktoré bude Ruská federácia povinná zaplatiť v dôsledku aktu agresie a spáchania trestného činu proti životnému prostrediu.

Takáto právna úprava je pomerne všeobecná a nevymedzuje konkrétny proces pri uplatňovaní environmentálnych práv a plnení pozitívnych povinností štátu pri ochrane životného prostredia. Napriek absencii osobitnej právnej úpravy však platia všeobecné požiadavky na riadny proces vrátane práva byť vypočutý, záruk rovnosti a súťaže pri rozhodovaní, platnosti rozhodnutí a možnosti odvolania. Čiastočne to kompenzuje zákon o správnom konaní, ktorý nadobudol účinnosť 15. decembra 2023³⁹, a ktorý takéto normy špecifikuje a vzťahuje sa aj na ochranu životného prostredia. V čl. 12 zákona o správnom konaní sa stanovuje, že príslušný orgán je povinný zabezpečiť uplatnenie práva osoby na prístup k informáciám súvisiacim s prijatím a vykonaním správneho aktu vo vzťahu k nej v súlade s postupom stanoveným zákonom.

³⁸ Could the Nova Kakhovka Dam Destruction Become the ICC's First Environmental Crimes Case? Just Security [June 9, 2023]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.justsecurity.org/86862/could-the-nova-kakhovka-dam-destruction-become-the-iccs-first-environmental-crimes-case/> [cit. 2024-11-15].

³⁹ Zákon Ukrajiny č. 2073-IX o správnom konaní. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> [cit. 2024-11-15].

Ukrajinská ústava ustanovuje, že prírodné zdroje – vrátane pôdy, podzemia, atmosféry, vodných zdrojov, ako aj zdrojov nachádzajúcich sa na kontinentálnom šelfe a v exkluzívnej ekonomickej zóne – patria do vlastníctva obyvateľstva Ukrajiny. V mene ukrajinského národa⁴⁰ vykonávajú práva vlastníka štátne orgány a orgány územnej samosprávy v medziach ustanovených Ústavou. Každý občan má právo využívať prírodné objekty vlastníckych práv ľudu v súlade so zákonom (čl. 13 ods. 1 a 2). Pôda je uznaná za hlavné národné bohatstvo pod osobitnou ochranou štátu. Vlastnícke právo k pôde je zaručené. Toto právo nadobúdajú a vykonávajú občania, právnické osoby a štát výlučne v súlade so zákonom (čl. 14).

Na rozdiel od slovenského ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu a núdzového stavu Ústava Ukrajiny nerozlišuje medzi postupom pri zavedení vojnového stavu alebo výnimočného stavu. Odlišnosť ich zavádzania spočíva predovšetkým v tom, že existujú rôzne dôvody na ich zavádzanie. Zavedenie týchto mimoriadnych právnych režimov vo všeobecnosti znamená, že tieto otázky sa posudzujú na zasadnutí Rady národnej bezpečnosti a obrany Ukrajiny, ktorá predkladá príslušné návrhy prezidentovi Ukrajiny. Rozhodnutie o zavedení vojnového stavu sa schvaľuje prezidentským dekrétom⁴¹, ktorý sa okamžite predkladá na posúdenie Parlamentu. Parlament je zvolaný bezodkladne a prijíma rozhodnutie v rámci rozhodnutia vo forme zákona o schválení prezidentského dekretu o zavedení vojnového stavu na Ukrajine alebo v určitých lokalitách (čl. 85 ods. 1 bod 31 a čl. 106 ods. 1 bod 20 Ústavy Ukrajiny, čl. 5 zákona o vojnovom stave⁴²). V súlade s čl. 4 Zákona o právnom režime vojnového stavu boli po invázii Ruska na Ukrajinu v plnom rozsahu 24. februára 2022 prezidentským dekrétom zriadené vojenské úrady vo všetkých regiónoch⁴³. Rozhodnutie o zriadení vojenských úradov prijal

⁴⁰ Ide o tradičnú formulu v zmysle ukrajinského národa (ukr. – народ, angl. – people) ako „politickej nacie“ (ukr. – нація, angl. – nation), ktorá vychádza z preambuly Ústavy Ukrajiny, v ktorej sa uvádza, že „ukrajinský národ sú občania Ukrajiny všetkých národností“.

⁴¹ Ako sa uvádza v bodoch 28 a 29 správy CDL-AD(2020)014-e Benátskej komisie „Rešpektovanie demokracie, ľudských práv a právneho štátu počas výnimočných stavov: úvahy“, všetky podstatné prvky právnych režimov výnimočného stavu by mali byť upravené organickým právom v štáte a mali by existovať vopred pripravené vzory príslušných právnych aktov pre prípad, že by bolo potrebné ich zaviesť na základe existujúcich dôvodov, ktoré si vyžadujú naliehavú reakciu na zabezpečenie ústavného poriadku a ľudských práv.

⁴² Zákon Ukrajiny č. 389-VIII o právnom režime vojnového stavu 19/10/2023. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [cit. 2024-11-15].

⁴³ Výnos Prezidenta Ukrajiny č. 68/2022 od 24.02.2022 o zriadení vojenských úradov. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> [cit. 2024-11-15].

prezident Ukrajiny na návrh regionálnych štátnych úradov alebo vojenského veliteľstva. Na čele vojenskej administrácie obce, okresu alebo kraju je náčelník, ktorého vymenúva a odvoláva prezident Ukrajiny na návrh Generálneho štábu ozbrojených síl Ukrajiny alebo príslušnej regionálnej štátnej administrácie. Vojenské správy obce, okresné vojenské úrady, krajské vojenské úrady vykonávajú svoju pôsobnosť počas vojnového stavu a 30 dní po jeho skončení alebo zrušení.

Podľa čl. 15, č. 2 Zákona o právnom režime vojnového stavu zabezpečenie efektívneho použitia prírodných zdrojov, získanie finančných prostriedkov na opatrenia na ochranu životného prostredia, a taktiež rozhodovanie o povolení na špeciálne použitie prírodných zdrojov miestneho významu je v právomoci vojenských úradov.

Zákon o výnimočnom stave⁴⁴ definuje určité opatrenia na ochranu životného prostredia a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja, ale nevzťahuje sa na vojnový stav. Podľa čl. 20 ods. 2 písm. g) zákona o ochrane životného prostredia je ministerstvo ochrany životného prostredia a prírodných zdrojov oprávnené podávať žiadosti o kompenzáciu škôd a strát spôsobených štátu v dôsledku porušenia právnych predpisov v oblasti ochrany životného prostredia. V podstate ide o potrebu prijať opatrenia v rámci obnovy Ukrajiny po oslobodení okupovaných území a na miestach bojov, čo zahŕňa zmeny v právnych predpisoch a vykonávanie príslušných administratívnych opatrení.

Podľa ods. 49 Nariadenia o ministerstve pre reintegráciu dočasne okupovaných území Ukrajiny (nariadenie Kabinetu Ministrov Ukrajiny od 6. 5. 2020 č. 371) toto ministerstvo koordinuje aktivity súvisiace so znižovaním škôd na životnom prostredí na dočasne okupovanom území, ako aj na priľahlých územiach.

Záver

Vojenské konflikty takého rozsahu, ako je vojenská agresia Ruskej federácie voči Ukrajine, komplikujú realizáciu koncepcie trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti z dôvodu značného poškodenia životného prostredia a deštrukcie ľudského kapitálu. Zvýšené znečistenie životného prostredia v dôsledku vojnových konfliktov má za následok dlhodobé prekonávanie týchto negatívnych dôsledkov a vyžiada si značné

⁴⁴ Zákon Ukrajiny č. 1550-III o právnom režime výnimočného stavu 31.03.2023 [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#n81> [cit. 2024-11-15].

zdroje, lebo ich veľká časť bude použitá na budovanie novej infraštruktúry a zmenu zamerania ochrany životného prostredia, ako na celoštátnej, tak i na miestnej úrovni.

V súčasnosti je udržateľný rozvoj v ozbrojených konfliktoch rozpracovaný najmä v medzinárodnom práve. Jeho absencia je značná na miestnej úrovni osobitne vo vzťahu k verejnej správe. Preto je dôležitou úlohou venovať sa aj rozvoju vnútroštátnych právnych mechanizmov účinných vo verejnej správe.

Počas vojenskej agresii na Ukrajine výkon verejnej správy v oblasti zabezpečenia udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia realizujú: Úrad Generálnej prokuratúry Ukrajiny, Ministerstvo ochrany životného prostredia, Ministerstvo pre reintegráciu dočasne okupovaných území Ukrajiny, a vojenské úrady. Príslušné ministerstvo ochrany životného prostredia je oprávnené určiť výšku náhrady škody na životnom prostredí a určiť spôsoby jeho obnovy. Ministerstvo pre reintegráciu dočasne okupovaných území Ukrajiny koordinuje aktivity súvisiace so znižovaním škôd na životnom prostredí na dočasne okupovanom území, ako aj na príľahlých územiach. Prax na Ukrajine ukázala, že vojenské úrady boli zriadené na úrovni krajov a na nižších úrovniach územnej samosprávy, najmä v bojovej zóne. Funkcie orgánov územnej samosprávy počas vojnového stavu v oblasti ochrany životného prostredia spravidla zostávajú v medziach vymedzených zákonom. Bude nevyhnutné, aby právna úprava na podzákonnej úrovni na Ukrajine obsahovala aj konkrétne mechanizmy zabezpečenia udržateľného rozvoja a ochrany životného prostredia.

V kontexte vojenského konfliktu a jeho dopadu na princíp trvalo udržateľného rozvoja vo verejnej správe, vychádzajúc pritom zo situácie na Ukrajine, sa objavujú nasledujúce dve závažné otázky: (1) aké stratégie existujú na ochranu životného prostredia a podporu trvalo udržateľného rozvoja v čase vojenského konfliktu na centrálnej a miestnej úrovni; (2) ako by mohol vyzerat' efektívny proces obnovy životného prostredia na Ukrajine, ktorý by mal globálny dosah, a v ktorých oblastiach by sa mal realizovať?

Odpoveď na prvú otázku je nečakane spojená s efektivitou obranných opatrení štátu. Druhá otázka je prepojená s právnymi mechanizmami zodpovednosti za vojenskú agresiu, porušovanie vojnových pravidiel a zvyklostí, skúmanie prípadov ich porušenia a určenie kompenzácie za škody spôsobené s cieľom zmierňovania vojnových dôsledkov.

Škody spôsobené na životnom prostredí počas vojenskej agresie Ruskej federácie voči Ukrajine už majú významný vplyv na princíp trvalo udržateľného rozvoja. Obnovenie životného prostredia do predvojnového stavu nie je možné bez pomoci medzinárodného spoločenstva. Ústavným a administratívnym mechanizmom na obnovu životného prostredia je prijatie opatrení na obnovu porušených práv miestnych obyvateľov z vojnových akcií, odmínovanie území, obnova civilnej infraštruktúry (čistiace zariadenia, elektrárne), vyčistenie vody a pôdy od znečistenia spôsobeného vojnovými akciami atď. Tieto opatrenia sa kombinujú aj s opatreniami prechodnej spravodlivosti, ktorých cieľom je obnoviť porušené práva v dôsledku nepriateľských akcií agresora.

Nástroje medzinárodného trestného práva vrátane výsledkov vyšetrovania Medzinárodného trestného súdu môžu pomôcť určiť rozsah škôd na životnom prostredí. Vyšetrovanie okolností trestných činov, ktoré porušujú pravidlá a zvyklosti vedenia vojny, pomôže určiť okruh páchatel'ov zo strany Ruskej federácie a určiť výšku odškodnenia, ktoré by Ruská federácia mala zaplatiť Ukrajine. Vďaka tejto kompenzácii sa môžu prijať opatrenia na obnovenie životného prostredia aspoň do stavu bezpečného pre život. Okrem toho bude potrebné spojiť vnútroštátne a medzinárodné prostriedky na obnovu životného prostredia v miestach nepriateľských akcií, čo si vyžaduje vysokú úroveň medzinárodnej spolupráce v tejto sfére.

Je evidentné, že slovenská právna úprava neprešla „krstom ohňa“ čo je pre ňu dobré, no pre udržanie princípu trvalo udržateľného je nevyhnutné, aby sa poučila z ukrajinskej právnej úpravy pre obdobie vojny vrátane oblasti verejnej správy.

Literatúra

1. Bruch, C., Payne, C., and Sjösedt, B. (2021). Armed Conflict and the Environment., In: Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel (eds.) *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, 2nd ed. Oxford University Press, 2021.
2. Da Costa J.P., Silva, A.L., Barcelò, D., et al. (2023) Threats to sustainability in face of post-pandemic scenarios and the war in Ukraine, *Science of the Total Environment*. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.164509> [cit. 2024-11-15].
3. Golovko, L. (2023). International Legal Mechanisms for Holding the Russian Federation Accountable for Causing Environmental Damage as a Result of Armed Aggression against Ukraine. *Bratislava Law*

- Review*, 7(1), 29–40. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.46282/blr.2023.7.1.354> [cit. 2024-11-15].
4. Golovko, L. (2024). International Legal Aspects of the Assessment of Environmental Damage Caused by Military Actions. *Bratislava Law Review*, 8(1), 99–110. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.46282/blr.2024.8.1.828> [cit. 2024-11-15].
5. Harrison, M. (2011). 'A More Formal Engagement: A Constructive Critique of Certification as a Means of Preventing Conflict and Building Peace.' In: Päivi Lujala and Siri Rustad (eds.) *High-Value Natural Resources and Post-Conflict Peacebuilding*, CRC Press, 2011.
6. Henckaerts, J.-M. and Doswald-Beck, L. (eds.) (2005). Customary International Humanitarian Law, vol. I – Riles, OUP, 2005, 147.
7. Horspol, M., Humphreys, M. (2014). European Union law. (Oxford University Press, 2014.)
8. In a Deluge of Problems, where are the Worst Threats? Conversation Foundation Letter. (December, 1983.).
9. Ivanchenko, H., Makhnachova, N. a kol. (2024). Diskusný okrúhly stôl: Trvalo udržateľný rozvoj na Ukrajine zváženie rizík a spôsob obnovy. Zborník príspevkov. Vinnytsia, 2024. [online]. Dostupné na internete: <http://www.vtei.com.ua/doc/2024/dok/t1.pdf> [cit. 2024-11-15].
10. Kamenev, M. How Russia took over Chornobyl, openDemocracy (22 June, 2022) [online]. Dostupné na internete: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/chernobyl-russian-occupation-nuclear-radiation-effects/> [cit. 2024-11-15].
11. Kapinos, H., Larionova, K. (2023). Problems of management of Ukraine's sustainable development in the conditions of war. *Modeling the development of the economic systems*, (1), 93–103. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13>. [cit. 2024-11-15].
12. Kovalenko, V. (2023). Legal basis of environmental policy in the framework goals of sustainable development of Ukraine. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.57>. [cit. 2024-11-15].
13. Sagoff, M. (1981). 'Economic Theory and Environmental Law'. (1981) 79 *Michigan Law Review*, 1981, 79, 1417.
14. Vinuales, J. (2021). In: Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel (eds.) *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, (2nd ed.,; Oxford University Press, 2021.)
15. World Commission on Environmental and Development. *Our Common Future*. OUP, 1987. [online]. Dostupné na internete: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> [cit. 2024-11-15].

16. Sandoz, Y. at al (eds.) (1987). Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977, ICRC, 1987.

Internetové zdroje

1. Could the Nova Kakhovka Dam Destruction Become the ICC's First Environmental Crimes Case? Just Security [June 9, 2023]. [online]. Dostupné na internete: <https://www.justsecurity.org/86862/could-the-nova-kakhovka-dam-destruction-become-the-iccs-first-environmental-crimes-case/> [cit. 2024-11-15].
2. How Russia seized the ChNPP: the reconstruction of events and names responsible, The Media Initiative for Human Rights (22 November, 2023). [online]. Dostupné na internete: <https://mipl.org.ua/en/how-russia-seized-the-chnpp-the-reconstruction-of-events-and-names-of-responsible/> [cit. 2024-11-15].
3. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. [online]. Dostupné na internete: <https://sdgs.un.org/2030agenda> [cit. 2024-11-15].
4. Security Council Debates Russian strike on Ukraine nuclear power plant, UN News (4 March, 2022) [online]. Dostupné na internete: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113302> [cit. 2024-11-15].

Judikatura súdov

1. ECtHR, *Önerildiz v Turkey*, 48939/99 [2004] ECHR 657.
2. ECtHR, *Taşkın and Others v Turkey*, 46117/99 [2006] 42 EHRR 50.
3. IASFP, *State Obligations in Relation to the Environment* (Advisory Opinion) IACtHR (2017) OC-23/17 [55].
4. ICJ, *Gabčíkovo-Nagymaros Project* [1997] ICJ Rep 7.
5. ICJ, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* (Advisory Opinion) [2004] ICJ Rep 136.
6. Nález Ústavného súdu Ukrajiny 1-rp/2005.
7. Uznesenie Ústavného súdu Ukrajiny No. 4-v/2018.
8. Rozhodnutie ÚS SR spis. Zn. PL ÚS 154/05.
9. ECtHR, *López Ostra v. Spain*, 9 December 1994, Series A no. 303-C.
10. ECtHR, *Grimkovskaya v Ukraine*, 38182/03, 21 July 2011.

Normatívne právne akty

1. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/> [cit. 2024-11-15].

2. Ústava Ukrajiny. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [cit. 2024-11-15].
3. Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/227/20160102.html> [cit. 2024-11-15].
4. Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/17/19920116.html> [cit. 2024-11-15].
5. Zákon č. 124/1976 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/124/> [cit. 2024-11-15].
6. Zákon č. 126/2006 Z. z. o verejnom zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/126/20060601.html> [cit. 2024-11-15].
7. Zákon č. 2011/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/211/> [cit. 2024-11-15].
8. Zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/205/> [cit. 2024-11-15].
9. Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v čase krízových situácií mimo času vojny a vojnového stavu. [online]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/387/20160101.html> [cit. 2024-11-15].
10. Zákon Ukrajiny № 1264-XII o ochrane životného prostredia. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n68> [cit. 2024-11-15].
11. Zákon Ukrajiny č. 389-VIII o právnom režime vojnového stavu 19/10/2023. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [cit. 2024-11-15].
12. Zákon Ukrajiny č. 1550-III o právnom režime výnimočného stavu 31.03.2023 [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#n81> [cit. 2024-11-15].
13. Zákon Ukrajiny č. 2073-IX o správnom konaní. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> [cit. 2024-11-15].

14. Výnos Prezidenta Ukrajiny č. 68/2022 od 24.02.2022 o zriadení vojenských úradov. [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> [cit. 2024-11-15].
15. Výnos Prezidenta Ukrajiny od 30.09.2019 č. 722/2019 O cieľoch trvalo udržateľného rozvoja na Ukrajine [online]. Dostupné na internete: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [cit. 2024-11-15].

Medzinárodné mäkké právo

1. CDL-AD(2020)014-e Report - Respect for democracy, human rights and the rule of law during states of emergency: reflections - taken note of by the Venice Commission on 19 June 2020 by a written procedure replacing the 123rd plenary session. [online]. Dostupné na internete: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)014-e) [cit. 2024-11-15].
2. Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: Report by the Director General of IAEA (GOV/2022/52, 9 September, 2022. [online]. Dostupné na internete: <https://www.iaea.org/sites/default/files/documents/gov2022-52.pdf> [cit. 2024-11-15].
3. WTO, *United State – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products* (Appellate Body Report) [12 October 1998] WTO Doc WT/DS58/AB/R 129. [online]. Dostupné na internete: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds58_e.htm [cit. 2024-11-15].

AKO SA MENÍ PRÍSTUP K TRESTNEJ POLITIKE NA SLOVENSKU A V ČESKU?

Mgr. Sára Zsemlyová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
sara.zsemlyova@flaw.uniba.sk

Ako sa mení prístup k trestnej politike na Slovensku a v Česku?
Článok sa zaoberá aktuálnymi zmenami v trestnej politike Slovenskej republiky po prijatí novely Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorá nadobúda účinnosť 6. augusta 2024. Autorka sa zameriava na vymedzenie pojmu trestná politika a následnú analýzu vybraných ustanovení slovenského Trestného zákona a českého Trestného zákonníka č. 40/2009 Sb. V tejto súvislosti porovnáva novelu Trestného zákona Slovenskej republiky s návrhom novely Trestného zákonníka predloženým Ministerstvom spravodlivosti Českej republiky. Analýza je zameraná najmä na právnu úpravu peňažného trestu, trestného činu krádeže a drogových trestných činov, pričom cieľom je poukázať na kľúčové legislatívne rozdiely a spoločné črty medzi oboma právnymi systémami.

How is the approach to criminal policy changing in Slovakia and the Czech Republic?

This article examines recent developments in criminal policy in the Slovak Republic following the adoption of the amendment to the Criminal Code No. 300/2005 Coll., as amended, which enters into force on 6 August 2024. The author focuses on the general concept of criminal policy and provides an analysis of selected provisions of the Slovak Criminal Code and the Czech Criminal Code No. 40/2009 Coll. In this context, the article compares the Slovak amendment with the draft amendment to the Czech Criminal Code submitted by the Ministry of Justice of the Czech Republic. The analysis focuses in particular on the legal regulation of financial penalties, the offence of theft, and the drug offences, with the aim of highlighting key legislative differences and common features between the two legal systems.

Kľúčové slová: Trestná politika, novela trestného zákona, trestný zákonník, trest, restoratívna justícia, retributívna justícia

Keywords: Criminal policy, the amendment of the Criminal act, criminal Act, punishment, restorative justice, retributive justice

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.07>

Úvod

Trestná politika je fundamentálnou súčasťou právneho poriadku každého štátu, ktorá prostredníctvom právnych noriem reflektuje spoločenské, kultúrne, ekonomické, politické, ako aj kriminologické aspekty danej krajiny. Slovenská republika (ďalej aj „SR“) a Česká republika (ďalej aj „ČR“), ako krajiny so spoločným historickým a právnym základom zdieľajú mnohé podobnosti, no zároveň sa u nich postupne vyformovali odlišné prístupy k problematike trestania a prevencie kriminality. Tieto prístupy sa pretavili do mierne rozdielnych legislatívnych riešení, ktoré reagujú na súčasné potreby spoločnosti, bezpečnostné výzvy a európske trendy v oblasti trestného práva. Predkladaný článok sa zameriava na analýzu a komparáciu právnej úpravy (trestnej politiky) v Slovenskej republike, konkrétne v zmysle Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. (ďalej aj „TZ“) v znení jeho novely č. 40/2024 Z. z., ktorá nadobúda účinnosť 6. augusta 2024 (ďalej len „novela TZ“). Zároveň sa autorka venuje právnemu stavu v Českej republike, kde je predmetom komparácie platná právna úprava obsiahnutá v Trestnom zákonníku č. 40/2009 Sb. (ďalej aj „trestní zákonník“, „TZK“), spolu s vládnym návrhom jeho novely predloženým na jeseň 2024¹ (ďalej len „novela TZK“). Pozornosť je zameraná na konkrétne hmotnoprávne inštitúty, ako sú peňažné tresty, trestné činy krádeže a drogové trestné činy. Táto analýza ponúka nielen komparatívne zhodnotenie prístupov oboch štátov, ale aj reflexiu nad širšími otázkami, ktoré tieto legislatívne reformy otvárajú. Ide najmä o problematiku proporcionality trestov, posilnenia alternatívnych sankcií, otázky efektivity pri prevencii recidívy a resocializácii páchatel'ov, ako aj zohľadnenie európskych štandardov a moderných trendov v oblasti trestnej politiky.

¹ Predložená ako „*Sněmovní tisk* č. 861/0“ zo dňa 19. novembra 2024. Dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=9&CT=861&CT1=0> (cit. dňa 5. apríla 2025).

Vzhľadom na aktuálne spoločenské a právne výzvy je cieľom článku prispieť k diskusii o smerovaní trestného práva v Slovenskej a Českej republike, a o jeho ďalšom vývoji v kontexte moderných právnych systémov.

1 Trestná politika na Slovensku všeobecne

Pre správne pochopenie súvislostí a informácií, ktoré sú analyzované v tejto štúdii je potrebné si objasniť, čo vôbec trestná politika je. Každý štát si vytvára svoj vlastný koncept trestnej politiky. To znamená, že zákonodarca fakticky tvorí trestnú politiku konkrétneho štátu.² Toto jeho právo, v zmysle judikatúry Ústavného súdu SR, nie je absolútne a je limitované.³ Jeho limit spočíva v rešpektovaní základných ľudských práv a slobôd tak, ako sú garantované najmä ústavou SR a medzinárodnými prameňmi, ktorými je SR viazaná. Na to, ako je trestná politika nastavená, nepochybne vplýva nielen právna úprava, ale aj ekonomická, kultúrna a sociálna situácia v krajine.⁴

Trestná politika veľmi úzko súvisí s kriminalitou. Samotným účelom trestného práva, ktoré je aplikované prostredníctvom konkrétnych prostriedkov, je ochrana spoločnosti pred kriminalitou.⁵ To, do akej miery sa štát rozhodne spoločnosť pred kriminalitou chrániť, závisí od toho, ako si nastaví svoju trestnú politiku. Na účely tohto článku si trestnú politiku priblížime z troch základných hľadísk, ktoré ju tvoria:

1. Prevencia- Jedna zo základných funkcií trestného práva je práve jeho preventívna funkcia. V rámci prevencie môže ísť o *individuálnu*, ktorá je zameraná na výchovu, vzdelávanie a sociálnu podporu konkrétneho jednotlivca, alebo o *generálnu* prevenciu, ktorá je zameraná na všetkých (potenciálnych) páchatel'ov trestnej činnosti. Preto je podstatné, ako si štát nastaví pravidlá, resp. právnu úpravu, ktorá v dostatočnej miere zabezpečuje prevenciu kriminality. Nevyhnutnou súčasťou by mala tiež byť odborná pomoc pre všetky subjekty, ktoré sa už do trestného konania dostali.

² Do istej miery trestnú politiku formujú aj rozhodnutia súdov (najmä Ústavného). K tomu pozri napr.: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/2021- 164 z 27. septembra 2023, nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 5/2017- 117 z 9. januára 2019, nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 z 3. júla 2024.

³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012.

⁴ KLÁTIK, J. a kol. Trestné právo hmotné Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 16.

⁵ MENCEROVÁ, I. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 3. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2021, s. 14 a nasl.

2. Represia- Druhou, nepochybnou súčasťou trestnej politiky je samotné trestanie páchatel'ov trestnej činnosti. V akej výške sú stanovené hroziace tresty odňatia slobody v trestnom zákone, do akej miery môže sudca trest individualizovať a v najlepšom prípade ukladať alternatívne tresty. Zároveň má trest odradiť iných od páchania trestných činov a vyjadriť istú formu morálneho odsúdenia páchatel'a spoločnosťou.⁶ Samotné potrestanie páchatel'a mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti, avšak musí byť primerané a v súlade so zásadami trestného práva.

3. Resocializácia- Tretím aspektom, ktorý tvorí trestnú politiku, je výchova a resocializácia páchatel'ov trestnej činnosti. Či už počas výkonu trestu (odňatia slobody) alebo aj po prepustení z výkonu trestu. Už z citovaného ust. § 34 ods. 1 TZ vyplýva ďalší účel, resp. zásada formujúca trestnú politiku: „*vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život*“. Počas výkonu trestu je preto dôležité, aby páchatel' mal možnosť dostať druhú šancu a pracovať na svojich slabých stránkach. Nemenej významným aspektom trestnej politiky je nastavenie účinných podmienok na resocializáciu páchatel'ov po výkone trestu odňatia slobody. Pomoc pri ich návrate do spoločnosti by mala byť integračnou súčasťou systému, najmä v prípadoch, keď páchatel' po prepustení nemá zázemie alebo sociálne väzby, ktoré by znižovali riziko recidívy.

Trestné politiky jednotlivých štátov sa v týchto aspektoch môžu líšiť v závislosti od toho, aký dôraz kladú na jednotlivé prístupy. V spoločnosti je rozšírený názor, že prísnejšie trestné sadzby zvyšujú preventívny účinok trestného práva. Tento predpoklad však nie je jednoznačný. Empirické štúdie preukázali, že samotná prísnosť trestov nemá rozhodujúci odstrašujúci účinok.⁷ Účinnejším faktorom prevencie kriminality je skôr vysoká pravdepodobnosť odhalenia a postihu trestného činu. Inými slovami, odstrašujúcim prvkom je najmä „istota“, že páchatel' bude za svoj čin odhalený a potrestaný. Efektivita postupu orgánov činných v trestnom konaní (ďalej aj „OČTK“) v konkrétnych prípadoch závisí najmä od kvality a funkčnosti procesno-právneho rámca. V aplikačnej praxi sa často vyskytujú prípady, v ktorých je páchatel' po dlhodobom výkone trestu odňatia slobody prepustený bez základných materiálnych a sociálnych podmienok na život. Takýto stav môže predstavovať významný rizikový faktor pre opätovné páchanie

⁶ § 34 ods. 1 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

⁷ Bližšie pozri: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/five-things-about-deterrence#note1> Dostupné online (cit. dňa 8. októbra 2024).

trestnej činnosti, najmä ak nie sú zabezpečené mechanizmy podpory re-socializácie, napríklad v oblasti bývania, zamestnania, či základnej finančnej stability. Podiel recidivistov z celkového počtu odsúdených osôb je za posledné roky viac ako jedna tretina.⁸ Na tomto mieste je vhodné spomenúť aj slová Ústavného súdu SR: „výskumy navyše celkom presvedčivo preukazujú, že neprimerané sprisňovanie trestnej represie, ktoré obvykle predstavuje produkt emocionálnej a populistickej trestnej politiky, neprispieva k dosiahnutiu žiadneho pozitívneho výsledku v podobe zníženej kriminality, ale jeho jediným preukázateľným efektom sú chronicky preplnené väznice a rastúci index väzenskej populácie.“⁹ Tento nálež je aj po dvanástich rokoch od jeho vydania aktuálny.

Všetky tri zložky trestnej politiky musia nevyhnutne fungovať koordinovane a byť nastavené tak, aby efektívne nadväzovali pri plnení svojho cieľa – ochrany spoločnosti pred kriminalitou. Súčasné trendy modernej trestnej politiky prinášajú dôraz na aplikáciu restoratívnej justície a využívanie alternatívnych trestov.¹⁰ V tomto duchu by sa trestná politika mala zameriavať na odškodnenie obete trestného činu a na zodpovednosť páchateľa za protiprávne konanie. Naproti tomu retributívna justícia predstavuje prístup založený na prisnom trestaní páchateľov prostredníctvom trestu odňatia slobody.¹¹

V ďalšom texte sa autorka zameria na analýzu prístupu, ktorý zvolila Slovenská republika, ako aj na návrh prístupu predložený Ministerstvom spravodlivosti Českej republiky. Článok sa sústreďuje najmä na druhý pilier trestnej politiky – represiu, a to konkrétne na spôsob určenia trestných sadzieb pri vybraných trestných činoch a na prístup k alternatívnym formám trestu.

⁸ K tomu pozri: TURAY, L., CÁDRA, R., *Hystéria nad znižovaním trestných sadzieb – Quo vadis trestná politika?* In Právne listy. 2024. Dostupné online: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1336-hysteria-nad-znizovanim-trestnych-sadzieb-quo-vadis-trestna-politika#_ftn2 (cit. dňa 8. októbra 2024).

⁹ Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012.

¹⁰ STRÉMY, T., ŠIMEKOVÁ, A. *Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky*. Akadémia PZ, 2023. dostupné online: <https://akademiapz.sk/sites/default/files/2470-Archive%203-2023/006%20STR%C3%89MY%2C%20%C5%A0IMEKOV%C3%81%20Restorat%C3%ADvna%20just%C3%ADcia%20v%20podmienkach%20Slovenskej%20republiky.pdf> (cit. dňa 8. októbra 2024).

¹¹ KOLESÁR, J. *Sankcie v trestnom práve*. 1. vyd. Prievidza : Citicom, 2010. s. 28 a nasl.

2 Trestná politika na Slovensku v kontexte veľkej novely Trestného zákona

Od začiatku roka 2024 je v legislatívnom procese už štvrtá novela Trestného zákona, čo môže pôsobiť celkom nepredvídateľne.¹² Pre účely tohto príspevku autorka bude pracovať so znením TZ, ktoré je účinné v novembri 2024.

Nasledujúca časť štúdie sa bude venovať analýze vybraných novelizovaných ustanovení, ktoré budú rovnaké aj pri analýze trestnej politiky ČR. Ide o:

1. Peňažný trest (§ 56)
2. Trestný čin krádeže (§ 212)
3. Drogové trestné činy (§ 171)

2.1 Peňažný trest

Novelou Trestného zákona č. 40/2024 Z. z. zo dňa 8. februára 2024 sa významne zasiahlo do doterajšej trestnej politiky na Slovensku. Nie len v oblasti ukladania trestov ale aj v samotných trestných sadzbách trestu odňatia slobody, ktoré za páchanie trestnej činnosti hrozia. Peňažný trest sa zvykne nazývať aj ako tzv. alternatívny trest, nakoľko nedochádza k odňatiu slobody ale k istému obmedzeniu majetku páchatel'a.¹³ V prvom rade, je žiaduce sa zamerať na zásady ukladania trestov, tak ako sú vymedzené v ust. § 34 TZ. Na tomto mieste však nemožno opomenúť aj úplne nové ustanovenie, ktoré táto novela TZ priniesla:

§ 33a Všeobecné zásady ukladania sankcií

(1) *Páchatel'ovi nemožno uložiť kruté a neprimerané sankcie. Výkonom sankcie nesmie byť znížená ľudská dôstojnosť.*

(2) *Sankcie sa ukladajú s prihliadnutím na povahu a závažnosť trestného činu alebo činu inak trestného a na osobu páchatel'a a jeho pomery.*

(3) *Tam, kde postačí uloženie sankcie postihujúcej páchatel'a menej citel'ne, nesmie byť páchatel'ovi uložená sankcia, ktorá ho postihuje citel'nejšie. Páchatel'ovi najmä nesmie byť uložená sankcia spojená*

¹² K tomu pozri: https://www.epochtimes.sk/stvrta-novela-trestneho-zakona-za-9-mesiakov-podla-profesora-centesa-chrani-viac-financne-zaujmy-eu-ako-slovenske_23607.html
Dostupné online (cit. dňa 8. októbra 2024).

¹³ STRÉMY, T., KLÁTIK, J. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 132.

s ujmom na osobnej slobode páchatel'a, ak možno účel sankcie dosiahnuť uložením sankcie nespojenej s ujmom na osobnej slobode páchatel'a.

(4) Pri ukladaní sankcii sa prihliada aj k právom chráneným záujmom poškodeného.

Doposiaľ takéto explicitné vymedzenie všeobecných zásad v trestnom zákone absentovalo. Podľa dôvodovej správy k tejto novele sa zákonodarca inšpiroval právnou úpravou tak, ako to majú v Českej republike.¹⁴ Je vhodné, ak zákon výslovne ustanovuje, že sankciou nesmie byť zasiahnuté do ľudskej dôstojnosti a nesmie byť krutá a neprimeraná. Zároveň je týmto vyjadrená aj zásada primeranosti trestov, ktorá úzko súvisí so samotným charakterom trestného práva ako *ultima ratio*. Aj v prípade, že je potrebné aplikovať v spoločnosti trestné právo, je nutné čo najmenej invazívne zasahovať do ľudských práv a slobôd.¹⁵ Preto ak účel trestu splní aj miernejšia sankcia, ako je trest odňatia slobody, je potrebné ju uložiť. Vždy treba skúmať okolnosti daného prípadu a dosiahnuť, v čo najvyššej miere, individualizáciu trestu, ktorý splní svoj účel.

§ 34 zásady ukladania trestov

Pokiaľ ide o ustanovenie § 34 TZ, zmeny sa týkajú výlučne odsekov 4 a 6. V odseku 4 ide o doplnenie kritérií, na ktoré má súd prihliadať pri určovaní druhu trestu a jeho výmery:

(4) Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti, na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy, na jeho správanie po spáchaní trestného činu, najmä na jeho úsilie o náhradu škody a odstránenie škodlivého následku trestného činu a na úsilie páchatel'a o dosiahnutie urovnania s poškodeným, ako aj na dobu, ktorá uplynula od spáchania trestného činu. Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery prihliadne aj na to, že páchatel' trestného činu získal alebo sa snažil získať trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchatel'a alebo to nebude na ujmu náhrady škody alebo odstránenia škodlivého následku trestného činu, uloží mu s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu niektorý trest, ktorým ho postihne na

¹⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Dostupné online: nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583 (cit. dňa 9. októbra 2024).

¹⁵ Najmä zásah do osobnej slobody páchatel'a, ktorý má byť, po novom, posledná voľba súdu pri ukladaní sankcií.

majetku, a to buď ako samostatný trest alebo popri inom treste, pričom zväži najmä uloženie peňažného trestu. Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne aj na práva a právom chránené záujmy osôb poškodených trestným činom, ako aj osôb, ktoré boli dotknuté škodlivým následkom trestného činu.“

Po novom musí súd prihliadať aj na správanie páchatel'a po spáchaní trestného činu, dobu, ktorá uplynula od spáchania činu, a najmä aj na jeho úsilie o náhradu škody a dosiahnutie urovnania s poškodeným. Zaujímavým novým prvkom je aj explicitná povinnosť súdu zväžiť najmä uloženie peňažného trestu. Samozrejme, za predpokladu splnenia zákonných podmienok. V prípade, ak by to vzhľadom na osobné, majetkové a iné pomery páchatel'a nebolo účelné, peňažný trest ukladať nebude.

V ustanovení § 34 ods. 6 TZ sa zmenilo len jedno slovo, ktoré však má značný význam pre ukládanie alternatívnych trestov. Doposiaľ zákon ukladal súdu povinnosť uložiť trest odňatia slobody za trestné činy, pri ktorých horná hranica trestnej sadzby prevyšovala 5 rokov. Po novele sa táto hranica posúva na 8 rokov. V praxi to znamená, že súd bude mať širší priestor na určenie druhu a výmery trestu, čo zároveň umožní lepšiu individualizáciu sankcie. Kým podľa pôvodnej úpravy mohol súd iný trest ako trest odňatia slobody uložiť najmä pri prečinoch, po novom má túto možnosť aj pri zločinoch.

§ 56 Peňažný trest

Dostávame sa k jednému z najvýznamnejších ustanovení – § 56 TZ, ktorý upravuje podmienky na uloženie peňažného trestu a ktorý prešiel zásadnými zmenami. Podľa pôvodného znenia odseku 1 mohol súd uložiť peňažný trest páchatel'ovi úmyselného trestného činu, ktorým sa snažil získať alebo získal majetkový prospech, vo výške **od 160 do 331 930 eur**. Tento rozsah však už neplatí – po novele môže súd uložiť peňažný trest **až do výšky 3 000 000 eur**. Takýto krok je pochopiteľný, keďže novela súčasne upravila aj hranice jednotlivých kategórií škôd.¹⁶ Zároveň, vplyvom spoločenských a celosvetových udalostí, došlo za posledné roky od pandémie k citeľnému nárastu inflácie. Preto bolo

¹⁶ Novelizované ustanovenie § 125 ods. 1 TZ, s účinnosťou od 6. augusta 2024:

„(1) Škodou malou sa rozumie škoda prevyšujúca sumu 700 eur. Škodou väčšou sa rozumie škoda prevyšujúca sumu 20 000 eur. Značnou škodou sa rozumie škoda prevyšujúca sumu 250 000 eur. Škodou veľkého rozsahu sa rozumie škoda prevyšujúca sumu 650 000 eur. Tieto hľadiská sa použijú rovnako na určenie výšky prospechu, hodnoty veci a rozsahu činu.“

vhodné, aby zákonodarca primerane tieto skutočnosti zohľadnil pri nastavovaní novej trestnej legislatívy.

V novom znení **§ 56 ods. 2 TZ** zákonodarca reflektoval zmenu v § 34 ods. 6 TZ, ktorej sa autorka venovala vyššie. Bez toho, aby boli splnené podmienky podľa § 56 ods. 1, môže súd uložiť peňažný trest, okrem prečinu aj za zločin, ktorý nie je obzvlášť závažným, a zároveň ak vzhľadom na povahu, závažnosť, okolnosti spáchania trestného činu, osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosti nápravy, neukladá nepodmienečný trest odňatia slobody. Súd pri ukladaní peňažného trestu musí skúmať, či boli splnené podmienky podľa § 56 ods. 1 TZ t. j., či bol trestný čin spáchaný úmyselne a či sa páchatel snažil získať alebo získal majetkový prospech. V prípade, že tieto podmienky nie sú naplnené, môže súd postupovať podľa ods. 2, t. j. ak ukladá trest za prečin alebo zločin a s prihliadnutím na zákonné kritéria, neukladá trest odňatia slobody. Ak nie je, podľa úvahy súdu, potrebné uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody, môže uložiť peňažný, resp. iný alternatívny trest. Na túto možnosť zákonodarca nadviazal aj **v novom § 56 odseku 3 TZ**, kde vymedzil, že: „*Ako samostatný trest môže byť peňažný trest uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, okolnosti prípadu, osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť nápravy uloženie iného trestu nie je potrebné.*“ To znamená, že súd môže uložiť peňažný trest aj ako samostatný trest, ak vzhľadom na okolnosti prípadu, osobu páchatel'a, jeho možnosti nápravy, nepovažuje za potrebné uložiť aj iný druh trestu.

Táto právna úprava sa má podľa zákonodarcu priblížiť k Európskym štandardom a aktuálnym trendom v moderných trestných politikách v Európskej únii.¹⁷ To najmä s ohľadom na humanizáciu trestov a prikláňanie sa k restoratívnej justícii, za pomoci využívania alternatívnych trestov, pred ukladaním nepodmienečných trestov odňatia slobody.

2.2 Trestný čin krádeže

V 4. hlave druhej časti TZ došlo k mimoriadnym a rôznym zmenám v nastavení hraníc trestov odňatia slobody. Ide o všetky majetkové trestné činy. Zákonodarca v dôvodovej správe argumentuje tým, že doposiaľ nastavené trestné sadzby trestu odňatia slobody za majetkové

¹⁷ K tomu pozri: Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583> (cit. dňa 10. októbra 2024).

trestné činy boli v niektorých prípadoch dokonca prísnejšie, ako pri trestných činoch proti životu a zdraviu človeka.¹⁸ Nie je účelné, ak páchatel'ovi hrozí trest odňatia slobody na 10 až 15 rokov za krádež, pričom spôsobí škodu vo výške 133 001 eur, na rozdiel od situácie, kedy sa páchatel' dopustí trestného činu znásilnenia s hrozbou trestu odňatia slobody na 5 až 10 rokov. Systematickým výkladom, ak sa pozrieme na hierarchiu hodnôt, ktoré TZ chráni, v 1. hlave nájdeme hodnoty, ktoré sú chránene ako tie najdôležitejšie, t. j. život a zdravie. Až na 4. mieste, resp. v 4. hlave, sa zákonodarca rozhodol chrániť majetok občanov. Najtypickejším príkladom je trestný čin krádeže, ktorému sa bude v ďalšom texte venovať osobitná pozornosť. Touto novelou TZ zákonodarca nastavil hornú hranicu trestných sadzieb trestov odňatia slobody, pri všetkých majetkových trestných činoch, najviac na 10 rokov.

Ustanovenie § 212 ods. 1 TZ sa novelizovalo len do tej miery, že sa vypustilo písm. g), pri ktorom bolo možné sa dopustiť trestného činu krádeže aj v prípade, že by napr. nebola naplnená podmienka aspoň malej škody (písm. a)), ale páchatel' už bol za obdobný čin v predchádzajúcich 12 mesiacoch **postihnutý**.¹⁹ To v praktickej rovine znamenalo, že ak sa páchatel' pred pol rokom dopustil drobnej krádeže (na úrovni priestupku) a následne by pred dvoma mesiacmi ukradol, hoci aj cukríky v obchode, dopustil by sa trestného činu krádeže podľa § 212 ods. 1 písm. g) TZ. Od tohto sa upustilo a tým pádom, tzv. drobné krádeže, nebudú postihované ako trestný čin ale len na úrovni správneho práva, ako priestupky. Čo v praxi znamená, že ak sa páchatel' dnes dopustí krádeže, ktorá nenapĺňa žiadny zo znakov skutkovej podstaty trestného činu krádeže podľa § 212 ods. 1 TZ, hoci sa jej dopustí opakovane, bude stále stíhaný len za priestupok. Vzhľadom na zmeny hraníc škôd sa dekriminalizovalo konanie, ktorým bola spôsobená škoda do 700 eur. V prípade, že sa páchatel' 7 krát dopustí krádeže s výškou škody do 100 eur, bude stíhaný len na úseku priestupkového, resp. správneho konania.

S opakovanou krádežou súvisí aj ustanovenie § 212 ods. 2 písm. b) TZ. Toto ustanovenie nebolo novelizované, a preto naďalej platí pôvodná právna úprava. To znamená, že ak bol páchatel' za krádež v predchádzajúcich 24 mesiacoch **odsúdený** a dopustí sa jej znova, bude sa to posudzovať ako trestný čin podľa § 212 ods. 1 v spojení s § 212 ods. 2 písm. b) TZ. Za takýto skutok hrozí trest odňatia slobody na jeden až

¹⁸ Tamže s. 27.

¹⁹ Pozri: STRÉMY, T. KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár*. I. zväzok. 1 vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2022. s. 743.

štyri roky. Pôvodne bola trestná sadzba nastavená na šesť mesiacov až tri roky. Preto možno skonštatovať, že zákonodarca pri tomto trestnom čine sprísnil pravidlá týkajúce sa opakovanej krádeže.

Všetky majetkové, ale aj hospodárske trestné činy sa po novele stali maximálne „len“ zločinmi. Podľa predošlej právnej úpravy bol trestný čin krádeže § 212 v odseku 4 TZ, posudzovaný ako obzvlášť závažný zločin, keďže hrozil trest odňatia slobody na 10 až 15 rokov. V tejto oblasti možno len súhlasiť so zákonodarcom, pretože moderné trestné právo, resp. trestná politika musí reflektovať skutočnosť, že tresty majú byť primerané a v čo najvyššej miere individualizované. Nie je účelné, ani spravodlivé, aby za krádež hrozil vyšší trest odňatia slobody, ako za niektorý z trestných činov proti životu, zdraviu, slobode a ľudskej dôstojnosti. Ak vezmeme do úvahy aj predošlý text, t. j. analýzu novelizovaných ustanovení o trestaní a o peňažnom treste, možno zhrnúť, že zákonodarca kladie dôraz na alternatívne tresty a približuje sa k modernejším prístupom v trestnej politike.

2.3 Drogové trestné činy

Drogové trestné činy prešli po novele kompletnou premenou. Pôvodné znenie týchto ustanovení, účinné do 5. augusta 2024, s nadpisom *„Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi“* od § 171 až po § 173 TZ, tvorili samostatné skutkové podstaty, ktoré boli od seba celkom odlišné vo svojich jednotlivých znakoch, ale mali jeden spoločný názov. V rámci novely TZ, boli drogové trestné činy jedny z veľmi mála, ktoré zmenili celé svoje znenie.²⁰ Po novom sú drogové trestné činy rozdelené do štyroch samostatných skutkových podstat, od § 171 až po § 173a TZ. Zároveň pribudol aj nový trestný čin – *Neoprávnené pestovanie rastlín a húb obsahujúcich omamné a psychotropné látky* (ďalej len „OLPL“). Aby sa článok mohol podrobnejšie venovať trestnému činu neoprávneného prechovávania OLPL podľa § 171 TZ, je potrebné vychádzať v prvom rade zo všeobecnej časti TZ. Zákonodarca v nej jasne vymedzuje, ktoré konania možno považovať za prechovávanie OLPL na účely trestnej zodpovednosti a ktoré, naopak, predstavujú obchodovanie s OLPL. Takéto jednoznačné a predvídateľné rozlišovanie

²⁰ K tomu pozri: Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, zo dňa 8. februára 2024. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=540530> (cit. dňa 10. októbra 2024).

malo byť súčasťou našej trestnej politiky už dávnejšie. Spoločenská závažnosť je výrazne odlišná pri prechovávaní OLPL pre vlastnú potrebu a pri ich obchodovaní. Stotožňovanie páchatel'ov týchto dvoch odlišných skutkov nie je spravodlivé. Je podstatný rozdiel medzi osobou, ktorá užíva tieto látky v súkromí, a osobou, ktorá ich distribuuje, čím môže reálne ohroziť životy viacerých jednotlivcov či rodín.

2.3.1 Prechovávanie alebo obchodovanie?

V znení platnom do 5. augusta 2024 § 135 TZ definoval, čo je možné považovať za prechovávanie OLPL pre osobnú spotrebu, pričom v ods. 2 bolo uvedené prechovávanie OLPL vo väčšom množstve. Toto ustanovenie bolo celé vypustené, s tým, že ho nahradili nové, podrobné ust. § 135b až § 135f TZ. Tieto celkom detailné a možno na prvý pohľad aj komplikované ustanovenia, určujú pravidlá, ako postupovať pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti v súvislosti s drogovými trestnými činmi. V ďalšej časti sa článok stručne sústreďí na **§ 135b ods. 1 a 2 TZ**. V prvom odseku zákonodarca definoval prechovávanie OLPL, resp. ich držbu, dovoz, vývoz, kúpa alebo iné zadováženie, najviac vo väčšom množstve, za účelom osobnej spotreby a *bez toho, aby boli čo i len sčasti určené na ďalšiu distribúciu alebo na účel dosiahnutia majetkového prospechu*. Na druhej strane, obchodovaním s OLPL sa podľa § 135b ods. 2 TZ rozumie dovoz, vývoz, kúpa, predaj, iné zadováženie, sprostredkovanie alebo financovanie týchto činností. Činnosti, ktoré sú vymedzené ako prechovávanie podľa ods. 1 nie sú považované za obchodovanie. Rozhodujúcim momentom je to, či sú OLPL určené pre osobnú spotrebu alebo na ďalšiu distribúciu a dosiahnutie finančného zisku.

2.3.2 Nové pravidlá pre určenie množstva OLPL

Pokiaľ ide o určovanie množstva OLPL, zákonodarca urobil významný krok a vymedzil tieto množstvá priamo do prílohy k TZ. V minulosti vznikali aplikačné problémy pri objasňovaní drogových trestných činov najmä pri určovaní množstva zaistenej OLPL.²¹ Od toho totiž závisí aj trest, ktorý bude páchatel'ovi uložený. **§ 135c TZ** obsahuje podmienky ustanovenia množstva OLPL, pričom vymedzuje, že za nepatrné množstvo možno považovať množstvo materiálu uvedené v treťom stĺpci Prílohy č. 1 k TZ. Prílohu tvoria štyri stĺpce, pričom v prvom je uvedený druh OLPL, v druhom stĺpci sa nachádzajú účinné

²¹ ČENTÉŠ, J. HAMRANOVÁ, D. *Drogové trestné činy*. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 122 a nasl.

látky, ktoré sa v danom druhu drogy nachádzajú, posledný stĺpec obsahuje informáciu o množstve účinnej látky vo forme voľnej bázy. Tento údaj je totiž potrebný v prípadoch, keď musia OČTK posúdiť či ide o nepatrné množstvo alebo o množstvo malé. Podľa § 135c ods. 1 TZ druhá veta, ak množstvo materiálu presahuje nepatrné množstvo uvedené v treťom stĺpci, pre výsledné určenie, či ide o nepatrné alebo malé množstvo, je potrebné skúmať, či to zaistené množstvo presahuje množstvo účinnej látky tak, ako je uvedené v štvrtom stĺpci prílohy č. 1. Aktuálne túto prílohu tvorí 13 druhov OLPL, ktoré sa zákonodarca rozhodol vymedziť. V prípade, že v praxi OČTK zaistia iný druh OLPL, ako je uvedený v tejto prílohe, budú postupovať podľa § 135c ods. 2 TZ, ktorý stanovuje, že nepatrnému množstvu zodpovedá najviac jeden gram materiálu s obsahom účinnej látky. V praxi môže nastať aj situácia, kedy osoba bude prechovávať viac druhov OLPL súčasne. Takúto situáciu predpokladá aj TZ kedy sa podľa § 135c ods. 3 TZ prechovávanie viacerých druhov OLPL, ktoré však nepresahujú nepatrné množstvo, považuje za prechovávanie malého množstva OLPL.

Pre lepšiu ilustráciu si uvedieme prvý druh OLPL vymedzený v Prílohe č. 1 k TZ:

Rastliny rodu Cannabis (konopa) – sušina, marihuana	tetrahydrokanabinoly, všetky izoméry delta hor. index 6a(10a), delta hor. index 6a(7), delta hor. index 7, delta hor. index 8, delta hor. index 10, delta hor. index 9(11) a ich stereochemické varianty (THC)	2 g	200 mg
---	--	-----	--------

§ 171 Neoprávnené prechovávanie omamnej látky a psychotropnej látky

Pozitívny prínos tejto novely môžeme bádať najmä v oblasti drogovej politiky. Kladie dôraz na explicitné rozlíšenie užívateľov a dílerov. Tzv. užívateľský trestný čin je práve ust. § 171 TZ, ktoré si budeme bližšie rozoberať. Podľa dôvodovej správy, cieľom tejto novely v oblasti drogovej politiky, bolo zaviesť transparentný a zrozumiteľný právny rámec pre spravodlivejšie trestanie drogových trestných činov. Práva úprava bola doposiaľ nastavená celkom chaoticky a nezrozumiteľne. Dnes už však § 171 obsahuje 4 odseky, kde presne vymedzuje jednotlivé znaky skutkovej podstaty trestného činu neoprávneného prechovávania OLPL. Základná skutková podstata sa nachádza v prvom, ale aj v druhom odseku. Zákonodarca sa rozhodol rozlišovať závažnosť prechovávania konope, resp. THC a iných OLPL. Preto § 171 ods. 1

TZ ustanovuje za neoprávnené prechovávanie konope, najviac v nepatrnom množstve, trest odňatia slobody až na jeden rok. **Odsek 2** upravnúje neoprávnené prechovávanie inej OLPL než tej, ktorá je uvedená v odseku 1, a to v nepatrnom množstve, za čo hrozí trest odňatia slobody až na dva roky. Tu môžeme vidieť jednoznačné rozdelenie tzv. mäkkých a tvrdých drog. Konope ako mäkká droga, ktorej spoločenská závažnosť je nižšia, má trestnú sadzbu nastavenú miernejšie, ako pri prechovávaní napr. pervitínu, kde je trestná sadzba nastavená vyššie. Výška trestnej sadzby však závisí aj od množstva zaistenej látky. Tieto zákonodarca v **§ 135d TZ** rozlišuje na nepatrné, malé, väčšie, značné, veľké a mimoriadne veľké množstvo. Novinkou je práve mimoriadne veľké množstvo, ktoré doteraz zákon nepredpokladal. Zákonodarca argumentuje tým, že v praxi dochádza aj k zaisteniu mimoriadne veľkých množstiev OLPL a zároveň, že budú efektívnejšie a primeranejšie stanovené tresty za menšie, nie až tak významné, množstvá zaistených látok.²²

Pokiaľ ide o **§ 171 ods. 3 TZ**, ten predpokladá situáciu, kedy má osoba, resp. páchatel' pri sebe OLPL v množstve presahujúcom nepatrné množstvo, t. j. v malom množstve. Tu už formálne nie je rozhodujúce o aký druh OLPL ide, pretože táto kvalifikovaná skutková podstata predpokladá konanie páchatel'a podľa ods. 1 alebo 2 v malom množstve. Za takýto trestný čin hrozí trest odňatia slobody na šesť mesiacov až na tri roky, čo znamená, že ide o prečin. O zločin však ide už v poslednom, 4. odseku, kde hrozí trest odňatia slobody na jeden až na šesť rokov. **§ 171 ods. 4 TZ** tvorí taktiež kvalifikovanú skutkovú podstatu k ods. 1 a 2, avšak obsahuje dva kvalifikačné znaky:

a) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatichštyroch mesiacoch právoplatne odsúdený, alebo

b) vo väčšom množstve.

Skutočnosť, či ide o recidivistu tohto trestného činu alebo, či páchatel' neoprávnené prechováva OLPL vo väčšom množstve, je skutočnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby. Závažnosť takýchto činov je jednoznačne vyššia, ako napr. pri prvom neoprávnenom prechovávaní OLPL. Tieto okolnosti sa, prirodzene, musia prejaviť aj pri trestných sadzbách. Toto ustanovenie neobsahuje situácie, kedy by mal páchatel' neoprávnené prechovávať množstvo presahujúce väčšie množstvo. Súvisí to aj s tým, že ak má páchatel' pri sebe značné, veľké

²² Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, s. 25. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583> (cit. dňa 10. októbra 2024).

alebo prípadne mimoriadne veľké množstvo, pravdepodobne to nemá pre svoju osobnú spotrebu. V takýchto prípadoch sa preto bude musieť dôkladne skúmať skutkový stav a okolnosti, ktoré by mali nasvedčovať tomu, či ide o konzumenta alebo dílera.

Novela TZ priniesla zásadné zmeny v oblasti drogových trestných činov, ktoré umožňujú spravodlivejšie a predvídateľnejšie ich posudzovanie. Rozdelenie trestných činov na samostatné skutkové podstaty a jasné vymedzenie prechovávaní a obchodovania s OLPL prispievajú k väčšej transparentnosti právneho rámca. Úprava trestných sadzieb a definovanie množstiev zaistených látok umožňuje primeranejšie sankcie zodpovedajúce závažnosti činu. Významný prínos tejto novely spočíva aj v rozlíšení medzi užívateľmi a dílermi drog, čo môže viesť k spravodlivejšiemu postihovaniu tejto trestnej činnosti.

3 Trestná politika v Česku v kontexte s vládnyim návrhom novely Trestného zákonníka

Vláda Českej republiky dňa 13. novembra 2024 schválila návrh novely trestného zákonníka a niektorých ďalších právnych predpisov, predložený Ministerstvom spravodlivosti ČR, ktorého cieľom je modernizovať a adaptovať trestnú politiku na aktuálne výzvy.²³ Tento návrh sa zameriava na rozširovanie konceptu restoratívnej justície, zavádzanie alternatívnych sankcií a riešenie problémov spojených s tzv. bagateľnou kriminalitou. Tento návrh zahŕňa aj významné zmeny v oblasti ukladania trestov, ako sú rozšírenie možnosti uloženia peňažných trestov a trestu odňatia slobody s podmieneným odkladom výkonu.²⁴ Zároveň zavádza nové opatrenia v oblasti drogovej trestnej činnosti.

Článok sa bude ďalej sústreďovať na vybrané hmotnoprávne inštitúty TZK, ktoré autorka analyzovala aj vo vzťahu k veľkej novele TZ v podmienkach SR:

1. Peňažný trest (§ 67)
2. Trestný čin krádeže (§ 205)
3. Drogové trestné činy (§ 284)

²³ Tlačová správa č. 861/0 Poslaneckej snemovne ČR. Dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248440> (cit. dňa 7. januára 2025).

²⁴ K tomu pozri Dôvodovú správu k návrhu novely Trestného zákonníka, s. 43 a nasl. Dostupná online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248435> (cit. dňa 7. januára 2025).

3.1 Peňažný trest

Jednou z hlavných zmien v prekladanej novele TZK, sú práve podmienky pre ukladanie peňažného trestu.²⁵ Aktuálne platná právna úprava umožňuje súdom ukladať peňažný trest len vtedy, ak ide o úmyselný trestný čin, ktorým sa páchatel pre seba alebo iného snažil získať alebo získal majetkový prospech.²⁶ Okrem toho, ak nie je naplnená táto podmienka, môže súd, podľa § 67 ods. 2 písm. a) TZK uložiť peňažný trest, ak to zákon výslovne dovoľuje, alebo b) ho môže uložiť za prečin, ak vzhľadom k jeho povahe a závažnosti, osobe a pomerom páchatel'a, súčasne neukladá nepodmienečný trest odňatia slobody. Podľa § 67 ods. 3 TZK môže súd uložiť peňažný trest aj samostatne, ak nie je potrebné uložiť iný trest, s prihliadnutím na závažnosť a povahu spáchaného trestného činu, ako aj na osobu a pomery páchatel'a. Predkladaná novela TZK navrhuje, aby súd mohol uložiť peňažný trest za akýkoľvek trestný čin, pričom osobitne zväži jeho uloženie, ak sa páchatel snažil získať alebo získal pre seba alebo iného majetkový prospech. Návrh tiež v novom znení **§ 67 ods. 1 TZK** navrhuje zakomponovať podmienku, z aktuálneho znenia § 68 ods. 6 TZK, že súd neuloží peňažný trest, ak je zrejmé, že by bol nevymožiteľný. Podľa navrhovaného znenia § 67 ods. 2 TZK, nesmie súd uložiť peňažný trest ako samostatný za obzvlášť závažné zločiny, ako ani za trestné činy uvedené v tretej hlave osobitnej časti TZK. Naopak, peňažný trest ako samostatný trest môže súd uložiť, ak vzhľadom k povahe, závažnosti činu, osobe a pomerom páchatel'a, nie je potrebné iný trest uložiť.

Podľa dôvodovej správy k tomuto návrhu, takáto právna úprava vychádza z myšlienky, že akési obmedzenie životného štandardu, resp. spotreby, v dnešnej konzumnej spoločnosti, je peňažný trest efektívnou cestou k trestaniu.²⁷ V zmysle toho, že trestná činnosť sa nemá (páchatel'ovi) vyplácať (*crimes do not pay*). Vzhľadom na to, že v ČR bol prijatý zákon č. 59/2017 Sb. o použití peňažných prostriedkov z majetkových trestných sankcií uložených v trestnom konaní, je možné, aby sa z týchto prostriedkov uspokojili nároky poškodených, pokiaľ nimi nie je samotný štát. Ukladanie peňažného trestu je preto výhodné a spravodlivé aj vo vzťahu k obetiam trestných činov, ktorým bola

²⁵ Tlačová správa č. 861/0 Poslaneckej snemovne ČR. Dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248440> (cit. dňa 7. januára 2025).

²⁶ § 67 trestného zákoníka.

²⁷ Dôvodová správa k návrhu novely trestného zákoníka. S. 72 a nasl. Dostupná online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248435> (cit. dňa 7. januára 2025).

spôsobená ujma alebo škoda, keďže tá im môže byť týmto spôsobom efektívnejšie nahradená. Pri ukladaní peňažného trestu je potrebné dôkladne prihliadať aj na majetkové pomery páchatel'a. Ak je páchatel' nemajetný, výkon peňažného trestu v praxi nie je možný, čo v konečnom dôsledku vedie k výkonu trestu odňatia slobody.²⁸

3.1.1 Výška peňažného trestu

Pokiaľ ide o výšku peňažného trestu, ktorý môže súd uložiť, TZK ustanovuje výmeru na denné sadzby, a to najmenej 20 a najviac až 730 celých denných sadzieb. V zmysle § 68 ods. 2 TZK je výška dennej sadzby najmenej 100 Kč a najviac 50 000 Kč. Pri určovaní výšky denných sadzieb a ich samotného počtu, súd vychádza spravidla z čistého príjmu, ktorý páchatel' má alebo by mohol mať priemerne za jeden deň. Tiež pri tom musí zohľadniť závažnosť a povahu spáchaného trestného činu, ako aj osobné a majetkové pomery páchatel'a. Súd môže pripustiť výkon peňažného trestu v mesačných splátkach. V prípade, že páchatel' nezaplatí peňažný trest, na výzvu súdu alebo po uplynutí doby, na ktorú bol výkon trestu odložený, a ak je zrejmé, že by vymáhanie peňažného trestu mohlo byť zmarené, prípadne bezvýsledné, premení súd peňažný trest alebo jeho časť na trest odňatia slobody. Súd zároveň rozhodne o spôsobe jeho výkonu, pričom každá nezaplatená čiastka sa počíta za dva dni odňatia slobody. Práve v tejto oblasti premeny výkonu trestov z peňažného na trest odňatia slobody, novela TZK navrhuje zmeniť výmeru peňažného trestu z *najviac na 730 denných sadzieb*, na najviac toľko, koľko zodpovedá hornej hranici trestnej sadzby trestu odňatia slobody stanovenej v dňoch za páchatel'om spáchaný trestný čin.²⁹ Takáto právna úprava má priniesť rovnocenný výkon peňažného trestu s výkonom trestu odňatia slobody, na ktorý môže byť, pri nezaplatení, premenený, tak aby to zodpovedalo trestným sadzbám za spáchaný trestný čin. Prepočítaný trest spolu s ukladaným trestom odňatia slobody nesmie prekročiť hornú hranicu trestnej sadzby. Zjednodušene povedané, ak je horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody až na jeden rok, tak súd bude môcť uložiť peňažný trest vo výške najviac 365 denných sadzieb.

V krátkosti ešte stojí za zmienku aj návrh zmeny, ktorá by pri mimoriadnom znížení trestu podľa § 58 ods. 3 TZK stanovila, že ak vzhľadom na pomery páchatel'a, povahu trestného činu je možné

²⁸ K tomu pozri § 69 TZK.

²⁹ Pozri navrhované znenie § 68 ods. 1 TZK.

dosiahnuť jeho nápravu aj kratším trestom odňatia slobody (pod dolnú hranicu trestnej sadzby), môže súd takto znížený trest uložiť, ak súčasne uloží peňažný trest, v takom počte denných sadzieb, ktoré spolu s uloženým trestom odňatia slobody dosiahnu aspoň dolnú hranicu trestnej sadzby za spáchaný trestný čin. To znamená, že vždy bude zachovaná výška uloženého trestu minimálne v dolnej hranici trestnej sadzby.

Ukladanie alternatívnych trestov v dnešnej modernej spoločnosti sa javí ako prínosné, najmä ak sú spojené s programami restoratívnej justície. Peňažný trest zaradíme medzi alternatívne tresty. Podľa dôvodovej správy k návrhu, ide v ČR peňažný trest a jeho ukladanie do popredia.³⁰ Štatisticky, oproti roku 2015, kedy celkový podiel uložených peňažných trestov zo všetkých uložených trestov bol len 5,5 %, v roku 2023 tvoril jeho podiel až 24,39 %. Z údajov tiež vyplýva, že peňažný trest je, hneď po podmienenečnom treste odňatia slobody (40 %), najčastejšie ukladateľný trest (19 %). Je tu vidieť značný posun v trestnej politike a ukladaní trestov v ČR. Aj z tohto dôvodu novela TZK navrhuje viac sprístupniť podmienky pre ukladanie peňažného trestu, tak aby sa využíval v čo najvyššej miere, tam kde to je žiaduce a efektívne.

3.2 Trestný čin krádeže

Majetkové trestné činy majú svoje miesto v 5. hlave TZK. Ako prvý je systematicky zaradený v ustanovení § 205 trestný čin krádeže. V aktuálnom platnom znení TZK je pri väčšine majetkových činov trestná aj recidíva daného konania, ako „špeciálna“ prítiažujúca okolnosť, prípadne špeciálna skutková podstata. Ide napr. o trestné činy krádeže, sprenevery, podvodu, poistného podvodu a pod. Pri recidíve zákon predpokladá vyššie trestné sadzby trestu odňatia slobody, ako pri prvopáchateľoch. Článok bude ďalej analyzovať len trestný čin krádeže podľa § 205 ods. 1 a 2 TZK. V predkladanom návrhu novely TZK zákonodarcu argumentuje tým, že krádež patrí medzi jedny z najčastejšie páchaných trestných činov. Zároveň poukazuje nato, že podiel väznených osôb na 100 000 obyvateľov má ČR v popredných priečkach v rámci EÚ.³¹ Cieľom tohto návrhu je preto zmierniť trestnú represiu, ktorá má za dôsledok neprimerane prísne trestanie za majetkové a hospodárske trestné činy, ktoré je spojené aj s prísny trestaním recidívy.

³⁰ Dôvodová správa k návrhu novely trestného zákona. s. 45-46. Dostupná online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248435> (cit. dňa 7. januára 2025).

³¹ Tamže s. 42. K tomu pozri aj: Štatistiky Eurostatu. Dostupné online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics (cit. dňa 8. januára 2025).

To, aké tresty budú uložené za páchanie majetkovej kriminality je veľmi úzko späté s tým, aká škoda vznikla, a ako sú v trestnej legislatíve nastavené hranice jednotlivých kategórií škôd. V roku 2020 sa totiž zákonom č. 333/2020 Sb. významne zmenili hranice škôd v TZK.³² To malo za dôsledok, že klesol počet registrovanej drobnej kriminality a posunuli sa hranice na vyvodenie trestnej zodpovednosti. Z analýzy aktuálne platného znenia TZK vyplýva, že výška hornej hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody je, za majetkové trestné činy v 5. hlave TZK, nastavená najviac na 10 rokov.

Pokiaľ ide o aktuálne znenie trestného činu krádeže v § 205 ods. 1 TZK, krádeže sa dopustí osoba, ak si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a spôsobí škodu na majetku najmenej nepatrnú, t. j. 10 000 Kč.³³ V prípade, že spôsobená škoda nedosahuje takúto výšku, osoba sa môže krádeže dopustiť aj v prípade, že čin spácha vlámaním, na veci, ktorú má niekto na sebe alebo pri sebe, na území, na ktorom bola vykonávaná evakuácia osôb, prípadne ak sa bezprostredne po čine páchatel rozhodne si vec nechať násilím alebo vyhrážkou bezprostredného násilia. Ak dôjde k naplneniu niektorej podmienky z uvedenej skutkovej podstaty, TZK stanovuje výšku trestu odňatia slobody až na dva roky, prepadnutie veci alebo zákaz činnosti. V druhom odseku TZK predpokladá opätovne spáchanie krádeže, t. j. recidívu, pri ktorej stanovuje vyšší trest odňatia slobody vo výške na šesť mesiacov až tri roky. Táto skutková podstata, opakovanej krádeže, predpokladá, ak si osoba prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a bola za taký čin v posledných 3 rokoch **odsúdená alebo potrestaná**.

3.2.1 *Opakovaná krádež*

Ustanovenie § 205 ods. 2 TZK vykazuje viacero legislatívnych a interpretačných nedostatkov, ktoré budú predmetom nasledujúcej analýzy. Pri takejto formulácii opakovanej krádeže nie je rozhodujúca výška spôsobenej škody. Znamená to, že ak bol niekto pred dvoma rokmi právoplatne odsúdený za trestný čin krádeže podľa § 205 ods. 1 TZK a dnes odcudzí napríklad čokoládu v hodnote 50 Kč, dopúšťa sa trestného činu opakovanej krádeže podľa § 205 ods. 2 TZK, za ktorý mu hrozí prísnejší trest. Na naplnenie tejto skutkovej podstaty pritom nie je podstatné, či išlo o predchádzajúce odsúdenie v trestnom konaní

³² Zákon č. 333/2020 Sb. ktorým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

³³ To je v prepočte približne 400 €.

alebo o sankciu uloženú v rámci priestupkového konania. V praxi to znamená, že ak bol páchatel' pred dvoma rokmi potrestaný v priestupkovom konaní za krádež čokolády a dnes opätovne spácha rovnaký skutok, hoci aj v rovnakej hodnote, môže byť stíhaný za opakovanú krádež podľa § 205 ods. 2 TZK, pričom mu hrozí trest odňatia slobody na šesť mesiacov až tri roky. Takáto právna úprava platí až od prijatia Trestného zákoníka č. 40/2009 Sb. s účinnosťou od 1. januára 2010. Pred tým platila právna podľa zákona účinného a platného na území ČR už od roku 1962, *Trestní zákon č. 140/1961 Sb.* V tomto zákone bola recidíva, resp. „opakovaná krádež“ obsiahnutá v ust. § 205 ods. 1 písm. e), *„Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.“* Rozdiel je v tom, že v § 205 ods. 1 hrozil trest odňatia slobody vo výške až na dva roky, prepadnutie veci alebo zákaz činnosti. Rovnakú právnu úpravu navrhuje aj analyzovaná novela TZK. *De facto* by sa, po schválení tohto návrhu, prešlo k predchádzajúcemu právnemu režimu opakovanej krádeže. Autorka sa domnieva, že ani tento prístup nie je úplne ideálny. Tohto trestného činu sa môže dopustiť aj osoba, ktorá sa za posledné 3 roky dopustila priestupku, a znova kradla, avšak bez ohľadu na výšku spôsobenej škody. Čo môže v praxi znamenať, že ak je osoba v zlej ekonomickej a sociálnej situácii, a uchýli sa ku kradnutiu, napr. potravín, opakovane, tak sa potrestá ešte prísnejšie.

Zo štatistík uvedených v dôvodovej správe k novele TZK vyplýva, že za rok 2023 súdy v ČR za opakovanú krádež (§ 205 ods. 2 TZK (bez súbehu)) bolo odsúdených celkom 3 181 osôb, pričom nepodmienečný trest odňatia slobody bol uložený viac ako polovici, až 1 689 osobám.³⁴ Zarážajúci je aj podiel penologickej recidívy, pri osobách odsúdených za opakovanú krádež. V máji 2024 bolo za opakovanú krádež podľa § 205 ods. 2 TZK samostatne odsúdených 960 osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Z celkového počtu 960 bolo vo výkone trestu odňatia slobody po 1. raz len 171 osôb, čo je len 17 %. Najpočetnejšou skupinou sú odsúdení, ktorí sú vo výkone po 2. raz, a to až 214 osôb, t. j. viac než 22 % z celkového počtu odsúdených. Nasledujú odsúdení vo výkone trestu po 3. a 4. raz s pomerom 16 % a 13 %. So zvyšujúcim sa počtom výkonov trestov odňatia slobody podiel odsúdených klesá. Za zmienku však stojí, že je až 37 odsúdených, ktorí sú vo výkone trestu odňatia slobody viac ako po 10. raz.³⁵

³⁴ Pozri: Dôvodová správa k návrhu novely TZK, s. 87. Dostupná online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248435> (cit. dňa 7. januára 2025).

³⁵ Tamže s. 83

Z uvedeného možno zhrnúť, že snaha o predchádzanie recidívy prostredníctvom trestnej represie nie je efektívna a účinná, tak ako by mala a mohla byť. Trestná činnosť, ako je práve opakovaná krádež, je aj dôsledkom niekoľkých objektívnych faktorov v spoločnosti (inflácia, nezamestnanosť, výška minimálnej mzdy...), na ktoré je potrebné pri rozhodovaní o vine a treste prihliadať. Navrhovaná právna úprava má za cieľ zmiernenie dolnej aj hornej trestnej sadzby trestu odňatia slobody za recidívu krádeže. To sa javí ako prínosné, keďže by bolo možné ukladať kratšie trvajúce tresty odňatia slobody, príp. alternatívne tresty. V súlade s princípmi restoratívnej justície by bolo z hľadiska prevencie recidívy vhodnejšie zamerať sa na alternatívne formy trestania a restoratívne programy, ako sú napríklad mediačné dialógy, rodinné konferencie, prípadne programy kombinované s poradenskými, psychologickými, či pracovnými aktivitami.

3.3 Drogové trestné činy

Systematicky drogové trestné činy zaraďujeme do 7. hlavy TZK, s názvom *Trestné činy všeobecne nebezpečné*. Pre účely toho príspevku autorka v krátkosti analyzovala výšky hraníc trestov odňatia slobody, pri štyroch vybraných drogových trestných činoch, podľa § 283 až po § 286 TZK. Najprísnejšie trestné sadzby sú nastavené pri trestnom čine nedovolenej výroby, iným nakladaním s OLPL alebo jedom podľa § 283 TZK, za ktoré v poslednom, 4. odseku hrozí trest odňatia slobody vo výške 10 až 18 rokov. Pri trestnom čine prechovávaní OLPL a jedu v zmysle § 284 TZK, je najprísnejší možný trest na 2 až 8 rokov trestu odňatia slobody. Nedovolené pestovanie rastlín obsahujúcich OLPL v § 285 TZK obsahuje sadzby miernejšie, pričom najviac hrozí trest odňatia slobody na 6 mesiacov až 5 rokov. Pomerne prísnejšie je trestaná výroba a držba predmetu určeného k výrobe OLPL a jedu, podľa § 286 TZK, v základnej skutkovej podstate až na 5 rokov, pričom kvalifikovaná skutková podstate v zmysle ods. 2 má nastavené sadzby trestu odňatia slobody na 2 až 10 rokov. Možno skonštatovať, že ČR má trestanie v rámci drogovej politiky nastavené pomerne prísne, ale nastavené trestné sadzby zároveň primerane odzrkadľujú závažnosť daného trestného činu. V ďalšom texte článku bude analyzovaný len trestný čin prechovávaní OLPL podľa § 284 TZK a nedovoleného pestovania rastlín obsahujúcich OLPL podľa § 285 TZK.

3.3.1 Neoprávnené prechovávanie a pestovanie

Zaujímavosťou je, že právna úprava neoprávneného prechovávaní omamných a psychotropných látok v ČR je po vecnej stránke takmer totožná s úpravou účinnou na Slovensku po novele TZ. TZK pri tomto trestnom čine podľa § 284 TZK rozlišuje medzi prechovávaním tzv. mäkkých a tvrdých drog. V prvom odseku upravuje skutkovú podstatu tak, že sa jej dopustí ten, kto neoprávnené prechováva v množstve väčšom než malom konope (*tetrahydrokanabinol* ďalej aj „THC“), za čo sa potrestá odňatím slobody až na jeden rok, prepadnutie veci alebo zákazom činnosti. V § 284 ods. 2 TZK je vymedzené také konanie, kedy osoba neoprávnené prechováva v množstve väčšom než malom inú OLPL, ako je v ods. 1 (THC), pričom trest odňatia slobody je nastavený mierne vyššie, až na 2 roky a taktiež hrozí prepadnutie veci alebo zákaz činnosti. Podstatným faktorom pri posudzovaní tejto trestnej činnosti je samotné množstvo OLPL, s ktorým páchatel' nakladá. TZK pracuje s pojmom „*množstvo väčšie než malé*“. To čo je malé množstvo definuje judikatúra, konkrétne Najvyšší súd ČR dňa 13. marca 2014 vydal stanovisko k výkladu pojmu *množstvo väčšie než malé*. Najvyšší súd ČR konštatoval, že znakom skutkovej podstaty spočívajúceho v prechovávaní pre vlastnú potrebu v zmysle § 284 ods. 1 a 2 TZK, sa rozumie také prechovávanie, ktoré je určené pre osobnú spotrebu, teda výhradne pre páchatel'a tohto trestného činu a nikoho iného. Zároveň musí ísť o držanie OLPL v takom množstve, ktoré prevyšuje dávku potrebnú pre držitel'a (podľa stupňa jeho závislosti), pretože držanie len jednej dávky konzumentom drog pred jej použitím nie je prechovávaním, ale len tzv. spotrebnou držbou, ktorá je postihovaná v rámci správneho práva, ako priestupok. Pokiaľ ide o jednotlivé množstvá, ktoré sa považujú za väčšie než malé, príloha k stanovisku Najvyššieho súdu ČR obsahuje presné hodnoty, ktoré možno považovať za *množstvo väčšie než malé* ku konkrétnym OLPL. Napr. pri marihuane ide o viac než 10 g, nato aby sa také konanie mohlo považovať za trestný čin prechovávania podľa § 284 ods. 1 TZK.³⁶ Zákon ďalej predpokladá spáchanie tohto trestného činu vo väčšom rozsahu, prípadne v značnom rozsahu. Z judikatúry tiež vyplýva, že tieto množstvá sa určujú ako 10-násobky, teda za množstvo väčšieho rozsahu sa považuje množstvo 10-násobne väčšie ako „*množstvo väčšie než malé*“.³⁷ V ustanoveniach § 284 ods. 3 a 4 TZK už konanie nerozlišuje podľa druhu OLPL, ale podľa ich

³⁶ Stanovisko *trestního kolegia Nejvyššího soudu* zo dňa 13. marca 2014, sp. zn. Tpj 301/2013.

³⁷ Pri konope ide o 100 g, značný rozsah 1000 g, veľký rozsah 10 000 g sušiny.

množstva. Pričom za prechovávanie OLPL vo väčšom rozsahu, podľa § 284 ods. 3 TZK hrozí páchatel'ovi trest odňatia slobody na 6 mesiacov až 5 rokov alebo peňažný trest. Ak by páchatel' prechovával viac ako 10-násobok množstva vo *väčšom rozsahu*, išlo by už o rozsah značný, pri ktorom môže súd uložiť trest odňatia slobody na 2 až 8 rokov.

Obdobné znaky skutkových podstát sú aj pri trestnom čine neoprávneného pestovania rastlín obsahujúcich OLPL **§ 285 TZK**. Rovnako je systematicky rozdelený na štyri odseky, pričom v prvých dvoch je rozhodujúcim druh OLPL, a pri posledných dvoch odsekoch ide o rozsah spáchania činu. Miernejšie sú však nastavené tresty. V § 285 ods. 1 TZK ide o neoprávnené pestovanie rastliny konope v množstve väčšom než malom pre vlastnú spotrebu, za ktoré hrozí trest odňatia slobody až na 6 mesiacov, peňažný trest alebo prepadnutie veci. Odňatím slobody až na 1 rok, peňažným trestom alebo prepadnutím veci sa potrestá ten, kto neoprávnene pre vlastnú spotrebu v množstve väčšom než malom pestuje inú rastlinu, ako je konope. Je tu možné vnímať akúsi deliacu čiaru medzi konope a ostatnými OLPL. Ráznou zmenou, ktorá sa v analyzovanej novele TZK navrhuje, je zaradenie prechovávania konope pre vlastnú spotrebu systematicky do ust. § 285 (ods. 2) TZK s novým navrhovaným názvom *Neoprávnéné pěstování rostliny nebo houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jiné nakládání s ní pro vlastní potřebu*. Pokiaľ ide o neoprávnené prechovávanie iných OLPL, takéto konanie by aj po prijatí návrhu ostalo *de facto* nezmenené v ust. § 284 TZK, s výnimkou nového (navrhovaného) názvu *Neoprávnéné přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro vlastní potřebu*. To znamená, že podľa ust. § 284 TZK by bolo, po prijatí tejto novely, postihované iba neoprávnené prechovávanie iných omamných alebo psychotropných látok alebo jedov pre vlastnú potrebu, než tých, ktoré sú uvedené v § 285 TZK. V súčasnosti platí, že za množstvo väčšie než malé sa považuje 5 rastlín konope alebo menej než 10 g sušiny. Nakladanie s menším množstvom napĺňa skutkovú podstatu priestupku neoprávneného prechovávania, resp. pestovania v malom množstve, podľa § 39 ods. 2 písm. a) a b) zákona o návykových látkach č. 167/1998 Sb. (ďalej aj „zákon o návykových látkach“) za, ktorý hrozí pokuta až do 50 000 Kč.

V nadväznosti na zmenu spoločenského vnímania škodlivosti užívania marihuany na rekreačné účely dospelými osobami, sa v predkladanej novele navrhuje posunúť hranicu medzi trestným činom a priestupkom prechovávania konope pre vlastnú spotrebu nasledovne:

- Hranica medzi priestupkom a trestným činom: 5 rastlín konope, 50 g sušiny konope, ak ju páchatel' má mimo svojho obydľia, a 100 g, ak ju má vo svojom obydľi.³⁸
- **Hranica medzi legálnym a nelegálnym priestupkovým konaním:** 3 rastliny konope, 25 g sušiny konope mimo obydľia, 50 g vo svojom obydľi.³⁹

Z uvedeného vyplýva, že konanie páchatel'a spočívajúce v prechovávaní konope pre vlastnú spotrebu do 25 g mimo obydľia by bolo fakticky dekriminalizované. Priestupku by sa mohla dopustiť len osoba, ktorá prechováva viac ako 25 g konope mimo obydľia alebo viac ako 50 g v obydľi. Ak osoba prechováva viac ako uvedené množstvo sušiny, dopúšťa sa priestupku podľa § 39 ods. 2 zákona o návykových látkach. Pokiaľ ide o hranicu trestnosti, po prijatí tejto novely TZK by bolo trestné len také konanie, ktorým páchatel' neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu viac ako 50 g konope mimo obydľia alebo viac ako 100 g v obydľi. Za takýto trestný čin sa navrhuje trest odňatia slobody až na šesť mesiacov, prepadnutie veci alebo zákaz činnosti. Rovnaká sankcia by hrozila aj osobe, ktorá sa dopustí trestného činu neoprávneného pestovania konope, ak pestuje viac ako 5 rastlín. V prípade pestovania menšieho množstva (t. j. do piatich rastlín) by išlo o priestupok. Za pozornosť stojí aj osobitné ustanovenie, ktorým sa fakticky vyníma trestnosť za neoprávnené prechovávanie konope s obsahom THC nižším ako 1 %. Z navrhovaného znenia § 284 TZK totiž vyplýva, že trestnosť sa vzťahuje len na neoprávnené prechovávanie konope alebo

³⁸ Navrhované znenie § 284 ods. 1 a 2 TZK:

„(1) Kdo neoprávnene pro vlastní potřebu pěstuje, sklízí nebo zpracovává více než 5 rostlin z rodu konopí, nejde-li o rostlinu konopí, obsahující nejvýše 1 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Stejně bude potrestán, kdo neoprávnene pro vlastní potřebu přechovává omamnou látku konopí anebo jinou omamnou nebo psychotropní látku získanou zpracováním rostliny konopí, obsahující více než 1 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů,

a) v celkovém množství větším než 100 g ve svém obydli, nebo

b) v celkovém množství větším než 50 g mimo své obydli.“

³⁹ Navrhované znenie § 39 ods. 2 zákona o návykových látkach:

„(2) Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že

a) jako osoba starší 21 let neoprávněně ve svém obydli pro vlastní potřebu přechovává omamnou látku konopí nebo jinou návykovou látku získanou zpracováním rostliny konopí, obsahující více než 1 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů, v celkovém množství větším než 50 g,

b) jako osoba starší 21 let neoprávněně mimo své obydli pro vlastní potřebu přechovává omamnou látku konopí nebo jinou návykovou látku získanou zpracováním rostliny konopí, obsahující více než 1 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů, v celkovém množství větším než 25 g.“

rastlín konope, ktoré obsahujú viac ako 1 % THC. Takéto konanie však zostáva protiprávne podľa § 5 ods. 5 zákona o návykových látkach, avšak fakticky zaň nebude ukladaný trest.⁴⁰

V ČR sú tresty za drogové trestné činy nastavené pomerne prísne, pričom závažnosť činu primerane ovplyvňuje aj samotnú výšku trestov. Kým tresty za výrobu, distribúciu a prechovávanie tvrdých drog sú vysoké, trestné sadzby za pestovanie rastlín obsahujúcich omamné látky sú miernejšie. Predkladaný návrh zákona sa zameriava na zmenu v prístupe k prechovávaní konope pre osobnú spotrebu, pričom by umožnil dekriminalizáciu menších množstiev konope pre vlastnú spotrebu. Navrhuje sa jasné rozlišovanie množstiev tak, že konanie, ktoré zahŕňa neoprávnené prechovávanie do 50 g konope mimo obydľia, alebo do 100 g v obydľi, by už nebolo trestné, ale iba priestupkom. Zároveň by sa menil aj limit pre pestovanie konope, kde by sa za trestný čin považovalo pestovanie viac než 5 rastlín konope. Tento návrh odzrkadľuje zmenu v spoločenskom vnímaní konope a zároveň ponúka flexibilnejší prístup k trestaniu drogovej trestnej činnosti.

Záver

Na základe komparácie novely Trestného zákona Slovenskej republiky a vládneho návrhu novely Trestného zákonníka Českej republiky možno identifikovať viacero zásadných zmien a trendov v trestných politikách oboch krajín. Analyzované legislatívne úpravy reflektujú spoločné úsilie o modernizáciu trestného práva, ktoré sa zameriava na humanizáciu trestov, rozšírenie možností alternatívnych sankcií a zefektívnenie trestného stíhania. V oblasti ukladania peňažných trestov možno pozitívne hodnotiť novelu TZ, ktorá nielenže zvyšuje hornú hranicu peňažného trestu až na 3 milióny eur, ale umožňuje jeho uloženie aj za zločiny, ktoré nie sú obzvlášť závažné. Zákonodarca týmto krokom rozšíril možnosti individualizácie trestov a zároveň zdôraznil zásadu, že nepodmienečný trest odňatia slobody má byť uplatňovaný len ako krajný prostriedok (tzv. *ultima ratio*). Český návrh novely má podobný cieľ – posilniť využívanie peňažných trestov, najmä ich flexibilitu a praktickú uplatniteľnosť. Efektívnejšie odškodňovanie obetí v Česku už v súčasnosti zabezpečuje zákon č. 59/2017 Sb. o použití prostriedkov z majetkových sankcií uložených v trestnom konaní, ktorý

⁴⁰ Dôvodová správa k návrhu novely TZK s. 91 a nasl. Dostupná online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248435> (cit. dňa 7. januára 2025).

umožňuje, aby výnosy z peňažných trestov slúžili na rýchlejšiu kompenzáciu ujmy spôsobenej obetiam. Tento mechanizmus predstavuje inšpiratívne riešenie, ktoré by mohlo byť zohľadnené aj v slovenskom právnom prostredí. V oblasti majetkovej kriminality došlo v TZ k významnej zmene – zrušeniu trestnosti opakovanej drobnej krádeže ako trestného činu. Tento krok, motivovaný snahou odbremeniť trestný systém od drobných deliktov, možno hodnotiť pozitívne, keďže takéto prípady boli presunuté do správneho práva. Zároveň však došlo k zvýšeniu zaťaženia správneho systému, čo si vyžaduje dôkladné prehodnotenie jeho kapacít a efektívnosti. V Českej republike opakovaná krádež naďalej predstavuje trestný čin, za ktorý sa v prevažnej väčšine prípadov ukladá nepodmienečný trest odňatia slobody. Výskumy však naznačujú, že takýto prístup neprispieva k znižovaniu kriminality, ale vedie skôr k rastu väzenskej populácie. V oblasti drogových trestných činov priniesla novela TZ významné zmeny. Zavedenie samostatných skutkových podstatí pre rôzne druhy trestných činov súvisiacich s omamnými a psychotropnými látkami zlepšilo prehľadnosť a predvídateľnosť právnej úpravy. Významný je aj posun v rozlišovaní medzi tzv. mäkkými a tvrdými drogami, pričom zákon stanovuje miernejšie tresty za prechovávanie mäkkých drog na osobnú spotrebu. Tento prístup je žiaduci, keďže reflektuje nižšiu spoločenskú závažnosť konania a lepšie zohľadňuje princíp primeranosti. Vládny návrh novely v Českej republike možno označiť za progresívny aj vďaka plánovanej dekriminalizácii prechovávania marihuany do stanoveného množstva. Tento krok nielenže zohľadňuje výsledky výskumov poukazujúcich na neprimeranosť kriminalizácie užívateľov drog, ale zároveň reflektuje meniacu sa verejnú mienku a Európske trendy v oblasti drogovej politiky. Napriek viacerým pozitívnym reformám sa však ukazuje, že ich vplyv na posilňovanie princípov restoratívnej justície je stále obmedzený. Princípy restoratívnej justície by mali byť v trestných politikách oboch krajín zastúpené výraznejšie. Osobitný dôraz by mal byť kladený na prácu s páchateľom a obeťou, podporu ich vzájomnej komunikácie a na snahu o zmiernenie či nápravu spôsobenej škody. Z pohľadu *de lege ferenda* možno navrhnúť zakotvenie krátkodobého trestu odňatia slobody do slovenskej právnej úpravy, a to v kombinácii s restoratívnymi programami. Cieľom takejto právnej úpravy by bolo podporiť reálnu zmenu páchateľa, jeho prijatie zodpovednosti za spáchaný čin a posilnenie individuálnej prevencie. Takto koncipovaný prístup by mohol v konečnom dôsledku prispieť k zníženiu miery recidívy a zároveň

k zosúladeniu trestnej politiky s princípmi spravodlivosti, proporcionality a ochrany práv všetkých zúčastnených strán.

Zoznam použitej literatúry

Monografie

1. ČENTÉŠ, J. HAMRANOVÁ, D. *Drogové trestné činy*. Praha: C. H. Beck, 2023, 390 s.
2. KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. 449 s.
3. KOLESÁR, J. *Sankcie v trestnom práve*. 1. vyd. Prievidza : Citicom, 2010. 218 s.
4. MENCEROVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 3. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2021. 531 s.
5. STRÉMY, T., KLÁTIK, J. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 288 s.
6. STRÉMY, T. KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár*. I. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2022. 904 s.

Internetové zdroje

7. Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Dostupné online: nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583
8. Dôvodová správa k návrhu novely trestného zákoníka. Dostupná online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248435>
9. *Five Things About Deterrence*. Dostupné online: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/five-things-about-deterrence#note1>
10. STRÉMY, T., ŠIMEKOVÁ, A. *Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky*. Akadémia PZ, 2023. Dostupné online: <https://akademiapz.sk/sites/default/files/2470-Archive%203-2023/006%20STR%C3%89MY%2C%20%C5%A0IMEKOV%C3%81%20Restorat%C3%ADvna%20just%C3%ADcia%20v%20podmienkach%20Slovenskej%20republiky.pdf>
11. Štvrtá novela Trestného zákona za 9 mesiacov: podľa profesora Čentéša chráni viac finančné záujmy EÚ ako slovenské. Dostupné online: https://www.epochtimes.sk/stvrta-novela-trestneho-zakona-za-9-mesiakov-podla-profesora-centesa-chrani-viac-financne-zaujmy-eu-ako-slovenske_23607.html
12. Tlačová správa č. 861/0 Poslaneckej snemovne ČR. Dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=248440>

13. TURAY, L., CÁDRA, R., *Hystéria nad znižovaním trestných sadzieb – Quo vadis trestná politika?* In *Právne listy*. 2024 Dostupné online: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1336-hysteria-nad-znizovanim-trestnych-sadzieb-quo-vadis-trestna-politika#_ftn2

Judikátúra a právne predpisy

14. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012.
15. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 5/2017- 117 z 9. januára 2019.
16. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/2021- 164 z 27. septembra 2023.
17. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 z 3. júla 2024.
18. Stanovisko *trestného kolegia Nejvyššího soudu* zo dňa 13. marca 2014, sp. zn. Tpjn 301/201.
19. Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.
20. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
21. Zákon č. 40/2024 Z. z.
22. Zákon č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

VÝZVY TRESTNÉHO PRÁVA V DIGITÁLNOM VEKU: NEOPRÁVNENÝ PRÍSTUP DO POČÍTAČOVÉHO SYSTÉMU A KYBERŠIKANA

JUDr. Michal Minárik, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
michal.minarik@flaw.uniba.sk

JUDr. Lenka Miklóssyová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
lenka.miklossyova@flaw.uniba.sk

Výzvy trestného práva v digitálnom veku: neoprávnený prístup do počítačového systému a kyberšikana

Rozmach digitálnych technológií priniesol nielen nové možnosti komunikácie a prístupu k informáciám, ale zároveň aj nové formy kriminality, ktoré predstavujú významnú výzvu pre trestné právo. Tento článok sa zameriava na analýzu skutkovej podstaty trestného činu neoprávneného prístupu do počítačového systému podľa § 247 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona (ďalej len „TZ“) a jeho príbuzných skutkových podstát, pričom reflektuje aj ich systematické zaradenie, teoretické základy a aplikačné ťažkosti. Autori sa venujú aj relevantnej európskej úprave, a upozorňujú na nedostatky v aplikačnej praxi, vrátane nízkej objasnenosti skutkov. Okrajovo je analyzovaná aj problematika kyberšikany ako forma kriminality úzko spätá s digitálnym prostredím, s dôrazom na novozavedený trestný čin nebezpečného elektronického obťažovania podľa § 360b TZ. Cieľom príspevku je prispieť k odbornej diskusii o efektívnosti trestnoprávnej reakcie na kybernetickú kriminalitu v kontexte súčasných výziev digitálneho veku.

Criminal law challenges in the digital age: unauthorised access to a computer system and cyberbullying

The expansion of digital technologies has brought not only new opportunities for communication and access to information but also new forms of criminality that pose a significant challenge for criminal law. This article focuses on the analysis of the elements of the criminal offence of unauthorized access to a computer system under Section 247 of Act No. 300/2005 Coll., the Criminal Code (hereinafter referred to as the "**Criminal Code**") along with related offences, while also reflecting on their systematic classification, theoretical foundations, and practical difficulties in application. The authors also address relevant European legislation and highlight deficiencies in practical enforcement, including the low clearance rate of such offences. The article also briefly examines the issue of cyberbullying as a form of crime closely linked to the digital environment, with particular emphasis on the newly introduced criminal offence of dangerous electronic harassment under Section 360b of the Criminal Code. The aim of the article is to contribute to the professional discourse on the effectiveness of the criminal law response to cybercrime in the context of the current challenges of the digital age.

Kľúčové slová: kyberkriminalita, neoprávnený prístup, počítačový systém, kyberšikana, Trestný zákon, elektronické obťažovanie, trestné právo

Keywords: cybercrime, unauthorized access, computer system, cyberbullying, Criminal Code, electronic harassment, criminal law

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.08>

Úvod

Digitalizácia spoločnosti a prudký rozvoj informačných technológií viedli k vzniku nových foriem kriminality, ktoré si vyžadujú osobitnú trestnoprávnu reakciu. Slovenský právny poriadok reagoval na tieto výzvy zakotvením skupiny tzv. „**anti-hackerských**“ **trestných činov** do TZ, medzi ktorými zohráva kľúčovú úlohu skutková podstata neoprávneného prístupu do počítačového systému podľa § 247 TZ.

Príspevok sa zameriava na analýzu tohto trestného činu z hľadiska jeho znakov, systematického zaradenia a aplikačných problémov, pričom reflektuje aj relevantnú európsku úpravu a štatistické údaje o objasnenosti. Okrajovo je venovaná pozornosť aj **fenoménu kyberšikany** a jeho trestnoprávnemu postihu, najmä v kontexte novozavedeného

trestného činu **nebezpečného elektronického obťažovania**. Cieľom príspevku je prispieť k odbornej diskusii o efektívnosti a praktickej uplatniteľnosti právnych nástrojov na boj proti kyberkriminalite.

1 Právny rámec kyberkriminality na Slovensku

Vo všeobecnosti sa kyberkriminalita delí na dva základné typy: **cyber-dependent** a **cyber-enabled kriminalitu**, ktoré sa líšia podľa miery závislosti na informačných a komunikačných technológiách.¹ **Cyber-dependent kriminalita** predstavuje trestnú činnosť, ktorá je úplne závislá od technológií. Ide o trestné činy, ktoré môžu byť páchané výlučne prostredníctvom počítačov, počítačových sietí alebo iných druhov informačných a komunikačných technológií. V rámci tohto typu kriminality sú technológie nielen nástrojom, ale aj samotným cieľom útoku.² Typickými príkladmi sú nelegálny prienik do informačných systémov (hacking) či šírenie škodlivého softvéru (malware). Tento typ kyberkriminality sa označuje aj ako kyberkriminalita v užšom zmysle. Naopak, **cyber-enabled kriminalita** označuje trestnú činnosť, ktorá je technológiami iba „umožnená“. Ide o také trestné činy, ktoré síce môžu byť spáchané aj bez využitia moderných technológií, avšak ich použitie zvyšuje ich účinnosť, dosah alebo rozsah. Informačné a komunikačné technológie teda nie sú nevyhnutným predpokladom na ich spáchanie, no zásadne ovplyvňujú ich závažnosť.³ Príkladom sú prípady rozširovania detskej pornografie alebo nebezpečného prenasledovania (tzv. stalking), pri ktorých technológie slúžia ako prostriedok na vykonanie skutku. Tento typ kriminality sa označuje ako kyberkriminalita v širšom zmysle.

Slovenský TZ explicitne upravuje vyššie popísanú **cyber-dependent kriminalitu** vo svojej osobitnej časti. Ide najmä o skupinu trestných činov zaradených do štvrtej hlavy TZ medzi **trestné činy proti majetku**, neoficiálne nazývané aj „*počítačové trestné činy*“. Tieto ustanovenia boli do TZ pridané novelou účinnou od 1. januára 2016 (zákon

¹ CROWN PROSECUTION SERVICE. Cybercrime – prosecution guidance. In: CPS.gov.uk [online]. [cit. 27.05.2025]. Dostupné na: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/cybercrime-prosecution-guidance>.

² DRAŽOVÁ, P. Kyberkriminalita [online]. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, [cit. 29.05.2025]. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UPITPDV/Prednasky/Kyberkriminalita.pdf>.

³ DRAŽOVÁ, P. Kyberkriminalita [online]. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, [cit. 29.05.2025]. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UPITPDV/Prednasky/Kyberkriminalita.pdf>.

č. 398/2015 Z. z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ďalej len „**zákon č. 398/2015 Z. z.**“), ktorá do právnej úpravy zaviedla ucelený systém tzv. „**anti-hackerských**“ **trestných činov**.⁴ Táto zmena predstavovala transpozíciu požiadaviek **smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV** (ďalej len „**Smernica 2013/40/EÚ**“), ktorá stanovila minimálne pravidlá na vymedzenie trestných činov, akými sú napríklad nezákonné vniknutie do informačných systémov, neoprávnené zasahovanie do údajov a pod. Slovenský zákonodarca na to reagoval zrušením pôvodného trestného činu *poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií* (§ 247 TZ v starom znení) a jeho nahradením piatimi novými skutkovými podstatami: **§ 247 neoprávnený prístup do počítačového systému, § 247a neoprávnený zásah do počítačového systému, § 247b neoprávnený zásah do počítačového údaj, § 247c neoprávnené zachytávanie počítačových údajov a § 247d výroba a držba prístupového zariadenia alebo hesla do počítačového systému.**

Neoprávneného prístupu do počítačového systému podľa § 247 TZ sa dopustí ten, kto obmedzí alebo preruší fungovanie počítačového systému alebo jeho časti, a to buď neoprávneným vkladaním, prenášaním, poškodzovaním, vymazávaním, či iným neoprávneným zaobchádzaním s počítačovými údajmi, alebo neoprávneným zásahom do technického či programového vybavenia počítača, pričom takto získané informácie následne neoprávnene zničí, poškodí, vymaže, pozmení alebo zníži ich kvalitu.⁵ Ide teda o postih **neoprávneného vniknutia** do cudzieho informačného systému (napr. počítača, servera, siete) tým, že páchatel' zdolá nejakú formu ochrany, ktorou bol systém zabezpečený. Takéto konanie je trestné bez ohľadu na ostatné okolnosti prípadu, to znamená, že zákon nevyžaduje pre trestnosť činu vznik určitej výšky škody alebo spôsobenie určitej ujmy na právach.

Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 398/2015 Z. z. je individuálnym objektom u týchto novo zavedených počítačových trestných činov „*najmä ochrana počítačového systému ako celku alebo časti a ochrana počítačového údaj, ako citlivej a zneužiteľnej informácie, do ktorej*

⁴ NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dôvodová správa k návrhu zákona o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417320>.

⁵ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 247.

*neoprávnený zásah je vzhľadom na široké spektrum možných negatívnych aspektov neakceptovateľný.*⁶

Z pohľadu **systematiky** ide síce o majetkové trestné činy, avšak trestný čin neoprávneného prístupu do počítačového systému má presah do viacerých sfér vrátane ochrany súkromia a údajov. Páchateľom býva najčastejšie „**hacker**“ útočiaci zvonka na cudzí systém, ale teoreticky možno neoprávnený prístup spáchať aj „**insiderom**“, teda napríklad zamestnancom prekračujúcim svoje oprávnenia prístupu v rámci firemnej siete. V tomto kontexte považujeme za potrebné poznamenať, že pre účely dokazovania je relevantné, že z hľadiska trestného práva je **vecou** v zmysle § 130 ods. 2 TZ aj nehmotná informácia, dáta výpočtovej techniky alebo obrazový záznam na technickom nosiči. Táto skutočnosť má význam pri dokazovaní počítačových trestných činov preto, že nám napr. umožňuje **zaistiť digitálne dáta pri domovej prehliadke ako vec dôležitú pre dokazovanie**. „Z uvedenej zákonnej definície pojmu „vec“ je zrejmé, že pri domovej prehliadke môžu byť predmetom zaistenia aj počítačové údaje, ktoré majú právnu povahu vecí a ktoré sú zachytené na technickom nosiči, t. j. ktoré sú zachytené najmä na CD, DVD, USB kľúčoch, harddisku počítača, harddisku mobilného telefónu a podobne. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že počítačové údaje (ako nehmotný objekt) sú spravidla uložené na nejakom nosiči, ktorý je spôsobilý na ich trvalý alebo dočasný záznam.“⁷

Skutková podstata trestného činu neoprávneného prístupu do počítačového systému je definovaná viacerými **typovými znakmi**, ktoré musia byť naplnené, aby mohlo byť konanie posúdené ako tento trestný čin. **Objektívna stránka** spočíva v *prekonaní bezpečnostného opatrenia* a získaní neoprávneného prístupu do systému.⁸ Pojem „*bezpečnostné opatrenie*“ právna úprava bližšie nedefinuje, ale v praxi pôjde o akúkoľvek bariéru brániacu voľnému vstupu do systému: typicky **heslo, prístupový kód, firewall, bezpečnostný softvér** a pod. Podmienkou trestnosti je, že páchateľ toto opatrenie *prekoná*, to znamená, že **dobrovoľné poskytnutie hesla** oprávnenou osobou (napr. ak používateľ sám útočníkovi prezradí svoje prihlasovacie údaje) zapríčiňuje, že

⁶ NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dôvodová správa k návrhu zákona o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417320>.

⁷ ŠAMKO, P. K. zaist'ovaniu počítačových údajov v trestnom konaní. Právne listy [online]. 21.1.2018 [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a626-k-zaistovaniu-pocitacovych-udajov-v-trestnom-konani>.

⁸ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 247.

absentuje znak prekonania ochrany a v takom prípade páchatel' **nena-plní objektívnu stránku** tohto trestného činu, hoci by fakticky mohlo ísť o neautorizovaný vstup. Výnimočne by však mohlo prichádzať do úvahy posúdenie tohto konania ako **iného trestného činu** (napr. podvodu, ak páchatel' vyláka heslo podvodným konaním a získa tak prístup). Ak systém **žiadnu ochranu nemal** (bol voľne prístupný), nemožno hovoriť o trestnom čine podľa § 247 TZ.

Za zmienku stojí, že pri skúmaní spoločenskej škodlivosti konania prichádza do úvahy aj uplatnenie **materiálneho korektívu**. V kontexte neoprávneného prístupu do počítačového systému to znamená posúdiť napr. **motív a cieľ konania, rozsah zásahu** a rovnako jeho **následky**.⁹

Subjektívna stránka neoprávneného prístupu do počítačového systému vyžaduje úmyselné zavinenie. Páchatel' si teda musí byť vedomý, že preniká do cudzieho systému bez oprávnenia a vedome prelomiť alebo obísť jeho bezpečnostné prvky. Neopatrnosť či nedbanlivosť nestačí, čo znamená, že ak by napríklad niekto omylom vstúpil do cudzej databázy lebo systém nevyžadoval heslo a on sa domnieval, že ide o verejný prístup, chýbal by úmysel spáchať tento trestný čin. Naopak, v praxi častejšie nastávajú situácie, že páchatel' koná s priamym úmyslom, motivovaný napríklad snahou získať tajné informácie, spôsobiť škodu alebo **získať osobné údaje inej osoby s cieľom ich zneužitia**. Práve posledný menovaný motív zákon výslovne spomína pri príbuzných skutkových podstatách (§ 247a, 247b TZ uvádzajú zneužitie osobných údajov na získanie dôvery tretej strany ako okolnosť podmieňujúcu použitie vyššej trestnej sadzby). To naznačuje, že spojenie **kybernetického útoku s neoprávneným nakladaním s osobnými údajmi** sa považuje za obzvlášť nebezpečné (typicky ide o krádež identity či phishing, kedy páchatel' použije cudzie údaje na oklamanie ďalších osôb).

2 Odhaľovanie a stíhanie „anti-hackerských“ trestných činov

Napriek komplexnej právnej úprave zostáva odhaľovanie a stíhanie „anti-hackerských“ trestných činov výzvou. **Štatistiky kriminality** dostupné z Ministerstva vnútra SR vykazujú nasledovné údaje:

⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 10 ods. 2.

Rok	Trestný čin	Zistené	Objasnené	Objasnené (v %)
2016	§ 247 (1)	16	-	-
	§ 247 (2)	1	-	-
2017	§ 247 (1)	26	-	-
2018	§ 247 (1)	23	-	-
2019	§ 247 (1)	29	4	14 %
2020	§ 247	27	-	-
	§ 247a	19	-	-
	§ 247b	11	1	9 %
	§ 247c	5	-	-
2021	§ 247	37	1	3 %
	§ 247a	14	-	-
	§ 247b	19	-	-
	§ 247c	1	-	-
	§ 247d	1	-	-
2022	§ 247	28	-	-
	§ 247a	10	-	-
	§ 247b	4	-	-
	§ 247c	2	-	-
2023	§ 247	28	-	-
	§ 247a	10	-	-
	§ 247b	4	-	-
	§ 247c	2	1	50 %
2024	§ 247	25	1	4 %
	§ 247a	11	-	-
	§ 247b	9	1	11 %

Tabuľka 1: Štatistika „anti-hackerských“ trestných činov v rokoch 2016 – 2024¹⁰

¹⁰ MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Štatistika kriminality v Slovenskej republike. [online]. [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>.

Vo vyššie uvedenej tabuľke môžeme vidieť štatistické údaje týkajúce sa „anti-hackerských“ trestných činov na Slovensku v rokoch 2016-2024. Rok 2016 sme si vybrali ako začiatok skúmaného obdobia práve z toho dôvodu, že ako už bolo vyššie spomínané, trestné činy podľa § 247 až § 247d v novom znení vošli do účinnosti od januára 2016. Avšak v počiatočných rokoch v zbieraných údajoch sú pravdepodobne evidované aj trestné činy podľa starej právnej úpravy, kedy § 247 TZ upravoval trestný čin *poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií*. Tento trestný čin tiež môžeme zaradiť do kategórie „anti-hackerských“ trestných činov. Na základe údajov z tabuľky možno konštatovať, že ich **objasňovanie sa ukazuje ako problematické**. Už od roku 2016, kedy nadobudla účinnosť novela č. 398/2015 Z. z. implementujúca do právneho poriadku SR osobitné skutkové podstaty zamerané na ochranu počítačových systémov a údajov, je evidovaný výskyt viacerých skutkov kvalifikovateľných ako trestné činy v oblasti kyberkriminality podľa novozavedených § 247 a § 247a až § 247d. Napriek tomu však štatistické údaje svedčia o tom, že objasňovanie tejto formy kriminality je nízke a bez zreteľného trendu zlepšovania.

V počiatočných rokoch sledovaného obdobia (2016 – 2018) dominoval výskyt skutkov podľa § 247 TZ, avšak údaje o objasnenosti v tomto období absentujú. Prvé dostupné údaje o objasnení sa objavujú až v roku 2019, kedy bolo zo 29 zaznamenaných skutkov objasnených len 4, čo predstavuje objasnenosť 14 %. Následne sa objasnenosť výrazne znížila: v roku 2021 boli pri 37 skutkoch podľa § 247 objasnený len 1 (3 %) a podobne nízke hodnoty sa opakovali aj v rokoch 2023 a 2024 (4 %). Pri skutkových podstatách zavedených novelou z roku 2015 je situácia obdobná – výskyt skutkov podľa § 247a až § 247d je pravidelný, ale v nízkych absolútnych číslach a s minimálnymi objasnenými prípadmi. V roku 2020 bolo napríklad zistených 11 skutkov podľa § 247b, z ktorých bol objasnený iba jeden (9 %). Výnimočný je údaj z roku 2023, kedy boli zaznamenané dva skutky podľa § 247c a jeden z nich bol objasnený, čo predstavuje objasnenosť 50 %. Ide však o štatisticky málo významný údaj vzhľadom na nízky počet prípadov. Podobne aj § 247b vykazuje v roku 2024 objasnenosť 11 %, keď bol z objasnených deviatich skutkov objasnený jeden.

Podobné údaje evidujeme aj zo štatistík Ministerstva spravodlivosti SR, kde napríklad za rok 2023 boli celkovo za trestné činy podľa § 247

až § 247d **odsúdené iba 3 osoby**¹¹, čo samozrejme samé o sebe **neznamená neefektívnosť právnej úpravy**, avšak v komplexnom zhodnotení spolu so štatistickými údajmi Ministerstva vnútra SR značí o nízkej miere objasnenosti v tejto oblasti, čo môže naznačovať nedostatočné odhaľovanie páchatel'ov.

Skutočnosť, že objasnenosť skutkov sa dlhodobo pohybuje na úrovni jednotiek percent, poukazuje na **problémy v oblasti vyšetrovania týchto deliktov**. Tieto nedostatky môžu vyplývať jednak z technickej a personálnej nepripravenosti orgánov činných v trestnom konaní, ako aj z povahy samotných skutkov, ktoré si často vyžadujú špecifické odborné znalosti a medzinárodnú spoluprácu. S ohľadom na technologický vývoj a rastúci význam digitálnej bezpečnosti je nevyhnutné posilniť kapacity orgánov činných v trestnom konaní v tejto oblasti, vrátane zlepšenia analytických nástrojov, odborného a pravidelného vzdelávania a aktívnej kooperácie s odbornou verejnosťou. Bez týchto opatrení ostane právny rámec boja proti kybernetickej kriminalite len formálnym a jeho praktická účinnosť bude aj naďalej limitovaná.

Okrem toho je však potrebné poznamenať, že tieto tzv. „antihackerské“ trestné činy netvoria gro počítačovej kriminality. Podľa JUDr. Srholca, vyšetrovateľa Policajného zboru SR, najrozšírenejším trestným činom v oblasti počítačovej kriminality sú trestné činy súvisiace s **detskou pornografiou**. Na základe jeho výskumu, ktorý vyhodnocoval štatistické údaje za rok 2018, viac než polovicu počítačovej kriminality predstavoval **trestný čin šírenia detskej pornografie**, ďalších 14 % tvorilo prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení, 11 % porušovanie autorského práva a 8 % výroba detskej pornografie, pričom zvyšok tvorili iné skutkové podstaty.¹² „V roku 2018 by sa dalo povedať, že počítačová trestná činnosť je viac menej záležitosťou týkajúcou sa detskej pornografie (až na 87,7 %) a nie „antihackerských trestných činov“. „Kladivo“ na počítačových kriminálnikov, ustanovenia § 247 – § 247dTZ, teda spomenuté „antihackerské trestné činy“, majú podiel 0,75 % z nápadu počítačovej

¹¹ MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Trestná agenda – štatistický prehľad za rok 2023 [online]. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2024 [cit. 01.06.2025]. Dostupné na: http://justice.gov.sk/dokumenty/2025/03/I.-Trestna-agenda_2023.pdf.

¹² SRHOLEC, M. Kriminalistické avízo – časť IV. Počítačová kriminalita. Právne listy [online]. 18.6.2019 [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a753-kriminalisticke-avizo-cast-iv-pocitacova-kriminalita>.

trestnej činnosti. “¹³ Tieto informácie naznačujú, že tzv. „anti-hacker-ské“ trestné činy (§ 247 – 247d TZ) tvoria len **zanedbateľný zlomok celkovej kriminality v tejto oblasti.**

3 Problematika kyberšikany

Ďalšou problematikou, ktorá spadá do kategórie počítačových trestných činov, resp. do kategórie kyberkriminality, je kyberšikana. Kyberšikanovanie je nelegálna činnosť, pri ktorej sa obeť, najmä deti a mladiství, stávajú cieľom šikanovania cez internet alebo mobilné zariadenia. Môže napr. zahŕňať urážky, vyhrážky, ohováranie, alebo sexuálne orientované útoky prostredníctvom online platforiem.

*„Kyberšikana (z anglického pojmu „cyberbullying“) je forma šikanovania, ktorá prebieha v online prostredí prostredníctvom digitálnych komunikačných nástrojov, ako sú napríklad sociálne siete. Hlavnou črtou kyberšikany je jej anonymita, ktorá páchatelom umožňuje konať bez fyzického kontaktu s obeťou. Tento druh šikany je často nepretržitý, pretože internet je neustále dostupný, čo znamená, že obeť je potenciálne vystavená neustálym útokom. Pri kyberšikane obeť nemá kontrolu nad tým, kedy a kde sa útoky udejú. Okrem toho môže byť kyberšikana zdieľaná s veľkým počtom ľudí, čo zvyšuje psychickú záťaž pre obeť.“*¹⁴

Kyberšikana predstavuje rastúcu výzvu aj na Slovensku. Výskum realizovaný Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP) v spolupráci s organizáciou eSlovensko už v roku 2011 identifikoval najčastejšie formy kyberšikany medzi mladými ľuďmi. Medzi najrozšírenejšie patrí nadávanie, zosmiešňovanie a šírenie nepravdivých informácií. Takmer polovica respondentov (49,8 %) sa stretla s nadávaním a vysmievaním, 42,6 % zaznamenalo šírenie nepravdivých informácií a 30 % čelilo sexuálnym narážkam. Výskum tiež poukázal na rozdiely medzi mestskými a vidieckymi oblasťami. Mladí ľudia z vidieka častejšie zažívali nadávanie a zosmiešňovanie (58,3 % oproti 38,6 % v mestách), stretávali sa s podvodnou identitou (21,1 % oproti 9,4 %) a boli vystavení nechcenej pornografii (19,4 % oproti

¹³ SRHOLEC, M. Kriminalistické avízo – časť IV. Počítačová kriminalita. Právne listy [online]. 18.6.2019 [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a753-kriminalisticke-avizo-cast-iv-pocitacova-kriminalita>.

¹⁴ MIKLÓSSYOVÁ, L.; DAŇKO, M. *Problematika kyberšikany a využitie umelej inteligencie v boji proti nej*. In: Nehmotné statky interdisciplinárne [online]. [cit. 06.03.2025]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta UK, 2024. ISBN 978-80-7160-735-9. s. 141-156. Dostupné na: https://dspace.uniba.sk/bitstream/handle/123456789/237/Nehmotne_statky_inerdisciplinarne_2024.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

9,4 %). Štatisticky významné rozdiely boli zaznamenané aj medzi pohlaviami – dievčatá sa častejšie zapájali do žartovania a lákania na faľošné stretnutia, zatiaľ čo chlapi viac natáčali a zverejňovali trápne situácie týkajúce sa iných osôb.¹⁵

Hoci sú mladí ľudia často obeťami kyberšikany, zároveň sú aj jej aktérmi. Viac ako polovica (59 %) priznala, že si na internete robí žarty z iných, 49,8 % sa dopustilo nadávok či zosmiešňovania a 16,5 % zverejnilo fotografie alebo videá iných osôb v trápnych situáciách. Väčšina obetí kyberšikany o incidente neinformuje dospelých, čo komplikuje riešenie situácie. Len 21,1 % tínedžerov sa zdôverilo kamarátovi, pričom rodičom sa zverilo iba 6,9 % a učiteľovi len 2 % mladých ľudí.¹⁶

Kyberšikana teda predstavuje závažnú výzvu, ktorá ovplyvňuje psychické zdravie a sociálne fungovanie mladých ľudí. Výskumné údaje poukazujú na jej vysoký výskyt, pričom obzvlášť znepokojujúce je, že mnohí mladí ľudia sa o skúsenostiach s kyberšikanou nikomu nezdôveria, čím sa znižuje možnosť včasnej pomoci a nápravy. Vzhľadom na psychické a sociálne dôsledky kyberšikany je nevyhnutné, aby sa tejto problematike venovala zvýšená pozornosť nielen zo strany škôl alebo rodičov, ale aj zo strany legislatívnych orgánov.

Čo sa týka trestnoprávnej úpravy kyberšikany, hoci samotné „šikanie“ dlho nebolo v slovenskom trestnom práve explicitne upravené, jeho digitálne formy mohli naplňať znaky viacerých trestných činov (napr. **nebezpečné vyhrážanie**, **vydieranie**, **ohováranie**, **nebezpečné prenasledovanie** atď.). Zákonodarca však napokon reagoval na rastúci výskyt kyberšikany a od 1. júla 2021 zaviedol nový trestný čin **nebezpečné elektronické obťažovanie (§ 360b TZ)** špecificky pokrývajúce prípady kyberšikany. Skutková podstata tohto trestného činu vyžaduje úmyselné konanie, ktoré spočíva v obťažovaní prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo siete a vedie k podstatnému zhoršeniu kvality života obete, a to napríklad **ponižovaním, vyhrážaním, zverejnením fotografie alebo videa**

¹⁵ MIKLÓSSYOVÁ, L.; DAŇKO, M. *Problematika kyberšikany a využitie umelej inteligencie v boji proti nej*. In: Nehmotné statky interdisciplinárne [online]. [cit. 06.03.2025]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta UK, 2024. ISBN 978-80-7160-735-9. s. 141-156. Dostupné na: https://dspace.uniba.sk/bitstream/handle/123456789/237/Nehmotne_statky_inerdisciplinarne_2024.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

¹⁶ MIKLÓSSYOVÁ, L.; DAŇKO, M. *Problematika kyberšikany a využitie umelej inteligencie v boji proti nej*. In: Nehmotné statky interdisciplinárne [online]. [cit. 06.03.2025]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta UK, 2024. ISBN 978-80-7160-735-9. s. 141-156. Dostupné na: https://dspace.uniba.sk/bitstream/handle/123456789/237/Nehmotne_statky_inerdisciplinarne_2024.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

osobnej povahy, alebo tým, že páchateľ **neoprávnene koná v mene inej osoby**.¹⁷ Tým sú pokryté najtypickejšie formy kyberšikany, ako je vytváranie falošných profilov, zverejňovanie intímnych záberov či tzv. **doxing** – cielené zisťovanie a zverejňovanie osobných údajov obete na internete. Doxing ilustruje prienik kyberšikany s témou **neoprávneneho nakladania s osobnými údajmi** (keďže páchateľ bez súhlasu zverejní údaje obete s cieľom uškodiť jej); v praxi môže viesť až k ohrozeniu bezpečnosti obete či eskalácii ďalšej trestnej činnosti voči nej.¹⁸

Popri tom však v TZ existujú aj ďalšie ustanovenia chrániace **súkromie a osobné údaje** pred zneužitím v digitálnom prostredí. Za zmienku stojí napr. trestný čin podľa § 374 TZ – **neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi**, ktorý postihuje napr. situácie, keď osoba **bez zákonného dôvodu poskytne či zverejní osobné údaje**, ku ktorým sa dostala v súvislosti s výkonom verejnej moci alebo svojho zamestnania. TZ považuje ochranu osobných údajov za dôležitý spoločenský záujem, o čom svedčí aj existencia tohto samostatného trestného činu. Hoci § 374 TZ cieľi skôr na **neoprávnené úniky dát „zvnútra“** (napr. úradník, ktorý zneužije údaje z databázy občanov), jeho existencia dopĺňa mozaiku nástrojov na boj proti kybernetickým deliktom, ktoré sú spojené s porušovaním súkromia.

Celkovo možno povedať, že slovenské trestné právo už v súčasnosti poskytuje rámec na postih väčšiny foriem škodlivého konania na internete, od neoprávnených prienikov do systémov, cez ničenie dát, až po online obťažovanie či zneužívanie osobných údajov. Výzvou zostáva **presadzovanie práva** v prostredí internetu a udržanie kroku legislatívy s rýchlo napredujúcim technologickým vývojom.

Záver

Trestnoprávna úprava kyberkriminality v Slovenskej republike prešla v uplynulých rokoch výrazným vývojom, najmä pod vplyvom medzinárodných záväzkov a práva Európskej únie. Konkrétne **trestný čin neoprávneného prístupu do počítačového systému a jemu príbuzné trestné činy** dnes predstavujú kľúčový nástroj postihu tzv. hackerských útokov, čím chránia nielen majetkové hodnoty, ale aj súkromie a informačnú bezpečnosť. V článku sme vysvetlili zákonné znaky trestného

¹⁷ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 360b.

¹⁸ ŠKUBLA, M. Nebezpečné elektronické obťažovanie – nový trestný čin. Škubla & Partneri [online]. 1.7.2021 [cit. 21.5.2025]. Dostupné na: <https://www.skubla.sk/clanky/nebezpecne-elektronicke-obtazovanie-novy-trestny-cin>.

činu neoprávneného prístupu do počítačového systému a poukázali na súvisiace aspekty spojené s objasňovaním počítačových trestných činov.

Praktická aplikácia ukazuje, že hoci právny rámec existuje, **odhalenie a trestanie páchatel'ov minimálne v oblasti „anti-hackerských“ trestných činov je náročné**. Štatistiky evidujú len minimum stíhaných prípadov, čo naznačuje latentnosť tejto kriminality a ťažkosti pri jej objasňovaní.

Okrajovo sme poukázali na fenomén kyberšikany a súvisiace trestné činy (ako nebezpečné elektronické obťažovanie či neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi), ktoré dopĺňajú obraz trestnoprávnej ochrany v online priestore. Tieto ustanovenia reagujú na to, že internet môže byť prostriedkom nielen technických útokov na systémy, ale aj psychologických útokov na jednotlivcov.

Záverom možno konštatovať, že Slovenská republika má v súčasnosti pomerne robustný zákonný rámec na stíhanie kyberkriminality, založený na aktualizovanom TZ a podporený špecializovanými nástrojmi trestného práva procesného. Kľúčové bude tento rámec **naďalej udržiavať aktuálny**, t. j. pružne reagovať na nové formy útokov (napr. kriminalita spojená s umelou inteligenciou, útoky na kritickú infraštruktúru či masové úniky dát) a zároveň **efektívne aplikovať** existujúce normy v praxi. Len kombinácia kvalitnej legislatívy a jej dôsledného presadzovania môže naplniť cieľ trestného práva v kybernetickej oblasti, ktorým je ochrana spoločnosti a práv jednotlivcov pred novodobými hrozbami digitálneho veku.

Zoznam bibliografie

1. CROWN PROSECUTION SERVICE. Cybercrime – prosecution guidance. In: CPS.gov.uk [online]. Dostupné na: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/cybercrime-prosecution-guidance>
2. DRAŽOVÁ, P. Kyberkriminalita [online]. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UPITPDV/Prednasky/Kyberkriminalita.pdf>
3. MIKLÓSSYOVÁ, L.; DAŇKO, M. Problematika kyberšikany a využitie umelej inteligencie v boji proti nej. In: Nehmotné statky interdisciplinárne [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta UK, 2024. ISBN 978-80-7160-735-9. s. 141-156. Dostupné na: <https://dspace.uniba.sk/bitstream/handle/>

- 123456789/237/Nehmotne_statky_inerdisciplinarne_2024.pdf?sequence=3&isAllowed=y
4. MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Trestná agenda – štatistický prehľad za rok 2023 [online]. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2024. Dostupné na: http://justice.gov.sk/dokumenty/2025/03/I.-Trestna-agenda_2023.pdf
 5. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Štatistika kriminality v Slovenskej republike. [online]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>
 6. NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dôvodová správa k návrhu zákona o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417320>
 7. SRHOLEC, M. Kriminalistické avízo – časť IV. Počítačová kriminalita. Právne listy [online]. 18.6.2019. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a753-kriminalisticke-avizo-cast-iv-pocitacova-kriminalita>
 8. ŠAMKO, P. K. zaistovaniu počítačových údajov v trestnom konaní. Právne listy [online]. 21.1.2018. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a626-k-zaistovaniu-pocitacovych-udajov-v-trestnom-konani>
 9. ŠKUBLA, M. Nebezpečné elektronické obťažovanie – nový trestný čin. Škubla & Partneri [online]. 1.7.2021. Dostupné na: <https://www.skubla.sk/clanky/nebezpecne-elektronicke-obtazovanie-novy-trestny-cin>
 10. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

STARÝ PROBLÉM, NOVÉ VÝZVY: DISKRIMINÁCIA NA ZÁKLADE VEKU

Mgr. Juraj Plaza

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia
juraj.plaza@flaw.uniba.sk

Starý problém, nové výzvy: diskriminácia na základe veku

Článok sa venuje problematike diskriminácie na základe veku v slovenskom a európskom právnom, spoločenskom a inštitucionálnom kontexte. Článok analyzuje rozsah právnej ochrany, identifikuje legislatívne medzery, výnimky a nedostatky v uplatňovaní antidiskriminačných noriem. Pozornosť je venovaná aj aplikačnej praxi relevantných inštitúcií, najmä inšpekcie práce a Slovenského národného strediska pre ľudské práva, ako aj bariéram, ktoré obmedzujú účinné uplatňovanie práva na rovnaké zaobchádzanie. Článok zdôrazňuje špecifiká vekovej diskriminácie, ktorá môže zasiahnuť každého jednotlivca v rôznych fázach života, a to vo vzťahu k trhu práce, dôchodkovému systému, bývaniu či vzdelávaniu. Autor navrhuje aj legislatívne a nelegislatívne opatrenia smerujúce k posilneniu ochrany pred diskrimináciou na základe veku a k vytvoreniu inkluzívneho spoločenského prostredia pre všetky vekové skupiny.

Old Problem, New Challenges: Age Discrimination

The article examines the issue of age discrimination within the Slovak legal, social, and institutional framework. It analyses the scope of legal protection, identifies legislative gaps, exceptions, and shortcomings in the enforcement of anti-discrimination standards. Particular attention is paid to the practical functioning of relevant institutions, especially the Labour Inspectorate and the Slovak National Centre for Human Rights, as well as the barriers that hinder the effective application of the right to equal treatment. The article highlights the specific nature of age discrimination, which may affect every individual at different stages of life—in employment, pensions, housing, or education. The author

proposes legislative and non-legislative measures aimed at strengthening protection against age discrimination and fostering an inclusive environment for all age groups.

Kľúčové slová: vek, diskriminácia, antidiskriminácia, ageizmus

Keywords: age, discrimination, anti-discrimination, ageism

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.09>

Úvod

Prednedávnom slovenský antidiskriminačný zákon „oslávil“ svoje dvadsiate narodeniny. Nemenej aktuálna je odôvodnenosť diskusie o nediskriminácii aj mimo „osláv“. Vek ako chránený znak, na rozdiel od pohlavia, rasy či náboženstva, často nevzbudzuje rovnakú mieru spoločenskej citlivosti. V porovnaní s inými chránenými znakmi ako napríklad rasa, etnický pôvod, sexuálna orientácie či zdravotné postihnutie, ktoré sa zväčša týkajú vybraného a nemenného okruhu osôb, sa s rozdielnym zaobchádzaním z dôvodu príslušnosti k určitej vekovej skupine potenciálne môže stretnúť každý. Navyše vek podlieha v priebehu času zmenám nezávislým na vôli človeka.¹ Starší vek predstavuje formu nezmeniteľnej charakteristiky v súvislosti napríklad so stanovovaním vekových hraníc. U jednotlivcov nižšieho veku je možné predpokladať, že eventuálne dosiahnu na nároky vyhradené vyšším vekovým kategóriám, opačne to neplatí.² V oblasti zákazu diskriminácie na úrovni EÚ bola v rokoch 2022 – 2023 prijatá prelomová legislatíva na boj proti nerovnému postaveniu žien a mužov na trhu práce ako aj boju proti tzv. rodovému mzdovému rozdielu.³ Na druhej strane Európska komisia vo svojom Programe práce na rok 2025 deklarovala stiahnutie legislatívneho návrhu smernice, ktorá mala adresovať

¹ KOMENDOVÁ, J. Nerovné zachádzaní z dôvodu veku v zamestnaní a pri výkone povolání. In: *Právnik* [online]. roč. 2, č. 2023 [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-2.html?a=3745>.

² BOUČKOVÁ, P. et al. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2016.

³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2023/970 ktorou sa posilňuje uplatňovanie zásady rovnakej odmeny pre mužov a ženy za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty prostredníctvom transparentnosti odmeňovania a mechanizmov presadzovania (tzv. pay transparency directive) a v roku 2022 Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2022/2381 o zlepšení rodovej vyváženosti medzi riadiacimi pracovníkmi kótovaných spoločností a súvisiacich opatreniach.

horizontálnu diskrimináciu.⁴ Existujú indikácie, že legislatívna iniciatíva sa zo záväzných právnych predpisov presunie na nezáväzné akty (odporúčania, guidelines,...). V oblasti vekovej diskriminácie a ageizmu Komisia ku koncu roka 2024 spustila prostredníctvom Directorate-General for Justice and Consumers štúdiu zameranú práve na diskrimináciu na základe veku.⁵ Nie je preto nedôvodné očakávať iniciatívu (legislatívnu alebo nelegislatívnu) v najbližšom čase. Diskriminácia na základe veku, resp. ageizmus sa nevyskytujú v izolácii – sú prepojené s globálnymi sociálno-ekonomickými a psychologickými faktormi, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie o rodine. Podľa najnovšej správy Populačného fondu OSN 39 % dospelých považuje finančné obmedzenia ako dôvod, prečo nemôžu mať želaný počet detí, 19 % spája tieto rozhodnutia s problémom cenovo dostupného bývania a 21 % upozorňuje na neistú situáciu na trhu práce.⁶ Trend ukazuje, že populácia minimálne v našej časti sveta starne. Problematika rozoberaná v tomto článku má za cieľ poukázať na nedostatky v oblasti nerovného zaobchádzania na základe veku ako aj navrhnúť riešenia.

1 Zásada rovnakého zaobchádzania – vek ako chránený znak

Všeobecný zákaz diskriminácie sa nachádza v článku 12 Ústavy. Ústava však výslovne **neuvádza vek ako chránený dôvod**. Článok 12 zaručuje základné práva a slobody „*všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie*.“ Vek je možné vyvodit' len z „*iného postavenia*.“ Ústavný súd viackrát vo svojej argumentácii dôvodil, že pojem iné postavenie sa musí vykladať v nadväznosti na predtým vymenované zakázané diskriminačné dôvody nerozlučne späté s ľudskou jedinečnosťou. Dalo by sa povedať, že interpretačný prístup, ktorý zvolil Ústavný súd vo viacerých svojich rozhodnutiach vo vzťahu

⁴ Annex IV. Commission work programme 2025. [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategy-documents/commission-work-programme/commission-work-programme-2025_en.

⁵ Join the Effort to Combat Ageism and Age Discrimination in the EU - AGE Platform Europe. [online] [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://www.age-platform.eu/join-the-effort-to-combat-ageism-and-age-discrimination-in-the-eu/>.

⁶ UNFPA (UNITED NATIONS POPULATION FUND). *State of World Population 2025* [online]. New York, NY, USA, [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://arabstates.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/2025-06/19f874eb-84eb-44c4-a55c-5f61caad68d0.pdf>.

k tomuto pojmu je potenciálne reštriktívny a schopný odoprieť ochranu vo viacerých situáciách.⁷ Podľa Drgonca by sa na základe tejto argumentácie vek nevošiel do interpretácie iného postavenia zvolenej súdom.⁸ Navyše Ústavný súd výslovne judikoval, že články 12 ods. 1 a 12 ods. 2 Ústavy nemajú priamy horizontálny účinok. Tieto ustanovenia preto nemožno uplatňovať voči súkromným osobám (hoci voči štátu ich uplatniť možno).⁹

Vek explicitne neuvádza ani Európsky dohovor o ľudských právach (ďalej len „EDLP“) v článku 14. Je však nesporné, že vek je akceptovaný ako chránený znak vyvodzovaný judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). Súd uznal, že vek patrí medzi tzv. „iné postavenie“ (napr. rozsudok Schwizgebel proti Švajčiarsku z 10. júna a rozsudok Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku z 25. júla 2017). Zároveň však ESLP zatiaľ nenaznačil, že by diskriminácia z dôvodu veku mala byť považovaná za rovnako závažnú ako diskriminácia na základe iných zakázaných dôvodov (odsek 88 rozsudku British Gurkha Welfare Society a iní proti Spojenému kráľovstvu zo 16. septembra 2016). Dokonca v nedávnom rozsudku Ferrero Quintana proti Španielsku z 26. 11. 2024 v odseku 85 ESLP konštatoval, že rozdielne zaobchádzanie na základe veku nemusí predstavovať obzvlášť závažnú formu diskriminácie a nemusí mať rovnaký význam z hľadiska práv a záujmov jednotlivca ako iné formy diskriminácie.¹⁰ Zo všeobecného

⁷ Ústavný súd opätovne poukázal v rozhodnutí PL. ÚS 10/2022 na predchádzajúce rozhodnutie PL. ÚS 1/2012: „Ústavný súd je toho názoru, že slovné spojenie „iné postavenie“ použité v čl. 12 ods. 2 ústavy je potrebné vykladať v nadväznosti na predtým vymenované zakázané diskriminačné dôvody nerozlučne späté s ľudskou jedinečnosťou. Inými slovami, uvedené slovné spojenie, ktorým čl. 12 ods. 2 ústavy nadobúda demonštratívny charakter, treba vykladať ako „iné postavenie“ obdobné charakteristikám pred ním menovaným, nie ako „iné postavenie“ v zmysle postavenia svojou podstatou odlišného od ostatných explicitne menovaných zakázaných dôvodov. Nevyhnutné je preto skúmanie, či uvažovaný diskriminačný dôvod má svojou povahou priamy vzťah k niektorému z vypočítaných dôvodov podľa čl. 12 ods. 2 ústavy.“

⁸ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. 2. vydanie : C. H. Beck, 2019.

⁹ Bod 13. Nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 8/04 z 18. októbra 2005.

¹⁰ V predmetnej veci sa sťažovateľ sťažoval na zavedenie hornej vekovej hranice 35 rokov pre verejné výberové konanie na miesto policajta najnižšej hodnosti. Súd poznamenal, že sťažovateľ nebol členom zraniteľnej skupiny a že jeho sťažnosť sa týkala prístupu k zamestnaniu vo verejnom sektore, a nie výkonu základného práva výslovne uznaného dohovorom. Za týchto okolností súd poskytol štátu široký priestor na posúdenie (odseky 83 – 85). Súd pripustil, že vek môže byť relevantným faktorom pri posudzovaní fyzickej spôsobilosti osoby, a zároveň poznamenal, že povinnosti príslušníkov dotknutého policajného zboru nemali administratívny, ale výkonný a operatívny charakter, ktorý si vyžaduje špecifickú fyzickú zdatnosť. Súd dospel k záveru, že obmedzenie bolo nevyhnutné na zabezpečenie

hľadiska ESLP pojem „iné postavenie“ vykladá širšie (napríklad odsek 70 rozsudku Carson a iní proti Spojenému kráľovstvu zo 16. marca 2010) a jeho výklad nebol obmedzený len na charakteristiky, ktoré sú osobné v tom zmysle, že sú vrodené alebo neodňateľné (Kiyutin proti Rusku, z 10. marca 2011 a rozsudok Clift proti Spojenému kráľovstvu z 13. júla 2010).¹¹

Súdny dvor Európskej únie naopak došiel až ku označeniu **princípu nediskriminácie podľa veku za všeobecný princíp práva EÚ, ako aj za základné ľudské právo**. Urobil tak pri posudzovaní právnej úpravy v Nemecku, ktorá povoľovala reťazenie (v zásade neobmedzené opakované uzatváranie) pracovných pomerov na dobu určitú pre osoby staršie ako 52 rokov.¹² Charta základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“) v čl. 21 taktiež ukotvuje zákaz diskriminácie vrátane chráneného znaku veku. Z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že ustanovenia Charty sú určené pre členské štáty výlučne vtedy, ak vykonávajú právo Únie. Základné práva zaručené v právnom poriadku Únie sa uplatnia vo všetkých situáciách, ktoré právo Únie upravuje, avšak nie mimo týchto situácií.¹³ Opierať sa o Chartu preto nie je možné bez obmedzenia a v každej situácii. Rovnako, Súdny dvor vykladá právo EÚ, nie vnútroštátne právo a v oblasti diskriminácie nepokrýva všetky spoločenské vzťahy. Aj v prípade, že vnútroštátna legislatíva garantuje väčšiu ochranu ako smernica, Súdny dvor nebude môcť konať na rámc legislatívy EÚ (spojené veci C-609/17 a C-610/17 (TSN a AKT)).

Na vnútroštátnej úrovni právna veda čakala ako sa Ústavný súd vysporiada s chráneným znakom veku pri rozhodovaní o súlade ustanovenia § 63 ods. 1 písm. f) zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce (ďalej len „Zákonník práce“) s Ústavou, ktoré má od decembra 2021 pozastavenú účinnosť. Ustanovenie zavádzalo dosiahnutie veku 65 rokov a vek určený na nárok na starobný dôchodok ako výpovedný dôvod.

a udržanie funkčnej spôsobilosti policajného zboru. Vnútroštátne orgány majú v otázkach prijímania do verejnej služby, najmä v oblasti polície a bezpečnostných zložiek, široký priestor na voľné uváženie (odseky 100 – 101).

¹¹ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. Guide on Article 14 of the Convention (prohibition of discrimination) and on Article 1 of Protocol No. 12 (general prohibition of discrimination) [online]. Strasbourg: Council of Europe/European Court of Human Rights, 2025 [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_eng.

¹² Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-144/04 (Werner Mangold).

¹³ Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-117/14 (Poclava).

V odôvodnení rozhodnutia Ústavný súd poukázal na rozpor s čl. 12 Ústavy.¹⁴ Bolo by užitočné vidieť konečné rozhodnutie a argumentáciu súdu.¹⁵ Ústavný súd sa už v minulosti rovnako vyjadroval aj k negatívnej diskriminácii na základe nízkeho a vysokého veku.¹⁶ Nemyslíme si preto, že by existovali prekážky zahrnutia chráneného znaku veku do ochrany garantovanej čl. 12 a judikatúrne sa k tomu už Ústavný súd priblížil.¹⁷ Bude zaujímavé sledovať ako sa Ústavný súd v budúcnosti vysporiada s interpretáciou „iného postavenia“ a či upustí od svojej reštriktívnej judikatúry.

Zmienky o zákaze diskriminácie (najmä enumerácia chránených znakov) sa nachádzajú vo viacerých právnych predpisoch. Výpočet chránených znakov sa však značne líši a nie je jednotný. Nižšie v tabuľke je spracovaný prehľad chránených znakov vo vybraných právnych predpisoch. Najrozsiahlejší výpočet obsahuje Zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o štátnej službe“) a Zákonník práce. Okrem už zmieňovaného Dohovoru a Ústavy vek ako chránený dôvod neobsahujú ani predpisy upravujúce štátnu službu ozbrojených zborov.

¹⁴ Bod 14 Uznesenia Ústavného súdu sp. Zn. PL. ÚS 12/2021: „Z doterajšieho prieskumu ústavný súd usudzuje, že napadnutá norma patrí do rozsahu (scope) čl. 36 ods. 1 písm. b) v spojení s čl. 12 ústavy. Ak by ústavný súd návrhu vyhovel, znamenalo by to, že napadnutá norma predstavuje zásah do daného práva a má za následok zúženie rozsahu práv zamestnancov v porovnaní s inými zamestnancami.“

¹⁵ Pre úplnosť veci považujeme za dôležité uviesť, že niektoré členské štáty v Európskej únii majú podobné ustanovenie zavedené v svojich právnych poriadkoch (napríklad Holandsko tzv. „AOW-leeftijd“).

¹⁶ Uznesenie Ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 3/00.

¹⁷ OROSZ, L., SVÁK, J. et al. *Ústava Slovenskej republiky - Zväzok I.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2021.

	EDEP čl. 14	Ústava čl. 12 ods. 2	Antidiskri- minačný zákon	Zákon- ník práce čl. 1	Zákon- ník práce § 13 ods. 2	Zákon o štátnej službe	Zákon o štátnej službe príslušníkov PZ ¹⁸	Zákon o štátnej službe vojakov ¹⁹
pohlavie								
rasa								
farba pleti								
jazyk								
náboženstvo								
viera								
politické alebo iné zmýšľanie								
národnosť								
etnická skupina								
sociálny pôvod								
majetok								
rod								
iné postavenie								
zdravotné postihnutie								
zdravotný stav								
vek								
sexuálna orientácia								
manželský / rodinný stav								
genetické vlastností								
odborová činnosť								
členstvo v odborovej organizácii								
členstvo v združení								
oznámenie kriminality								
povinnosti k rodine								

¹⁸ Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.

¹⁹ Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

2 Antidiskriminačný zákon a veková diskriminácia

Zákaz diskriminácie v oblasti pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní upravuje zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (ďalej len ako „antidiskriminačný zákon“).²⁰ Ustanovenie § 2 ods. 1 podobne ako Zákonník práce výslovne uvádza vek ako chránený dôvod. Zákon však neposkytuje právnu definíciu veku.

Antidiskriminačný zákon sa vzťahuje ako na **súkromný, tak aj na verejný sektor**. Ochrana pred diskrimináciou podľa antidiskriminačného zákona sa vzťahuje **iba na práva osôb upravené osobitnými zákonmi**.²¹ Problémom je, že v niektorých oblastiach sa právna úprava nachádza v podzákonných právnych predpisoch. Národná legislatíva **nepokrýva ochranu pred diskrimináciou v prístupe k tovarom a službám, vrátane ubytovania, poskytovaných fyzickými osobami, ktoré nie sú podnikateľmi**.

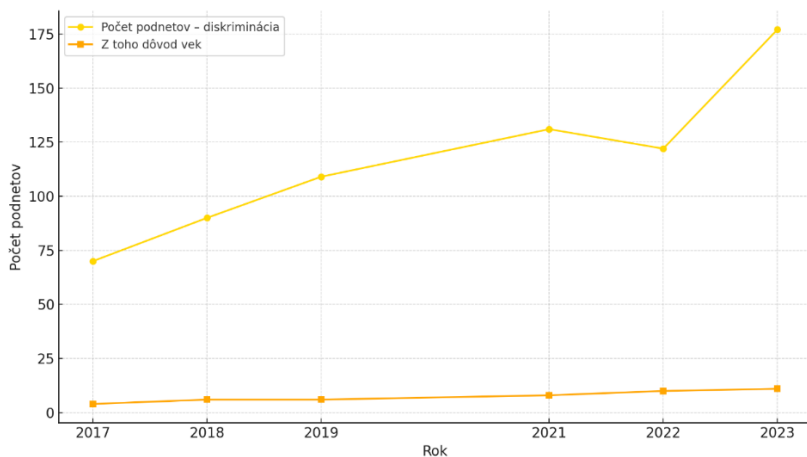
V zmysle § 9 antidiskriminačného zákona sa každý, kto sa domnieva, že je alebo bol dotknutý na svojich právach, právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania môže domáhať ochrany na súde. Okrem toho sa osoba môže obrátiť aj na osobitné inštitúcie. Jednou z nich je Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len „Stredisko“).²² Nasledujúci graf ukazuje porovnanie počtu podnetov doručených na Stredisko, v rámci ktorých osoby namietali porušenie zákazu diskriminácie a koľko z týchto podnetov namietalo chránený znak vek.²³

²⁰ NOVÁKOVÁ, M. et al. *Pracovné právo I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2024.

²¹ § 3 ods. 2 Antidiskriminačného zákona.

²² V zmysle § 1 zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva.

²³ Údaje za rok 2022 nie sú zahrnuté v grafe z dôvodu nefunkčnosti odkazu na stránke strediska v čase písania tohto článku.

Graf 1: Prehľad počtu podnetov doručených na Stredisko v rokoch 2017 – 2023 namietajúcich diskrimináciu. Žltý graf predstavuje celkový počet podnetov, v rámci ktorých osoby namietali porušenie zákazu diskriminácie. Oranžový graf predstavuje počet podaní, ktoré namietali diskrimináciu na základe veku. Graf bol spracovaný autorom na základe údajov z ročných záverečných správ Strediska.²⁴

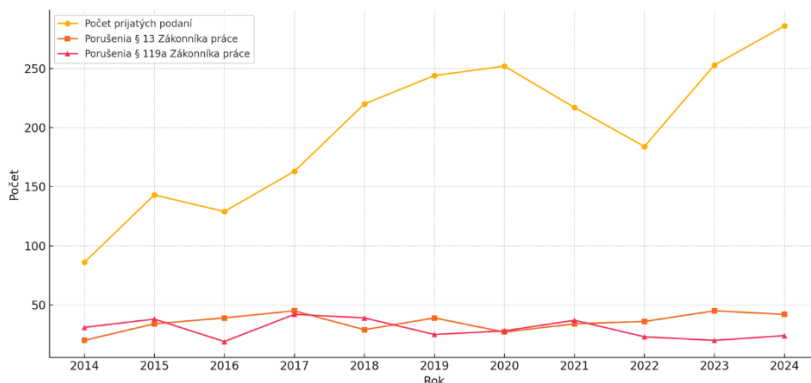
Je možné konštatovať, že iba malá časť podnetov sa týka diskriminácie na základe veku. Celkovo počet podnetov namietajúcich diskrimináciu podaných na Stredisko je relatívne nízky, má však stúpajúcu tendenciu. V roku 2023 bol vek namietaný len v 11 prípadoch. Zo všetkých doručených podaní v roku 2023 Stredisko dospelo k záveru o diskriminácii **len v 23 prípadoch** (údaje za rok 2024 v čase písania článku ešte neboli publikované).²⁵ Český verejný ochranca práv, ktorý plní funkciu „national equality body“ konštatoval v roku 2023 ešte menej (4) prípadov diskriminácie.²⁶ Nízky počet môže byť spôsobený spôsobom vybavovania a analytickým prístupom k údajom. Viaceré prípady môžu byť vybavované poradenstvom a len v malom množstve sa ľudia môžu rozhodnúť ísť do procesu posudzovania.

²⁴ Ročné záverečné správy Strediska dostupné na internete: <https://www.snspl.sk/nasacinnost/plan-cinnosti-a-odpocet-aktivit/> [cit. 17.03.2025].

²⁵ SLOVENSKÉ NÁRODNÉ STREDISKO PRE ĽUDSKÉ PRÁVA. Ročná záverečná správa o činnosti Slovenského národného strediska pre ľudské práva za rok 2023. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2024. [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://www.snspl.sk/wp-content/uploads/Rocna-zaverecna-za-rok-2023.pdf>

²⁶ Výročná zpráva 2023, Veřejný ochránce práv dostupné na internete: https://www.ochrance.cz/dokument/zpravy_pro_poslaneckou_snmovnu_2023/vyrocní-zpráva-2023.pdf [cit. 17.03.2025].

V pracovnoprávnej oblasti diskrimináciu na základe veku explicitne zakazuje Zákonník práce. Článok 1 v rámci základných zásad Zákonníka práce výslovne uvádza zákaz vekovej diskriminácie, čo sa opakuje aj neskôr v § 13 ods. 2. V oboch ustanoveniach sa nachádza odkaz na antidiskriminačný zákon. Špecifická úprava mzdy za prácu rovnakej hodnoty je obsiahnutá v § 119a, toto ustanovenie sa však vzťahuje len na chránený znak pohlavia.²⁷ V porovnaní s § 110 českého Zákonníka práce²⁸ je naša úprava značne reštriktívnejšia. V Českej republike je toto ustanovenie všeobecné a hovorí o rovnakej mzde, plate alebo odmene pre všetkých zamestnancov vykonávajúcich rovnakú prácu, resp. prácu rovnakej hodnoty. Nasledujúci graf zobrazuje počet podaní doručených na inšpektoráty práce, v ktorých bolo poukázané na porušenie zákazu diskriminácie a zobrazenie počtu prípadov, v ktorých inšpekcia konštatovala porušenia § 13 a § 119a Zákonníka práce.

Graf 2: Prehľad počtu podaní na inšpektoráty práce poukazujúcich na porušovanie zásady rovnakého zaobchádzania a diskrimináciu v rokoch 2014 – 2024. Žltý graf predstavuje celkový počet prijatých podaní poukazujúcich na diskrimináciu. Oranžový graf predstavuje počet porušení § 13 Zákonníka práce a červený graf predstavuje porušenia § 119a Zákonníka práce. Graf bol spracovaný autorom na základe údajov Národného inšpektorátu práce z Informatívnej správy o diskriminácii a rodovej rovnosti v pracovnoprávných vzťahoch za rok 2024.²⁹

²⁷ HAMULÁK, J., FREEL, L., NEVICKÁ, D. The Comparative Analysis of Women's Status in Labor Relations in Modern Slovakia and the Czech Republic. In: *DANUBE* [online]. 2020, roč. 11, č. 3 [cit. 17.03.2025]. DOI: 10.2478/danb-2020-0012.

²⁸ Zákon č. 262/2006 Sb. Zákonník práce.

²⁹ Informatívna správa o diskriminácii a rodovej rovnosti v pracovnoprávných vzťahoch za rok 2024 dostupná na internete: <https://www.ip.gov.sk/diskriminacia-a-rodova-rovnost-v-pracovnopravnych-vztahoch/> [cit. 17.03.2025].

Z grafu č. 2 vyplýva, že počet doručených podaní v tejto oblasti má posledné roky stúpajúcu tendenciu. Pri analýze veku ako diskriminačného dôvodu môžeme opomenúť porušenia § 199a Zákonníka práce a rozhodujúce sú porušenia § 13. Toto ustanovenie však pokrýva viacero oblastí a nie iba diskrimináciu. V závislosti na konkrétnych okolnostiach (ak nešlo o špecifické diskriminačné konanie) sú irelevantné zistené porušenia ods. 3 (konanie proti dobrým mravom), ods. 4 (súkromie zamestnancov/monitorovanie), ods. 5 (zákaz mlčanlivosti o pracovných podmienkach), ods. 6 (zákaz inej zárobkovej činnosti), čiastočne aj ods. 7 (povinnosť zamestnávateľa odpovedať na sťažnosť zamestnanca na porušenie zákazu diskriminácie ako aj porušenie ods. 3 až 6, resp. nevykonanie nápravy, neupustenie od konania a neodstránenie následkov), porušenia ods. 8 a 9 neboli konštatované. Za rok 2024 diskriminácia ako taká teda prichádza do úvahy len v **11 prípadoch** (ods. 1, 2 a 7). Celkový počet zistených porušení zo strany inšpekcie práce je dlhodobo nízky. Správa navyše nerozlišuje medzi porušeniami jednotlivých odsekov. Výsledkom je skreslený obraz o práci inšpekcie v oblasti diskriminácie a rodovej rovnosti. Zrejme aj z dôvodu zastaranosti informačného systému používaného inšpekciou práce, nemá inšpekcia k dispozícii dostatočné analytické údaje k diferencovaniu na jednotlivé chránené znaky. Zo správ je zjavné, že inšpekcia nekonštatuje žiadne porušenia antidiskriminačného zákona. Keďže podľa § 2 ods. 1 písm. a) bod 1 v spojení s písm. b) zákona č. 122/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o inšpekcii práce“) vykonáva inšpekcia práce dozor nad dodržiavaním a vyvodzuje zodpovednosti za porušenie pracovnoprávných predpisov. Poznámka č. 2 príkladmo vymenúva právne predpisy. Antidiskriminačný zákon sa v demonštratívnom výpočte nenachádza. Rovnako je z rozsahu spoločenských vzťahov, ktoré antidiskriminačný zákon upravuje zjavné, že sa nejedná čisto o pracovnoprávny predpis. Zákonník práce je v prípade zákazu diskriminácie *lex specialis* voči antidiskriminačnému zákonu, ktorý je *lex generalis* pre oblasť antidiskriminačného práva. Otázna je preto aplikácia týchto ustanovení samotným orgánom. Zákonník práce priamo odkazuje na antidiskriminačný zákon dokonca dvakrát v čl. 1 ako aj v § 13 ods. 1. Nie je preto možné neaplikovať antidiskriminačný zákon pri výkone dozoru a posudzovaní porušenia pracovnoprávných predpisov v prípadoch diskriminácie.

Podľa nášho názoru existuje viacero dôvodov, prečo inšpekcia práce dlhodobo vykazuje nízky počet zistených prípadov diskriminácie, vrátane diskriminácie na základe veku. Jedným z nich je nízka informovanosť zamestnancov o tom, že sa vôbec môžu s podozrením na diskrimináciu obrátiť na inšpektorát práce. Ďalším problémom je obava z odvety zo strany zamestnávateľa či zhoršenia pracovných podmienok, čo mnohých od podania podnetu odrádza. Prispieva aj zložitnosť dokazovania diskriminácie a zlá dôkazná situácia. Významnú úlohu môže zohrávať aj všeobecná nedôvera v efektívnosť inšpekcie práce, ktorá sa podľa dostupných údajov primárne sústreďuje na ľahšie preukázateľné porušenia pracovného práva a nie na komplexné prípady diskriminácie ako aj prevalencia kontrol v malých podnikoch.³⁰ V neposlednom rade môžu byť dôvodom aj psychologické bariéry v zmysle pocitu bezbrannosti, rezignácie či akceptácie nepriaznivého stavu.

Veková diskriminácia je často vnímaná ako „prirodzená súčasť“ pracovného života, čo spôsobuje, že postihnuté osoby málokedy podávajú formálne podnety. Diskriminácia na základe veku sa môže objavovať v akejkoľvek vekovej skupine. Podľa niektorých prieskumov je dokonca prevalentnejšia ako diskriminácia na základe pohlavia.³¹ Vek sa ukazuje ako najčastejší dôvod výpovede z nadbytočnosti.³²

Neprehľadné správy, obzvlášť čo sa týka diskriminácie, má Slovenská obchodná inšpekcia. V správach o svojej činnosti deklaruje kontrolu nekalých obchodných praktík a nerovnakého zaobchádzania so spotrebiteľom, no neuvádza počet prípadov diskriminácie ani dôvody. Nie je preto jasné či v realite vôbec diskriminácia je predmetom kontroly alebo to je de facto nevykonávaná kompetencia. Nerovnaké zaobchádzanie (11 prípadov) sa nachádza len vo výročnej správe za rok 2023.³³

³⁰ K tomu pozri správy o stave ochrany práce a činnosti orgánov inšpekcie práce dostupné na internete: <https://www.ip.gov.sk/spravy-o-cinnosti/?ip=nip> [cit. 17.03.2025].

³¹ KUNZE, F., DE MEULENAERE, K. Discrimination in organizations on the basis of age. In: *Current Opinion in Psychology* [online]. 2024, roč. 60 [cit. 17.03.2025]. DOI: 10.1016/j.copsyc.2024.101927.

³² BARANCOVÁ, Helena. Čl. 1 [Zákaz diskriminácie]. In: BARANCOVÁ, Helena a kol. *Zákonník práce*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2022, s. 19–20, marg. č. 26.

³³ Výročná správa Slovenskej obchodnej inšpekcie 2023 dostupná na internete: <https://www.soi.sk/files/documents/kcinnost/2024/vs%202023.pdf> [cit. 17.03.2025].

3 Výnimky a prípustné rozdielne zaobchádzanie

Antidiskriminačný zákon stanovuje prípady **prípustného rozdielneho zaobchádzania pre z dôvodu vek**. Pre niektoré profesie (napríklad pre príslušníkov ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov atď.) ako aj dobrovoľná vojenská príprava či plnenie úloh vojakov zaradených do aktívnych záloh je za určitých podmienok možné rozdielne zaobchádzanie.³⁴

Pre chránený dôvod veku je výnimka zakotvená v § 8 ods. 3 antidiskriminačného zákona. Prípustné je napríklad stanovenie:

- a) minimálnej alebo maximálnej vekovej hranice ako podmienky na vstup do zamestnania,
- b) **osobitnej podmienky pre prístup k zamestnaniu alebo odbornému vzdelávaniu** pre určitú vekovú kategóriu s cieľom podporiť zamestnanosť alebo ochranu tejto skupiny,
- c) podmienky týkajúce sa minimálneho veku, odbornej praxe alebo rokov služby pri prístupe k zamestnaniu alebo k určitým pracovným výhodám.

Uvedené výnimky nie sú absolútne. Musia zároveň spĺňať podmienku objektívneho odôvodnenia sledovaním oprávneného cieľa a musia byť na jeho dosiahnutie nevyhnutné a primerané, navyše musia byť ustanovené osobitným predpisom. Súdny dvor v rozhodnutí vo veci C-518/22 AP Assistenzprofis GmbH judikoval, že požiadavka veku je oprávnená iba v prípadoch, pokiaľ sa jedná o nevyhnutné opatrenie na ochranu práv a slobôd. V predmetnom prípade sa jednalo o požiadavku zdravotne znevýhodnenej osoby, ktorá mala z dôvodu svojho zdravotného postihnutia nárok na poskytovanie služieb osobnej asistencie a podľa súdu bola irelevantná výslovná požiadavka dotknutej osoby na vek. Ekvivalentom v slovenskej právnej úprave je zákonný limit 18 rokov pre pracovného asistenta osoby so zdravotným postihnutím.³⁵

Rozdiely v konaní, ktoré sú zdôvodnené vekom sú prípustné vtedy, ak sú objektívne a únosným spôsobom zdôvodnené právne korektným účelom a prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa sú primerané a potrebné.³⁶ Posudzovanie objektívneho zdôvodnenia sa musí posudzovať prísne. Vo vyššie zmienenom prípade C-144/04 (Mangold) testom neprešlo opakované uzatváranie pracovných pomerov na určitú dobu

³⁴ § 4 ods. 1 antidiskriminačného zákona.

³⁵ § 59 ods. 3 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁶ BARANCOVÁ, Helena. Čl. 1 [Zákaz diskriminácie]. In: BARANCOVÁ, Helena a kol. Zákonník práce. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2022, s. 38, marg. č. 44.)

s osobami, ktoré dovŕšili 52. rok veku pod zámienkou štátu podporiť zamestnanosť.

Prípady spojené veci C-250/09 a C-268/09 (Georgiev) a C-46/17 (Hubertus) sa však v týkali odchodu do dôchodku. Vnútroštátna legislatíva umožňovala odloženie odchodu do dôchodku – v prípade Georgiev prostredníctvom obmedzeného počtu ročných pracovných zmlúv na dobu určitú a v prípade Hubertus zmenou jednej podmienky v existujúcej pracovnej zmluve, a to vždy o pol roka. Súdny dvor EÚ konštatoval, že takéto opatrenia nie sú v rozpore, pretože zohľadňujú nárok na dôchodok ako alternatívny zdroj príjmu. Navyše, v prípade Georgiev dospel Súdny dvor k záveru, že vek nebol jediným kritériom, a v prípade Hubertus považoval, že dané opatrenie ani nemožno považovať za znevýhodňujúce.³⁷

V systéme sociálneho zabezpečenia rozdielne zaobchádzanie na základe veku nie je diskriminačné, pokiaľ sa týka vekových hraníc pre starobný alebo invalidný dôchodok alebo rozdielných metód výpočtu dôchodkov, pričom tieto rozdiely nesmú viesť k diskriminácii.³⁸ Diskriminačné podľa Súdneho dvora nie sú ani rozdielne (odstupňované podľa veku) príspevky zamestnancovi do dôchodkového systému vyplácané ako súčasť odmeny.³⁹ Rozdielne zaobchádzanie na základe veku je tiež prípustné v poisťovníctve, ak je založené na overiteľných štatistických údajoch a podmienky sú primerané riziku. Antidiskriminačný zákon umožňuje uplatnenie dočasných vyrovnávacích opatrení aj z dôvodu veku.

4 Bariéry

Aj napriek pokroku stále existujú viaceré bariéry na úrovni rovného zaobchádzania na základe veku. Najcitelnejšia nerovnosť je prítomná vo sfére sociálneho zabezpečenia v dôchodkovom veku. Minimálna výška dôchodku je hlboko pod hranicou minimálnej mzdy.⁴⁰ Navyše, priemerné dôchodky žien sú nižšie v dôsledku vplyvu štruktúrnych

³⁷ TER HAAR, B. Is the CJEU Discriminating in Age Discrimination Cases? In: *Erasmus Law Review* [online]. 2020, roč. 13, č. 1 [cit. 25.06.2025]. DOI: 10.5553/ELR.000159.

³⁸ KRIPPEL, Mikuláš. *Princíp rovnosti pre realizáciu práva na primerané hmotné zabezpečenie*. In: *Listina v kontextu spoločenských zmien*. 1. vyd. Praha (Česko): Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 223-238.

³⁹ Vec C-476/11 HK Danmark, ktorá koná za Glennie Kristensenovú proti Experian A/S.

⁴⁰ Suma minimálneho dôchodku v roku 2025 je vo výške 397,30 EUR. Dostupné na internete: <https://www.socpoist.sk/socialne-poistenie/dochodkove-poistenie/minimalny-dochodok/dalsie-informacie/suma-minimalneho-2> [cit. 17.03.2025].

aspektov trhu práce. Postavenie žien na trhu práce na Slovensku sa vyznačuje nižšími mzdami, kratšou a často prerušenou kariérou, čo vedie k nižšiemu počtu odpracovaných rokov na účely dôchodkového poistenia, ako aj k vyššiemu riziku nezamestnanosti u žien s nižším vzdelaním v porovnaní s mužmi s porovnateľným vzdelaním. V roku 2019 predstavoval priemerný rodový rozdiel v dôchodkoch na Slovensku 10,8 % (štvrtá najnižšia hodnota spomedzi krajín EÚ).⁴¹

Okrem toho verejná doprava v niektorých odľahlých osídleniach nie je buď vôbec zabezpečená, alebo len občasne s pár spojmi. Prístup k zdravotnej starostlivosti a službám pre ľudí bez osobných áut (seniori), sociálnemu životu a prístup k vzdelaniu (mladí ľudia) je pre tieto vekové skupiny značne sťažený.

Z hľadiska prístupu k zdravotnej starostlivosti došlo od roku 2021 k zmene zoznamu chorôb, syndrómov a stavov, ktoré sú zdravotnými dôvodmi pre umelé prerušenie tehotenstva. Dosiahnutie veku 40 rokov už viac nie je dôvodom na umelé prerušenie tehotenstva hrađeného z verejného zdravotného poistenia.⁴² Veková hranica 40 rokov bola predtým uvedená ako samostatný dôvod na vykonanie interrupcie.

Z Eurobarometer prieskumu uskutočneného v roku 2023 vyplýva, že až 52 % respondentov označilo svoj vek ako faktor, ktorý ich môže znevýhodňovať v prístupe k povolaniu.⁴³ Subjektívne hodnotenie môže súvisieť s viacerými faktormi, jedným z nich môžu byť aj inzeráty samotné. Obvyklá formulka, ktorá vyzdvihuje mladý dynamický kolektív môže automaticky pôsobiť diskriminačne na značnú časť uchádzačov o zamestnanie. Vstupu mladých na trh práce naopak bráni nedostatok dôvery zamestnávateľov vo vzdelávací systém alebo nevôľa spravodlivo ohodnotiť čerstvého absolventa. Neplatené sťaže vykonávané prostredníctvom inomínatnych zmlúv podľa zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník nielenže porušujú ustanovenia Zákonníka práce, keďže zväčša naplňajú znaky závislej práce, ale najmä znamenajú pre niektorých nepriechodnú prekážku k svojej profesii. Komplexne túto problematiku veľmi pravdepodobne nevyrieši ani navrhovaná smernica o sťahach. Rada v júny 2025 po mesiacoch hľadania priechodného

⁴¹ EUROSTAT. Closing the gender pension gap? [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210203-1>.

⁴² Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva

⁴³ EUROPEAN COMMISSION. DIRECTORATE GENERAL FOR JUSTICE AND CONSUMERS. *Discrimination in the European Union: report*. [online]. Luxembourg: Publications Office, 2023 [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/936462>.

rámca pre väčšinu členských štátov prijala svoju pozíciu (tzv. „general approach“). Aktuálny text smernica sa vzťahuje len na stážistov v pracovnoprávnom vzťahu s cieľom zlepšiť ich pracovné podmienky a zároveň sa uplatňuje aj na osoby zapojené do „falošných“ stáží. Vzhľadom na osobitné regulačné rámce nie sú do pôsobnosti smernice zahrnuté stáže v rámci vzdelávania alebo aktívnych politik trhu práce.⁴⁴ Legislatívny proces však ešte nie je ukončený a text má potenciál byť ešte zmenený.

Niektoré členské štáty majú zavedenú hornú vekovú hranicu na prístup k niektorým povolaniam v civilnej službe. A priori takáto právna úprava nie diskriminačná, ak spĺňa viacero nasledovných podmienok stanovených Súdny dvorom: sledovať legitímny cieľ politiky zamestnanosti a trhu práce, primeranosť a nevyhnutnosť na dosiahnutie cieľa.⁴⁵

Na druhej strane stanovenie hornej hranice (dosiahnutie určitého veku ako dôvod skončenia pracovného alebo obdobného pomeru) je za určitých okolností taktiež možné. Právna úprava na Slovensku obsahuje viaceré obmedzenia v tejto oblasti (napr. sudcovia, vysokoškolskí pedagógovia, prokurátori).⁴⁶ Zatiaľ čo pri štátnej službe zákon upravuje možnosť predĺžiť služobný pomer o 3 roky po dovŕšení 65 rokov,⁴⁷ v prípade sudcov takýto postup nie je možný a sudcovi zaniká funkcia posledný deň mesiaca, v ktorom sudca dosiahol vek 67 rokov.⁴⁸ V uvedenom prípade dochádza k nerovnosti v 2 rovinách. Prvá je nerovnaká základná hranica zániku štátnozamestnaneckého pomeru, ktorá je nastavená o 2 roky nižšie ako pri sudcoch a druhá je v existencii možnosti predĺžiť služobný pomer, čo pri funkcii sudcu nie je možné a tým pádom je hranica pre štátnozamestnanecký pomer o rok vyššia. Podobný prípad prešiel posudzovaním Súdneho dvora vo veci C-349/23 (HB proti Bundesrepublik Deutschland). Úradníci vymenovaní do stálej

⁴⁴ Aktuálna verzia navrhovaného legislatívneho textu je dostupná na internete: <https://www.consilium.europa.eu/media/eafb5p1r/st10570en25.pdf> [cit. 17.03.2025].

⁴⁵ V rozsudku vo veci C-408/23 (Anwaltsnotarin) Súdny dvor posúdil ako súladnú legislatívu, ktorá stanovovala, že za notára nemôže byť po prvýkrát vymenovaná osoba, ktorá ku dňu uplynutia lehoty na podanie prihlášok na pozíciu notára dosiahla vek 60 rokov.

⁴⁶ § 17 písm. g) zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediaciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v spojení s čl. 146 ods. 2 Ústavy § 77 ods. 9 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov § 15 ods. 3 písm. b) zákona č. 154/2001 Z. z. o prokurátoroch a právnych čakaťoch prokuratúry v znení neskorších predpisov.

⁴⁷ Spôsob zániku štátnozamestnaneckého pomeru podľa § 88 ods. 1 písm. k) v spojení s úpravou zmeny, resp. predĺženia štátnozamestnaneckého pomeru podľa § 55 ods. 1 písm. u) zákona o štátnej službe.

⁴⁸ Čl. 146 ods. 2 Ústavy.

štátnej služby mohli na svoju žiadosť odložiť odchod do dôchodku o tri roky, rovnako aj sudcovia spolkových krajín. Sudcovia najvyšších súdov však takú možnosť nemali. Súdny dvor v tomto prípade vylúčil diskrimináciu na základe veku a namiesto toho dôvodil, že takéto rozdielne zaobchádzanie je založené na profesijnej skupine, do ktorej dotknuté osoby patria na spolkovej a regionálnej úrovni. Právna úprava, podľa ktorej spolkoví sudcovia nemôžu odložiť svoj odchod do dôchodku, zatiaľ čo spolkoví úradníci a sudcovia spolkových krajín tak môžu urobiť neporušovala zákaz diskriminácie na základe veku. Pre súd bolo podstatné, že osoby patriace do týchto skupín nevykonávali tie isté funkcie a podmienky výkonu funkcií boli pre každú z týchto skupín špecifické. Rozdiel oproti Slovensku spočíval v rovnakej základnej hranici odchodu do dôchodku pre všetky vyššie zmienené skupiny. Vo svetle rozsudku by však nebolo možné porovnať štátnu službu s funkciou sudcu. V prípade Maďarska neprešla testom primeranosti sledovanému cieľu legislatíva ustanovujúca automatický zánik služobného pomeru sudcov, prokurátorov a notárov dovŕšením veku 62 rokov. Právna úprava, ktorá nadobudla účinnosť 1. 1. 2011 upravovala koniec funkcie všetkých sudcov a prokurátorov, ktorí pred týmto dátumom dovŕšili vek 62 rokov k 30. júnu 2012 (teda po uplynutí obdobia šiestich mesiacov). Tí sudcovia a prokurátori, ktorí dovŕšili tento vek v období medzi 1. januárom a 31. decembrom 2012 mali ukončiť vykonávanie svojich funkcií 31. decembra 2012, teda po uplynutí obdobia, ktoré v nijakom prípade neprekročí jeden rok a ktoré bude vo väčšine prípadov kratšie.⁴⁹ Zásadný problém bol najmä v krátkosti časového obdobia, kedy mali zmeny nadobudnúť účinnosť.

Z hľadiska prístupu k vzdelaniu sú viaceré študentské výhody obmedzené zväčša dosiahnutím 26. roku života. Napríklad dohodu o brigádnickej práci študenta je možné uzavrieť len s osobou, ktorá nedovŕšila 26 rokov veku a zároveň dohoda zo zákona zaniká koncom kalendárneho roka, v ktorom fyzická osoba dovŕši 26 rokov.⁵⁰ Rovnako platí aj pre tzv. „vlaky zadarmo“ sú obmedzené druhým stupňom vysokoškolského štúdia a/alebo dňom dovŕšenia 26 rokov. Výhody okrem skupiny 26+ neplatia ani pre študentov tretieho stupňa vysokoškolského štúdia. Podobné platí aj pre dolnú hranicu vzniku pracovnoprávnej subjektivity, ktorou je 15. rok života. Podľa českého návrhu tzv. flexinoveľ Zákonníku práce by malo byť umožnené pracovať aj mladistvým

⁴⁹ Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-286/12 (Európska komisia proti Maďarsku).

⁵⁰ § 227 ods. 1 Zákonníka práce.

vo veku 14 rokov počas školských prázdnin.⁵¹ Podobná právna úprava by aj na Slovensku mohla prispieť k zvýšeniu participácie mladých na trhu práce ako aj budovaní pracovných návykov.

Participácia a angažovanosť mladých ľudí v správe vecí verejných je čiastočne obmedzená vekovým cenzom na prístup k niektorým verejným funkciám (napr. prezident, ústavný sudca, sudca). Obzvlášť limitujúca sa javí hranica 21 rokov pri voľbe do Národnej rady.

Zásadný problém aktuálne už globálneho merítka vo zvýšenej miere dopadajúci na mladých je kríza dostupného bývania.⁵² Ústava nezakotvuje právo na bývanie a Slovenská republika sa rozhodla nepristúpiť k ustanoveniu o práve na bývanie v Revidovanej európskej sociálnej charte.⁵³ Starostlivosť o potreby občanov v oblasti bývania na Slovensku patrí do kompetencie miest a obcí. Tie však čelia nedostatku obecných nájomných bytov.⁵⁴ Už dlhšie obdobie existuje legislatíva zameraná na podporu výstavby nájomného bývania s regulovaným nájomným a garanciou dlhodobého bývania. Na praktické dopady si však ešte musí verejnosť a ohrozené skupiny zrejme počkať. Zákaz diskriminácie podľa antidiskriminačného zákona sa nevzťahuje na bývanie poskytované fyzickými osobami, ktoré nie sú podnikateľmi. V praxi to môže obmedziť možnosti napadnúť diskrimináciu na súdoch v konkrétnych prípadoch, ako je prenájom bytov od fyzických osôb (ktoré sú obvykle majiteľmi nehnuteľností).

Nedostatok dostupného bývania na Slovensku má výrazný dopad na mladých ľudí, ktorí ostávajú žiť so svojimi rodičmi podstatne dlhšie, než je bežné vo väčšine európskych krajín. Tento fenomén je spôsobený kombináciou ekonomických faktorov, obmedzenej ponuky nájomného bývania a nízkej dostupnosti hypotekárnych úverov pre mladých jednotlivcov s neistým príjmom. V roku 2019 bola priemerná veková hranica osamostatnenia sa mladých ľudí na Slovensku 30,9 roka, zatiaľ čo priemer v EÚ predstavoval 26,2 roka. V roku 2021 sa táto hodnota na Slovensku nezmenila (30,9 roka), pričom európsky priemer mierne

⁵¹ Zákon č. 120/2025 Sb. ktorým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁵² SAIZ, A. The Global Housing Affordability Crisis: Policy Options and Strategies. In: *SSRN Electronic Journal* [online]. 2023 [cit. 17.03.2025]. DOI: 10.2139/ssrn.4402329.

⁵³ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 273/2009 Z. z.

⁵⁴ EUROPEAN COMMISSION. DIRECTORATE GENERAL FOR JUSTICE AND CONSUMERS. et al. *Country report non-discrimination: transposition and implementation at national level of Council Directives 2000/43 and 2000/78: Slovakia 2023*. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023 [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/45886>.

vzrástol na 26,5 roka. Z hľadiska širších demografických trendov ide o problém so závažnými dôsledkami. Zdržanlivý odchod mladých z rodičovského bývania môže ovplyvniť mieru pôrodnosti, mobilitu pracovnej sily aj celkovú ekonomickú dynamiku.⁵⁵ Na podčiarknutie treba uviesť, že jednotlivé banky majú zavedené politiky, ktoré určujú vek, do ktorého musí byť úver splatený. Preto môže byť prístup k vlastnému bývaniu pre starších ľudí obmedzený. Limity stanovené bankami sa pohybujú v rozmedzí od 62 do 73 rokov (t. j. vek, do ktorého musí byť hypotéka úplne splatená). To znamená, že staršie osoby často nedosiahnu na dlhodobé hypotéky so štandardnou splatnosťou (napr. 20 alebo 30 rokov), musia splácať v kratšom čase a s vyššou mesačnou splátkou. V praxi to vytvára nerovné podmienky v porovnaní s mladšími žiadateľmi a môže viesť k faktickému vylúčeniu starších ľudí z trhu s dostupným vlastným bývaním – nie na základe ich bonity, ale iba na základe veku.

5 Lepšia legislatíva a prax

Pri zohľadnení demografického vývoja na Slovensku a v porovnaní s niektorými predchádzajúcimi zmenami Ústavy by stálo za zváženie zakotviť vek ako výslovne chránený znak do čl. 12 ods. 2. Ide o dôležitý symbolický aj normatívny krok, ktorý by mohol posilniť vedomie o existencii vekovej diskriminácie ako rovnocenného problému. Napriek tomu, že vek možno pod určitými okolnosťami subsumovať pod pojem „iné postavenie“, jeho výslovné uvedenie by odstránilo interpretačné nejasnosti. V praxi však takáto ústavná zmena naráža na viacero prekážok, napríklad chýbajúcu politickú vôľu, keďže prijatie ústavného zákona vyžaduje ústavnú väčšinu, či nízku spoločenskú citlivosť.

V súvislosti s transpozíciou a následným implementovaním smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2023/970 ktorou sa posilňuje uplatňovanie zásady rovnakej odmeny pre mužov a ženy za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty prostredníctvom transparentnosti odmeňovania a mechanizmov presadzovania sa vďaka zavedeniu systému podávania správ o rozdiel v odmeňovaní žien a mužov, povinnosti poskytovania informácií orgánom dozoru a tlaku na zvýšenie transparentnosti v odmeňovaní „zvezú“ (v pozitívnom zmysle slova) aj ostatné chránené znaky. Celkovo má smernica potenciál znížiť

⁵⁵ When do young Europeans leave their parental home? [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230904-1>.

diskrimináciu v pracovnoprávných a obdobných vzťahoch. Navyše recitál 25 hovorí o pretínaní rôznych osí diskriminácie alebo nerovnosti, keď je pracovník členom jednej alebo viacerých skupín chránených pred diskrimináciou z dôvodu pohlavia na jednej strane a z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu, náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie na strane druhej. Ženy so zdravotným postihnutím, ženy rôzneho rasového a etnického pôvodu vrátane rómskych žien a mladé alebo staršie ženy patria medzi skupiny, ktoré môžu čeliť prierezovej diskriminácii. Touto smernicou by sa preto malo objasniť, že v súvislosti s rodovou diskrimináciou v odmeňovaní by malo byť možné prihliadať na takúto kombináciu.

Jedným z nelegislatívnych krokov by mohol byť zvýšený dôraz na vzdelávanie inšpektorov a inšpektoriiek práce v oblasti diskriminácie. Zabezpečovanie výchovy a odborného vzdelávania je jednou z úloh Národného inšpektorátu práce.⁵⁶ Z dôvodu odstránenia potenciálnych rozporov v interpretácii zákona o inšpekcii práce by pomohlo, ak by znenie § 2 ods. 1 písm. a) bod 1 namiesto pracovnoprávných predpisov upravovalo kompetenciu inšpekcie práce vykonávať dohľad nad dodržiavaním **pracovnoprávných noriem**.

Nemenej dôležité je podotknúť, že Stredisko má dlhodobo veľmi nízky počet stanovísk, v ktorých konštatuje diskrimináciu. Je vysoko nepravdepodobné, že ročne je na Slovensku len približne 20 prípadov diskriminácie. Je nevyhnutné dbať na zefektívnenie fungovania Strediska doplneného o osvetu verejnosti vo zvýšenej miere. Obe vyššie zmieňované inštitúcie by zrejme mali pristúpiť k revízii svojich metodických usmernení či vytvoreniu nových. V neposlednom rade by sa malo zlepšiť aj financovanie týchto inštitúcií.

Ďalším nelegislatívnym krokom by mohlo byť aj zvýšenie informovanosti a povedomia obyvateľov, či zamestnancov a zamestnávateľov skrz organizovanie kampaní na zvýšenie povedomia o vekovej diskriminácii a jej negatívnych dôsledkoch pre jednotlivcov aj spoločnosť. Podobne aj posilnenie vzdelávania v školách. Takýto prístup by pozitívne vplýval na zdravé medzigeneračné pracovné prostredie a spoločnosť. Okrem toho je význam zdravého medzigeneračného pracovného prostredia preukázaný priamou súvislosťou s úrovňou spokojnosti starších pracovníkov.⁵⁷

⁵⁶ § 6 ods. 1 písm. h) zákona č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce.

⁵⁷ LAGACÉ, M., VAN DE BEECK, L., FIRZLY, N. Building on Intergenerational Climate to Counter Ageism in the Workplace? A Cross-Organizational Study. In: *Journal of*

Záver

Diskriminácia na základe veku na Slovensku predstavuje pretrvávajúci a systémový problém, ktorého závažnosť nie je spoločensky ani inštitucionálne dostatočne reflektovaná. Napriek existencii antidiskriminačného rámca ostáva jeho praktická aplikácia obmedzená – nielen pre legislatívne medzery a výnimky, ale aj pre nedostatočnú kapacitu a pripravenosť kontrolných mechanizmov, nízku mieru informovanosti či psychologické bariéry u osôb postihnutých diskrimináciou. Zvlášť znepokojujúca je nízka úroveň analytických údajov a absentujúca diferenciácia medzi jednotlivými chránenými znakmi pri výkone inšpekcie.

Z článku zároveň vyplýva, že veková diskriminácia nie je izolovaný fenomén, ale prejavuje sa v rôznych formách a sférach života – v prístupe k zamestnaniu, odmeňovaní, dôchodkovom systéme, zdravotnej starostlivosti, bývaní či vzdelávaní. Zatiaľ čo starší pracovníci čelia predsudkom ohľadom produktivity, mladí čelia výzvam vstupu na trh práce. Tieto nerovnosti sa navyše prehlbujú prierezovo – napríklad v kombinácii veku a pohlavia.

Na zlepšenie situácie nestačí len úprava legislatívy – hoci zakotvenie veku ako výslovne chráneného znaku v Ústave SR by bol dôležitý krok. Nevyhnutná je tiež zmena kultúry inštitúcií, zlepšenie dostupnosti právnej ochrany, dôsledné vzdelávanie a metodická podpora kontrolných orgánov. V neposlednom rade treba investovať do zberu dát a analýz, ktoré umožnia sledovať a adresovať vekovú diskrimináciu ako komplexný jav.

Vek nie je odchýlka od normy, ale univerzálna ľudská premenná. Ochrana pred diskrimináciou na jeho základe preto nie je výsadou niektorej skupiny – je to otázka dôstojnosti, rovnosti a udržateľnosti celej spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

1. BARANCOVÁ, Helena a kol. *Zákonník práce*. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2022. 1624 s.
2. BOUČKOVÁ, Pavla et al. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2016. 2. vydání. ISBN 978-80-7400-618-0.
3. DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-89603-74-9. 1792 s.

4. EUROPEAN COMMISSION. DIRECTORATE GENERAL FOR JUSTICE AND CONSUMERS. *Discrimination in the European Union: report*. [online]. Luxembourg: Publications Office, 2023 [cit. 17.03.2025]. Dostupné na internete: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/936462>.
5. EUROPEAN COMMISSION. DIRECTORATE GENERAL FOR JUSTICE AND CONSUMERS. et al. *Country report non-discrimination: transposition and implementation at national level of Council Directives 2000/43 and 2000/78: Slovakia 2023*. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023 [cit. 17.03.2025]. ISBN 978-92-68-01638-1. Dostupné na internete: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/45886>.
6. HAMULÁK, Juraj, FREEL, Lenka, NEVICKÁ, Denisa. The Comparative Analysis of Women's Status in Labor Relations in Modern Slovakia and the Czech Republic. In: *DANUBE* [online]. 2020, roč. 11, č. 3, s. 214-227 [cit. 17.03.2025]. ISSN 1804-8285. DOI: 10.2478/danb-2020-0012.
7. KOMENDOVÁ, Jana. Nerovné zacházení z důvodu věku v zaměstnání a při výkonu povolání. In: *Právník* [online]. , roč. 2, č. 2023, s. 103-121 [cit. 17.03.2025]. ISSN 0231-6625. Dostupné na internete: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-2.html?a=3745>.
8. KUNZE, Florian, DE MEULENAERE, Kim. Discrimination in organizations on the basis of age. In: *Current Opinion in Psychology* [online]. 2024, roč. 60, s. 101927 [cit. 17.03.2025]. ISSN 2352-250X. DOI: 10.1016/j.copsy.2024.101927.
9. LAGACÉ, Martine, VAN DE BEECK, Lise, FIRZLY, Najat. Building on Intergenerational Climate to Counter Ageism in the Workplace? A Cross-Organizational Study. In: *Journal of Intergenerational Relationships* [online]. 2019, roč. 17, č. 2, s. 201-219 [cit. 17.03.2025]. ISSN 1535-0770. DOI: 10.1080/15350770.2018.1535346.
10. NOVÁKOVÁ, Mária, A KOL. *Pracovné právo 1*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2024. ISBN 978-80-571-0676-0. 236 s.
11. OROSZ, Ladislav, SVÁK, Ján, A KOLEKTÍV. *Ústava Slovenskej republiky - Zväzok I.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-571-0380-6. 892 s.
12. SAIZ, Albert. The Global Housing Affordability Crisis: Policy Options and Strategies. In: *SSRN Electronic Journal* [online]. 2023 [cit. 17.03.2025]. ISSN 1556-5068. DOI: 10.2139/ssrn.4402329.
13. TER HAAR, Beryl. Is the CJEU Discriminating in Age Discrimination Cases? In: *Erasmus Law Review* [online]. 2020, roč. 13, č. 1, s. 78-91 [cit. 25.06.2025]. ISSN 2210-2671. DOI: 10.5553/ELR.000159.

14. UNFPA (UNITED NATIONS POPULATION FUND). *State of World Population 2025* [online]. New York, NY, USA, [cit. 17.03.2025]. The Real Fertility Crisis: The pursuit of reproductive agency in a changing world. ISBN 978-92-1-154283-7. Dostupné na internete: <https://arabstates.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/2025-06/19f874eb-84eb-44c4-a55c-5f61caad68d0.pdf>.

OCHRANA DEMOKRATICKÝCH HODNÔT V KONTEXTE JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE

JUDr. Martin Šimkovič

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Ústav Európskeho práva
simkovic22@uniba.sk

Ochrana demokratických hodnôt v kontexte judikatúry Súdneho dvora Európskej únie

V procese európskej integrácie, členské štáty postupne a v osobitej štruktúre inštitucionálneho rámca delegujú právomoci na Európsku úniu, ktorá nie je podobná štruktúre iných medzinárodných organizácií ani inštitucionálnej štruktúre národných štátov. Tento stav prirodzene vyvoláva diskusiu o demokratickosti rozhodovania, kvalite prijímaných rozhodnutí a legitimitě prijímaných rozhodnutí na úrovni Európskej únie. Tento príspevok sa zaoberá vybranými rozsudkami Súdneho dvora Európskej únie v kontexte uplatňovania a ochrany demokratických hodnôt pri prijímaní rozhodnutí európskymi inštitúciami. Pozrime sa preto na judikáty Súdneho dvora Európskej Únie z pohľadu ochrany jej hodnôt a výkladu, ktoré nám poskytujú judikatúra a aspekty, ktoré mohli minimálne obsahovať z pohľadu navrhovateľov prvky demokratického deficitu.

Protection of democratic values in the context of the case-law of the Court of Justice of the European Union

In the process of European integration, member states gradually and in a special structure of the institutional framework delegate powers to the European Union which is not similar to the structure of other international organizations or the institutional structure of the member states. This situation naturally gives rise to a discussion about the democratic nature of decision-making, the quality and the legitimacy of the decisions made at the level of the European Union. This paper deals with the selected case-law of the Court of Justice of the European Union from the view of the application and protection of democratic values in decision-making by European institutions. Therefore, let's look at the

judgments of the Court of Justice of the European Union in the context of the protection of its values and the interpretation provided by the case law and the other aspects from the point of view of the proposers which could at least contain elements of a democratic deficit.

Kľúčové slová: demokratický deficit, hodnoty Európskej únie, ochrana hodnôt, rozsudok

Keywords: democratic deficit, values of the European Union, protection of values, judgment

<https://doi.org/10.62874/afi.2025.1.10>

Úvod

Európsky integračný proces, ktorým členské štáty v priebehu času a v osobitej štruktúre inštitucionálneho rámca *sui generis* delegujú právomoci na Európsku úniu, ktorá nie je podobná štruktúre iných medzinárodných organizácií ani inštitucionálnej štruktúre národných štátov, vyvoláva diskusie o tom, či rozhodovanie na úrovni Európskej únie je demokratické a či rozhodnutia prijaté európskymi inštitúciami sú legitímne. Pritom otázka demokratickej legitímnosti nie je nová, objavuje sa pravidelne a predstavuje citlivú tému, ktorú sprevádza európsku integráciu vo všetkých jej fázach vývoja. Stala sa predmetom diskusií počas prijímania takmer všetkých jej zmluvných dokumentov, osobitne Maastrichtskej a Amsterdamskej zmluvy či zmluvy z Nice, ktorými sa postupne prenieslo viac rozhodovacích právomocí na Európsky parlament ako priamo volenú inštitúciu, čím sa rozšírili oblasti, v ktorých má spoločné rozhodovacie právomoci s Radou Európskej únie.

V skutočnosti sa demokratická kvalita Únie hodnotí prostredníctvom jej porovnávaní s národnými štátmi či stotožňovaním demokracie so zastupiteľskou demokraciou. Ak sa teda na Úniu pozeráme cez princípy zastupiteľskej demokracie, dospejeme k záveru, že trpí demokratickým deficitom ako politickým systémom a jej reprezentatívnym zastúpením, ktoré je nedostatočné. Výraz demokratický deficit, vôbec ako prvý použil už britský akademik David Marquand¹ v minulom

¹ MARQUAND, D. The end of the West: The once and future Europe. Princeton, NJ Princeton University Press, 2011. p. 244. In.: MIAH, S.: Democratic Deficit in the European Union and Lisbon Treaty, 2015. Pozri aj: DILEK, Y.: The European Transparency Initiative, Ankara Avrupa Calismalari Dergisi, Cilt: 8, (Yil: 2009).

storočí a aj dnes označuje situácie, v ktorej inštitúcie a ich postupy rozhodovania môžu vykazovať nedostatočnú demokratickosť, transparentnosť pri prijímaní rozhodnutí a absentujúcu povinnosť zodpovedať sa za prijaté rozhodnutia voči občanom. Demokratický deficit sa taktiež považuje za krízu legitimacy.² V prípade Európskej únie sa týmto termínom poukazuje aj na ďalšie aspekty nedostatku plurality v podobe nedostatočnej prístupnosti alebo nedostatočného zastúpenia bežných občanov vo vzťahu k európskym inštitúciám v tom zmysle, akoby právomoci týchto inštitúcií a vnímaná neschopnosť občanov ovplyvniť rozhodnutia týchto inštitúcií vzájomne nekorelovali. Občania Európskej únie nemajú priame zastúpenie a reálny vplyv na jej inštitúcie a rozhodnutia a z dôvodu reorganizácie štátnej moci, keď národná legislatíva bola do istej miery vytlačená politikami Únie vedie k oprávneným otázkam, či samotná Únia spĺňa normatívne kritériá demokratickej zodpovednosti.

1 Demokratický deficit a jeho riešenie v kontexte rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie

Akokoľvek sa pozeráme na pojem demokratického deficitu a názory ktoré ho sprevádzajú, v každom prípade musíme rešpektovať, že demokracia je jednou zo základných hodnôt na ktorej stojí tento projekt a jej politiky. Európska únia je založená na hodnotách, ktoré vyjadrujú legitimitáciu jej konania.³ Tieto hodnoty predstavujú základňu celkového konania Únie.⁴ Jedným z najdiskutovanejších období jej vývoja z pohľadu nastavenia procesov rozhodovania a sledovania jej hodnôt predstavuje Lisabonská zmluva, ktorej prijatie sa doteraz považuje za výsledok dlhodobej diskusie o charaktere a definitívnosti európskej integrácie a ktorá otvorila diskusiu o otázkach hodnôt, demokratickej legitimacy a vôbec legitimita bola postavená do centra jej pozornosti.

Lisabonská zmluva si aj preto za cieľ položila vyriešenie dlhodobého zanedbávaného problému viacerých aspektov rozhodovacieho procesu, potrebu jej reorganizácie či zabezpečenia vo väčšej miere

² CENOVSKA, I. 'The European Parliament and the European Atomic Energy Community: a legitimacy crisis?' (2010) 35 (3) E.L.REV. 415-427. In.: MIAH, S.: Democratic Deficit in the European Union and Lisbon Treaty 2015.

³ FUNTA, R. a kol.: Európske právo, 3., doplnené a rozšírené vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, s. 82. ISBN: 978-80-571-0662-3.

⁴ TICHÝ, L. a kolektív: Evropské právo. 5 prepracované vydanie. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 43, ISBN: 978-80-7400-546-6.

demokratických inštitútov v rámci zabezpečenia kritérií pluralitného rozhodovania.⁵ Napriek tomu, že Lisabonská zmluva identifikovala hlavné vnútorné výzvy a transformovala inštitúcie smerom k demokratickosti a boli otvorené otázky samotného charakteru demokracie, jej začlenenia a viacerých problémových oblastí s ňou súvisiacich, ako sú princípy EÚ, inštitucionálna štruktúra, legislatívne postupy, zásady subsidiarity a proporcionality, napriek tomu všetkému trend zlepšovania vyvoláva dodnes otázku, či je to dostatočné alebo nie.

Uvedené otázky do istej miery rieši aj zmena súdneho systému po prijatí Lisabonskej zmluvy, na základe ktorej je systém tvorený v inej štruktúre v podobe Súdneho dvora Európskej únie (EÚ), Všeobecného súdu a osobitnými súdmi, zároveň došlo k rozšíreniu pôsobnosti o oblasť policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach. Výsledkom je, že judikatúra Súdneho dvora EÚ je jediným súdnym orgánom oprávňujúcim vykladať právo Európskej únie a v spolupráci s vnútroštátnymi súdmi členských štátov, tak dohliada na uplatňovanie a jednotný výklad práva Únie.

Pozrime sa preto na vybrané judikáty Súdneho dvora EÚ v kontexte ochrany jej hodnôt a výkladu, ktoré nám poskytuje judikatúra a aspekty, ktoré mohli minimálne obsahovať z pohľadu navrhovateľov prvkov demokratického deficitu.

2 Zamietnutie žaloby proti rozhodnutiu Komisie o registrácii navrhovanej iniciatívy občanov

Jedným z aspektov demokratického deficitu je absencia priameho zapojenia občanov do rozhodovacieho procesu, ktoré sa podarilo odstrániť na úrovni Únie ustanovením inštitútu priamej demokracie vo forme petičného práva občanov v Zmluve o fungovaní EÚ (ZFEÚ). Uvedeným postupom bolo občanom Únie umožnené aby sa priamo obracali na Európsku komisiu so žiadosťou o predloženie návrhu právneho aktu Únie na účely uplatňovania zmlúv, čo je právo podobné právomoci Európskeho parlamentu podľa článku 225 ZFEÚ a Rady podľa článku 241 ZFEÚ.

⁵ CRAIG, P; G. De BÚRCA: EU Law: Text, Cases and Materials, 7th edition: Oxford: Oxford University Press, 2020, s. 19-20, ISBN 978-0-19-885664-1.

Uvedené petičné právo občanov sa stalo predmetom súdneho sporu o ktorom vôbec prvý krát rozhodoval Všeobecný súd,⁶ ktorým tento súd zamietol žalobu Rumunska voči rozhodnutiu o registrácii navrhovanej iniciatívy občanov (EIO)⁷, ktorí sa dožadovali naplnenia svojho práva a tým aj dosiahnutia svojho záujmu a to aby Európska únia v rámci svojej kohéznej politiky venovala zvýšenú a teda mimoriadnu pozornosť regiónom, ktorých etnické, kultúrne, náboženské či jazykové charakteristiky sa odlišujú od charakteristík okolitých regiónov, čo podľa ich názoru bolo nedostatočné.

Uvedenému rozhodnutiu Všeobecného súdu predchádzal pomerne turbulentný vývoj, keď nespokojní občania využívajúc svoje ustanovené petičné právo sa v súlade s nastavenými postupmi a podmienkami obrátili na Komisiu s uplatnením svojich požiadaviek a dožadovali sa tak nielen naplnenia svojho cieľa vo forme prijatia osobitného aktu Únie ale aj spôsobu, ktorý im priznáva tento demokratický inštitút. Komisia však rozhodnutím z 25. júla 2013 zamietla žiadosť o registráciu sporného návrhu EIO z dôvodu, že je zjavne mimo rámca jej právomocí, ktoré jej umožňujú predložiť návrh právneho aktu Únie na účely vykonávania Zmlúv. Nespokojnosť občanov sa ešte zvýšila, keď následne nimi podaná žaloba o neplatnosť voči tomuto rozhodnutiu Komisie bola zamietnutá Všeobecným súdom.⁸ Súdny dvor EÚ, ktorý rozhodoval o odvolaní,⁹ zrušil rozhodnutie Všeobecného súdu, spolu s tým aj rozhodnutie Komisie z 25. júla 2013, čo viedlo Komisiu k prijatiu nového rozhodnutia, ktorým pristúpila k registrácii sporného návrhu EIO a v ktorom rozhodla o registrácii navrhovanej iniciatívy a zároveň o tom, že *„vyhlásenia o podpore tejto navrhovanej iniciatívy občanov sa môžu zbierať na základe predpokladu, že jej cieľom sú návrhy právnych aktov Komisie stanovujúce úlohy, prioritné ciele a organizáciu štrukturálnych fondov EÚ a za predpokladu, že opatrenia, ktoré sa majú financovať, povedú k posilneniu hospodárskej, sociálnej*

⁶ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 10. novembra 2021 vo veci Rumunsko vs. Komisia (T-495/19), ktorým Všeobecný súd zamietla žalobu Rumunska proti rozhodnutiu Komisie o registrácii navrhovanej iniciatívy občanov *„Kohézna politika pre rovnosť regiónov a udržateľnosť regionálnych kultúr“*.

⁷ Návrh predložený v súlade s článkom 11 ods. 4 ZEÚ a nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 211/2011 zo 16. februára 2011 o iniciatíve občanov (Ú. v. EÚ L 65, 2011, s. 1, ďalej len „sporný návrh EIO“).

⁸ Pozri rozsudok Všeobecného súdu z 10. mája 2016 vo veci Izsák a Dabis/Komisia, T-529/13.

⁹ Rozsudkom Súdneho dvora EÚ zo 7. marca 2019 vo veci Izsák a Dabis/Komisia, C-420/16 P.

a územnej súdržnosti Únie“.¹⁰ Uvedená zmena rozhodnutia však následne vyvolala reakciu štátnych orgánov Rumunska, teda štátu, ktorého občania iniciovali uvedenú iniciatívu a Rumunsko proti tomuto rozhodnutiu podalo žalobu o neplatnosť, ktorá uvádzala dva žalobné dôvody¹¹, ktorú Všeobecný súd nakoniec zamietol. Súd sa však po prvýkrát výslovne zaoberal otázkou, ktoré Rumunsko vo svojom žalobnom návrhu uviedlo a týkalo sa prípustnosti žaloby vo vzťahu k napadnuteľnosti rozhodnutia Komisie o registrácii návrhu EIO, preskúmania podmienok na registráciu EIO ako demokratického inštitútu, posúdením obsahu sporného návrhu a právomocou Únie v danej veci.

Všeobecný súd vo svojom zdôvodnení uviedol, že osobitná pridaná hodnota mechanizmu EIO ako demokratického inštitútu s prvkami priamej demokracie nespočíva len v istote dosiahnutia jej výsledku či v sledovaní hodnôt na ktorých je Európska únia postavená, ale najmä v možnostiach a príležitostiach, ktoré vytvára pre občanov Únie spustiť politickú diskusiu v rámci jej inštitúcií bez toho, aby museli čakať na začatie legislatívneho postupu. Napadnuté rozhodnutie je výsledkom osobitnej etapy v procese EIO, ktoré vyvoláva záväzné právne účinky odlišné od účinkov vyplývajúcich z oznámenia o EIO a predstavuje rovnako ako toto oznámenie, napadnuteľný akt v zmysle článku 263 ZFEÚ.

Súd vo vzťahu k prípustnosti žaloby uviedol, že rozhodnutie o registrácii návrhu EIO Komisiou nie je prípravným alebo predbežným aktom, ktorého cieľom je pripraviť prijatie oznámenia o EIO, keďže takéto rozhodnutie zahŕňa prvé posúdenie iniciatívy z právneho hľadiska a nemá vplyv na posúdenie vykonané Komisiou v rámci jej oznámenia o EIO, ktoré má obsahovať právne a politické závery. Súd spresnil, že existuje rozdiel medzi preskúmaním, ktoré je Komisia povinná vykonať na základe podmienky registrácie týkajúcej sa otázky, či návrh EIO patrí do rámca jej právomocí a preskúmaním, ktoré je táto inštitúcia povinná vykonať v rámci oznámenia o EIO. Zároveň skonštatoval, že v rámci preskúmania tejto podmienky registrácie má Komisia len preskúmať, či môžu z objektívneho hľadiska byť opatrenia navrhované v rámci dotknutej EIO prijaté na základe Zmlúv a nie je tak povinná overiť, či bol predložený dôkaz dostatočne preukázaný.

¹⁰ Rozhodnutie Komisie (EÚ) 2019/721 z 30. apríla 2019 o navrhovanej iniciatíve občanov s názvom „Kohézna politika pre rovnosť regiónov a udržateľnosť regionálnych kultúr“ (Ú. V. EÚ L 122, 2019, s. 55).

¹¹ Žalobné dôvody boli založené na porušení článku 4 ods. 2 písm. b) nariadenia č. 211/2011 a porušení čl. 296 druhého odseku ZFEÚ.

Rozhodnutie o registrácii EIO, ktoré zahŕňa jej prvé posúdenie z právneho hľadiska tak nemá vplyv na posúdenie vykonané Komisiou v rámci jej oznámenia, ktoré obsahuje konečné stanovisko Komisie k otázke či predloží alebo nepredloží návrh právneho aktu Únie ako odpoveď na dotknutú EIO. Súd preto spresnil, že Komisia je oprávnená zamietnuť návrh registrovať EIO len vtedy, ak pri preskúmaní splnenia podmienok registrácie týkajúcej sa otázky, či návrh EIO patrí do rámca jej právomocí dospeje k záveru, že možno úplne vylúčiť, že by mohla predložiť návrh právneho aktu Únie na účely vykonávania Zmlúv. Ak však Komisia nemôže dospieť k takémuto záveru, má právomoc a je povinná zaregistrovať dotknutý návrh EIO, aby umožnila politickú diskusiu v rámci inštitúcií začatú v nadväznosti na túto registráciu.

Preto ak ide o otázku žaloby či Komisia správne určila obsah sporného návrhu, Všeobecný súd potvrdil, že Komisia správne určila obsah sporného návrhu EIO a že ani nedošlo k skresleniu jeho obsahu.

Rumunsko sa však nestotožnilo z rozhodnutím Všeobecného súdu a preto 27. januára 2022 podalo odvolanie, ktorým sa domáhalo zrušenia pôvodného rozsudku Všeobecného súdu, ktorým tento súd zamietol jeho žalobu voči rozhodnutia Komisie o registrácii EIO. Na podporu svojho odvolania Rumunsko uviedlo odvolací dôvod založený na porušení splnenia podmienky, že EIO nie je zjavne mimo rámca právomocí Komisie predložiť návrh právneho aktu Únie na účely vykonávania zmlúv v spojení s porušením zásady prenesenia právomocí Únie v zmysle Zmluvy o EÚ (ZEÚ).¹² Súdny dvor EÚ odvolacie dôvody zamietol so záverom, že sa opierajú o nesprávny výklad uvedených ustanovení pokiaľ ide o mieru voľnej úvahy, ktorú má Komisia pri rozhodovaní o zápise navrhovanej EIO.¹³ Potvrdil však, že občania musia mať zabezpečený jednoduchý prístup k EIO, ktorý má sledovať účel na ktorý bol zriadený a hodnoty právneho štátu, ktoré sú s ním spojené.

3 Ochrana hodnôt únie vo vzťahu k mechanizmu horizontálnej podmienenosti

Demokratický deficit sa môže prejavovať aj pri svojvôli prijímania rozhodnutí na to v zmysle právneho poriadku oprávneného orgánu. Možnú obavu so svojvôle posudzoval aj Súdny dvor EÚ v súdnych

¹² Pozri čl. 4 ods. 2 písm. b) nariadenia č. 211/2011 v spojení s článkom 5 ods. 2 ZEÚ.

¹³ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 22. februára 2024 vo veci Rumunsko vs. Komisia (C-54/22 P).

sporoch *Maďarsko, resp. Poľská republika/Parlament a Rada*¹⁴, v ktorom Maďarsko podporované Poľskou republikou podalo žalobný návrh, ktorým sa domáhalo zrušenia nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 2020/2092 a subsidiárne aj jeho niektorých ustanovení, ktorým bol zavedený „*mechanizmus horizontálnej podmienenosti*“, ktorého účelom bolo chrániť rozpočet Únie v prípade porušenia zásad právneho štátu v členskom štáte Únie, v prípade ktorého, Rada EÚ na návrh Komisie a za podmienok vymedzených v nariadení je oprávnená prijať opatrenia vo forme pozastavenia platieb z rozpočtu EÚ alebo pozastavenie schvaľovania programov financovaných týmto rozpočtom.¹⁵ Aj keď Súdny dvor EÚ zamietol žalobu o neplatnosť podanú Maďarskom v celom rozsahu, je nepochybne zaujímavé k akým zisteniam pri posudzovaní žalobných dôvodov prišiel.

Prijatie nariadenia predchádzali okolnosti nadväzujúce na sériu iniciatív, ktoré sa týkali ochrany právneho štátu v členských štátoch všeobecne a ich cieľom bolo odpovedať na úrovni Únie na rastúce obavy v súvislosti s dodržiavaním spoločných hodnôt Únie, ktoré sú uvedené v článku 2 ZEÚ.¹⁶ Maďarsko v zásade akceptovalo skutočnosť, že nariadenie je prezentované ako akt patriaci medzi rozpočtové pravidlá podľa čl. 322 ods. 1 písm. a) ZFEÚ, v skutočnosti je ale uvedené kategorizovanie len formálne a jeho cieľom je sankcionovať akékoľvek porušenie, ktorého sa členský štát dopustí v oblasti zásad právneho štátu, ktorých požiadavky navyiac nie sú dostatočne presne vymedzené. Žaloba Maďarska bola teda založená na určitej svojvôli a predovšetkým nedostatku právomoci Únie pri prijatí napadnutého nariadenia z dôvodu nedostatku právneho základu, jeho nepresnosti pokiaľ ide o nastavené kritériá v oblasti nastavených podmienok postupu a opatrení, z dôvodu obchádzania postupu, ktorý ustanovuje čl. 7 ZEÚ¹⁷ a z dôvodu

¹⁴ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 16. februára 2021 *Maďarsko/Parlament a Rada* (C-156/21) a tiež *Poľsko/Parlament a Rada* (C-157/21).

¹⁵ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 2022/2092 o všeobecnom režime podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie, ktorým sa umožňuje Rade Európskej únie, aby na návrh Európskej komisie za podmienok vymedzených v nariadení prijala vhodné opatrenia na ochranu, akým je pozastavenie platieb z rozpočtu Únie alebo pozastavenie schvaľovania jedného alebo viacerých programov financovaných týmto rozpočtom.

¹⁶ Pozri najmä oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Európskej rade, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov zo 17. júla 2019 „*Posilnenie právneho štátu v Únii Konceptia pre prijatie opatrení*“, COM (2019), ktoré nadväzovalo na oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade z 11. marca 2014 s názvom „*Nový rámec EÚ na posilnenie právneho štátu*“, COM (2014).

¹⁷ V zmysle čl. 7 ZEÚ sú inštitúcie Európskej únie oprávnené rozhodnúť o existencii závažného alebo pretrvávajúceho porušenia hodnôt Únie, prípadne rizika vážneho porušenia hodnôt.

požiadaviek právnej istoty v súlade s hodnotami práva Únie. Žalobca preto požadoval jednak zrušenie uvedeného rozhodnutia a subsidiárne zrušenia jeho určitých ustanovení.

Súdny dvor EÚ, ktorý sa mal vyjadriť k právomociam Únie konštatoval, že táto vec má zásadný význam, ktorý je dôvodom na jeho predjednanie v pléne. Súd preto preskúmaval žalobné dôvody, ktoré boli založené na jednej strane na nedostatku právomocí Únie na prijatie takéhoto nariadenia a na druhej strane na porušení zásady právnej istoty. V tejto súvislosti poukázal na to, že postup stanovený v nariadení sa môže uplatniť, len ak existujú primerané dôvody vychádzať nielen z toho, že v členskom štáte dochádza k porušovaniu zásad právneho štátu, ale najmä z toho, že toto porušovanie dostatočne priamym spôsobom ovplyvňuje správne finančné riadenie rozpočtu Únie alebo ochranu jej finančných záujmov, prípadne, že existuje závažné riziko takého ovplyvňovania.

Súdny dvor EÚ ďalej poukázal na to, že dodržiavanie európskych hodnôt nemôže byť redukované len na povinnosť, ktorú má splňať kandidátska krajina pri vstupe do spoločenstva a od ktorej je po vstupe už oslobodená. Medzi spoločné hodnoty Únie patrí aj solidarita a rozpočet Únie čo predstavuje jeden zo základných nástrojov, ktoré umožňujú konkretizovať v politikách a činnostiach Únie túto zásadu solidarity medzi členskými štátmi, pričom jej uplatňovanie musí byť založené na vzájomnej dôvere členských štátov pri zodpovednom využívaní spoločných zdrojov zahrnutých do rozpočtu. Súdny dvor EÚ preto uviedol, že správne finančné riadenie rozpočtu Únie a finančné záujmy Únie môžu byť vážne narušené porušením zásad právneho štátu v členskom štáte. Uvedené porušenia totiž môžu mať za následok, že nebude zaručené aby výdavky kryté z rozpočtu Únie splňali všetky podmienky financovania, ktoré stanovuje právo Únie a teda, že zodpovedajú cieľom sledovaným Úniou pri financovaní takých výdavkov.

Zavedený „*mechanizmus horizontálnej podmienenosti*“, ktorý podmieňuje získanie financovania z rozpočtu Únie tým, že členský štát dodržiava zásady právneho štátu jednoznačne podľa Súdneho dvora EÚ patria medzi právomoci rozpočtových pravidiel Únie, ktoré Únii priznávajú Zmluvy. Argumentácia žalobcu, podľa ktorej jedine postup stanovený v článku 7 ZEÚ priznáva inštitúciám Únie právomoc posudzovať a v prípade potreby sankcionovať porušenia hodnôt Únie obsahujúce ZEÚ bol Súdnym dvorom EÚ zamietnutý skonštatovaním, že okrem postupu stanoveného v článku 7 ZEÚ aj mnohé iné ustanovenia Zmlúv, často konkretizované rôznymi aktmi sekundárneho práva,

priznávajú inštitúciám Únie právomoc skúmať, konštatovať a v prípade potreby sankcionovať porušenia hodnôt, ku ktorým dôjde v členskom štáte.

Súdny dvor EÚ v tejto súvislosti poukázal na rozdiel pri postupe porušovania hodnôt Únie v súvislosti s článkom 7 ZEÚ a napadnutým nariadením tým, že sa líšia z hľadiska svojho predmetu, podmienok postupu a podmienok prijatia a zrušenia stanovených opatrení, ako aj ich povahy. Rada ako oprávnená inštitúcia v zmysle článku 7 ZEÚ pri ukladaní sankcií za závažné a pretrvávajúce porušenia každej zo spoločných hodnôt, na ktorých je Únia založená a ktoré určujú jej identitu, je oprávnená v zmysle uvedeného článku predovšetkým na to, aby prinútila dotknutý členský štát ukončiť tieto porušenia. Na rozdiel od uvedeného ustanovenia, cieľom napadnutého nariadenia je chrániť rozpočet Únie v prípade porušenia zásad právneho štátu v členskom štáte, ktoré ovplyvňuje správne riadenie tohto rozpočtu, prípadne ak existuje závažné riziko takého ovplyvnenia. Priamy skutočný vzťah, prípadne jeho ovplyvnenie medzi rozpočtom Únie a porušovaním hodnôt právneho štátu uvedených v článku 3 nariadenia, ktoré sú vymedzené vo forme ohrozovania nezávislosti súdnictva, nezabránenia svojvoľnému alebo nezákonnému rozhodovaniu vnútroštátnych orgánov či obmedzovaniu dostupnosti a účinnosti právnych prostriedkov musia byť dostatočne preukázané.

Nepochybne zaujímavý záver priniesol uvedený súd tým, že zamietol argumentáciu žalobcu pokiaľ ide o pojem právny štát ako hodnotu Únie a jeho ochranu, ktorý žalobca považoval za nedostatočne presný, nakoľko podľa súdu pojem právny štát je v dostatočnej miere bohato rozvinutý v jeho judikatúre a prameňom týchto zásad sú tiež hodnoty, ktoré členské štáty uznávajú a uplatňujú vo svojich právnych poriadkoch ako ústavné tradície. Súdny dvor EÚ v dôsledku toho skonštatoval, že členský štát je schopný dostatočne presne vymedziť podstatu a požiadavku plynúcu z jednotlivých zásad Únie. Taktiež zamietol argument nepresnosti a nedostatočnosti pojmu, pokiaľ ide o závažné riziko ohrozenia hodnôt únie, ktoré je v dostatočnej miere už vymedzené v rozpočtových pravidlách Únie.

4 Prístup k dokumentom inštitúcií ako demokratická hodnota

Demokracia je vymedzená svojimi princípmi a pravidlami, medzi ktoré patria aj právne ukotvené základné ľudské práva a slobody

a vymedzenie vzťahu občana a štátu jeho právnym poriadkom. Nepochybne do tohto vzťahu v demokratickej spoločnosti patria aj práva garantujúce zabezpečenie prístupu občanov k informáciám či dokumentom, ktoré pri obmedzovaní pri ich poskytovaní či zavádzaní rôznych výnimiek pri ich obmedzovaní poskytovaní môžu u občanov vzbudzovať oprávnenú nedôveru k inštitúciám a s tým súvisiace spochybňovanie prijímania ich rozhodnutí. V tomto kontexte práva na získanie informácií a možné zatajovanie dokumentov a nastavených hodnotových pravidiel na úrovni Únie rozhodovali súdne orgány v niekoľkých prípadoch.

Jedným z nich je aj rozhodnutie Všeobecného súdu v prípade žalobcu H. W. Saureho¹⁸, novinára zamestnaného v nemeckom denníku Bild, ktorý žaloval Komisiu za to, že napriek tomu, že postupoval v súlade s oprávnením, ktoré mu priznáva ako občanovi Únie nariadenie o prístupe verejnosti k dokumentom,¹⁹ Komisia odmietla jeho žiadosť o poskytnutie korešpondencie medzi Komisiou a spoločnosťou AstraZeneca alebo jej dcérskymi spoločnosťami, ako aj medzi Komisiou a nemeckými spolkovými orgánmi, vzťahujúce sa najmä k množstvu a dodacích lehôt vakcín proti Covid-19 od tejto spoločnosti.

Komisia totižto vo svojom rozhodnutí o zamietnutí poskytnutia uvedených informácií uviedla, že len postupovala v súlade s nastavenými pravidlami, konkrétne s pravidlom odmietnutia prístupu verejnosti na základe ochrany súdnych konaní, ktoré prebiehalo medzi EÚ a spoločnosťou AstraZeneca. Nakoľko posledné uvedené konanie bolo ukončené dohodou medzi účastníkmi konania, Komisia prijala konečné rozhodnutie, v ktorom dokonca rozšírila rozsah na ktoré sa uvedená výnimka vzťahujúca sa na ochranu súdnych konaní ako princípu demokratického a spravodlivého konania pred nezávislým súdom uplatňuje a o ktoré sa žalobca v predmetnej veci zaujímal. Komisia ďalej argumentovala, že demokratická hodnota v podobe prístupu k informáciám nie je porušená týmto odmietnutím a to z dôvodov dodržiavania iných demokratických princípov a to ochrany súkromia a bezúhonnosti jednotlivca, ochrany obchodných záujmov alebo na základe všeobecnej domnienky dôvernosti.

Všeobecný súd tak posudzoval podanú žalobu o neplatnosť, pričom rozhodoval o uplatnení výnimky vzťahujúcej sa na ochranu súdnych

¹⁸ Rozsudok Všeobecného súdu z 12. októbra 2022 vo veci Saure vs. Komisia (T-524/21, EU: T2022:632).

¹⁹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie.

konaní a najmä povinnosti lojálnej spolupráce so súdnymi orgánmi členských štátov. Súd v prejudiciálnom konaní konštatoval, že obmedzovanie prístupu k zverejňovaniu dokumentov vo vzťahu k uplatňovaniu výnimky vzťahujúcej sa na ochranu súdnych konaní sa má uplatňovať len v prípadoch, pokiaľ vzhľadom na ich obsah pretrvávajú riziko narušenia súdneho konania. Súd dal tak za pravdu žalobcovi v tom, že Komisia nevysvetlila dostatočne a ani nepreukázala, akým spôsobom by zverejnenie požadovaných dokumentov mohlo skutočne ohroziť súdne konanie, ktoré v tom čase prebiehalo. Súd taktiež odmietol tvrdenie Komisie, že bola povinná odmietnuť prístup k sporným dokumentom na základe princípu lojálnej spolupráce s vnútroštátnym súdom, ktorému bola vec predložená.

Všeobecný súd nakoniec rozhodol, že prijaté rozhodnutie Komisie o zamietnutí prístupu k dokumentom, ku ktorým sa dožadoval žalobca bolo nesprávne, nakoľko orgán Únie, v tomto prípade Komisia, sa nemôže odvolávať na uvedené hodnoty a princípy, nakoľko Komisia nemôže prostredníctvom jednoduchej dohody uzatvorenej s treťou spoločnosťou obmedziť demokratické právo občana Únie na prístup k informáciám ako to spôsobu platného v pluralitnej spoločnosti a obchádzať tak svoju povinnosť poskytnúť k nim prístup. Preto sa nemôže ani v tomto kontexte odvolávať na svoju ďalšiu povinnosť lojálnej spolupráce so súdnymi orgánmi členských štátov aby odôvodnila odmietnutie prístupu k týmto dokumentom.

Ďalším prípadom spochybňujúcim rozhodnutie inštitúcie Únie v kontexte demokratických hodnotových otázok predstavuje prípad francúzskej mimovládnej organizácie *Pollinis France* žalujúcej Komisiu EÚ,²⁰ ktorej rozhodnutiami sa v konečnom dôsledku musel zaoberať aj Všeobecný súd. Uvedená organizácia, zaoberajúca sa ochranou životného prostredia a najmä ochranou divokých včiel podala ešte v roku 2020 dve žiadosti o prístup k určitým dokumentom týkajúcich sa usmernenia Európskeho úradu pre bezpečnosť potravín, ktorým sa hodnotia riziká prípravkov na ochranu rastlín pre včely, ktoré uvedený úrad prijal v podobe usmernenia. Komisia dvomi rozhodnutiami odmietla poskytnúť žalobkyni prístup k určitým dokumentom a poskytla čiastočný prístup k niektorým ďalším dokumentom vzťahujúcim sa k usmerneniam o včelách ešte z roku 2013, pričom Komisia argumentovala, že poskytnutie prístupu sa zakladalo na výnimke týkajúcej sa ochrany súkromia a integrity jednotlivca a výnimke ochrany

²⁰ Rozsudok Všeobecného súdu z 14. septembra 2022 vo veci *Pollinis France* vs. Komisia (T-371/20 a T-554/20, EÚ: T: 2022:556).

prebiehajúceho rozhodovacieho procesu, teda obdobne ako v predchádzajúcom prípade *Saure proti Komisii*. Žalobkyňa podala preto na Všeobecný súd dve žaloby, ktorými sa domáhala zrušenia napadnutých rozhodnutí Komisie a aj keď súd zrušil uvedené rozhodnutia Komisie v rozsahu, v akom zamietajú prístup k požadovaným dokumentom na základe výnimky týkajúcej sa ochrany prebiehajúceho rozhodovacieho procesu, prejudiciálne posúdenie malo nezanedbateľný vplyv aj na iné aspekty, vrátane tých hodnotových.

Všeobecný súd považoval konanie a rozhodovací proces Komisie týkajúci sa jej rozhodnutia a aplikovaní uvedených výnimiek obmedzujúcu prístup k informáciám, resp. ako dôvod nezverejnenia vybraných dokumentov za nesprávny, nakoľko rozhodovací proces Komisie vzťahujúci sa k uvedenému usmerneniu už bol ukončený a teda Komisia nemohla platne založiť napadnuté rozhodnutia na skutočnosti ochrany rozhodovacieho procesu inštitúcie, v ktorej daná inštitúcia ešte neprijala rozhodnutie. Súd ďalej konštatoval, že konanie Komisie, ktorá argumentovala, že zamietnutie prístupu k informáciám žalobkyni bolo založené na tom, že v niektorých ustanoveniach vzorového rokovacieho poriadku je výslovné vylúčenie prístupu verejnosti k jednotlivým stanoviskám členských štátov, považuje súd za nesprávny, keďže takéto a obdobné rokovacie poriadky na ktoré sa Komisia odvolala, nemôžu umožniť ochranu jednotlivých stanovísk vyjadrených členskými štátmi nad rámec toho, čo upravujú právne akty Únie.²¹

Demokratický deficit v podobe obmedzovania prístupu k informáciám a tým aj k rozhodovacieho procesu inštitúcie Únie mohol byť tak naplnený konaním Komisie, ktorá sa nesprávne opierala o výnimky z uplatňovania prístupu k informáciám verejnosti, čo bolo v rozpore nielen z konštatovaním súdu ale aj z ustálenou judikatúrou,²² z ktorej vyplýva, že právne predpisy Únie o prístupe k dokumentom nemôžu odôvodňovať zásadné odmietnutie rozhodovacích orgánov pri poskytovaní prístupu k dokumentom týkajúcim sa jej rokovaní len na základe toho, že obsahujú informácie o stanoviskách prijaté zástupcami členských štátov.

²¹ Konkrétne v tomto prípade nariadenie č. 1049/2001 z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie a nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1367/2006 zo 6. septembra 2006 o uplatňovaní ustanovení Aarhuského dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia na inštitúcie a orgány Spoločenstva.

²² Pozri rozsudok z 10. októbra 2021, *British American Tobacco International (Investments)/Komisia* (T-111/00, EU: T:2001:250).

5 Hodnoty slobody v kontexte zákazu diskriminácie

Úplne iný charakter posudzovania hodnôt EÚ predstavuje v kontexte posudzovania Súdny dvor EÚ prípad vzťahujúci sa k hodnotám slobody, demokracie a zákazu diskriminácie.²³ V rámci prejudiciálneho konania totižto tento súd riešil zaujímavý prípad, v ktorom sa žaloba domáhala porušenia jej práv, ktorej jej priznáva sekundárna legislatíva Únie,²⁴ v zmysle ochrany základných práv a slobôd, konkrétne je náboženského vyznania a s tým spojenou diskrimináciou. Išlo o spor, ktorému predchádzal návrh žalobkyne L.F. zo 14. marca 2018 a teda občiankou žijúcou v tom čase v Belgickom kráľovstve, zároveň hlásiacou sa k moslimskému vierovyznaniu a obchodnou spoločnosťou (S.C.R.L), ktorej hlavnou činnosťou bol prenájom a prevádzka sociálnych bytov. Samotný spor sa týkal nevyhovenia spontánnej žiadosti žalobkyne o sťaž z dôvodu, že odmietla dodržiavať zákaz uložený touto spoločnosťou v podobe nosenia moslimskej šatky, ktorá v rámci interných pravidiel vo svojom pracovnom poriadku požadovala dodržiavanie neutrality, v rámci ktorého zakazovala zamestnancom prejavovať svoje náboženské, filozofické alebo politické presvedčenie, najmä prostredníctvom oblečenia. Žalobkyňa vo svojom návrhu obvinila spoločnosť s diskriminácie argumentujúc jej zákaz a opierala sa o hodnoty zakotvené v ZEÚ a teda, že spoločenstvo európskych štátov je založené na zásadách slobody, demokracie, dodržiavania ľudských práv a základných slobôd a právneho štátu, princípoch, ktoré sú spoločné všetkým členským štátom a mali sa by rešpektovať základné ľudské práva, ktoré zaručuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ktoré vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty ako základných princípov práva Únie. S.C.R.L. pred vnútroštátnym súdom na svoju obhajobu tvrdila, s odvolávaním sa na rozsudok zo 14. marca 2017 vo veci *G4S Secure Solutions* (C-157/15, EU:C:2017:203), že jej pracovný poriadok nevytvára priamu diskrimináciu, pretože „so všetkými zamestnancami spoločnosti zaobchádza rovnako tým, že im všeobecne a nediferencovane ukladá neutralitu oblečenia, ktorá bráni noseniu viditeľných znakov ich náboženského, filozofického alebo politického presvedčenia“.²⁵

²³ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13. októbra 2022 vo veci L.F./S.C.R.L (C-344/20).

²⁴ Článok 1 a 2 ods. 2 písm. a) a článku 8 ods. 1 smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani.

²⁵ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13. októbra 2022, L.F./S.C.R.L, vo veci C-344/20.

Súdny dvor EÚ v rámci prejudiciálneho konania tak odpovedal na otázky spojené s obmedzovaním práv, ktoré svojim občanom priznáva európska legislatíva vychádzajúc z hodnôt, ktoré sú ukotvené v jej základných zmluvných dokumentoch. Prvá otázka sa vzťahovala k pojmom „náboženstvo alebo viera“, ktoré sú uvedené v smernici a či predstavujú ten istý a jediný dôvod diskriminácie alebo naopak, či sa tieto pojmy týkajú odlišných dôvodov diskriminácie. Súdny dvor EÚ konštatoval, že článok 1 uvedenej smernice 2000/78 sa má vykladať v tom zmysle, že pojmy „náboženstvo alebo viera“, ktoré sú v ňom uvedené, predstavujú ten istý a jediný dôvod diskriminácie vzťahujúci sa tak na náboženské presvedčenie ako aj na filozofické alebo duchovné presvedčenie.

Druhá otázka sa vzťahovala k pochybnostiam, či ustanovenie pracovného poriadku podniku, ktoré zakazuje pracovníkom slovami, oblečením alebo inak vyjadrovať akékoľvek svoje náboženské, filozofické alebo politické presvedčenie, predstavuje vo vzťahu k pracovníkom, ktorí majú v úmysle uplatňovať svoju slobodu náboženského vyznania a svedomia viditeľným nosením znaku alebo odevu s náboženskou konotáciou a teda spôsobujú priamu diskrimináciu „na základe náboženstva alebo viery“ v zmysle tejto smernice. Na to súd prijal záver, že článok 2 ods. 2 písm. a) smernice 2000/78 sa má vykladať v tom zmysle, že ustanovenie pracovného poriadku podniku, ktoré zakazuje pracovníkom slovami, oblečením alebo akýmkoľvek iným spôsobom vyjadrovať akékoľvek svoje náboženské alebo filozofické presvedčenie, nepredstavuje vo vzťahu k pracovníkom, ktorí majú v úmysle uplatňovať svoju slobodu náboženského vyznania a svedomia viditeľným nosením symbolu alebo odevu s náboženskou konotáciou, priamu diskrimináciu „na základe náboženstva alebo viery“ v zmysle tejto smernice, ak je toto ustanovenie uplatňované „všeobecným a nediferencovaným spôsobom“.

Záver

Akokoľvek sa pozrieme na problém demokratického deficitu v kontexte ochrany hodnôt EÚ, môžeme konštatovať, že aj keď Lisabonská zmluva vyriešila určité obavy z absencie demokratických mechanizmov, tieto zmeny určite nestačia na odstránenie úplného deficitu pri prijímaní rozhodnutí.

Základná myšlienka celého procesu európskej integrácie je postavená na prenose zverených úloh z prostredia národných parlamentov na

európske inštitúcie, čím čiastočne dochádza k znižovaniu ich významu v kontexte princípov a pravidiel, ktoré sú vlastné zastupiteľskej demokracii. Aj keď EÚ je bezpochyby významným politickým projektom 20. storočia, nečelí len problému spojeným s deficitom rozhodovacieho procesu. Totižto integračný proces vyformoval Úniu do podoby ako ju v súčasnosti poznáme a vnímame aj v kontexte toho, že pôvodný hospodársky rámec spolupráce presiahol jej hodnotový rámec prijatý na základe osobitného článku Zmluvy o Európskej únii, čím sa Únia stala významným aktérom svetového spoločenstva. Napriek tomu niektoré z prvkov rozhodovacieho deficitu nedokázala odstrániť a preto ich len „preniesla“ do ďalšieho obdobia. Príkladom je snaha Lisabonskej zmluvy o posilnenie úloh Európskeho parlamentu alebo snaha o zapojenie občanov do spoločného rozhodovacieho procesu. V týchto prípadoch je evidentné, že napriek proklamovanému úsiliu sa vzdialenosť a bariéry medzi reálnym zapojením do rozhodovania a očakávaním občanov nedokázali úplne odstrániť.

Rozhodovací proces je nevyhnutne sprevádzaný krízami ktorým musí Únia čeliť a ktoré sú spojené s ďalšími výzvami v podobe ekonomického rastu Únie, jej nedostatočnou konkurencieschopnosťou, sociálnou a územnou súdržnosťou, krízou eurozóny, euroskepticizmom, migračnými ťažkosťami či prehľbujúcou sa nedôverou v podobe krízy právneho štátu. Tieto skutočnosti len prehľbili pocit občanov, že EÚ im je vzdialená. Únia musí byť „bližšie občanom“ a bez toho projekt EÚ nebude nikdy naplnený. Rozmanitosť Európy má byť jej silnou stránkou, nie prekážkou jej pokračovania.

Ako sme videli v spomínaných rozhodnutiach Súdneho dvora EÚ v prípade petičného práva, v prípade práva na prístup k informáciám či v uvedenej judikatúre vzťahujúcej sa k ochrane slobody v kontexte zákazu diskriminácie, že aj keď ochrana demokratických hodnôt v kontexte rozhodnutí tohto súdneho orgánu sa niekedy môže javiť v protiklade s predstavami jeho občanov, demokratický deficit by sa ale nemal zamieňať s ich subjektívnymi očakávaniami a požiadavkami.

Bude preto nepochybne zaujímavé sledovať ďalšie rozhodnutia Súdneho dvora EÚ v kontexte rozhodovania a stráženia hodnôt, ktoré Únia zastáva. Je možné očakávať, že rozhodovací proces EÚ bude naďalej dopĺňaný o novú judikatúru ochrany jej hodnôt a ďalší rozmer ochrany hodnôt bude pokračovať. Príkladom je rozhodnutie vo veci *Fridman a i. proti Rade* (T-635/22), v ktorom súd skonštatoval, že všeobecný záujem EÚ je vymedzený hodnotami ktoré Únia zastáva a preto – za istých okolností – aj základné práva a slobody v európskom právnom

rámci nemožno považovať za absolútnu výsadu, ale za práva, ktoré podliehajú všeobecnému záujmu.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie a časopisecká literatúra

1. CENEVSKA, I. The European Parliament and the European Automic Energy Community: a legitimacy crisis?, In.: MIAH, S.: Democratic Deficit in the European Union and Lisbon Treaty 2015.
2. DILEK, Y. The European Transparency Initiative, Ankara Avrupa Calismalari Dergisi, Cilt: 8, Yil: 2009.
3. FUNTA, R. a kol.: Európske právo, 3., doplnené a rozšírené vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, ISBN: 978-80-571-0662-3.
4. MARQUAND, D. The end of the West: The once and future Europe. Princeton, NJ Princenton University Press. In.: MIAH, S.: Democratic Deficit in the European Union and Lisbon Treaty, 2015.
5. CRAIG, P; G. De BÚRCA: EU Law: Text, Cases and Materials, 7th edition: Oxford: Oxford University Press, 2020, ISBN 978-0-19-885664-1.
6. MIAH, Md. S., Democratic Deficit in the European Union and Lisbon Treaty (May 19, 2015). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2608205> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2608205>
7. TICHÝ, L. a kolektív: Evropské právo. 5. prepracované vydanie. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN: 978-80-7400-546-6.

Právne predpisy

1. Rozhodnutie Komisie (EÚ) 2019/721 z 30. apríla 2019 o navrhovanej iniciatíve občanov s názvom „*Kohézna politika pre rovnosť regiónov a udržateľnosť regionálnych kultúr*“ (Ú. V. EÚ L 122, 2019, s. 55).
2. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 211/2011 zo 16. februára 2011 o iniciatíve občanov (Ú. v. EÚ L 65, 2011).
3. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euroatom) č. 2022/2092 zo 16. decembra 2020 o všeobecnom režime podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie.
4. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Európskej rade, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov zo 17. júla 2019 „*Posilnenie právneho štátu v Únii Koncepcia pre prijatie opatrení*“, COM (2019) 343 final.
5. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade z 11. marca 2014 „*Nový rámec EÚ na posilnenie právneho štátu*“, COM (2014) 158 final.

6. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie.

Súdne rozhodnutia

1. Rozsudok Všeobecného súdu EÚ z 10. novembra 2021 vo veci T-495/19 Rumunsko vs. Komisia „*Kohézna politika pre rovnosť regiónov a udržateľnosť regionálnych kultúr*“, ECLI:EU:T:2021:781.
2. Rozsudok Všeobecného súdu EÚ z 10. mája 2016 vo veci Izsák a Dabis/Komisia (T-529/13), ECLI:EU:T:2016:282.
3. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 7. marca 2019 vo veci Izsák a Dabis/Komisia (C-420/16 P), ECLI:EU:C:2019:177.
4. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 22. februára 2024 vo veci Rumunsko vs. Komisia (C-54/22 P), ECLI:EU:C:2024:164.
5. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 16. februára 202 vo veci Maďarsko/Parlament a Rada (C-156/21) a Poľsko/Parlament a Rada (C-157/21), ECLI:EU:C:2022:97.
6. Rozsudok Všeobecného súdu EÚ z 12. októbra 2022 vo veci Saure vs. Komisia (T-524/21, EU: T2022:632), ECLI:EU:T:2022:632.
7. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13. októbra 2022 vo veci L.F/S.C.R.L (C-344/20), ECLI:EU:C:2022:774.
8. Rozsudok Všeobecného súdu EÚ zo 14. septembra 2022 vo veci Pollinis France vs. Komisia (T-371/20, T-554/20, EU: T: 2022:556.